

Zgrada
Sveučilišta
u Zagrebu

POSTOJANOST I MIJENE

Urednica: Snješka Knežević

NAKLADNIK

Sveučilište u Zagrebu

ZA NAKLADNIKA

Aleksa Bjeliš, rektor

UREDNIŠTVO

UREDNIK EDICIJE SVEUČILIŠTE I GRAD

Bojan Baletić

prorektor za razvoj i prostorno planiranje

UREDNICI KNJIGE

Snješka Knežević

SURADNICA

Ranka Franz-Štern

KOORDINATORICA

Lucia Brajković

LEKTORICA

Višnja Milaković

KOREKTORICA

Danka Starčević

AUTORI FOTOGRAFIJA

Danilo Balaban

Filip Beusan

Bojan Baletić

Mladen Perušić

VIZUALNO OBLIKOVANJE

kuna zlatica (Ana Kunej, Zlatka Salopek)

TISAK I UVEZ

Sveučilišna tiskara d.o.o.

NAKLADA

1000 primjeraka

ISBN

CIP zapis dostupan je u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu

© Nakladnik i autori

Sveučilište u
Zagrebu

Zgrada Sveučilišta u Zagrebu

POSTOJANOST I MIJENE

Urednica: Snješka Knežević

Zagreb, listopad 2010.

Sadržaj

1

Aleksa Bjeliš **PROSLOV** 9

Sneška Knežević **RIJEČ UREDNICE** 10

2

Snješka Knežević **ZGRADA – TRG – GRAD** 14

Mladen Perušić **ARHITEKTONSKA POVIJEST ZGRADE SVEUČILIŠTA 1856. - 1956.** 66

Nataša Jakšić **BILJEG ARHITEKTA JURJA DENZLERA (1961. - 1977.)** 140

Bojan Baletić **TRADICIJA I VIZIJE** 184

3

Mario Beusan **OBNOVA INTERIJERA** 218

UMJETNIČKA BAŠTINA SVEUČILIŠTA 236

Marina Bregovac Pisk, **SLIKARSKA I KIPARSKA DJELA** 237

Vanja Brdar Mustapić, **NAMJEŠTAJ** 254

Nataša Jakšić, **PROJEKTI NAMJEŠTAJA I OPREME ALFREDA ALBINIJA I JURJA DENZLERA** 261

Vesna Lovrić Plantić, **SATOV I** 270

4

Dalibor Čepulo, Mirela Krešić **PRAVNI FAKULTET U ZAGREBU OD OSNUTKA 1776. GODINE DO SUVREMENOG DOBA** 274

Ranka Franz-Štern **ZAGREBAČKO SVEUČILIŠTE 1669. - 1874. - 2009.** 300

Ivan Mirnik **INSIGNIJE SVEUČILIŠTA U ZAGREBU** 326

Ranka Franz-Štern **REKTORI I PROREKTORI SVEUČILIŠTA U ZAGREBU** 346

5

Bilješka o autorima 382

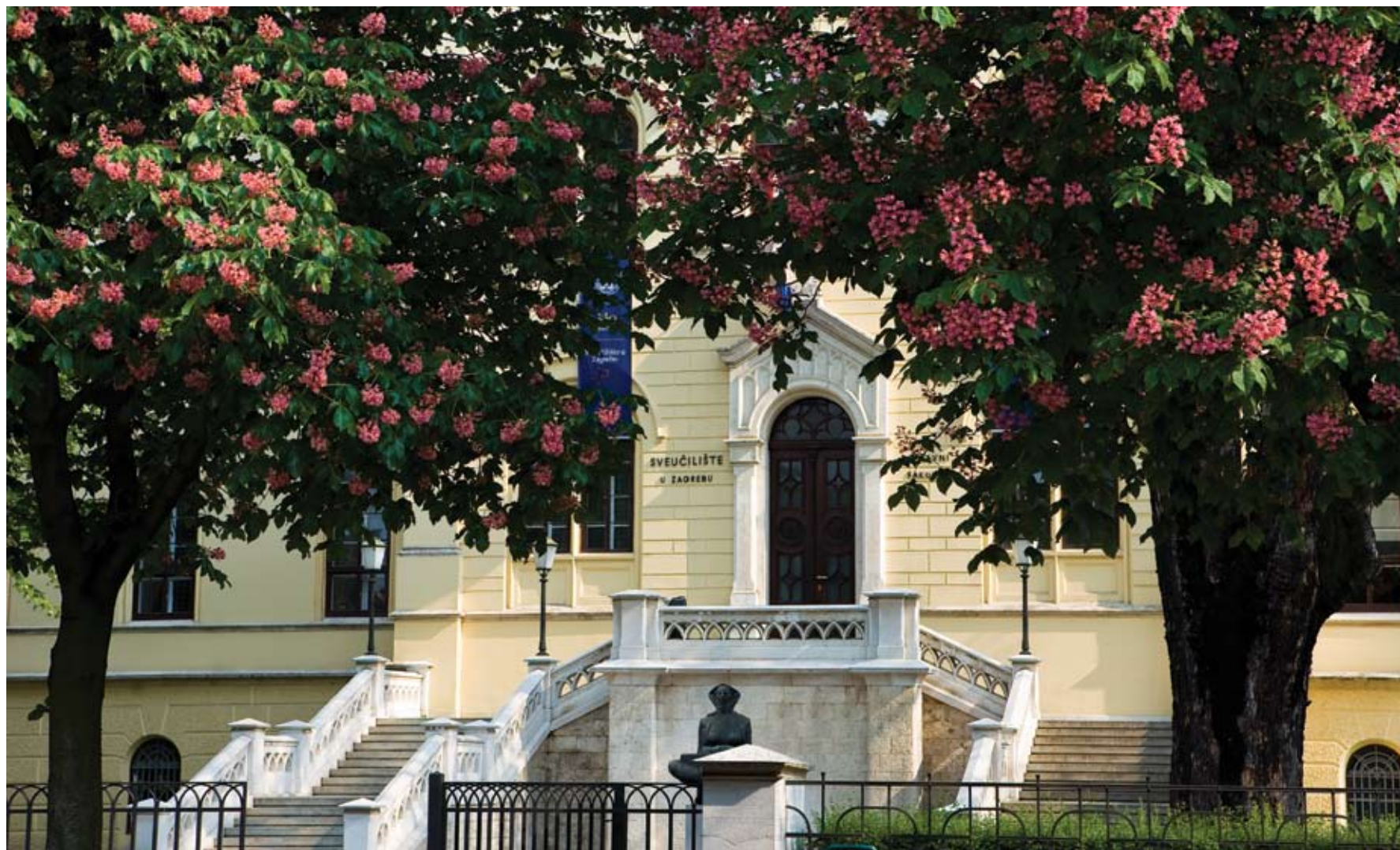

Foto: Filip Beusan

ALEKSA BJELIŠ, PROSLOV

Povod ovoj knjizi obilježavanje je stopedeset godina postojanja zgrade u kojoj je nakon utemeljenja i više od dvjesto godina borbe za opstojnost i kontinuitet, Sveučilište napokon pokrenulo stabilni i sustavni proces uspostave sveobuhvatne istraživačke i visokoobrazovne institucije. Time je započelo razdoblje koje traje već stotrideset i pet godina. U toj su zgradi u prvih četrdesetak godina, počevši od 1882., stasali i razvijali se svi tadašnji sveučilišni studiji, kako oni koji su već ranije postojali, tako i oni koji su tek nastajali. Današnje Sveučilište u Zagrebu stoga je baštini kao svoju kolijevku.

Jednako tako i zgrada je nakon useljenja Sveučilišta napokon našla svoj identitet i pravu svrhu. Štoviše, time je započelo i formiranje Zagreba kao sveučilišnog grada. Vrijedni i iscrpni prilozi u ovoj knjizi sadrže dugu povijest te povezanosti, ispunjenu sretnim trenucima doseganja sklada, ali i napetostima, nesporazumima i oklijevanjima s katkad dalekosežnim posljedicama. Dovoljno je uočiti da su već prije jednog stoljeća Grad i Sveučilište bili sasvim blizu ostvarenju već razrađenog prostornog koncepta sveučilišnog kampusa kao ključnog elementa širenja centra grada. Nažalost, vrijeme

potrebno da bi se razriješila sva preostala otvorena pitanja i dileme bilo je predratno, pa ratno, nakon čega je uslijedila uspostava nove državne tvorevine kojom je nepovratno dokinut okvir potreban za taj koncept, neuobičajeno revolucionaran i ambiciozan čak i danas, za naše prilike. Danas je u istočnom dijelu grada zacrtan sličan projekt, koji se ponovno temelji na zamisli dolaska Sveučilišta u bezlični prostor, koji tek treba dosegnuti urbanu i kulturološku razinu, primjerenu Zagrebu. Nadamo se, da će on imati sretniju budućnost.

Pažljivi čitatelj pronaći će u ovoj knjizi povijesnih trenutaka u kojima se Sveučilište našlo na usputnim, ponekad i presudnim, raskrižjima, pa će možda neminovno postaviti pitanje što bi bilo da se krenulo tim neostvarenim smjerom. Takve mislene igre nisu sasvim nepotrebne, jer nas podsjećaju da su i danas raskrižja česta. Ona nas najprije upozoravaju na odgovornost koju imamo i prema ranijim i prema budućim generacijama. Oprostivo je ako na njima, usprkos najboljim namjerama i kreativnim angažmanima u koja se uključujemo, ponekad krenemo putom koji se kasnije neće pokazati najboljim. Manje je oprostivo ako ne učinimo sve što je u našoj

moći da takva raskrižja uočimo i bez oklijevanja se suočimo s njihovim izazovima. Sasvim je pak neoprostivo ako zbog svoje udobnosti, tromosti ili čak osobnih probitaka takva raskrižja ne želimo ni uočiti ili pak obeshrabrujemo i sprečavamo druge da se s njima suoče.

Ovi zanimljivi i uzbudljivi tekstovi na nov i svjež način osvjetljavaju Sveučilište i njegovu Zgradu i pomažu nam da ne zaboravimo svoje ključne zadaće i dužnosti. Zato mi je izuzetno zadovoljstvo najtoplije zahvaliti svim autoricama i autorima, suradnicama i suradnicima na trudu koji su uložili i tako doprinijeli ovom izuzetnom izdavačkom pothvatu našeg Sveučilišta.

UVODNA RIJEČ UREDNICE

U svim spomenicama koje su se objavljivale od obljetnice do obljetnice uvijek je bilo riječi o zgradi gdje je Sveučilište našlo svoje prvo sjedište. No prenosilo se i tek dopunjavalo ono što su o njoj znali i napisali autori tih publikacija, dijelom pripadnici prve generacije profesora. Sama zgrada nije bila predmetom posebnog prikaza sve do 1999. godine, kad je upriličen jednodnevni simpozij na kojem je četvoro pozvanih iznijelo neke nove činjenice i uklopilo ih u ono što se otprije znalo. Izlaganja su objavljena u knjižici koja dopunjena sumarnom kronologijom predstavlja prvi prikaz same zgrade.

I ova je publikacija potaknuta obljetnicom, i to dvostrukom, Sveučilišta i njegove zgrade, ali ovdje više nije riječ o spomenici, nego monografiji zasnovanoj na novom interesu za obnovu i povijest zgrade. Nije slučajno što u tome znatan udio imaju arhitekti, najprije sam začetnik, prorektor Sveučilišta Bojan Baletić, pa Mario Beusan, kojem je povjerio modernizaciju i uređenje interijera, a potom autori glavnih tekstova. Dok se razgovaralo o koncepciji i opsegu publikacije, obnova je napredovala. Udio prvotnom naboju dao je Beusan uređenjem reprezentativnog salona rektora, gdje

je težište na prezentaciji povijesne dokumentacije, poglavito artefakata, tako da je povijest iskočila u prvi plan. Već ispočetka je postojala suglasnost o potrebi produbljenog istraživanja koje bi iznijelo kompliciranu povijest zgrade. Ona su razdijeljena između arhitekta konzervatora Mladena Perušića, koji je preuzeo razdoblje od izgradnje zgrade do velike obnove i modernizacije 1956. - 1977. i arhitektice Nataše Jakšić, koja je preuzela tu obnovu čiji je glavni protagonist bio arhitekt Juraj Denzler. Istraživanja su iznijela mnoštvo nepoznatih podataka i potpuno zaokružila arhitektonski historijat zgrade.

Kako je veći dio povijesti zgrade povezan s poviješću Sveučilišta, odlučeno je da se prikaže i njegova povijest, jer tek time postaje razumljivo što se sa zgradom i u zgradi zbivalo. Važnu ulogu odigralo je dvoje istraživača, Ranka Franz-Štern, dugogodišnja stručna suradnica Sveučilišta i Stjenko Vranjican, profesor Pravnog fakulteta, nažalost pokojni. Zahvaljujući sistematiziranim podacima, reskriptu dokumenata povezanih s ranom poviješću Sveučilišta koji je potaknuo Vranjican, obrađenim biografijama rektora koje je za internet već prije pripremila Franz-Štern, postojala je ozbiljna baza koju je trebalo

tek dodatno učvrstiti i proširiti. Što se tiče povijesti Pravnog fakulteta, s kojim Sveučilište dijeli zgradu, i tu je postojao temelj: istraživanja i studije Dalibora Čepula, profesora Pravnog fakulteta i njegove asistentice Mirele Krešić. Dok je Franz-Štern za svoj prikaz povijesti Sveučilišta odlučila dublje zaći u arhive, Čepulo i Krešić prilagodili su veliku studiju sadržaju monografije. I jedan i drugi prikaz imaju sintezni karakter, a objedinjeni pružaju bogatu sliku nastanka, razvoja i smještaja Sveučilišta.

Od početka, dio autorica i autora obilazio je zgradu i temeljito je pregledao. Pratio ih je fotograf Danilo Balaban, a kasnije se pridružio Filip Beusan. U tim pohodima uočene su, pobilježene i fotografski dokumentirane prikrivene vrijednosti zgrade, ne samo arhitektonske nego i različiti artefakti – pokretna baština zgrade. I ona na svoj način svjedoči o povijesti zgrade i Sveučilišta, tako da je odlučeno da se u monografiji prikaže najvrjednije. Uključene su tri ekspertice, Marina Bregovac Pisk, kustosica Hrvatskog povijesnog muzeja koja je pokrila najveći korpus, slikarstvo i kiparstvo, Vanja Brdar Mustapić i Vesna Lovrić Plantić, prva specijalistica za namještaj, druga za satove, a obje kustosice Muzeja za umjetnost i

obrt. Napokon, kao najdragocjenije i identitetski najvažnije uključene su insignije Sveučilišta, koje je već prije temeljito obradio i prikazao Ivan Mirnik, najveći hrvatski stručnjak za numizmatiku.

Sadašnjost i budućnost predstavljaju rektor Aleksa Bjeliš i prorektor Bojan Baletić, zadužen za prostorni razvoj zagrebačkog Sveučilišta. Transformaciju i nobilitaciju interijera – reprezentativnih prostorija Rektorata, napose aule, prikazao je njihov projektant Mario Beusan. Tako je pogled unatrag povezan s rastvorenim perspektivom.

Monografija je zajedničko djelo, nastalo intenzivnom komunikacijom i suradnjom svih sudionika. Jedno od težišta bila je afirmacija udjela ličnosti, onih koji su ostavili pečat u životu zgrade: rektora, profesora, a i arhitekata koji su bili najmanje poznati. Uspostavljen je slijed: Ludwig von Zett(e), Matija Antolec, Alfred Albini, Juraj Denzler i napokon Mario Beusan. Otkrinit je i pogled u unutrašnji život zgrade, koliko je dokumentacija dopustila. No mnogo toga ostalo je sakriveno – svakodnevna zbivanja, smjene i susreti generacija, zgode zabilježene i rasute u novinama, različitim dokumentima

i izvorima, poznatim i nepoznatim memoarima. Ta unutarnja povijest posebna je tema koju tek treba istražiti. I to svjedoči o onome što je odavno poznato: istraživanja nikad ne završavaju, a interesi i znanje svake generacije dodaju im nove slojeve i značenja. Ova knjiga je takav korak, ostvaren s mnogo rada, poštovanja i radosti.

Snješka Knežević

Snješka Knežević

Zgrada - Trg - Grad

„U nesretno je vrijeme sgrada gradjena, neka dodje vrijeme, da se jednom sve to izpravi.“

Zastupnik Stjepan Hervoic, na 70. sjednici Sabora, 5. srpnja 1870.

U presudno doba modernizacije, šezdesetih i sedamdesetih godina devetnaestog stoljeća, nema u Zagrebu zgrade koja je izazvala toliko politizacije, oprečnih ocjena, čak i mržnje. O njoj se raspravljalo u svim sazivima Hrvatskog sabora od pada neoapsolutizma (1861.) do hrvatsko-mađarske nagodbe (1868.), njome su se bavile sve hrvatsko-slavonske vlade, zagrebačko gradsko poglavarstvo, odbori i komisije u kojima je djelovao gotovo neizbrojiv niz stručnjaka različitih disciplina, napokon – a zapravo najprije, austrijsko Carevinsko vijeće (*Reichsrat*) u rasprava-ma o financijama Monarhije i slomu apsolutističke ekonomije (1860.). Razlog je tome što je bila i zadugo ostala simbolom čitavog desetljeća omraženog apsolutizma. Gjuro Szabo upućuje na tek jedan od više motiva kad kaže da je „dokument bezglavnosti i rastrošnosti“ centralističke vlade. No zgradu uistinu nisu stigmatizirali troškovi, pa ni nekonzumirana

Foto: Danilo Balaban

namjena nego autoritarni način kojim je nametnuta odozgo u ignoriranju zemaljskih političkih vlasti. Otpor prema njoj, barem do sedamdesetih godina, imao je jednoznačno politička obilježja. No u jednoglasju ipak su se probijali drukčiji tonovi, najprije osamljeni, no postupno glasniji i s vremenom pribavili zgradi rehabilitaciju. Od objeda zgrada se uostalom oslobađala sama. Tiho je služila svemu što su joj zadavali i potvrđivala svoju uporabivost i vrijednost. Pitanja namjene i sadržaja dugo su naglasavala njezinu urbanističku važnost, spoznatu u vrijeme kad su je počeli odbacivati kao beskorisnu i bespotrebnu. No to nije jedini paradoks u njezinoj dugoj povijesti. Famu je trebala smijeniti historija, a emocionalni naboj istraživačka akribija. Slika te povijesti koja se pruža danas na temelju opsežne, sistematizirane i interpretirane dokumentacije u mnogočemu se razlikuje od one koju je prenijela prošlost. Mnogo je složenija, a sadrži i pitanja na koje nema jednoznačna odgovora. No izvjesno je da se transformacija i afirmacija zgrade ne mogu tumačiti izvan političkog, socijalnog i kulturnog sklopa u kojem je opstojala.

Nedoumice s neželjenom zgradom

Kad se govori o „nametnutoj“ bolnici, ispušta se iz vida da je gradnju moderne bolnice uz znatni trošak (600.000 for.) predložila još 1853. banska vlada za bana Josipa Jelačića. Tek je epidemija kolere, boginja i tifusa 1855. potaknula Ministarstvo unutrašnjih poslova u Beču da se pobrine za smještaj mogućih bolesnika. Pritom, kao i Hr-sl. vlada (u to doba tek Namjesništvo) računaju na opatice reda Sv. Vinka Paulskog: „milosrdnice“, i njihovu novu zgradu u Savskoj (danas Frankopanskoj). I milosrdnice su tada i poslije uključene u sve planove o bolnici, štoviše, jasno iskazuju da je žele preuzeti. One su kupile livadu južno od samostana, one tu predlažu gradnju bolnice, a poslije pregovora i rasprava pristaju 1856. prodati svoje zemljište za veliku zemaljsku bolnicu sa školom za primalje, u kojoj vide svoju ulogu. Projekt ministarstvo povjerava jednom od svojih najboljih inženjera Ludwigu Zett(e)lu (1821 - 1891.), što svjedoči o ozbiljnosti pothvata.

Zett(e)l je bio osoba od povjerenja i miljenik ministra Bacha¹. On ga je uključio u najveći i najvažniji državni projekt epohe koji vodi od samog početka: urbanističku transformaciju Beča. Godine 1857. kad projektira bolnicu za Zagreb, Zett(el) sudjeluje u

Ludwig Zett(e)l u
poznijoj dobi

višemjesečnim pripremama dokumenta kojim će car potkraj godine najaviti uklanjanje fortifikacijskog sustava Beča, gradnju Ring-Strasse i natječaj za urbanističko-arhitektonsko rješenje bulevara. Zett(e)l će na poticaj samog ministra za predaju radova prije roka, a izvan natječaja, podnijeti svoj

Alexander von Bach (1813 - 1893.),
od 1849. do 1859. austrijski ministar
unutrašnjih poslova

prijedlog koji će zbog kvalitete ipak biti uključen u ocjenjivanje i otkupljen. Od siječnja 1859. član je užeg stručnog odbora kojem je povjereno da na temelju ideja sadržanih u nagrađenim i otkupljenim radovima izradi „temeljni plan“ (*Grundplan*) za Ring-Strasse. U tom će odboru imati važnu ulogu i usput steći novog pokrovitelja, pošto je ministar Bach smijenjen: viteza dr. Josefa Lassera von Zöllheima (1814 - 1878.), predsjednika operativnog organa za planiranje i gradnju Ringa (*Stadterweiterungs-Commission*), kasnije ministra unutrašnjih poslova, pa uprave i napokon pravosuđa. Paralelno sudjeluje u izradi građevnog reda za Beč (1858.) i nešto prije završne konferencije o temeljnom planu Ring-Strasse (13. travnja 1859.) podnosi vlastiti, novi prijedlog tog plana.

Zett(e)lova karijera i ugled strelovito su rasli od 1857. do 1859. Pa ipak, zagrebačkoj bolnici koja se tada gradi i Zett(e)l i ministarstvo, zauzeto velikim bečkim projektom, potreseno općom krizom, smjenom ministara (Bach - Goluchowski - Lasser) i promjenom sustava, posvetili su punu pažnju. Zett(e)l nije izabran nasumce: on je imao jamčiti uspjeh modernizacijske geste „izvana“, što se za zgradu kasnije pokazalo kao mana.

Kad se bolnica počela graditi, u Monarhiji se već naziru obrisi financijske krize koja će dospjeti do vrhunca sljedeće godine i uskoro dovesti do pada neoapsolutizma². Dok se gradila, Hrvatsku i Slavoniju zahvatile su glad i pošasti koje nisu mogle ublažiti mjere središnjih ni zemaljskih vlasti, a bijeda i ogorčenje preplavili su sve sredine. Sredinom 1859. godine, kad se gradnja bližila kraju, Austrija je ušla u rat sa Sardinijom i Francuskom, doživjela poraz najprije kod Magenta (4. lipnja), potom još katastrofalniji kod Solferina (24. lipnja) i primirjem (11. srpnja) izgubila Lombardiju. Nekoliko dana poslije objavljen je manifest iz Laxenburga kojim car obećava promjene i mir, a već u kolovozu smijenjeni su ministri vanjskih poslova, Carl Ferdinand Buol-Schauenstein i unutarnjih, Bach. Tog kobnog ljeta u zagrebačku napola opremljenu bolnicu smješteni su ranjenici. U listopadu 1860. nakon prepravaka i odlaska vojske obavljena je kolaudacija, bez projektanta Ludwiga Zett(e)la, i donesena Listopadska diploma, kojom počinje razgradnja ukupnog apsolutističkog sustava. Još početkom 1860. bolnica se našla na dnevnom redu sustavno održavanih konferencija proširenog Carevinskog vijeća pod predsjedanjem Bachovog nasljednika, grofa Agenora Goluchovskog (1812 – 1875.). Među 38 privremenih članova od

ukupno šezdesetorice njih, Hrvatsku i Slavoniju predstavljali su biskup J. J. Strossmayer i barun Ambroz Vraniczany, a Dalmaciju conte Francesco Borelli. O bolnici je bilo riječi posve na početku dok se vijeće još držalo zadane teme: financijskog stanja i nije prešlo na esencijalno i neminovno pitanje: reorganizaciju države. Rasprava se očito nije temeljila na izvještaju komisije zagrebačkog Građevnog ravnateljstva koji je bio pozitivan, nego na riječima Strossmayera koji je za razliku od Vraniczanyja bio nadasve rječit. Iako je - u duhu rasprave - težište bilo na prekomjernim troškovima i nezakonitom postupku ministarstva, zato što je bez privole zemaljskih vlasti založilo sve zemaljske fondove i ispraznilo blagajnu, pozornost je privlačila namjena, upitna navodno zbog loše zgrade i njezinog još lošijeg položaja na posve neurbaniziranom području. No dok je potonje i moglo biti opravdano, nepojmljivo je, kako je i kamo ispario ministerijalni savjetnik i uskoro c.k. građevni nadsavjetnik u novom ministarstvu uprave, ugledni i provjereni arhitekt Zett(e)l. No apsurdni tada tek počinju.

U sazivu Hrvatsko-slavonskog sabora godine 1861. - prvom nakon 1848. godine, za novog bana Josipa Šokčevića (1811 - 1896.), sustavno se pretresaju

Zagreb oko 1870. Pogled s jugozapada, s područja Trešnjevke. U prvom planu pruga Južne željeznice i vlak u prelasku podvoza u današnjoj Jukićevoj ulici, u drugom planu prostrano vojno vježbalište, u stražnjem Gornji grad i Kaptol s intaktnim povijesnim obrisima i vertikalama. U Donjem gradu ističe se zgrada Opće bolnice, posve desno je dimnjak plinare, vatrogasni toranj na gradskom majuru, na horizontu sinagoga.

Okoliš zgrade Opće bolnice neposredno poslije izgradnje. Detalj katastarskog zemljovida 1862/64. Samostan s crkvom sv. Vinka i zemaljska zgrada/bolnica nalaze se na velikom, tek s istoka izgrađenom bloku (kasnije će ga napola presjeci Gundulićeva ulica). Bolnička zgrada ima prostran vrt. Samostan i bolnica doimaju se kao građevna cjelina. S južne strane Novomaroške ulice (Masarykove), na velikoj izduženoj parceli, nalaze se objekti i ploha gradskog majura. Sve ostalo su oranice i sjenokoše.

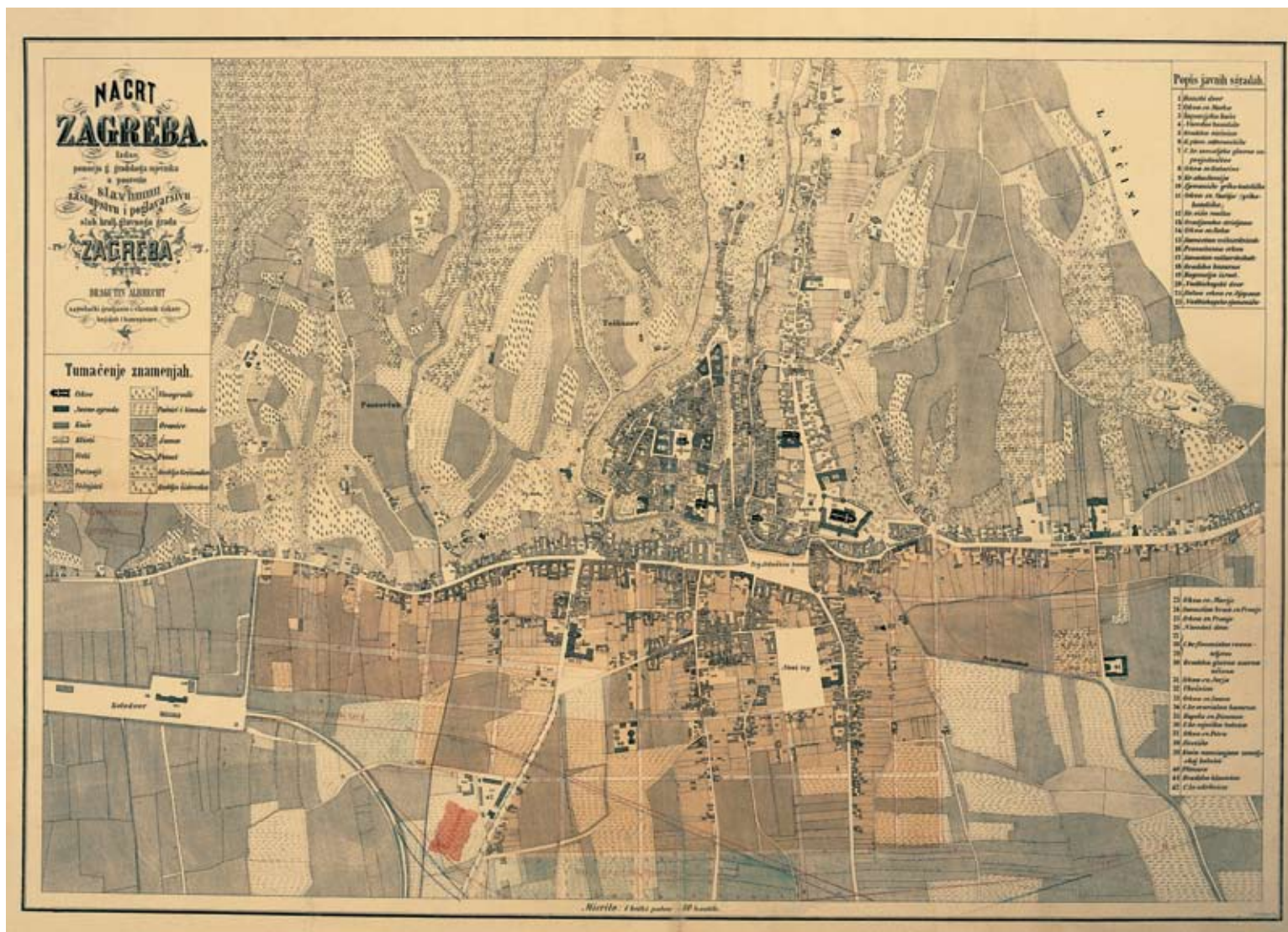
sva važna pitanja i utvrđuju načela rada u novim, ustavnim uvjetima. Razmatraju se i hipoteke apsolutizma, tako i pitanje bolnice (čl. XLVII-1861.). Opširni izvještaj financijskog odbora koji je 4. srpnja 1861. pregledao zgradu donosi prvi detaljni opis i historijat gradnje. Utvrđeno je da nije privedena svrsi, drugim riječima: nema bolesnika ni osoblja, ali i to da se bez adaptacija može namijeniti medicinskom fakultetu s klinikom i školom za primalje kad bude osnovan. (Osnutak sveučilišta jedna je od glavnih tema tog saziva Sabora.) Napokon, navodi se ponudu Vojnog zapovjedništva od 13. veljače da kupi zgradu za vojarnu i ustupi vojnu bolnicu u Novoj Vesi, koja je upravo tada bila prenesena u tzv. Alagovićevu vojarnu u Vlaškoj ulici 87 koja se od 1859. do 1861. adaptirala za tu svrhu. No ta ponuda, koja uz određenu svotu uključuje uređenu, svakako manju bolnicu, nije naišla ni na kakav odaziv, kao ni što izvještaj nije doveo do nekog zaključka o sudbini nenapučene bolničke zgrade.

Njome se te godine bavila i druga komisija, sastavljena od predstavnika Zemlje i Grada razmatrajući kako povezati budući kolodvor Južne željeznice (danas Zapadni) s gradom. Poticaj je dala gradska

općina nezadovoljna lokacijom na dalekoj periferiji. Komisija je 13. prosinca 1861. podnijela izvještaj u kojem je detaljno utvrđena trasa ceste koja bi sezala od kolodvora do Savske ceste, odnosno zemaljske zgrade/bolnice i duž nje se spojila s Marovskom/Majurskom ulicom (današnjom Masarykovom). To je današnji Prilaz Gj. Deželića. Za ostvarenje spoja traži se dio vrta zgrade zemaljske bolnice pred kojom se najavljuje „*vele liepi novi terg*“. „*Ugledna zgrada*“ dobila bi time „*mnogo liepši i ugledniji položaj*“, a kako se nalazi „*na najživahnijoj strani grada*“ (aludira se na prometnu Savsku cestu), morat će se „*na drugu sverhu obratiti*“. Izvještaj sadrži i urbanistički prijedlog za zapadni dio Donjega grada između Savske ceste i budućeg Južnog kolodvora. Osim predložene prioritetne ceste, Prilaza, koja bi od kolodvora, a duž bolničke zgrade Marovskom (Masarykovom) i Nikolićevom (Teslinom) vodila do Novog trga (N. Š. Zrinskog) gdje je tada stočno sajmište, planira se i druga cesta, sličnog značaja i važnosti. Izvedena iz južne strane Novog trga, ona ravno (današnjom Hebrangovom i Klaićevom ulicom) također vodi do kolodvora. Posrijedi su paralelne magistrale koje oteterećuju Ilicu, povijesnu transverzalnu gradsku i regionalnu prometnicu. Između tih magistrala

koje imaju profil avenija nalazi se prostrani trg. Prijedlog će tim modelom regulacije, koji se zasniva na ortogonalnom sustavu, postati formativnim za prvu generalnu urbanističku osnovu grada (1865.), a predložena regulacija bit će uključena u nju. Podnositelji prijedloga potpuno i opravdano valoriziraju bolničku zgradu koja je tada monumentalnošću, a i stilom u Donjemu gradu bez premca.

Sljedeći korak prema njezinoj valorizaciji bit će Gospodarsko-šumarska izložba, uistinu prvi zagrebački velesajam, koja je 1864. održana u zgradi i području južno od nje, gdje se 1861. zamišljalo velelijepi trg. Uzgred: te je godine Ludwig Zett(e)l ponovno u Zagrebu, pozvan da adaptira dvoranu zgrade Županije (*domus regnicolaris*) na Markovu trgu u Gornjem gradu za novi saziv Hr-sl. sabora³. Bolnička zgrada bit će poticajem Hr-sl. dvorske kancelarije, kao najvišeg političko-upravnog tijela, ubrzo podvrgnuta temeljitoj procjeni. Dvije komisije, stručna, sastavljena uglavnom od liječnika, i politička s predstavnicima županije, grada i mjerodavnih zemaljskih institucija razmatrat će 1865. u razmaku od pola godine pitanje namjene zgrade⁴. Zaključci su bili koliko porazni, toliko dvojbeni.

Generalna regulacijska osnova Zagreba, 1865. Plan urbanizacija Donjega grada. U osnovu je bez preinaka uključen prijedlog regulacije njegovog središnjeg i zapadnog dijela iz 1861. s dvije avenije i dva trga (istaknut na nacrtu bijelom bojom). To su današnji Prilaz Gj. Deželića i Hebrangova, u nastavku Klaićeva ulica te trgovi maršala Tita i Francuske republike. Na južnom dijelu gradskog majura, doslovno na rubu grada, ali u neposrednoj blizini planiranog trga, mjesta je dobila plinara.

Stručnjaci su ocijenili da zgrada nije prikladna za bolnicu, a ni za ludnicu, što je bila alternativa, uglavnom zbog položaja, higijenskih mana terena i tipoloških obilježja zgrade: otvorenosti i premalenog vrta. Unatoč poglavito higijenskim nedostacima, preporučili su je ipak za „školske“ ili „znanstvene svrhe“, što će reći za smještaj fakulteta budućeg sveučilišta, a u međuvremenu bi se mogla iznajmiti za državne urede, čak i za tvornicu duhana što je predloženo još 1863. Druga komisija bila je radikalnija. Odbila je prijedlog o obrazovnoj ili kulturnoj namjeni (pravoslovni fakultet, buduća akademija znanosti, zemaljske muzejske zbirke...) uglavnom zbog neprihvatljivog položaja, a i veličine zgrade, utvrdila da zgrada nije prikladna ni za koju recentnu potrebu i predložila da središnja državna vlast vrati Zemljinovac ili preuzme zgradu. Mišljenja su prosljede na u Sabor, a on je osnovao posebnu komisiju za bolničku zgradu koja je podnijela detaljni izvještaj o troškovima izgradnje. On je pak dolio ulje na vatru i još osnažio ionako negativno raspoloženje⁵. U saborskoj raspravi 15. siječnja 1866. ponovno se kao realnija rješenja javljaju opcije: prodaja vojski za vojarnu ili najam ministarstvu trgovine i financija za tvornicu duhana. No ono je odgovorilo da u Zagrebu nema dovoljno radne snage.

Taj je obrat očito povezan s političkom situacijom koju poglavito obilježavaju naponi za državno-pravni status Trojedne kraljevine unutar Monarhije i Ugarske na načelima federalizma, samostalnosti i teritorijalne cjelovitosti, što znači i pripojenje Dalmacije, reorganizaciju političko-upravnog i teritorijalnog sustava, napose obnovu razbijenog županijskog, uvođenje hrvatskog kao službenog jezika, osnutak sveučilišta... riječju: tegobni put prema ustavnom uređenju i očekivanjima koja su se polagala u njega. Tegobni najprije stoga, što je proces razgradnje apsolutističkog sustava nakon prvotnog proplamsaja nada, ne samo u Hrvatskoj, zaustavljen još 1861. Veljačkim patentom i uvođenjem centralizma kao prikrivenog oblika apsolutizma koji će do 1865. uz potporu njemačko-austrijskih liberala provoditi državni ministar vitez Anton von Schmerling (1805 - 1893). Ovisnost o bečkom središtu, usporevanje zakonodavnog rada Sabora u donošenju reformi, napokon napetost između koncepata modernizacije „izvana“ i „iznutra“ – potonje znači, hrvatskog puta do modernog građanskog društva i kapitalizma⁶, donijeli su kolektivne i individualne frustracije koje će se izraziti i otporom prema simbolu apsolutizma: neželjenoj i osporenoj zgradi bolnice. Taj ideološki naboj potrajat će još dugo, a osobit će

intenzitet dobiti prigodom austrijsko-mađarske nagodbe 1867. i posve očitih posljedica dualizma za hrvatske ciljeve i interese. No u unisonu javljale su se i disonance vedrijih nijansi.

Tako će 1865. privremeno nastanjena bolnička zgrada ponovno biti valorizirana u važnom prostornom dokumentu Zagreba: prvoj generalnoj regulacijskoj osnovi. U sadržajnom konceptu još neimenovanog trga ona će uz novi županijski sud i novu izložbenu zgradu dobiti ulogu kompleksnog medicinskog centra: s općom bolnicom, sveučilišnom klinikom (poslije osnutka medicinskog fakulteta), rodilištem, školom za primalje i sirotištem. Ta definicija upućuje na vrijednosni kontinuitet od 1861. kad je zgradi najavljena budućnost sličnom definicijom namjene. Gradski razvojni motivi nadvladali su opstruktivnu argumentaciju i posvjedočili da se održao pozitivni naboj i „neoilirski“ duh koji su se rasplamsali buđenjem političkog života i početkom rada „divljeg parlamenta Zvonimirove krune“ (Črnja) za bana Josipa Šokčevića (od 1861. do 1867.). Oni će se ponovno razviti za bana Ivana Mažuranića (od 1873. do 1880.) kad nizom zakonskih reformi uistinu počinje modernizacija.

Unatoč napucima Sabora da se pitanje bolničke zgrade brzo riješi „na korist zemlje“, najbolje prodajom ili najmom konventu sestara milosrdnica, Namjesničko vijeće još će 1868. neuvijeno iskazati želju da se u nju usele Jugoslavenska akademija znanosti s Narodnim muzejom izravnim pozivom da se Akademija izjasni o tome. U formulaciji je ponovno riječ o „veleliepnoj sgradi... na prostranom tergu na pročelju grada“ o kojem se kaže: „Ona jedina okolnost što sgrada poniešto udaljena leži od gornjega grada, samo je relativna i privremena, te bi se prostor kojom kuću od sriedišta gradskoga dieli u većih gradova vrlo neznatnim nazivao i ako li nade imamo u razvitak našega glavnoga grada, izpraviti će se ona mahna na toliko, da će na kraju grada sada stojeća sgrada bez dvojbe doskora obrskrbljena biti novim i živahnim predgradjem“. Očit je utjecaj Ivana Kukuljevića Sakcinskog koji se još 1866. u saborskoj raspravi o smještaju Narodnog muzeja zalagao za bolnicu i vizionarski izrazio o još nepostojećem trgu: „Ta veličanstvena sgrada doista (bi) jedina dolikovala našim narodnim zavodom tako dobro glede svojega položaja, kao i glede svojih prostorijah i unutarnjega svojega ustroja...dapače s vremenom, kad bi se porušio onaj zid te načinio ljepši prostrani trg, na istom se mogao budi kakav spomenik sagraditi“. Na

poziv, milosrdnice su podnijele ponudu za kupnju, odnosno trajni najam, a Akademija je odgovorila projektom adaptacije. No financijska analiza nije potvrdila prihvatljivost ni jednog ni drugog rješenja, a Sabor je zadužio novi odbor da ponovno pretrese pitanje namjene. Kako odbor nije predložio ništa, novokonstituirana Zemaljska vlada iznajmila je 1869. zgradu nakon pregovaranja s mađarskim ministarstvom financija i komunikacije za tvornicu duhana na deset godina.

U užarenoj atmosferi nakon hrvatsko-mađarske nagodbe, otpora prema njezinu provoditelju banu barunu Levinu Rauchu (od 1867. do 1871.), političkih podjela i sukoba, u Saboru i javnosti razbuktala se 1870. dotad najžučnija polemika o zgradi bolnice. U njoj se iskazuju najprije individualna stajališta i gotovo zaobilaze otezanja i neodlučnost samog visokog doma od 1861. Zastupnik Ignjat Brlić: „Nije koristno iznajmljena... imali smo mnogo koristniji i plemenitiji cilj.“ Ljudevit Vukotinović: „Nije se na to gledalo da se zemlji ne pristoji špekulirati, kad se ima vršiti plemenita dužnost, plemenitija nego li dobiti nekoliko tisućah za zemaljsku blagajnu“. A opozicijski list „Zatočnik“ ne ustručava se od političkog tumačenja. Vlada koja

je provela nagodbu dala je prednost tuđoj tvornici, potpisala štetni ugovor i financirala popravak zgrade, a odbila narodne ustanove. Raskrinkani su i pojedinačni udjeli: rad saborskog odbora paralizirao je visoki vladin činovnik Robert Zlatarović koji je obećao potporu milosrdnicama. Zapisnici sjednica odbora kao čudom su nestajali, izvještaj napokon nije potpisan zato što predsjednik odbora grof Miroslav Kulmer nije bio dostupan jer se Sabor selio i nije zasjedao samo u Zagrebu... itd. itd. Pobornici vladine odluke mogli su se pak poslužiti nepobitnim argumentom: godišnjom zaradom novozaposlenih radnika, odnosno radnica od 72.000 forinti – u gradu gdje industrije gotovo i nije bilo.

U povijesti zgrade dolazi do zastoja u kojem se tu i tamo spominje neka druga namjena – za budućnost. Ocrтана epizoda, međutim, jasno potvrđuje da fatalna zgrada nije bila samo simbol „težkih i mučnih deset godina“ apsolutizma (I. Mažuranić) nego i prijelomnog razdoblja hrvatske povijesti koje počinje 1861. godine. Ili – zrcalo u kojem su se više ili manje jasno ogledali njezini mnogobrojni protagonisti.

Sajmište

Uređenje trga, uvelike određeno mjestom i likom bolničke zgrade, bit će najtješnje povezano sa njezinim sadržajima. Nije realizirano kako je planirano još 1865., a do urbanog statusa trg će dospjeti za trideset godina. Godine 1872. pripremljen je za tržište stoke, koje će ovamo biti preneseno s Trga N. Š. Zrinskoga, a potonji uređen kao perivoj. U to doba na rubovima trga nalaze se plinara (otvorena 1863.) i mnogo stariji gradski majur (*allodium civitatis*) gdje će iste godine biti sagrađena zgrada baždarskog ureda i mosna vaga. Godine 1873. najavljuje se djelomična parcelacija i prodaja zemljišta majura, motivirana potrebom da se namaknu sredstava za uređenje trga i željom da se na njemu i u okolnim ulicama pospješi izgradnja. Na majuru bi zbog blizine sajmišta ostali vatrogasni toranj te vaga i baždarski ured. Vladi se ponovno, nakon dvanaest godina, upućuje molba da ukloni zid vrta zemaljske zgrade, tada tvornice duhana, a dio vrta ustupi za spoj Marofske (Masarykove) i još neuređenog Prilaza. U programu komunalnih i javnih investicija, a u sklopu velikih razvojnih planova, 1874. ističe se potreba uređenja sajmišnog trga koji se nalazi „u primitivnom stanju“. Tržište je 1875. sa sjevera omeđeno zidom tvornice duhana, sa zapa-

da njezinim otvorenim kanalom. Predviđa se da se presvodi, da bi se na trgu spojila gradska zemljišta, a Savska cesta povezala s Kukovićevom ulicom (danas Hebrangovom). Riječ je, dakle, o regulaciji trga i njegovu povezivanju s okolnim ulicama.

Na trgu se osim velikih godišnjih sajmova održava i dnevno tržište. Stoka i poljodjelski proizvodi prodaju se na kolima do 13 sati, a lončari, piljarice, voćarice i cvjećarice smiju prodavati cijeli dan, dok okrepu nude „*ambulantne kavane i sodane*“. Veliki godišnji sajmovi zapremaju čitav trg i okolne ulice. „*Sve je to sada izpunjeno na onaj niveau, koji je osnovan iz Kukovićeve ulice prema kolodvoru i upravo je zanimljivo vidjeti od Savske ceste dugu onu ulicu, makar i za sajmeno vrijeme s improviziranim restauracijama i ‘Ringelspieli’ izgradjenu sve do plinare, u kojoj se kao rieka razlilo ljudstvo, što je nekad sve llicom urvilo... Već danas sav promet laglje se giblje budući da je velikom trgu u pomoć došla Gundulićeva ulica, gdje se nalaze turopoljska kola s glasovitim hrvatskim lukom i bačvarski proizvodi.*“

Na južnom rubu javlja se sadržaj koji će pučki ugođaj sajmišta dopuniti društvenom, povremeno čak mondenom notom. To je prvo zagrebačko klizalište

koje je 1874. uredio gradski inženjer Milan Lenuci i ujedno član-utemeljitelj Prvog hrvatskog klizalačkog društva. To mjesto zabave mladih i sportskog nadmetanja, a povremeno blistavih noćnih spektakla i produkcija na ledu uz omiljenu vojnu glazbu, ostat će tu do zime 1880. kad se počinje nasipavati teren za gradnju doma drugog sportskog društva, „Hrvatskog sokola“.

Urbano obilježje pridat će trgu najprije palača Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva, koje je u njoj naumilo urediti stalnu izložbu gospodarskih proizvoda, strojeva i oruđa i dobilo za nju lokaciju na zemljištu gradskog majura. Otmjena neorenesansna, soliterno postavljena palača, koju je projektirao Franjo Klein, tada najugledniji graditelj, utjelovljuje arhitektonski ideal sedamdesetih godina koji svojom monumentalnošću najavljuje zgrada Hrvatskog glazbenog zavoda u Gundulićevoj ulici 6 (F. Klein, 1876.). Gospodarska palača dovršena je i useljena u ljeto 1878. kad trg službeno dobiva ime: Sajmište. Početkom 1880. novinski kroničar bilježi: „*Naše novo sajmište dolazi sve to bolje u modu, jer ako dosada i jest vrlo neestetična lica, ipak mu je mjesto liepo. Nadamo se, da će se trg taj skorije urediti*

Palača Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva.
Dva paviljona s boka služila su stalnoj izložbi i
povremenim izložbama. Danas su njihova vrata i
prozori zazidani.

*i sa drvoredi nasaditi, kako se to već od duljeg vremena
po gradu govori“.*

Lijepo mjesto počinje privlačiti javne sadržaje, ali i
privatne ulagače. Tako evangelička crkvena općina
dobiva gradilište na majuru, a bogati poduzetnici
potiču parcelaciju još jednog njegovog dijela. No
prodane su tek dvije parcele i to ispod cijene, a
prodaja ostalih obustavljena je dok se ne premjesti
plinara, koja je na meti kritike gotovo od početka kao
glavna smetnja za širenje grada prema zapadu.
Proširenje sajmišta i izgled konačnog uređenja važ-
ne donjogradske komunikacije Prilaza i njegova
spoja s Marovskom (Masarykovom) potiče gradsku
općinu da 1879. treći put zatraži od vlade dio vrta
tvornice duhana. Te se godine nanovo razmatra
buduća namjena zgrade, budući da istječe ugovor
s mađarskim ministarstvom financija o najmu
zgrade za tvornicu duhana. Sabor poziva Vladu da
ispita mogućnost preseljenja Sveučilišta iz stare
kuće gimnazije, odnosno Pravoslavne akademije
na Katarinskom trgu na Gornjem gradu. Antipatije
su se rasplinule, a zemaljska zgrada na Sajmištu
smatra se ozbiljnom, i kao što će se vidjeti, jedinom
realnom opcijom.

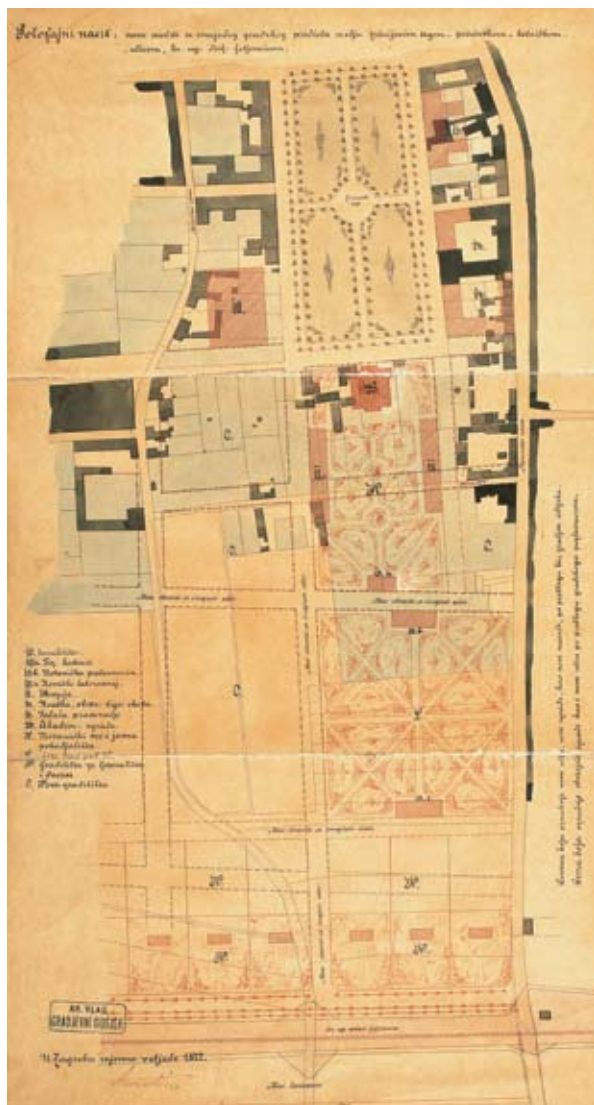
Razmatranje smještaja Sveučilišta ima mnogo sličnosti s dosadašnjim razmatranjem namjena te zgrade. U dugotrajnoj i tegobnoj borbi za osnutak Sveučilišta, javljali su se mnogi prijedlozi. Još 1867. željelo ga se smjestiti u tzv. Amadeovo kazalište, zvano i Kasino, u Demetrovoj ulici 1, za što se zalagao Kukuljević Sakcinski, a najposlije je tamo smješten prirodoslovni odio Narodnog muzeja. Od 1871. ozbiljno se računa na zgradu gimnazije na Katarinskom trgu, koja bi se nadogradila ili proširila na prostor jahališta Vojnog zapovjedništva na Južnoj promenadi (Strossmayerovu šetalištu). U Saboru se pak 1872. razmišlja o monumentalnoj zgradi na Zrinjskom trgu, zbog čega je zaustavljena investicija za nadogradnju gimnazije, a propali su i pregovori s Vojnim zapovjedništvom o dogradnji. Godine 1873. Vlada je na dražbi kupila gornjogradsku kuću Ljudevita Gaja u Gospodskoj ulici 4 (danas Ćirila i Metoda) za svoje urede, a uskoro se javila ideja da joj se dogradi krilo prema Jezuitskom trgu, kupi palaču grofa Miroslava Kulmera na Katarinskom trgu i tako formira „sveučilišni blok“ koji bi u potpunosti zadovoljio prostorne potrebe Sveučilišta. Kad je to osujetilo Kulmerovo odbijanje, nanovo se razmatra smještaj u zgradi gimnazije koja bi

se pak preselila na Zrinjski trg, u novu zgradu na mjestu ženske kaznionice (gdje je kasnije sagrađena Sudbena palača). U godini otvaranja Sveučilišta, 1874., ponovno je riječ o dogradnji gimnazije na vojnom jahalištu, a tek nakon konačnog neuspjeha ponovljenih pregovora s vojnim vlastima, odluka pada na nadogradnju gimnazijske zgrade drugim katom. Taj smještaj nipošto nije zadovoljavao i smatrao se privremenim.

Godine 1877. Juraj Augustin, predstojnik vladinog Građevnog odsjeka, predviđa u studiji o smještaju svih zemaljskih javnih, obrazovnih i kulturnih sadržaja i novogradnju Sveučilišta, i to na jugozapadnom kraju Zrinjskog trga, na uglu s Kukovićevo ulicom (danas Hebrangovom). Monumentalnu palaču postavlja soliterno usred parka koji je okružuje. Na području južno od Zrinjskog trga gdje formira još dva perivojna trga, predviđa mjesta i za druge sveučilišne sadržaje: kemijski laboratorij, fizikalni kabinet, botaničku predavaonicu i botanički vrt. S ostalim zgradama javne namjene čitav prospekt, što ga u Augustinovo viziji čine tri trga, pretvara se u kulturni centar novog donjogradskog središta. Augustinov projekt nije ostvaren, ali je studija bila

Juraj Augustin (1833 - 1917.) Nakon studija filozofije u Zagrebu studirao na Visokoj tehničkoj školi u Beču. Od 1857. do 1876. sudjeluje u izgradnji željezničkih pruga, od 1876. do 1909. predstojnik je Građevnog odsjeka Zemaljske vlade. Stručnjak znatna ugleda i utjecaja u razdoblju modernizacije.

Studija Jurja Augustina iz 1877.

U legendi, slijeva, navedeni su svi sadržaji razmješteni trima trgovima. Sveučilište (10) zaposjeda polovicu bloka omeđenog Zrinjskim trgom, Berislavićevom, Gajevom i Kukovićevo ulicom (danas Hebrangovom). Fizikalni kabinet (10 a) smješten je na južnom rubu trga u nastavku Zrinjevca, njemu sučelice, na sljedećem trgu „botaničke predavaonice“ (10 b) i na njegovu kraju kemički laboratorij (10 c). Sve se zgrade redaju u središnjoj osi prospekta. Na oba nova trga prostire se botanički vrt, koji na prvom trgu, s palačom Akademije i dvije planirane muzejske zgrade, ima karakter javnog perivoja („javna pohadjališta“), dok je u njegovu nastavku pretežno u funkciji nastave i istraživanja. U tzv. Petrinjskoj vojami i njezinoj dogradnji na istočnoj strani Zrinjskog trga (14) predviđa se smještaj svih srednjih škola, osim gimnazije.

važnim poticajem za produljenje Zrinjskog trga dvama novim trgovima i ubrzo za formulaciju višedjelnog perivojnog okvira središta Donjega grada (Lenucijeva ili Zelena potkova). Najposlije je preostala zemaljska zgrada iz koje je najprije morala izaći tvornica duhana koju je grad svakako želio zadržati.

To je pitanje 1879. težište ekspertize vladinog financijskog savjetnika, Mirka pl. Halpera koji poziva i gradsku općinu i Vladu da u načelu izraze spremnost izgraditi novu zgradu za tvornicu koja gradu jamči dohodak i zaposlenost građana. O odstupu vrta za regulaciju trga i spoja Marofske s Prilazom u dopisu gradu nema govora. No u referatu vladi upozorava da bi zid vrta trebalo zamijeniti ogradom od kovana željeza obzirom na očekivano uređenje trga, čak ako tvornica i ostane u zgradi. No bude li u nju smješteno Sveučilište, onda bi ograda bila izlišna, a vrt bi trebalo urediti kao „šetalište“.

Razmišljanja o uređenju trga odgodit će se za tri godine: do izgradnje nove zgrade za tvornicu i premještaja Sveučilišta na Sajmište, budući Sveučilišni trg.

Mirko pl. Halper Sigetski
(1830 - 1896.) Kraljevski savjetnik
i predstojnik Gospodarstvenog
odsjeka Vlade, prije povjerenik za
Narodno kazalište.

Sveučilišni trg

Sveučilište je dalo prvi i presudni poticaj za konačno uređenje Sajmišta i oblikovanje trga, što ne znači i realizaciju. Za nju je zaslužno kazalište.

Neposredno prije useljenja, u ljeto 1882., Akademski senat Sveučilišta obraća se gradskom poglavarstvu ne bi li uredilo trg pred zgradom. To bi „bitno utjecalo na uporabljivost rečene sgrade za naučne svrhe“. Zahtijeva uklanjanje stočnog tržišta i predlaže da se površina trga uredi kao javni park, što bi bilo važno ne samo za Sveučilište nego i za urbanizaciju neposredne okoline i razvoj grada uopće. Nadalje, traži da se trg preimenuje u Sveučilišni te napokon podnosi prijedlog regulacije trga. Njegovo je uporište sveučilišna zgrada koja je „arhitektonska središna točka prema dnu, koje simetrični tvore s istočne strane vis gornjogradski, a za zapadne strane vis sv. Roka“, stoga taj položaj, veličina, zacijelo i geometrija pročelja sugeriraju simetrični oblik trga. Od Savske ceste trg bi se odijelilo drvoredom, a sama bi zgrada bila okružena zelenilom svog vrta i nasada sa zapadne strane, na uglu Frankopanske i Prilaza.

Odgovor na taj prijedlog studija je Milana Lenucija, gradskog inženjera, razrađena u četiri varijante. Za

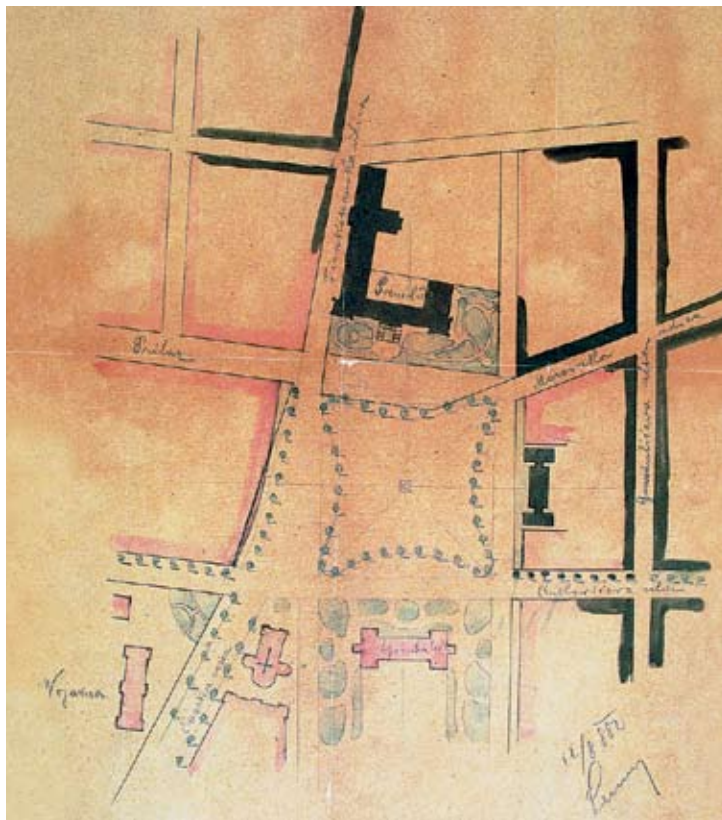
razliku od estetskog i formalnog načela sveučilišnog prijedloga, Lenuci daje prednost utilitarnom: rješava urgentni prometni problem, a to je izravni spoj Marofske (Masarykove) i Prilaza. Stoga radikalno smanjuje sveučilišni vrt, odbacuje nasade na uglu Prilaza i Frankopanske, prihvaća perivoj na plohi trga i drvored duž Savske ceste uz ukošenu zapadnu frontu trga, čime afirmira nepravilni oblik trga. Njegovu relativnu pravilnost jamče ravne obodne ulice izvedene iz širine bloka na kojem su Sveučilište i samostan milosrdnica. I taj je blok s istoka definiran novom ulicom od trga do Samostanske ulice (danas Varšavske). U studiji je naznačen novi trg, južno od Sajmišta (današnji trg I. A. V. Mažuranića) i već utvrđena lokacija doma sportskog i pjevačkog društva.

U ponovljenom zahtjevu vladi za ustup dijela sveučilišnog vrta i u odgovoru Sveučilištu Gradsko poglavarstvo najavljuje da će preostali dio vrta urediti kao javno šetalište i spojiti ga s perivojem na središnjoj plohi trga, a perivoje urediti u njegovu produženju do planiranog gradskog perivoja duž željezničke pruge. Do pruge će produžiti također Zrinjski trg i na tom će produljenju ustupiti Vladi

Milan Lenuci (1849 - 1924.) Nakon studija u Grazu, od 1874. namješten je u Građevnom uredu Gradskog poglavarstva, od 1878. postaje upravitelj Gradskog vodovoda, a od 1891. do 1912. predstojnik Ureda.

Četvrta varijanta
Lenucijeve studije iz 1882.

površinu za sveučilišni botanički vrt. To su prve službene formulacije perivojnog okvira donjogradskog središta. On će nešto preuređen biti unesen u drugu generalnu regulacijsku osnovu grada 1887. kao inovacija i njegovo glavno obilježje.

Od svega što je najavljeno realiziran je spoj Marofske ulice (Masaryskove) i Prilaza, koji je napokon uređen u punom profilu do Kačićeve ulice. Preostali dio sveučilišnog vrta uređen je 1883. kao perivoj u engleskom, prirodnom stilu, ograđen je ipak ogradom, tako da je imao polujavni značaj, drugim riječima, određeni režim nadzora, kao kasnije Botanički vrt.

Preobrazbu trga u perivoj još će dugo priječiti tržište koje se tu održava isto tako žilavo kao prije na Zrinjskom trgu. Prihvaćajući ga kao realnost gradsko poglavarstvo odbija preimenovanje trga: predloženo će ime dobiti „pogledom na ugled sveučilišta... istom onda kad upitni trg bude uređen i kad tržište bude premješteno na drugo mjesto što za sada radi pomanjkanja sgodnijeg mjesta također nije moguće.“

Kritike Sajmišta i zahtjevi za premještanje stočnog tržišta sve su glasniji i učestaliji. Narodne novine,

Sajmište, prije 1890.
Slijeva otvoreno korito
potoka Tuškanca, na
sjevernom dijelu trga
komunalno stovarište
šljunka za posipanje
cesta.

16. ožujka 1883. prigodom Cvjetnog sajma: „Okolo podne, kad je okopnilo, cijeli veliki trg pretvorio se u more blata, kroz koje se je i čizmama teško gazilo. Uz to ima na trgu tolikih jamah, da je mnogo ljudi u nje popadalo. Krčmarski etablisements na takovu zemljištu imaju značaj upravo barbarski.“ U povodu Margaretskog sajma 15. srpnja 1884: „Na hrpah smeća sjedili su ubogi seljaci kraj svojih svinjah u nesnosnoj vrućini. Pasteur ili Koch bili bi se sgrozili nad takovim sajmištem.“ No feljtoni istodobno upozoravaju na specifičnu kulturnu ponudu i socijalnu važnost Sajmišta. Kad nema tržišta, na središnjoj plohi smjenjuju se panorame i panoptikumi, arene, cirkusi, menažerije i razne atrakcije, tu su kiosci i kolibe za prigodnu prodaju, krčme i pokretne točionice. Građani su razvili čvrstu naviku posjeta pučkom trgu koji pruža ležernu društvenost i rasonodu. Masovna kultura posvojila je Sajmište. Česta smjena putujućih pojedinaca i grupa koji nude modne proizvode i novotarije u najširem rasponu održava zanimanje i obaviještenost najširih slojeva. Ta se tradicija opire promjeni: „Ako se marvinski trg i prenese u iztočni kraj grada, to će ipak za ovakovo pučko veselje morati ovdje ostati mjesta.“

Iako se premještanje tržišta najavljuje 1884. godine, a iduće je za njega kupljeno zemljište u blizini

Narodni dom, sjedište „Hrvatskog sokola“ i „Kola“. Nedostaje treće krilo, koje će 1895. dograditi projektanti kazališta H. Helmer i F. Fellner, a bit će namijenjeno energetskej stanici kazališta.

klaonice, na području između današnje Draškovićeve i Bauerove ulice, promjena neće biti zbog javnih sporova o toj lokaciji i naposljetku odbijanja vlade da 1886. potvrdi novu generalnu osnovu u koju je unesena ta lokacija. I dok na trgu godinama nema ništa nova, promjene se zbivaju na njegovim obodima.

Na mjestu klizališta bit će od 1883. do 1885. sagrađen zajednički dom gimnastičkog društva „Hrvatski sokol“ i pjevačkog „Kolo“: prvi prema projektu Milana Lenucija i Aleksandera Seča, drugi Matije Antolca. Sadržaj kuće, kao sjedišta dvaju društava koja su u to doba bila ishodište ne samo društvene nego i političke kohezije, daleko nadmašuje arhitekturu. Očito je nastojanje da se uspostavi dijalog sa sveučilišnom zgradom: ne samo neoromantičnim vokabularom, koji upućuje i na namjenu, nego najprije raščlanjenjem pročelja. Jednostavnost i pretencioznost „Narodnog doma“ naveli su Hermanna Helmera, kad je 1886. došao u Zagreb zbog kazališta na izjavu: „Šteta je doduše, što su ondje već podignute sgrade ‘Kola’ i ‘Sokola’, koje baš neće dobro harmonirati sa budućim licem tog trga“. No harmonirati neće ni novi gradski majur na trokutastom bloku u nastavku Sajmišta i duž Savske ceste. Sa starog,

dijelom parceliranog majura trebalo je premjestiti vatrogasno spremište i ured s tornjem za vježbanje, baždarski ured i mosnu vagu. Projekt komunalnog sklopa povjeren je 1884. gradskom inženjeru Aleksanderu Seču, koji se trudio i kompozicijom i arhitektonskim oblikovanjem prilagoditi trgu sadržaj koji je već tada anakronizam. Novi majur s djelomično smanjenim prostornim programom otvoren je 1885. Utilitarno-tehnički dojam pojačava vertikalna vatrogasnog tornja usred sklopa.

„Gasilana“ i plinara nedvojbeno obilježavaju područje južno od trga kao tehničko-industrijsku sredinu i periferiju. Plinara je ultimativnom molbom uspjela 1883. ishoditi dozvolu za proširenje. Za razliku od komunalnog sklopa na majuru ona ne može, a ni ne želi namjestiti masku svom pogonu. O ocjeni tog predjela svjedoči i nešto ranija gradska odluka o gradnji pješačke vojarne u neposrednoj blizini (na današnjem Rooseveltovu trgu).

No na zapadnom rubu trga već 1882. najavljuje se sadržaj, ako još ne i arhitektura, koji će pristajati trgu. Tamo je Obrtnoj školi svoje gradilište stavio na raspolaganje industrijalac i gradski zastupnik Guido Pongratz, a Grad ga dopunio. Hermann Bollé

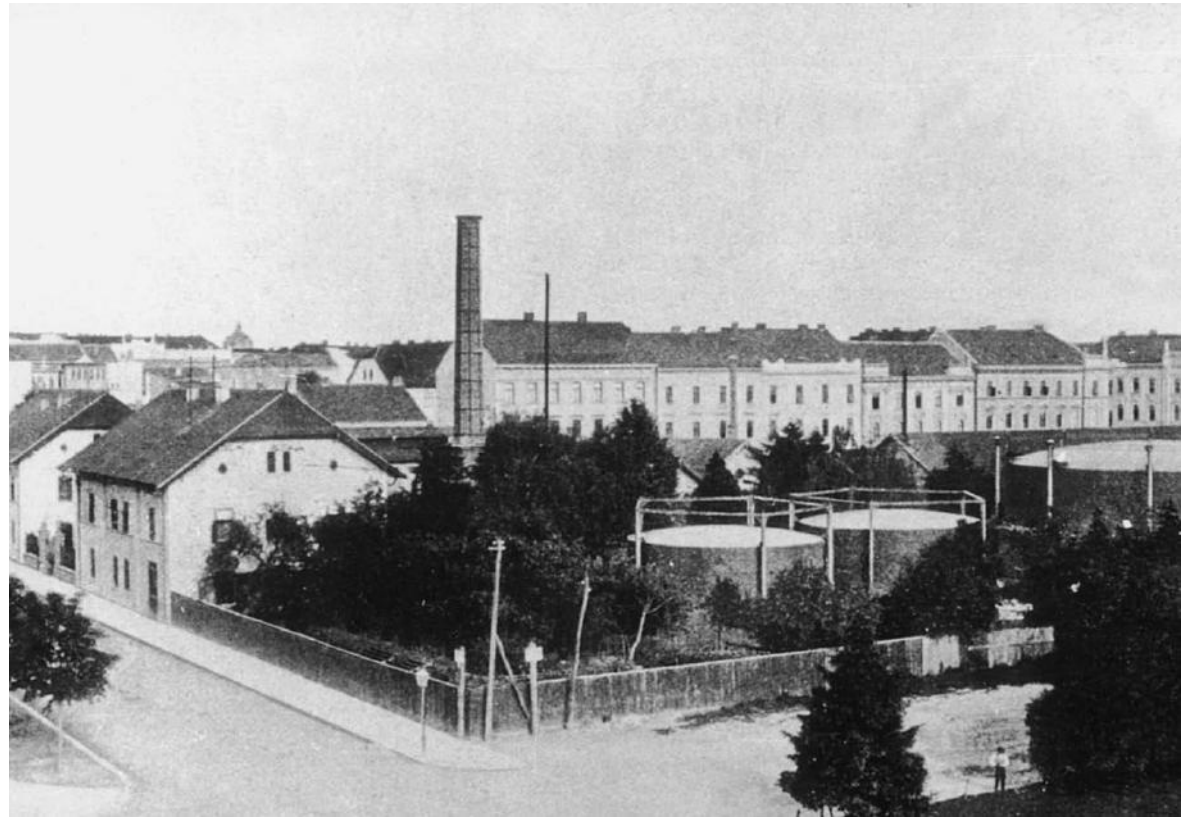
Matija Antolec (1849 - 1894.) Nakon studija u Stuttgartu i Zürichu (ETH) te rada u Darmstadtu zaposlio se u Građevnom odsjeku Vojnog zapovjedništva u Zagrebu. Od 1876. u civilnoj je službi, a od 1882. u Građevnom odsjeku Zemaljske vlade. Bliski suradnik Jurja Augustina. S dosta vjerojatnosti može mu se pripisati adaptacija zemaljske zgrade, odnosno ugradnja monumentalnog stubišta 1882. godine.

Vatrogasni toranj za vježbe u sklopu gradskog majura, prije 1902. Skicirao ga je Milan Lenuci, a izveo Aleksander Seč. U drugom planu, izvan plotu, južni dio trga koji se koristio kao komunalno stovarište šljunka, a lijevo dio perivoja na Trgu Khuena Héderváryja, ispred palače srednjih škola.

Pogled na plinaru iz Sveučilišnog trga, oko 1900. Plinara je premještena 1911., zemljište parcelirano, a parcele ponuđene dražbom na prodaju.

će 1886., kad mu bude povjeren projekt, imati u vidu promjenu koja se najavljuje trgu i predložiti – palaču.

Ta promjena nije samo očekivano izmještanje stoke i trženja, nego kazalište, gradnju kojeg će od svog ustoličenja poticati novi ban grof Károly/Dragutin Khuen Héderváry (1849 - 1918; ban od 1883. do 1903.). Ban osobno sudjeluje u anketnim raspravama od 1884. i nakon propitavanja više lokacija odlučuje se 1886. za Sajmište. Dva su razloga: financijski, zato što očekuje da će grad besplatno ustupiti svoje zemljište, a sredstva kazališnog fonda, ionako nedostatna, rabila bi se isključivo za gradnju, a drugi je razlog njegova ocjena razvojnog potencijala trga. Službeni upit o besplatnom ustupu ban je uputio 11. travnja 1886. Dva dana poslije u Zagreb je iz Beča doputovao arhitekt Hermann Helmer, suprojektant kazališta. U velikom intervjuu u Agramer Zeitung 14. travnja kaže: „Trg je prostran, bezuvjetno ima budućnost, leži u smjeru, kuda se grad očito širi i konačno stoji tako slobodno sa svih strana, kao nigdje drugdje.“ Kazalište bi smjestio glavnim pročeljem prema Sveučilištu, do njega bi vodile simetrične rampe, a pred njim bi bio nasad, možda s kakvim spomenikom. Neposredno poslije očevida

Ban, grof
Khuen Héderváry

Hermann Helmer (1849 - 1919.) S Ferdinandom Fellnerom (1847 - 1916.) osnovao 1873. u Beču arhitektonski atelijer specijaliziran za kazališta, koncertne dvorane, ali i palače i dvorce. Godine 1881. izradio je prvi projekt zagrebačkog kazališta za lokaciju na početku Ilice.

geodetski se snima teren, ispituje tlo i napokon utvrđuje kako nema prepreka za gradnju.

Komentatori bliski vladi podržavaju inicijativu. Narodne novine, 22. travnja 1886. uoči zasjedanja gradske skupštine koja mora odgovoriti banu: „*Sviet se je uvjerio, da je Jelačićev trg centrom prometa, kavanah itd., pa bi se još u taj okvir sagradio magistrat, a Zrinjski trg je opet drugi centrom za palače, umjetnu hortikulturu, za šetnje, pravi bijou glavnog grada, dočim je centrom gornjeg grada Markov trg za dikasterija. Današnje 'Sajmište' ima prestati da bude sajmište, kao što je prestao i prijašnji 'Viehplatz' i metamorfozirati se u dražestni perivoj, u čijoj će se sredini vila umjetnica nastaniti u sjajnoj palači, na trgu, okružen uglednimi kućami i raznom kulturnom dekoracijom.*“

Gradska skupština odlučuje pokloniti gradilište, ali uz niz ograda. Iz razgranate argumentacije razabire se predodžba razvoja grada i ujedno njegovih pojedinih područja. Sajmište je unatoč Sveučilištu oslikano kao periferni trg. Promjenom koju najavljuje kazalište postaju upitni industrijski i komunalni pogoni za izmještanje kojih tada nema ni sredstava ni mjesta. Kao što ban izvjesno zna što smještaj kazališta znači za budućnost trga i za

grad, toga su savršeno svjesni i gradski oci. No oni imaju drukčije prioritete i stajališta.

U opću raspravu koja ne jenjava uključuje se napokon najmjerodavnija stručna organizacija, „Društvo inženjera i arhitekta“. Ističe pogodnosti, ali i mane Sajmišta, među kojima je to što se „glavna os kazališta razilazi znatno od one sveučilišne sgrade, te dalju dosta nepovoljnu okolnost... a to je plinara sa svojim dimnjaci i kotlovima... Na prospekt kazališta nemože se na ovom gradilištu računati.“ Iznosi protuprijedlog: središnja ploha Sajmišta uredila bi se kao perivoj, što je uostalom više puta najavljeno, a kazalište bi se smjestilo na zapadnoj strani trga, gdje bi okruženo nasadima zaposjelo čitav blok. Taj bi mu postav osigurao puni učinak, a trgu pravilnost. Kao što je „Narodni dom“ u dijalogu sa Sveučilištem, tako bi kazalište bilo s palačom Gospodarskog društva. Ili: ne bi bilo „razilaženja osi“, toliko zazornog ukusu odnjegovanom na klasičnim normama.

Osim akademske rasprave prijedlog nije izazvao kakvu drugu reakciju. Možda i stoga, što je o sudbini trga bilo odlučeno mnogo prije: kad je utvrđena lokacija Obrtne škole, potvrđena 1887. dozvolom za gradnju. Nakon toga za kazalište na tom trgu

više nije bilo alternative. A odbacivanje lokacije pješačke vojarnje u blizini trga neposredno prije objavljivanja nove generalne regulacijske osnove potkraj 1886., bio je jasni znak da će se banov naum ostvariti.

U ljeto 1888. sajmište je dobilo novo ime: Sveučilištni trg. „*Nova velika tabla s velikim crvenim slovima naviešta svakome, da je to pravi 'Sveučilištni trg', a nipošto već sajmište, koje se je preselilo 100-200 metarah dalje, na negdašnje sklizalište. Na tom dakle Sveučilištnom trgu ima Zagreb pravi 'Wurstelprater' en miniature.*“

Simbolički čin preimenovanja izraz je promjene koja polako zahvaća trg. Te je godine kraj palače Gospodarskog društva započela gradnja Hrvatskog učiteljskog doma. Projekt mladog Lea Hönigsberga izražava svijest o budućnosti trga. Prosvjetna palača uspostavlja dijalog s kazalištem, projekt kojega je i javnosti i stručnjacima već bio poznat: s mjerom, u skladu sa svojom namjenom, kao što respektira i manju neorenesansnu palaču Gospodarskog društva, još najotmjeniju na trgu.

Pitanje preseljenja tržišta konačno je riješeno 1890. kad je na osporavanom mjestu, na istočnom rubu

Učiteljski dom. Palača arhitektonski i urbanistički definira jugoistočni ugao Sveučilišnog trga. Pročelje prema njemu naglašeno je središnjim rizalitom koji završava skulpturalnom skupinom s alegorijom prosvjete, radom Dragutina Moraka, a nadvišen je kupolom. Svečano je otvoren 4. rujna 1889. Zdesna, u drugom planu, evangelička crkva, posvećena 1884.

grada, za Kraljevo, otvoreno novo stočno sajmište. Neposredno nakon toga Hr-sl. gospodarsko društvo uputilo je gradu molbu da mu u ljeto 1891. središnju plohu Sveučilišnog trga – tada posve prepuštenu pučkoj masovnoj kulturi – ustupi za izložbu kojom bi proslavilo pedesetu obljetnicu svog postojanja. Jubilara izložba, održana od 15. kolovoza do 30. rujna, napučila je trg maštovitom scenografijom za predstavljanje gospodarskog razvoja Hrvatske, Slavonije i Dalmacije posljednjih desetljeća 19. stoljeća. „Svojom spoljašnošću bila je jubilara izložba nalik – smije li se tako reći – ljepušnoj koketi, koja ne može imponovati svojim bogatstvom i sjajem, no koja ima ukus, te umije sve na sebi iztaći u najboljem milovidnom svjetlu... Izložbeni su arhitekti, enženjeri, vrtlari i aranžeri učinili sve, što su mogli čednimi sredstvi učiniti... te je o cjelokupnoj spoljašnjoj slici i o unutrašnjem uređenju bilo jedno mnijenje: da je djelo u tom pravcu vrlo krasno uspjelo.“

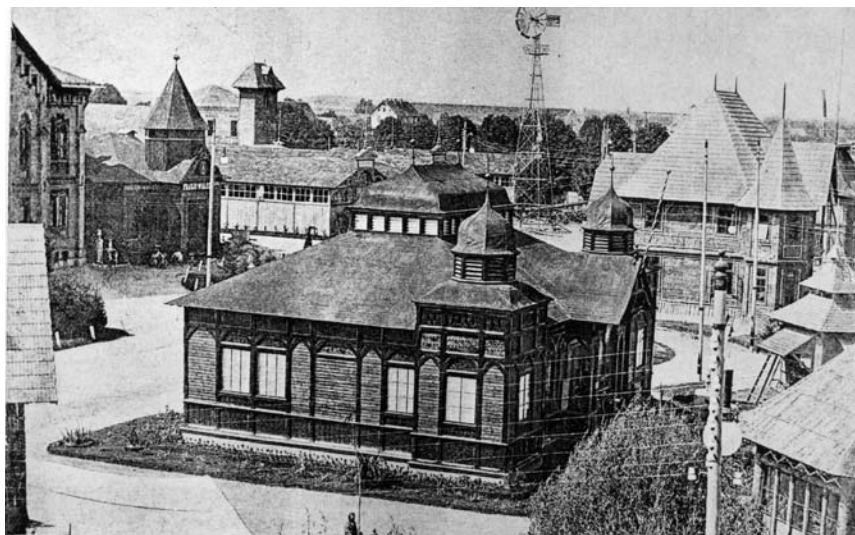
Tlocrtni raspored izradili su Milan Lenuci i arhitekt Janko Grahor ml., članovi građevno-dekorativnog odbora izložbe koji je okupio svu kreativnu i intelektualnu elitu Zagreba kao aktiviste-volontere. U sredini trga bio je bazen s vodoskokom, oko njega nasadi, a uz obode su raspoređena dvadeset dva

Jubilarna Gospodarska izložba, 1891.
U središtu trga, okupljalištu i poprištu priredaba, smještene su fontana s vodoskokom i paviljon za glazbu, na rubovima stolice za posjetitelje, a ukolo su nasadi. Trgom je bilo razmješteno 12 kušaonica uz slastičarne i kavane u najrazličitijim kioscima.

Fontana je izazvala opću pohvalu i divljenje, a na trgu se održala i poslije izložbe. Bila je uzor i model za fontane sagrađene na južnim poljima Zrinjevca 1894. i za veliku, raskošno dekoriranu fontanu u središtu perivoja na Trga Franje Josipa I. (kralja Tomislava) sagrađenu 1898. Sve ih je izveo Egidije Kornitzer.

Južni dio trga. Lijevo Narodni dom, privremeno dograđen paviljonom tvornice strojeva, u drugom planu vatrogasni toranj na gradskom majuru. Svi su paviljoni bili povezani telefonom.

Ispred Narodnog doma bila je raskošna rondela kojom se predstavio Botanički vrt i njegov vrtlar, Franjo Durchanek. Grupa „Hrvatska“ djelo je Dragutina Moraka, kipara i profesora Obrtne škole, koji je izradio i kip „Žetelice“, postavljen kraj zgrade sveučilišta.

paviljona, jedanaest kioska, četiri velike suše i pčelinjak. U izložbu su bile uključene zgrade Sveučilišta i Gospodarskog društva. Usporedba s prvom izložbom, održanom 1864., mogla je u pogledu arhitekture paviljona, ali i ukupne kompozicije, dekoracije i dotjeranosti posvjediti o znatnom napretku umijeća i znanja, ukusa i duha.

No ako je Jubilarna izložba zauvijek odagnala stočno sajmište, toliko željenu preobrazbu trga moglo je proizvesti jedino kazalište. Gradski odbor za uređenje Sveučilišnog trga *ad hoc* je sredinom 1892. predložio da se na trgu uredi perivoj, ne obazirući se na skupštinski zaključak iz 1886. kojim je središnja ploha darovana za kazalište, kako je to želio ban Khuen Héderváry. Tog ljeta u sredini je fontana s vodoskokom, preostala od izložbe, i nadalje tu se redaju spektakli. Još potkraj godine u menažeriji Karla Kludskog iz Graza koja je zaposjela gotovo čitavu plohu trga šeću „lavovi, tigrovi, jaguari, leopardi, hijene, vukovi, medvjedi, šakali, zebra, divokoze, krokodil“, a vrhunac su ponude „*dua ogromna udava*“.

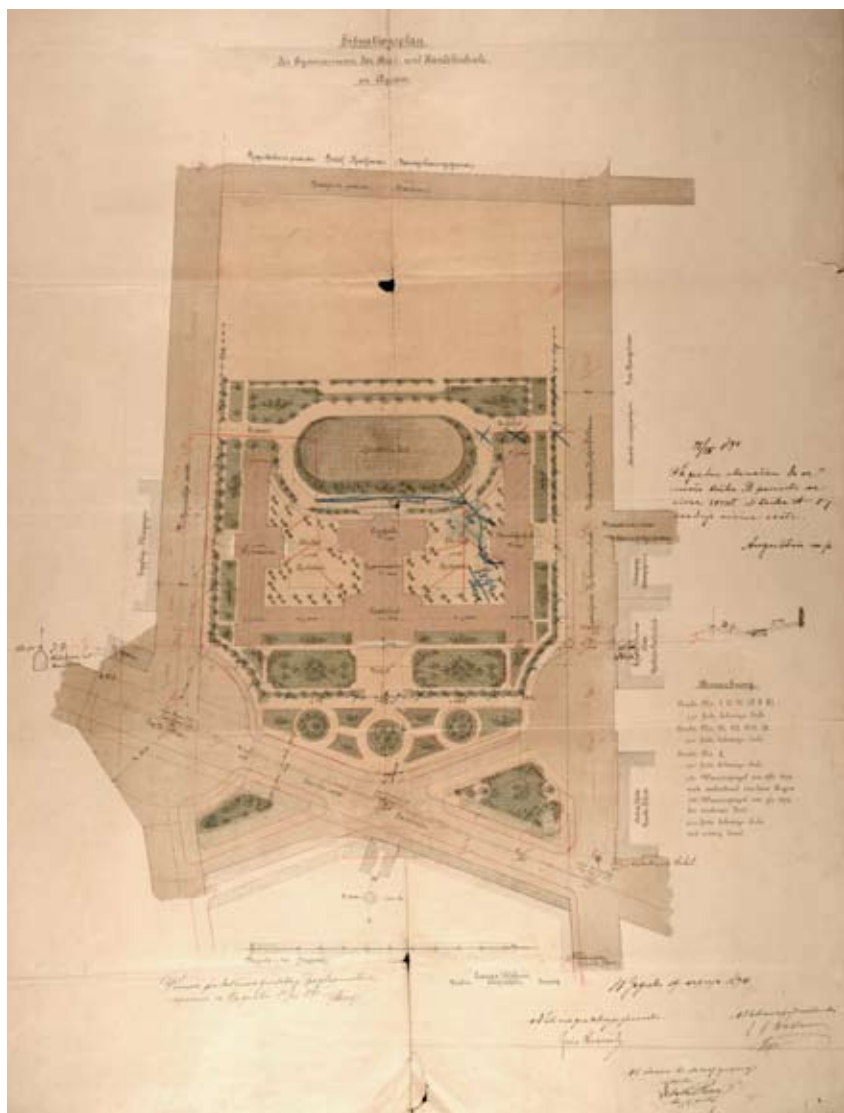
Veliki zemaljski projekt izgradnje škola i prosvjetnih institucija Izidora Kršnjavoga, kojem se 1892. velikom donacijom pridružio grad Zagreb, aktualizirao

je i gradnju kazališta, zaustavljenu financijskim poteškoćama. Potkraj 1893. bečki atelijer Helmer & Fellner završio je reviziju projekta, a službene, Narodne novine donose opis zgrade. Postavljena „*na uzvišeni plateau, a okruživali bi ju sa svih stranah nasadi. Pred glavnim pročeljem uredio bi se veći trg, da se uzmogne sgrada dovoljno pregledati... Vanjska arhitektura udešena je u stilu visoke renaissance te se sgrada predočuje upravo monumentalno. Na rustificiranom donjem dielu sgrade, pred kojom se diže pokriven uvoz na stupovih, sagrađena je lijepa loggia sa stupovi i omeđjašena postrance bogatim risaliti. Risaliti ukrašeni su sa stupovi i figurami te prikriti kupolama. Po strani su facade jednostavne ali ukusne.*“

Po banovoj želji početkom 1894. ponovno se održavaju konferencije na kojima se ponovno raspravlja o lokacijama na Sveučilišnom trgu i istočnoj strani Jelačićeva trga, koje su u opticaju već deset godina. Za potonju se zalaže opozicija u gradskoj skupštini. Za Sveučilišni trg govore uz ostalo i čvrsti financijski razlozi. Obzirom na velike prosvjetne investicije zemaljske su mogućnosti ograničene, pa se za izgradnju kazališta može računati samo na donacije. Banova završna riječ: „*Što se tiče razvoja grada Zagreba, ja sam u tom optimista, te se nadam da*

Izidor Kršnjavi (1845 - 1927.). Povjesničar umjetnosti i slikar, sveučilišni profesor, predsjednik Društva umjetnosti, osnivač Obrtne škole i Muzeja za umjetnost i obrt. Od 1891. do 1895. nadalje aktivni predstojnik vladinog Odsjeka za bogoštovlje i nastavu. Arbitar na svim područjima kulture i umjetnosti.

Ludwig & Hülssner,
Perspektivni prikaz zgrade
– palače srednjih škola

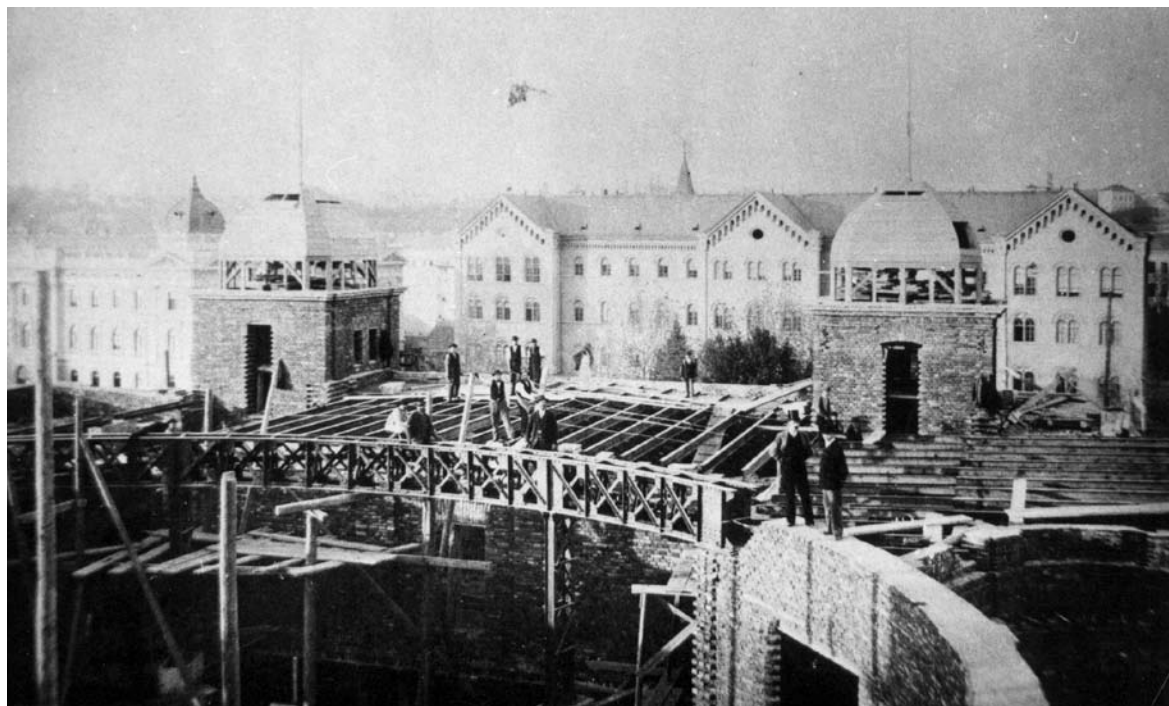

Ludwig & Hülssner, Položajni nacrt novogradnje palače srednjih škola s igralištem, 1894. Sklop zaposjeda nešto manje od polovice „foruma“ planiranog 1893. Bočnim krilima palača zatvara unutrašnje dvorište gdje je smješten gimnazij, dvorana za tjelovježbu, a pri kraju umjetno jezero, namijenjeno zimi klizanju. Ispred zgrade je udvostručenjem dijagonale predložen pravilni trg. Kompozicija sklopa, otvorenog prema neuređenom dijelu Ciglane, u potpunosti omogućuje, ako ne i zavlja upotpunjenje, odnosno ocjelovljenje „foruma“.

će se on liepo razvijati i to ne samo na jednom mjestu, već na više stranah... Oko Sveučilišnog trga okupit (će se) kulturni zavodi, pa će tamo biti kulturno središte.“

Gradnja kazališta započela je 21. svibnja 1894., a morala je biti završena do listopada 1895. kad je najavljen trodnevni posjet cara Franje Josipa I. Zagrebu. Otvorenje kazališta imalo je biti vrhunac. Ritualu polaganja zaključnog kamena rano poslijepodne 14. listopada slijedila je uvečer gala predstava. Kao javni spektakl bilo je to svojevrсно djelo historicističke kulture koje se dugo održalo u urbanoj memoriji.

Svojim glavnim pročeljem, arhitektonski i estetski najvažnijim dijelom, kazalište je okrenuto Sveučilištu, duhovnoj i simboličnoj jezgri trga. Prostor do Sveučilišta uvučen je u orbitu kazališta. Prazan i čist, omogućavao je odmak potreban doživljaju monumenta na visoku postolju. Četiri monumentalna kandelabra-obeliska obilježavala su svečani polukrug ispred ulaza: mjesto društvo i kulturnog rituala pohoda kazalištu. S obje duljih strana kazališta uređeni su jednaki cvjetni travnjaci kao dekorativni okvir zgrade. Zapadnu stranu trga definirale su palače Obrtne škole i Narodnih novina,

Kazalište u izgradnji, 1894/95.

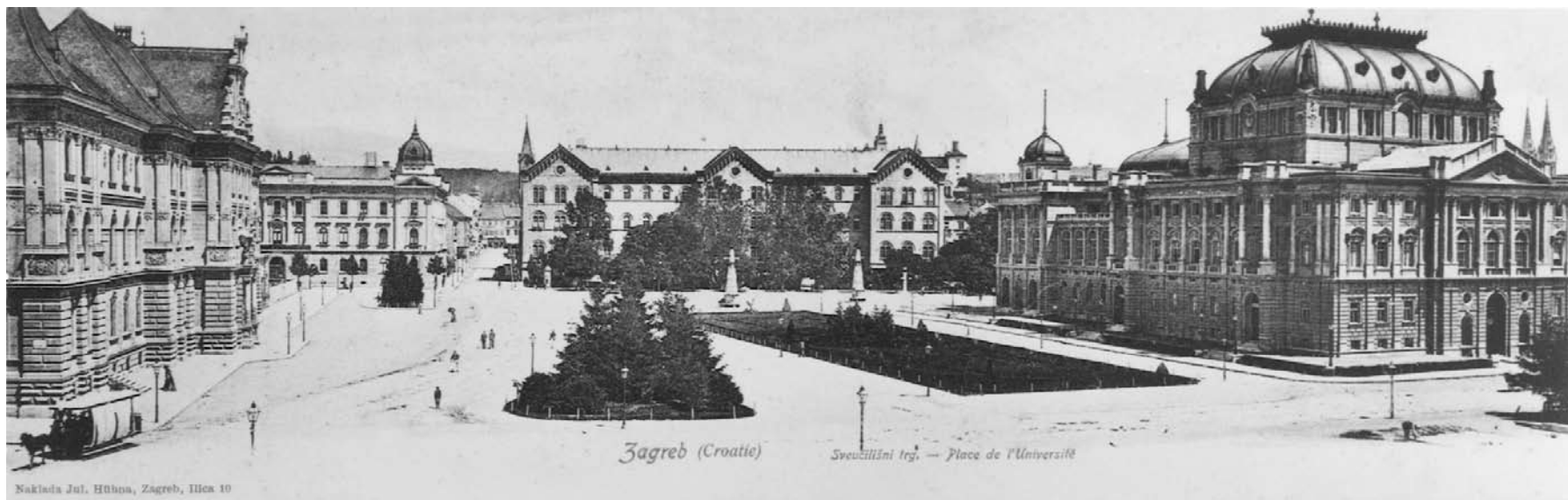
izgrađene još 1892. Trokutasti nasad, umetnut poput klina između Savske ceste i kazališta ispravlja nepravilnost trga, slično kao što ga ublažava ovalni nasad ispred neizgrađene parcele na zapadnoj strani trga, na utoku Prilaza.

Kazalištem je Sveučilišni trg uistinu postao ne samo „kulturno središte“, kako je to prognozirao ban Khuen Héderváry, nego snažno urbano žarište. To će ubrzati urbanizaciju zapadnog dijela grada, ali i uređenje preostalih neuređenih dionica perivojnog okvira središta, najprije Zapadnog perivoja (današnjih trgova I. A. V. Mažuranića i M. Marulića), prepuštenog dotad ranoindustrijskom pogonu plinare, periferijskim gospodarskim objektima, a povremeno – i sportu, koji će se seliti s kraja na kraj. Početkom novog stoljeća u njegovoj blizini, a i na njegovoj površini, tražit će se mjesto za sklop u kojem bi uz sveučilišne institute i biblioteku bila smještena i nova zgrada Sveučilišta kojem je stara pomalo postajala pretijesnom.

Kazalište, neposredno poslije otvaranja 1895.

Pogled iz kazališta
prema palačama
Obrtne škole i
srednjih škola. U
drugom planu,
slijeva, gradski
majur s vatrogasnim
tornjem i Baždarskim
uredom.

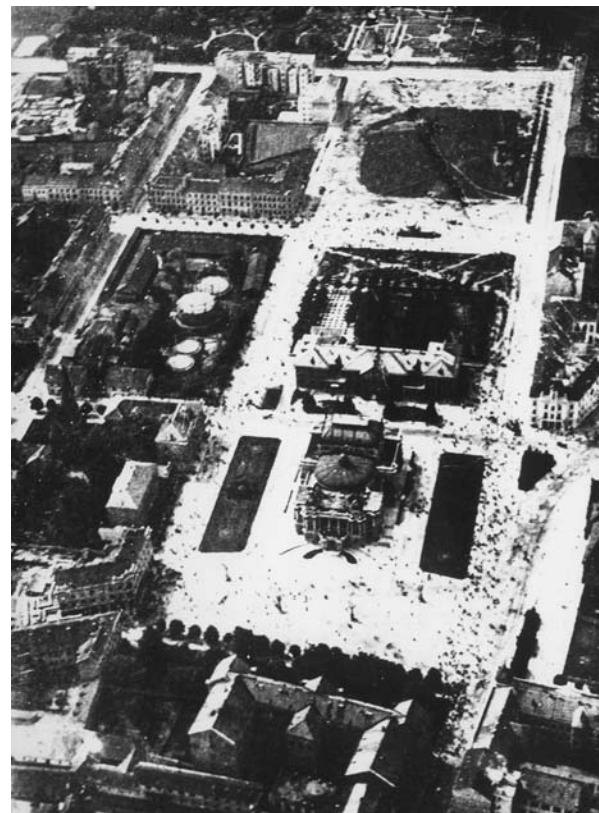
Sveučilišni trg, 1902. Foto: Ivan Schütz.
Obistinile su se prognoze iz 1886. „Okolici
Sajmišta, koja će se ufamo se doskora
zvati 'kazališni trg' nemože nitko krasnu
budućnost odreći. Ona će za malo vremena
biti pravi ponos prestolnice.”

Planovi i zbilja

Prvo desetljeće dvadesetog stoljeća bit će obilježeno nastojanjima da se za kulturne i prosvjetne institucije za koje je nadležna Zemaljska vlada u Donjem gradu nađe odgovarajuće mjesto i sagrade zgrade. Najprije se 1903. za zgradu prirodoslovnih zbirki, odnosno prirodoslovnog odjela Narodnog muzeja⁷ traži zemljište na južnom dijelu Zapadnog perivoja, površine od dvije do tri tisuće četvornih metara. Muzej bi bio nasuprot Narodnom domu, sjedištu društava „Hrvatski sokol“ i „Kolo“, u središnjoj osi prospekta planiranog od Sveučilišnog trga do Botaničkog vrta. Grad bez pogovora besplatno ustupa gradilište. Godine 1906. vlada traži na Zapadnom perivoju još i zemljište za novu zgradu sveučilišne knjižnice s precizno opisanim položajem obiju palača.

Zahtjev je zasnovan na studijama vladinog Građevnog odsjeka, kojima se od 1905. propituju prostorne mogućnosti svih površina u Donjem gradu koje su predviđene za trgove. Najprije, to je čitav Zapadni perivoj, potom još prostranije područje tzv. Ciglane, od srednjoškolskog igrališta do tvornice duhana u Klaićevoj ulici, gdje je prije desetak godina Izidor Kršnjavi zamislio trg u obliku „foruma“, s visokom koncentracijom kulturnih i prosvjetnih sadržaja

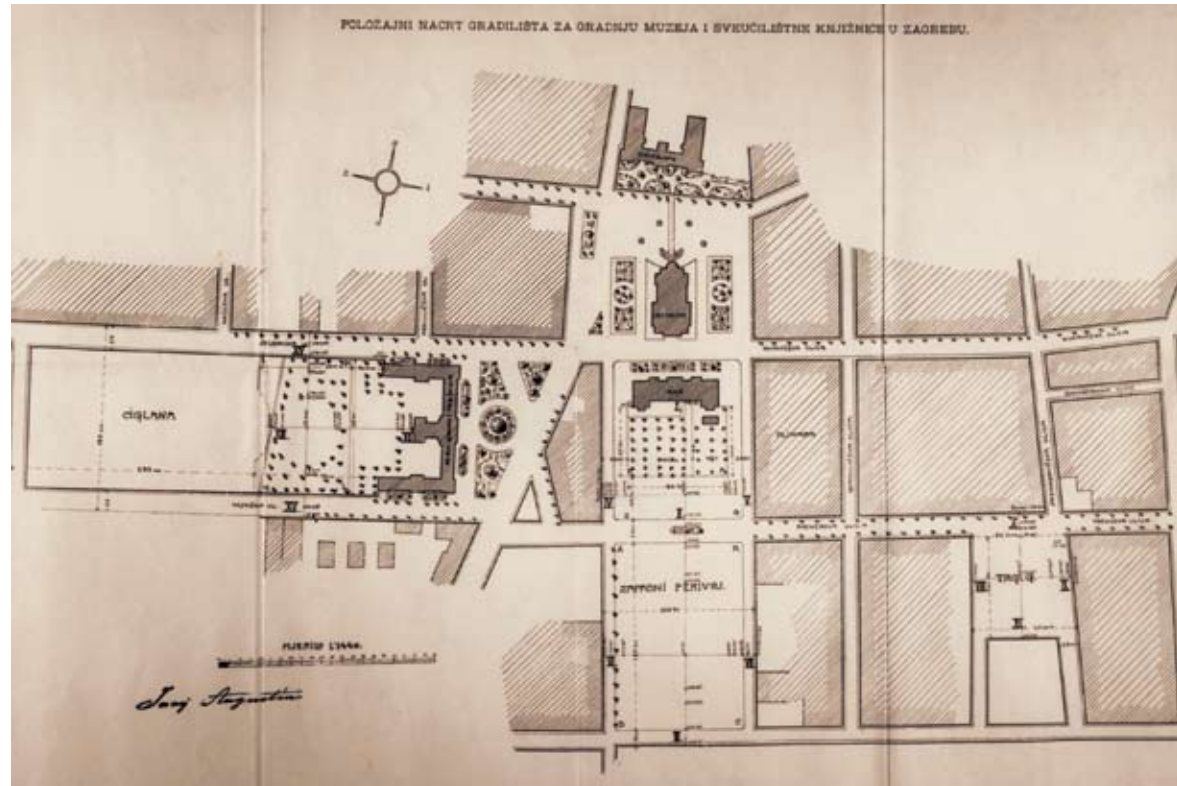
Pogled na Sveučilišni trg i Zapadni perivoj s okolišem iz balona „Turula“, 1906. Slijeva gradska plinara, zdesna gradski majur s rubova izgrađen palačama Trgovačko-obrtničke komore (1903.) i Šumarskog društva (1898.). Na površini južno od „Narodnog doma“ restauracija „Kola“ i vježbalište „Hrvatskog sokola“, dok je područje južno od njih neuređeno i služi kao sportski teren.

te novom župnom crkvom sv. Blaža, a razmatra se i manji trg G (danas Svačićev). Očito je da se zapadni dio grada s već potvrđenim centrom oko Sveučilišta, kazališta i srednjih škola u njihovoj neposrednoj blizini želi namijeniti poglavito visokoškolskim ustanovama, kojima se pridružuje muzej – za sada. One bi bile razmještene trgovima, a svojim bi reprezentativnim zgradama osigurale širem okolišu viši urbani naboj.

Opću analizu slijede detaljne studije za Zapadni perivoj i Ciglanu u kojima su utvrđeni položaji sveučilišne knjižnice i muzeja. Na Zapadnom perivoju zgrade su smještene duž središnje osi, na mjestu gdje veliku izduženu površinu napola rasijeca dugačka avenija, a taj položaj dopušta hortikulturno uređenje i oblikovanje preostalih ploha, napose na južnom dijelu gdje se od 1901. predviđa klizalište. Drugim riječima: reprezentativne su palače integrirane u urbani sportski park. Na Ciglani zgrade su naprotiv postavljene duž oboda, također sučelice, tako da omogućuju formiranje zatvorenog, arhitektonskog trga, kakav je bio u vidu Izidoru Kršnjavom kad je ovdje predlagao „forum“. Prva studija obuhvaća čitav Zapadni perivoj, a druga samo polovicu Ciglane.

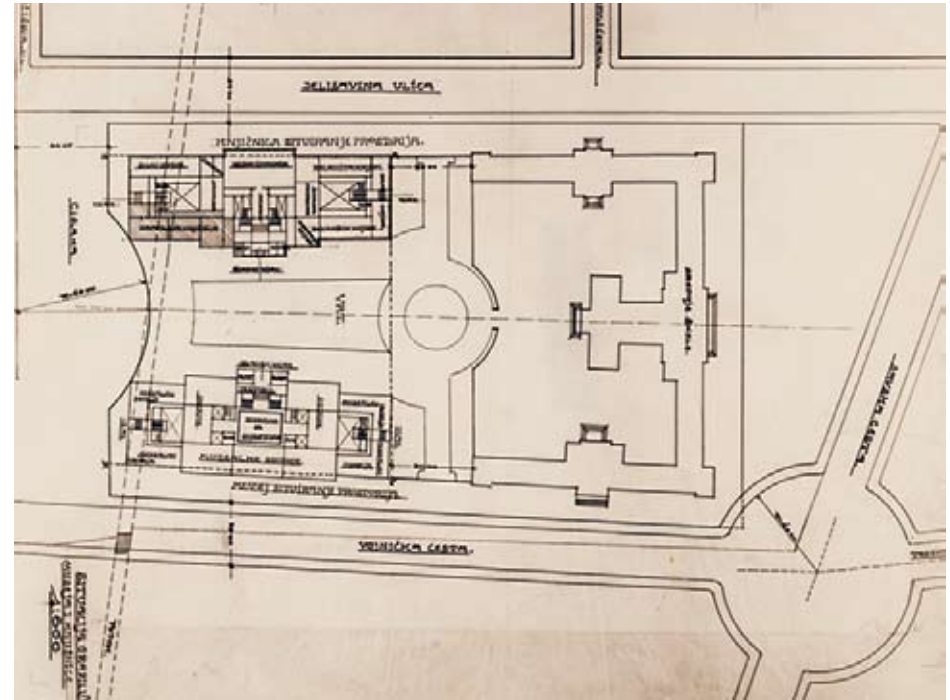
Položajni nacrt dijela Donjega grada s površinama obilježenim kao potencijalna gradilišta, 1905.

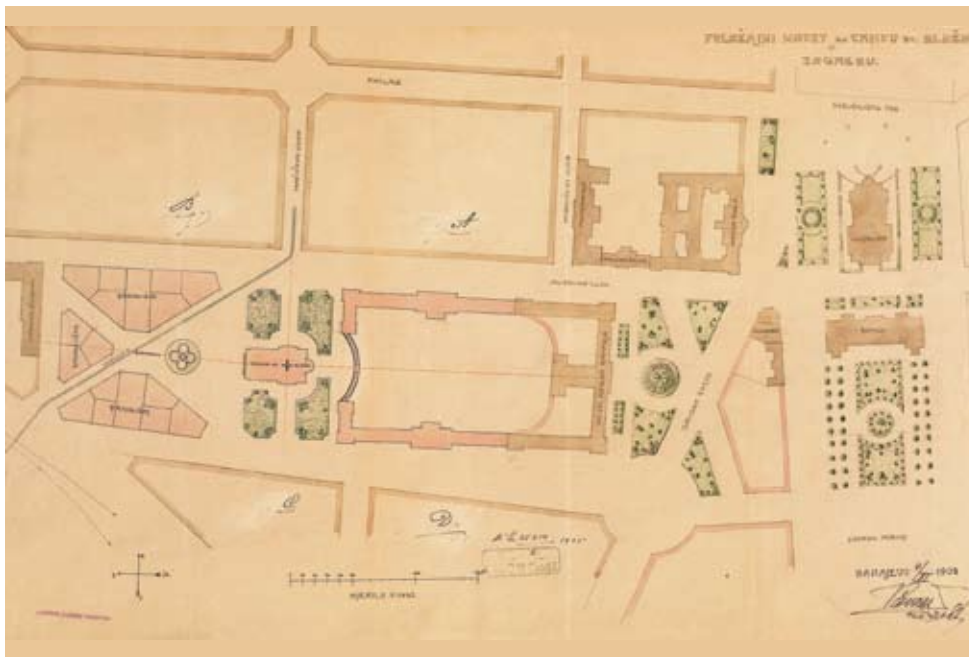

No čitavim područjem Ciglane bavi se od 1901. u studijama o smještaju crkve sv. Blaža arhitekt Josip pl. Vancaš⁸. Od 1903. ta je lokacija opće prihvaćena. No glavni uvjet izgradnje crkve i uređenja Ciglane uklanjanje je naselja vojnih baraka, sagrađenog ovdje poslije katastrofalnog potresa 1880., odnosno prekid ugovora s vojnim vlastima kojima je Cigla na tada ustupljena na dvadeset godina. Izgledi se otvaraju najavom izgradnje velikog sklopa topničke vojarne u Černomercu 1906. godine. Tako je 1905. Grad postignuo dogovor s vojnim vlastima o napuštanju Ciglane i ujedno donio odluku o gradnji crkve sv. Blaža.

Vancaš će u svojim studijama reinterpretirati ideju „foruma“ tako što će produljiti bočna krila zgrade srednjih škola gotovo do polovice Ciglane i oblikovati zatvoren trg, a crkvu će predlagati ili u sklopu foruma ili na trgu, posebno oblikovanom za efektну prezentaciju crkve na drugoj polovici područja, gdje pak u svim varijantama predviđa i novu rezidencijalnu četvrt, sve obilno opremljeno nasadima. Vlada će međutim 1905. odbiti projekt, negativno ocijenivši lokaciju crkve i obnovu ideje foruma, uglavnom stoga što muzej, kao njegov

Položaj Narodnog muzeja i sveučilišne knjižnice na Ciglanu, 1905.

Josip pl. Vancaš,
Položajni nacrt
Ciglane s crkvom
sv. Blaža u
središnjoj osi,
1905.

važni sadržaj, namjerava graditi na Zapadnom perivoju te napokon preporučiti da se za crkvu raspiše javni natječaj.

Iduće, 1906. godine Vlada najavljuje gradnju sveučilišne knjižnice i Narodnog muzeja na zemljištu koje joj je na Zapadnom perivoju darovao grad i raspisuje javni natječaj za arhitektonsko rješenje palača. No dok o natječaju, a ni Narodnom muzeju više neće biti govora ni vijesti, gradnja biblioteke te se godine intenzivno priprema. Zakonska osnova o gradnji prihvaćena je u Saboru 14. ožujka 1907., a 14. svibnja dobila je carevu sankciju. Unatoč tome uslijedio je dvogodišnji zastoj koji je pak povezan s novim vladinim planovima koji su se očito pripremali i prije, a uobličeni su 1907. godine.

Početak te godine Vlada je objavila gradskom poglavarstvu naum da na Ciglani sagradi „nove sveučilišne zgrade s današnjom srednjoškolskom zgradom, kao glavnom“, pozvala da joj besplatno ustupi zemljište od „bašće srednjih škola do tvornice duhana“, dakle, čitavu Ciglanu, a za crkvu sv. Blaža nađe drugu lokaciju. Sklop bi činile monumentalne zgrade „koje će sve biti u istom stilu građene kao i sada postojeće,

u kojima su smještene donjogradska gimnazija, realna gimnazija te trgovačka i viša djevojačka škola. Sve ove zgrade bile bi sama visoka učilišta i to sveučilište, kemički laboratorij, sveučilišna knjižnica i ostali visoki učevni zavodi. Time bi se onom celom skupu dalo jedinstveno i skladno lice“⁹.

Posrijedi je koncept sveučilišnog centra koji na jednom mjestu okuplja sve zgrade poput tradicionalnog kampusa britanskih elitnih koledža, a tada se propituje i u kontinentalnim sredinama obzirom na strelovit razvoj visokoškolskog obrazovanja i prilagođava obilježjima javnog sveučilišta, važnoj stečevini modernizacije i ikoni kulture liberalne ere koja u slici grada nosi koliko estetsku toliko simboličnu ulogu¹⁰. Naznačen je reprezentativni arhitektonski značaj sklopa, iako ne i njegova kompozicija. Zbog te ideje postala je upitna gradnja sveučilišne knjižnice koja se prethodnih godina povezivala s gradnjom najprije Prirodoslovnog, poslije cijelog Narodnog muzeja, među ostalim i stoga što je zavlдалo mišljenje da na Zapadnom perivoju nema uvjeta za njezino proširenje ili dogradnju, bude li to u budućnosti potrebno. No postojale su i druge dvojbe. Tako: treba li za Sveučilište doista graditi novu zgradu ili je

premjestiti u zgradu srednjih škola koja će obzirom na svoj položaj arhitektonski ionako dominirati u budućem sklopu, dok bi biblioteka ostala u staroj zgradi. Ta i ostala pitanja propitivat će se u tri javne stručne anketne rasprave: 18. ožujka i 19. svibnja 1907. te 9. siječnja 1908.

Grad od početka nije naklon planu. Već u skupštinskoj raspravi 8. travnja kad je bio predstavljen zaključeno je da se od Vlade zatraži detaljni program, odnosno da se predstavnici gradske općine uključe u rad na njemu, kako bi se pomirili interesi jedne i druge strane. Ne prihvaća se ni izbor mjesta „stoga što bi se oduzela za srednjoškolsku mladež određena zgrada... i jer se ne bi mogla lako naći ovako prikladna sgrada, koja bi istoj svrsi u svakom pogledu odgovarala“. Umjesto Ciglane Vladi je ponuđeno Sajmište: prostrana površina omeđena Draškovićevom, produljenom Đorđićevom, današnjom Bauerovom i Branimirovom ulicom, primitivno uređena 1890. za stočno tržište kad je premješteno sa Sveučilišnog trga. Ponuda se očito zasniva na procjeni glavnog gradskog urbanista, Milana Lenucija, koji od 1904. intenzivno studira čitavo područje od Draškovićeve ulice do parka Maksimira. No vlada otklanja

ponudu, a mjesto ocjenjuje kao daleku periferiju. Urbani i urbanistički potencijal tog mjesta predstaviti će uskoro Lenuci u trećoj varijantnoj studiji iz 1909. oblikujući tu sponu Donjega grada i nove rezidencijalne četvrti grada s trgovima, parkovima, avenijama i javnim sadržajima.

Napokon će grad početkom 1908. odbiti zahtjev da ustupi Ciglanu, a Vlada će se ponovno okrenuti Zapadnom perivoju s time da će tu graditi isključivo sveučilišne zavode: najprije knjižnicu. U programu natječaja za knjižnicu navedeno je da će na sjevernom dijelu Zapadnog perivoja, sučelice knjižnici biti zgrada Sveučilišta. To će natjecatelje navesti na urbanističke spekulacije u težnji da cjelovito oblikuju cijelo područje, iako u programu nije utvrđen ni položaj Sveučilišta, ni predložen prostorni program Zapadnog perivoja. Dvojbe je sazeo Rudolf Lubynski, koji je podnio dva urbanistička prijedloga, konstatacijom da će tek prostorni program sveučilišta, kad bude formuliran, odrediti regulaciju, odnosno oblikovanje Zapadnog perivoja.

Gradnja knjižnice prema revidiranom radu Rudolfa Lubynskog¹¹ započela je 27. ožujka 1911., a dovr-

Pogled s katedrale na neurbanizirano područje istočno od Draškovićeve ulice, poslije 1900. Usred polja ističe se natkrpita konjanička jašiona u kojoj će od 1919. do 1936. biti smješten Zagrebački zbor.

Milan Lenuci, Studija područja istočno od Draškovićeve ulice, 1909. U drugoj generalnoj regulacijskoj osnovi (1887.) tu su planirana dva velika vojna kompleksa, na sjeveru topničke, na jugu konjaničke vojarnje, a između njih trg D, uređen 1890. kao stočno tržište. Lenuci ga od 1904. oblikuje kao ekstenziju središta grada. Glavni je motiv široka radijalna avenija iznad nadsvedenog potoka Medveščaka, a područje je raščlanjeno u blokove različitih dimenzija i formi.

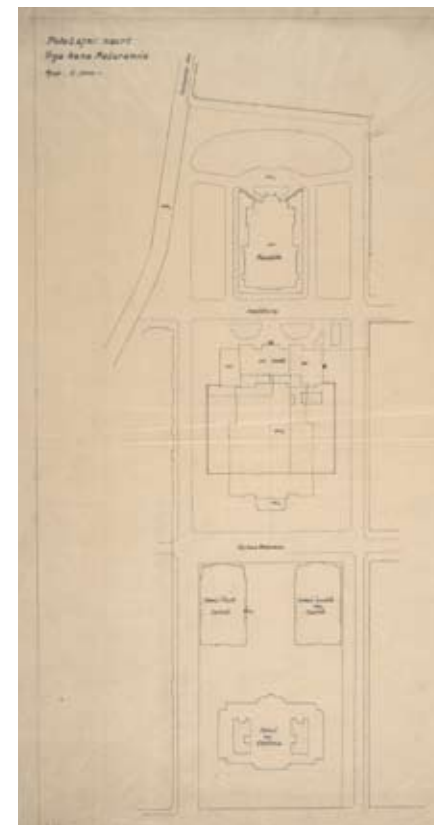
šena je u ljeto 1913. Palača je predana upravi 29. rujna, 11. listopada počelo je preseljavanje građe, a knjižnica je otvorena potkraj godine. Simboličko-ideološki naboj čini tu palaču namijenjenu ponajprije mladima posve jedinstvenim duhovnim punktom. Kao estetski artefakt i monument ona je ponosno skupno djelo autora, Rudolfa Lubynskog, domaćih umjetnika i majstora. Taj intenzitet kristalizacije i sinteze u Zagrebu više nije dosegnut u nekom arhitektonskom djelu.

U oslonu na razveden Vladin program izgradnje zgrada za javne, prosvjetne i kulturne namjene u cijeloj Hrvatskoj i Slavoniji, objavljen 1913., napokon je utvrđen i prostorni program Zapadnog perivoja (od 1909. Trga I. Mažuranića). Na njegovom južnom dijelu (od 1928. Trgu M. Marulića) uz sveučilišnu knjižnicu sagrađile bi se zgrade Lučbeno - farmakognostičkog laboratorija i Fizikalnog instituta, a na sjevernom Sveučilišta; potonja bi zgrada prema nekim vijestima sadržavala predavaonice (*Kollegienhaus*). Najprije je sagrađena zgrada Lučbenog laboratorija, zato što je što prije imala zamijeniti stari Kemički laboratorij na Akademičkom (Strossmayerovom) trgu, na mjestu kojeg bi se sagrađilo reprezentativnu palaču Narodnog muzeja. No dok

je novi laboratorij uistinu sagrađen 1913., toliko očekivani muzej nije sagrađen nikada, iako je Lav Kalda te godine izradio nacрте i čak bila raspisana licitacija za građevinske radove. Možda je jednim od razloga tome bila velika kampanja koju je protiv gradnje muzeja povelо Društvo umjetnosti na čelu sa svojim predsjednikom, Izidorom Kršnjavim. U memorandumu upućenom u ožujku 1913. Zemaljskoj vladi upozorava na nedostatke dosadašnjih programa i internih natječaja te zahtijeva da se najprije „razjasni program za izgradnju i grupiranje gradjevnih masa“, potom utvrdи „generalni plan za smještenje ovih znanosti i umjetnosti posvećenih zgrada“, a tek onda rarisuju javni natječaji. Napomenom da „za sve to predleži plan za Ciglanu“ od koje se odustalo s nepoznatih razloga (!) prilično se jasno upućuje na staru ideju „forumа“. Od nje Kršnjavi nije htio odustati ni tada, kao što je 1907. s ciljem da je spasi podržao vladin plan za Ciglanu iz kojeg je najprije bila isključena crkva sv. Blaža, za koju se borio godinama, a muzeje koji su mu bili toliko važni pokušavao prokrijumčariti u protomoderni kampus.

Na Ciglani kampus nije dobio izgled zbog uskogrudnosti gradskih vlasti koje su najprije htjele izbiti

Položaj sveučilišne knjižnice, instituta i sveučilišne zgrade na Mažuranićevu trgu, 1913. Oba dijela nekadašnjeg Zapadnog perivoja potpuno su zaposjednuta, a zelene površine svedene su na uski okvir.

Preizgrađen Marulićev trg: Sveučilišna i nacionalna knjižnica, Kemijski i Fizikalni institut.

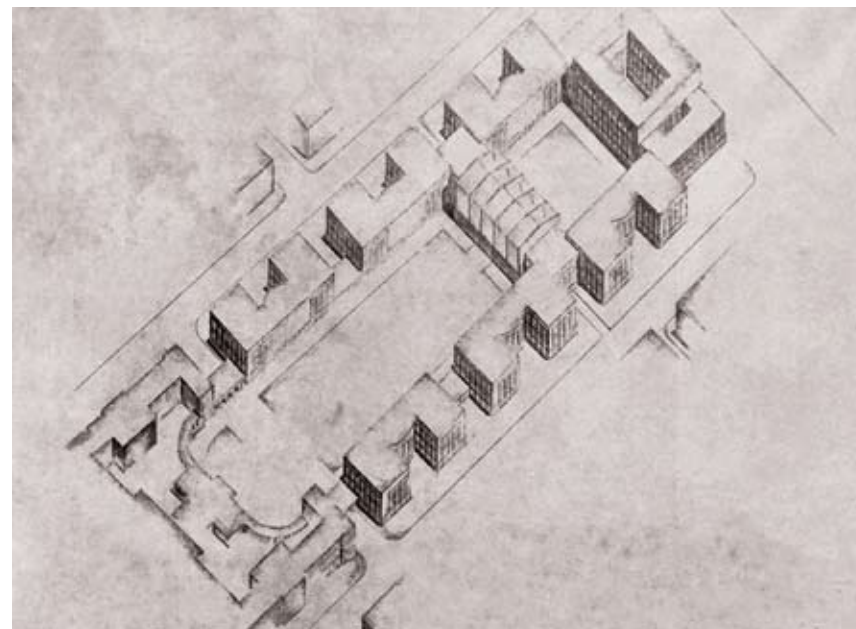

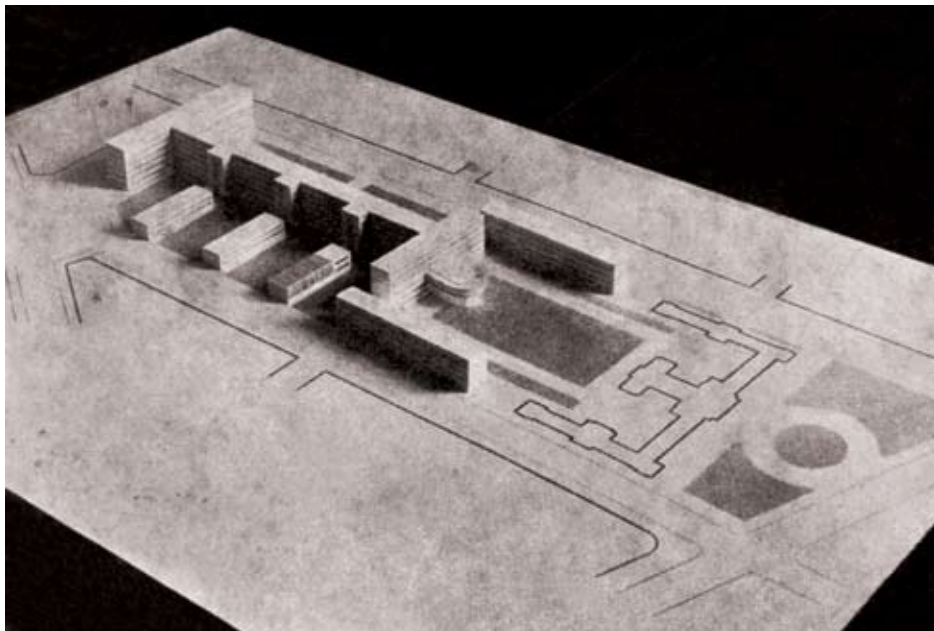
materijalnu korist iz golemog zemljišta i najposlije, u vrijednosnom obratu, zapremile dio područja kolonijom socijalnih nastambi, doskora getom koji je sa susjednom tvornicom duhana već bio anakronizam. Ni na Sajmištu nije dobio izgled zbog uskogrudnosti, i to zemaljskih vlasti koje nisu imale povjerenja u razvoj grada i okrenula leđa jedinstvenom mjestu kao negradu. Na Mažuranićevu trgu ostvaren je samo dio ionako reduciranog programa sveučilišnog centra: Lučbenom laboratoriju tek se 1926. pridružio Fizikalni institut, koji je Egon Steinmann projektirao kao zgradu bliznakinju starije kojoj je lik dao Vjekoslav Bastl. Sveučilišna zgrada nije izgrađena, ali je današnji trg I. A. V. Mažuranića godinama bio rezerviran za nju, pa je ta lokacija ušla i u modernističku Generalnu regulacionu osnovu grada Zagreba, izrađenu 1936. i prihvaćenu 1938. U oslonu na nju Grad 1939. u odgovoru „Kolu“ na molbu za dogradnju portala objavljuje: „Na mjestu gdje se nalaze nekretne kazališne zaklade, Sokol i Kolo, predviđa se izgradnja nove sveučilišne zgrade... Prema dosadašnjim pregovorima u zamjenu za ovo zemljište dala bi država zemljište na kojem se nalazi sada sveučilišna zgrada.“

Zaposjedanjem Mažuranićeva trga 1913. i izgradnjom sveučilišnih zavoda onemogućeno je oblikovanje cjelovitog zelenog okvira donjogradskog središta, kako je zamišljen 1882. i predstavljen Sveučilištu kad je zahtijevalo da se sajmišnim trgovom, na kojem se našlo, počne uređivati njegov zapadni dio. Prepušten otezanju i improvizaciji Trg I. A. V. Mažuranića rječito je svjedočanstvo aporija koje su pratile skokovit i tegobni razvoj Zagreba i ujedno *locus minoris resistentiae* Zelene potkove, gdje se provjerava njezin spomenički autoritet.

Poslije Prvog svjetskog rata ponovno se razmatra Cigłana, sada za smještaj Tehničkog fakulteta. Računa se na čitavu površinu od zgrada srednjih škola do gradskih kuća, uključujući školsko igralište koje u to doba ponovno zapremaju vojničke barake i socijalne nastambe. Prvu skicu sklopa izradio je 1926. profesor Tehničkog fakulteta i rektor, arhitekt Edo Šen, a potom je projekt povjeren profesoru tog fakulteta, arhitektu Hugi Ehrlichu. On je izradio dvije varijante: 1928. i 1930. godine. U prvom projektu donosi simetrični blok s objektima nanizanim duž oboda i slobodnom površinom igrališta u unutrašnjosti: posrijedi je interpretacija formativnog elementa urbanističke matrice Donjega grada. Ehrlichova

Hugo Ehrlich, Studija za Tehnički fakultet, 1928. Šest dvokatnica za šest odjela: arhitektonski, građevno-inženjerski, geodetski i kulturno-inženjerski, strojarSKI i električno-inženjerski, brodograđevni i brodstrojarski te kemijsko-inženjerski poredano je duž obodnih ulica. Sa zapada su spojene velikom zgradom strojarSKOG laboratorija, a u začelju monumentalnom zgradom dekanata. Izgrađena površina iznosila bi 40.000 m².

Hugo Ehrlich, Studija za Tehnički fakultet, 1930. Zgrade su okupljene oko uzdužne osi, dok je sportski teren otvoren, namijenjen podjednako školama i fakultetima. On je mjesto kontakta dvaju sklopova, s rubova obuhvaćen njihovim izbočenim krilima.

monografa Žarka Domljana koncept i kompozicija podsjećaju na engleske sveučilišne kampuse, dok arhitektura zgrada već nosi obilježja internacionalnog stila kojem se Ehrlich priklanja upravo u to doba. U drugoj varijanti Ehrlich odbacuje formu bloka i formira „rastvorenu horizontalnu strukturu“ (Domljan) s aksijalno postavljenom okosnicom, glavnom zgradom, s kojom su u poprečnom slijedu, s obje strane, povezani pojedini objekti. Potonji je projekt bolje ocijenjen. Edo Šen: „Suvremeniji i u dispoziciji objekata zračniji, s osobitim obzirom na što bolju i veću površinu za igralište srednje škole“. Domljan: „Tu je već prisutno suvremeno načelo komponiranja kompleksne arhitektonske cjeline... razmještaj paviljona izveden je iz najpovoljnije orijentacije s obzirom na insolaciju, kao i iz potreba unutrašnje komunikacije.“

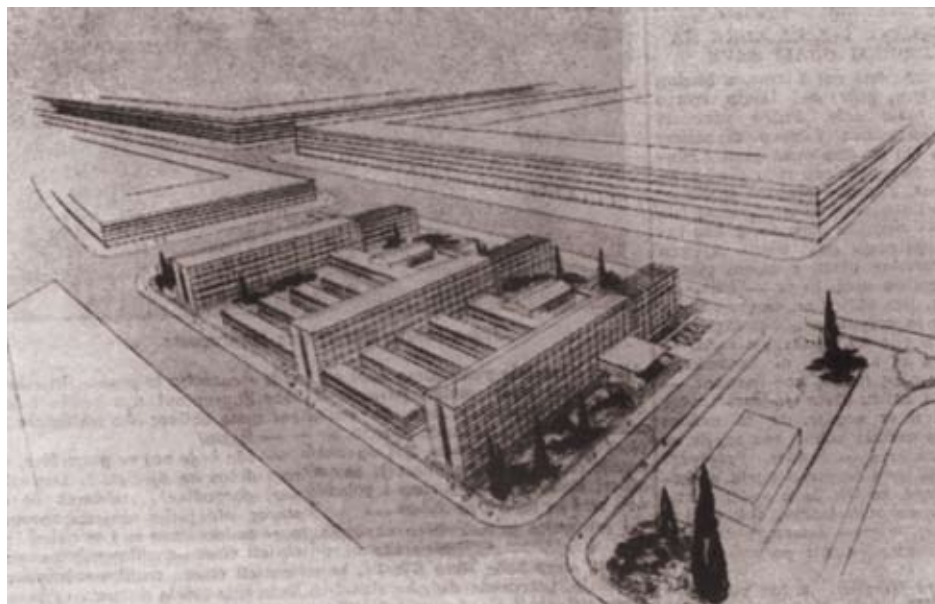
Projekt nije realiziran zbog spekulacija s velikim područjem Ciglane, sada u središtu grada. Osim Tehničkog fakulteta tu se predviđalo smjestiti sklop modernih socijalnih institucija (Radnička komora, Javna burza rada i Iseljenički komesarijat), za koji je 1932. raspisan opći, jugoslavenski natječaj. Ni taj projekt nije realiziran zbog kritičkih objekcija mjerodavnih tijela koja nisu bila zadovoljena

ni nakon više revizija. Presudnu su ulogu imale urbanističke nedoumice, posve u kontinuitetu s prethodnom epohom, koja je Ciglane namjenjivala različite, čak dispartatne sadržaje, a prijedloge nije bila kadra dovesti do odluke. Napokon se nakon otezanja socijalne institucije razmjestilo u istočni dio grada koji tada zahvaća intenzivni razvoj: Burza rada sagrađena je u Zvonimirovoj ulici (1936.), a Radnički dom na Krešimirovu trgu (1937.).

Tehničkom fakultetu, koji nipošto nije odustajao od Ciglane, Grad je 1936. ustupio zemljište od Kačićeve ulice do gradskih kuća, s time da će mu u budućnosti, „nakon što gradske zgrade budu dotrajale i porušene”, ustupiti i to zemljište za potencijalno proširenje fakulteta. Pregledna osnova povjerena je ponovno, kao prije deset godina (1926.), profesoru Edi Šenu s asistentom Milovanom Kovačevićem, koji je 1938. izradio konačni projekt. Na površini koja je spram prvotne (1928., 1930.) reducirana na polovicu, Kovačić je prema načelima novog građenja, odnosno funkcionalizma, smjestio zgusnuti sklop, dio kojeg je sagrađen 1940. godine.

Tako je dio Ciglane zaposjeo modernistički „tehnički kampus”, koji se sustavno dograđivao, uređivao,

preuređivao, pa i širio za rastuće potrebe više tehničkih fakulteta, dok je ostali dio preostao sportu, kao i prije. Danas ta površina predstavlja izazov transformacije, možda i reurbanizacije.

Milovan Kovačević,
Idejni projekt Tehničkog
fakulteta, 1938.
Sklop se sastoji
od tri izdužene
poprečno postavljene
četverokatnice
između kojih se pod
pravim kutom nižu
prizemne zgrade
laboratorija i zavoda

Tri trga u slijedu od zgrade Sveučilišta i područje bivše Ciglane sa sklopom srednjih škola, 1928. Zdesna, na srednjoškolskom igralištu i neizgrađenom dijelu Ciglane ponovno su barake, sagrađene za I. svjetskog rata za prihvat vojske i izbjeglica. I susjedni, trapezoidni blok (lijevo, dolje) još zaposjeda sklop vojno-opkrbnog magazina.

U zoni Sveučilišta neumitna se transformacija odvijala na razini detaljnog oblikovanja. Malu, ali vrijednu promjenu u neposrednom okolišu Sveučilišta donijela je 1912. regulacija potaknuta najprije prometnim razlozima, ali i nastojanjem da se smjesti Meštrovićev „Zdenac života“, izvorno namijenjen sjećanju na gradnju gradskog vodovoda (1878.). Površina između Sveučilišta i kazališta bila je od 1908. predmetom kritika zbog sve gušćeg i kaotičnijeg prometa. Na njega je čak uperio prst Cornelius Gurlitt, u Zagrebu 1908. kao predsjednik natječajne porote za regulaciju Kaptola. „Zdenac života“ Grad je kupio na izložbi Meštrović – Rački, u svibnju 1910. i najavio da će ga postaviti ispred kazališta kad sjeverni dio trga bude reguliran. Dvije se godine ipak mozgalo kamo ga postaviti: na trgove, u parkove, više ili manje naočita mjesta Donjega i Gornjega grada. Godine 1911. predstavljene su dvije osnove: Gradskog građevnog ureda i arhitekta Ignjata Fischera. Prema prvoj ispred kazališta uredila bi se pergola i uokvirila nasadima, obelisci-kandelabri dobili bi električno svjetlo, dok bi zdenac bio smješten na zapadnoj strani, na mjestu ozelenjenog otoka: privremene maske jedine neizgrađene parcele na trgu, ograđene drvenim plotom. Prema Fischeru,

zdenac bi bio između kazališta i Sveučilišta, uokviren nasadima, a obelisci-kandelabri bi se uklonili. U osnovu je uključio već utvrđen postav zdenca „u udubini, do njega će se amfiteatralno spuštati kamenite stube s klupama“, kako je još 1910. predložio gradski inženjer Hugo Schwarz.

U Meštrovićevu zdencu Fischer je uočio glavni oblikovni i simbolički motiv preuređenja trga, cilj kojega za njega nije toliko prometno rješenje koliko povezivanje kazališta i Sveučilišta. Između njih umeće jezgru koja svojom simbolikom duhovno

povezuje dva oduvijek razdvojena žarišta trga. U toj sponi nema mjesta kandelabrima koji su označavali granicu. Kružnu jezgru naglašavaju i optočuju zelene plohe koje se formom, krivuljama i oblinama stilski, a dimenzijama prostorno usuglašavaju s kazalištem. Zdencom i njegovim mikroambijentom Fischer je stvorio okupljalište koje podjednako napaja kazalište i Sveučilište i tako približio jedno drugome. Uređenje je ostvareno u dvije faze, 1911. i 1912. godine. U prvoj su uređeni nasadi i cesta. Kandelabri su u ljeto 1912. preneseni na Mirogoj, a zatim je postavljen Zdenac života.

Štrajk srednjoškolske mladeži ispred kazališta, 1912. Između kazališta i Sveučilišta već su novi nasadi, ali obelisci-kandelabri još nisu premješteni.

Trg poslije preuređenja

Zdenac života

Nad zgradu Sveučilišta nadvila se nepunih pedeset godina kasnije ozbiljna prijetnja kad su je 1958. u sklopu idejnog urbanističko-arhitektonskog natječaja za potez od Ilice, trgovima maršala Tita, I. A. V. Mažuranića i M. Marulića do Botaničkog vrta propitivala trojica pozvanih arhitekata: Božidar Rašica, Vladimir Turina i Ivan Vitić. Zadaća je bila odrediti namjenu blokova, smjestiti novu zgradu općine Centar i Muzičke akademije, ukloniti, odnosno zamijeniti zgradu „Kola“ nečim drugim (očito boljim). Sva trojica posvjedočila su izrazitu volju za rekonstrukciju povijesnih urbanih struktura. Tako Vitić zgradu Rektorata ruši i zamjenjuje novom, Rašica je postavlja na stupove, ali Turina štiti: „Ne smatram se nikakvim sentimentalnim borcem za starudije koje posjedujemo, samo se ne mogu oteti dojmu da takvih objekata posjedujemo veoma malo.“ Projekti, svaki na svoj način, dočaravaju reprezentativni četverodijelni prospekt, sa znatnijom koncentracijom javnih zgrada i jedinstvenim uređenjem javnih zelenih površina. Posjeduju snažan modernistički svjetonazorni naboj i stilsku koherentnost, po čemu su iznimno zanimljivi kao svjedočanstvo svog doba.

Alfred Albini, Prijedlog za Trg. I. A. V. Mažuranića sa zgradom Muzičke akademije na južnoj strani i bazenom, na mjestu bivšeg Narodnog doma na sjevernoj.

Natječajni radovi potaknuli su ocjenjivački sud da među ostalim preporuči zamjenu zgrade Rektora novom zgradom, uklanjanje zgrade „Kola“ i izgradnju Muzičke akademije na trgu Mažuranića. Početkom šezdesetih godina profesor Arhitektonskog fakulteta Ante Marinović-Uzelac također predlaže rušenje „Kola“, a na njegovu mjestu vodeni parter i geometrijski park. Ideju je potom arhitekt Alfred Albini izrazio perspektivnim crtežom.

Jedino što je ostvareno, interpolacija je na neizgrađenoj parceli na jugozapadnom uglu trga. Posve na liniji studija za tu parcelu, namijenjenu 1910. Oficirskom domu s kasinom, koje od figuracije dospijevaju do apstrakcije, arhitekt Stanko Fabris želio je zgradom poduzeća „Željpoša“ ostvariti kontrast, barem na razini stila, ako ne već mjerila, kao što je to 1954. neboderom izvučenim na trg učinio arhitekt Drago Ibler. Odlučio se za kristalnu kocku i izveo je s ondašnjim tehnološkim mogućnostima i znanjem. Sagrađena 1962., zgrada je smjesta navukla prosvjede i osporavanja, postala/ostala primjerom svetogrđa nad povijesnom sredinom i paradigmom neželjene arhitektonske forme. Vrlo polako stjecala je priznanja i napokon zaštitu kao svjedočanstvo

Pogled na zapadnu stranu trga s jedinom neizgrađenom parcelom, 1952.

Stanko Fabris, Ideja „Željpoša“, skica, 1996.
Jedinstvena pročelja obilježava odmjerenost
proporcija i mjerila. Neizvedeno nadgrađe
stilsko je opće mjesto funkcionalizma i simbol
vertikale koju Fabrisu nisu dopustili.

Milan Šosterič, Ideja nove Muzičke akademije, skica, 2003.
Fabrisovo pročelje svedeno je na izvorni, očišćeni raster, portal izveden iz drukčijeg, tlocrtnog rastera konstrukcije, kojem su polja izdužena zbog visine portala. Novi dio zgrade, na susjednoj parceli, odvaja se od staroga ovojnicom u bojama duge. Na pijaceti je smještena skulptura „Prizemljeno sunce“ Ivana Kožarića, koja je kao provokacija neko vrijeme bila trpljena na trgu, te visoka ukošena piramidalna igla. Potonja kao i obla ovojnica dogradnje uvode kontrast prema strogom geometrizmu pročelja. Posrijedi je *hommage* Fabrisu i apstrakciji, ali se oni uvlače u dijalog sa suprotnim: dekonstrukcijom i naracijom. Očita je gesta otvaranja, ako ne i rastvaranja.

vremena, uistinu kao žrtva. Potpunu rehabilitaciju dobit će uključivanjem u sklop nove zgrade Muzičke akademije, projekt koje je temeljem prve nagrade na javnom natječaju povjeren arhitektu Milanu Šosteriču i upravo je pred realizacijom.

Zgrada Sveučilišta pak od 1962. pod blagotvornim dodirom arhitekta Jurja Denzlera bilježi novu fazu, koja se može obilježiti i rehabilitacijom i modernizacijom. Transformacija je bila uvjetom njezina opstojanja i ona ju je dobro podnosila. Moćna zgrada održala se u nevremenima, a dostojanstvo je dobila kad je primila Sveučilište. No i prije je postojalo njezino zračenje, samo se s vremenom jače razabiralo. U slici trga i svijesti grada ona je znamen i svjedok, mjesto i poprište, jezgra i žarište.

„Željpo“/„Ferimport“
u očekivanju adaptacije.
Foto: Filip Beusan

Tekst se temelji na sljedećim radovima: *Geneza Trga maršala Tita i Zelena potkova u Zagrebu*, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 14/15, 1988/89. Zagreb, str. 111-151; *Zagrebačka Zelena potkova*, Zagreb, 1996; *Ciglana – izgubljeni trg te Rudolfova vojarna i Trg Francuske Republike – novi Zapadni perivoj*, u: Zagrebu u središtu, Zagreb, 2003: 129-155 i 101-129; *Zgrada Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu*, u: Secesija u Hrvatskoj, katalog izložbe, Zagreb, Muzej za umjetnosti i obrt, 2003/2004: 92-106. Stoga se ovdje ne navode izvori i ostala dokumentacija, osim one koja u tim radovima nije navedena.

- 1 Molik - Reining - Wurzer 1980: 82-173, 330-348
- 2 Za obrise političke situacije: Gross, 1983 i Gross-Szabo, 1992.
- 3 Narodne novine, 5. 11. 1864. C. kr. gradjevni savjetnik Zettel i 11. 11. 1864. Dvorana za budući sabor.
- 4 Vranjican, 2008: 5 - 23. Stručna komisija na čelu sa vladinom, kr. i dv. savjetnikom Nikolom pl. Melinčevićem Haličkim sastala se 16. 1. 1865., a politička na čelu s grofom Miroslavom Kulmerom 16. 6. 1861.
- 5 Kao bilj. 4. Odbor „za razvidjenje zemaljske imovine vrhu zemaljske bolnice u savskoj cesti u Zagrebu“, 30. 12. 1865. Odbor se potpuno suglasio sa stajalištima dvaju odbora i sugerirao Saboru da traži naknadu zbog postupka sa zemaljskim sredstvima.
- 6 Gross, 1983: 447-474.
- 7 Neposredno pošto je Narodni muzej 1866. proglašen zemaljskim zavodom, zbirke su smještene u palaču tzv. Amadeova kazališta, odnosno „Kasina“ u Demetrovoj 1 na

Gornjem gradu, gdje se u to doba, kako je napomenuto, mislilo smjestiti i Sveučilište. U međuvremenu su znatno narasle i zadobile karakter cjelovitog muzeja. Godine 1901. arhitekt Stjepan Podhorsky izradio je studiju za smještaj Prirodoslovnog muzeja na Trgu N. Š. Zrinskoga, na mjestu tzv. Petrinjske vojarnje, gdje je kasnije sagrađena palača Hr-sl. hipotekarne banke (danas Ministarstvo vanjskih poslova RH). Prirodoslovni muzej i danas se nalazi u gornjogradskoj palači koju je prerastao još početkom 20. stoljeća.

- 8 Od 1887. Vancaš je izradio više studija za druge lokacije, a na studij Ciglane potaknuo ga je estetičar, sveučilišni profesor i rektor Franjo Marković. Važan gradski projekt povjeren mu je kao jednom od najuglednijih arhitekata tog doba, zaslužnim za transformaciju Sarajeva u moderni srednjoeuropski grad.
- 9 Obzor 4. i 5. 4. 1907. Gradnja sveučilišne knjižnice: komentar sjednice samoupravnog odbora gradske skupštine i priprema za skupštinsku raspravu o zahtjevu najavljenju za 8. 4. 1907.
- 10 O konstitutivnoj važnosti trijade: sveučilište - kazalište - muzej za društvenu i estetsku kulturu utemeljiteljskog razdoblja (*Gründerzeit*) v. Carl E. Schorske, *Österreichs ästhetische Kultur 1870 - 1913* u katalogu izložbe *Traum und Wirklichkeit 1870 - 1930*, Wien 1985. i *Die Ringstrasse, ihre Kritiker und die Idee der modernen Stadt*, u: *Wien Geist und Gesellschaft in Fin de Siècle*, Wien 1994.
- 11 Natječaj za izradu osnova sveučilišne knjižnice bio je raspisan 12. ožujka 1909. Rok za predaju radova bio je 30. lipnja iste godine, ali je na zahtjev Kluba hrvatskih arhitekata bio produljen do 15. prosinca. Radovi Dionisa Sunka i Rudolfa Lubynskog ocijenjeni su kao jednako dobri, pa su podijelili

prvu i drugu nagradu, dok je treća nagrada pripala Svetomiru Šimunec -Volčanšku, studentu arhitekture u Münchenu. Potkraj 1910. izvedba je povjerena Lubynskom.

LITERATURA, IZBOR

- ČAČKOVIĆ, JURAJ PL. (1934.), *Iz staroga Zagreba, Kako je izgledao okoliš današnjeg sveučilišta*, Revija Zagreb, 5, Zagreb, str. 173-176
- ČRNJA, ZVANE (1964.), *Slavna i tragična četrdeset osma, Stare i nove ličnosti, Prema realizmu*, Kulturna historija Hrvatske, „Epoha“, Zagreb, str. 431- 442, 462 - 478, 479 - 493
- DESPOT, MIROSLAVA (1968.), *Nekoliko podataka o postanku tvornice duhana u Zagrebu godine 1869.*, Iz starog i novog Zagreba, IV, izd. Muzej grada Zagreba, str. 241-250
- DESPOT, MIROSLAVA (1974.), *Industrija Zagreba u drugoj polovici XIX. stoljeća*, Iz starog i novog Zagreba, V. izd. Muzej grada Zagreba, str. 165-175
- GROSS, MIRJANA (1985.), *Počeci moderne Hrvatske*, „Globus“, Zagreb, str. 435 - 475
- GROSS, MIRJANA - SZABO, AGNEZA (1992.), *Prema hrvatskom građanskom društvu*, Zagreb, str. 77-295
- HORVAT, RUDOLF (1992. repr.), *Hrvatsko sveučilište, Prošlost grada Zagreba*, „August Cesarec“ i Atlantic Paper, Zagreb, str. 237-273
- KLAIĆ, VJEKOSLAV (1910 - 1913.), *Zagreb*, Naklada knjižare Jugoslavenske akademije L. Hartmanna (Stj. Kugli), Zagreb
- MOLLIK, KURT - REINING, HERMANN - WURZER, RUDOLF (1980.), *Planung und Verwirklichung der Wiener Ringstrassezone*, Franz – Steiner Verlag, Wiesbaden, 109 -177, 330 -348
- SZABO, GJURO (1934.), *Knjiga o starom Zagrebu*, Zagreb 1934. Izd. Društva Zagrepčana, str. 44-88
- SZABO, GJURO (1941.), *Zagreb u vrijeme apsolutizma i Zagreb od godine 1860 - 1880.*, Stari Zagreb, Vasić i Horvat, Zagreb, str. 129-141, 143 - 184
- VRAČIĆ, BERISLAVA, KOVAČEVIĆ, ALFONZA (1996.), *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga (s kućom maticom u Zagrebu 1845. – 1995.)*, I - II., Družba sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga u Zagrebu, Zagreb
- VRANJICAN, STJENKO (2008.), *Smještenje kraljevskog sveučilišta Franje Josipa I. u sgradi zemaljske bolnice u Savskoj ulici u Zagrebu*. Transkript arhivske građe 1863 - 1882, Pravni fakultet, Zagreb, rkp.

Mladen Perušić

Arhitektonska povijest zgrade Sveučilišta 1856 - 1956.

Arhitektonska povijest monumentalne zgrade prikazuje se u slijedu građevnih adaptacija za razne namjene tijekom stotinu godina. Projekt za Opću zemaljsku bolnicu Kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije izradio je godine 1856. bečki arhitekt Ludwig von Zett(e)l. U sjedištu zagrebačkog Sveučilišta započele su 1956. pripreme za stvaranje boljih prostornih uvjeta za rad Rektorata, u kojem se i danas donose povijesne odluke za rad i razvitak zagrebačkog Sveučilišta.

„Tako je ostalo sveučilište skućeno sve do god. 1882. Onda preseliše sveučilište u veliku zgradu, koja je stajala na Sajmištu gdje je i danas. Zagrebački poduzetnik Pongratz izsušio je baru, na kojoj su stari zagrebčani pucali na divlje patke, kako mi je to pripovijedao pokojni Mirko Karas. Zidanje te zgrade pada u god. 1856., a zidana je, ne na temeljima od kamena, nego na jakim hrastovim pilotima. Do 1859. imale su sestre Milosrdnice ovdje

svoju bolnicu; 1859. i 1866. bila je to bolnica za ratne invalide; 1864. bila je u njoj prva gospodarska izložba, a od 1866. do 1882. bila je u njoj tvornica cigara. Godine 1882. spremiše u drugi kat mudroslovni fakultet, fizički i botanički zavod, pa salu za promocije. U zapadnu polovicu prvog sprata metnuše pravoslavni fakultet, a istočnu polu prvoga sprata i polu razizemlja zapremala je knjižnica i čitaonice. Ostali dio bila je soba rektora, kancelarija, kvestura i dvorana za profesorske ispite...”

Profesor Milan Šenoa u citiranom je odlomku naveo osnovne podatke o građevini u prvim desetljećima. U zgradi je na Mudroslovnom fakultetu predavao geografiju od 1910. do 1940. te je od suvremenika saznao mnoge detalje o njezinoj gradnji i prvoj organizaciji za Sveučilište. Nakon iseljenja Sveučilišne knjižnice 1913., u prizemlju istočnog krila smješten je studij geografije, a Šenoa je 1924. dobio kabinet.

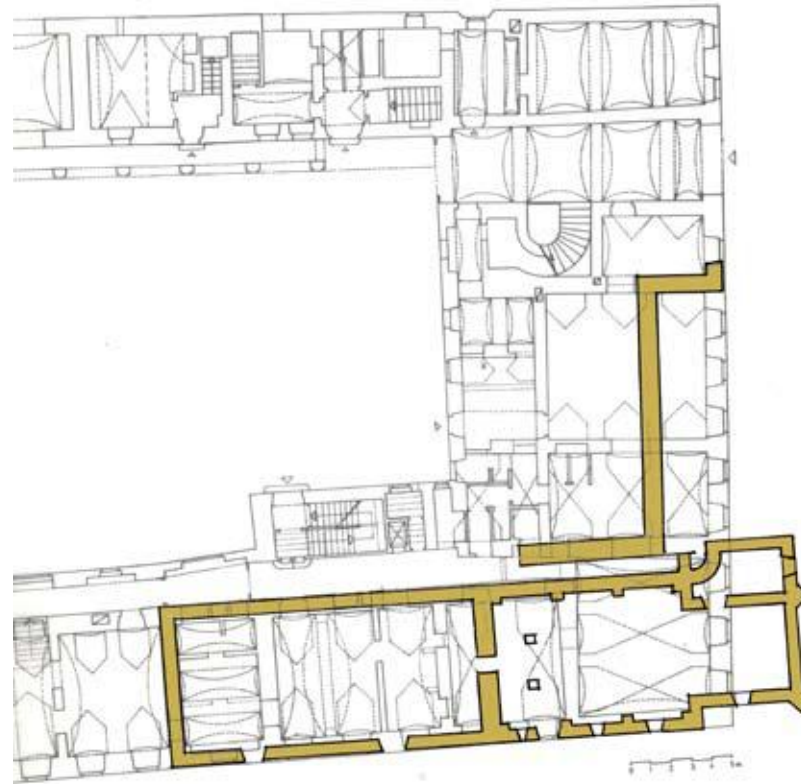

Milan Šenoa (1869. - 1961.), geograf, sveučilišni profesor i književnik. Sin Augusta Šenoa kojem je posvetio djelo „Moj otac“ (1933.).

Opća zemaljska bolnica 1856 - 1868.

Početak 19. stoljeća medicinska znanost i praksa doseglye su stupanj razvoja koji je zahtijevao gradnju objekata namijenjenih samo liječenju bolesnika. Od ranog srednjeg vijeka u gradovima su postojale javne građevine karitativne namjene. U takvim skloništim raznih naziva: hospitali, ksenodohiji, hospiciji, orfanotrofiji i dr., u jednoprostornim dvoranama, nalik crkvenim brodovima, boravili su zajedno siromašni, starci, nahočad, asocijalni, bolesni i umobolni, hodočasnici i stranci. Hospitali se grade uz sakralne objekte, jer su kršćanska učenja obuhvaćala i karitativnu djelatnost. Prostorije stacionara često su fizički povezane s kapelom radi bogoslužja i molitve kao dijela terapije, a zdravstvena se skrb provodila povremeno u okvirima tadašnjih medicinskih spoznaja.

U Zagrebu je već u 13. stoljeću postojao hospital. Nalazio se na Gradecu, na jugozapadnom uglu Trga sv. Marka, i bio je sagrađen s kapelom B. D. Marije u 15. stoljeću. (sl. 1) U 17. stoljeću preseljen je istočno od Kamenitih vrata, a u zgradu je smještena gradska oružana. Prije nego što je porušena zbog gradnje palače, kasnijih Banskih dvora, izrađen je snimak iz kojeg se vide unutarnje dimenzije dvorane, dužine 15,45 m i širine 8,15 m. Veličina je gotovo

1.
Hospital i kapela B. D. Marije
na Gradecu u 17. stoljeću
ucrtani na tlocrtu jugoistočnog
dijela razizemlja Banskih dvora
Nacrt: Mladen Perušić

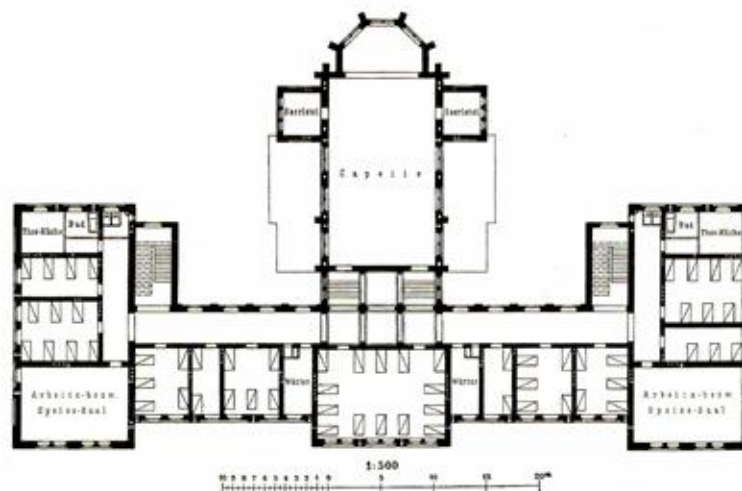
2.
Bolnica u Londonu 1751 - 1757.,
arh. Boulton Mainwaring

modularna i primjenjivala se i u 19. stoljeću za bolničke dvorane.

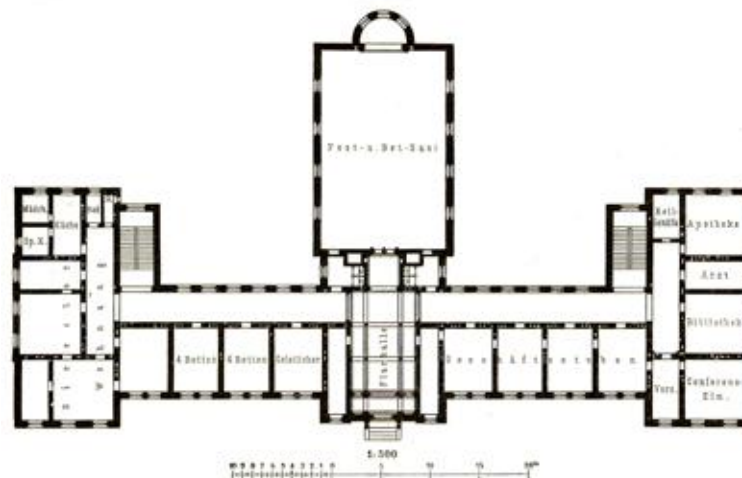
Arhitektonski koncept bolnice kao višekatnice, funkcionalne sheme jednotrakta s dvoranama s dvadesetak i više kreveta, postavljen je u zapadnoj Europi u 16. stoljeću. (sl. 2) Razrađena je tlocrtna shema u obliku slova U sa srednjim i dva bočna krila, s istaknutim rizalitima. Najčešća je u srednjoeuropskoj praksi do polovine 19. stoljeća za manje bolnice do 200 postelja i srodne objekte. (sl. 3,4) Za veće bolnice postupno je prevladao paviljonski tip, s manjim objektima povezanim natkrivenim hodnicima. Pojedini paviljoni bili su projektirani prema istom obrascu.

Potkraj 18. stoljeća u skladu s tom europskom praksom izvedena je i bolnica u Zagrebu. Na inicijativu biskupa Josipa Vrhovca gradi se bolnica na Harmici, na početku llice, a zatvaraju se tri hospitalia, dva kaptolska i gradečki, a njihove zaklade (fondovi za uzdržavanje) prenose se na novi objekt, koji je stoga kasnije nazvan Zakladna bolnica. Za gradnju koju je 1794. započeo zagrebački majstor Juraj Either izrađeno je 1778/9. i 1784. više projekata prema navedenoj shemi. U starijem tlocrtu kapela, koja se

3.
Gradska bolnica u Berlinu
1889., arh. Blankenstein

4.
Gradska ubožnica u
Düsseldorfu, arh. Karl
Peiffhoven

proteže kroz oba kata, dijeli bolničke prostore. Svaki od njih ima posebno, odvojeno stubište. U drugom je kapela odvojena, a uzdužni je hodnik jednotrakta kontinuiran. Uz srednje stubište projektirane su velike bolničke dvorane, a pomoćne prostorije u bočnim krilima. (sl. 5) Bolnica je otvorena 1804., a upravljanje je povjereno mađarskim redovnicima, Milosrdnoj braći sv. Ivana od Boga. Imala je 32 postelje za bolesnike i 28 za nemoćnike te odvojenu umobolnicu. U srednjem rizalitu jednokatnice nalazila se kapela Ranjenog Isusa, koja je ponovno izgrađena nakon što je sklop 1931. porušen. Drugi kat nadograđen je već 1819., ponovno uz biskupovu potporu. Stanje se s vremenom pogoršavalo zbog lošeg vođenja bolnice. Ubožnica je izdvojena 1856. i smještena u Novoj Vesi, a bolesnice su dijelom preuzele Milosrdne sestre sv. Vinka Paulskog.

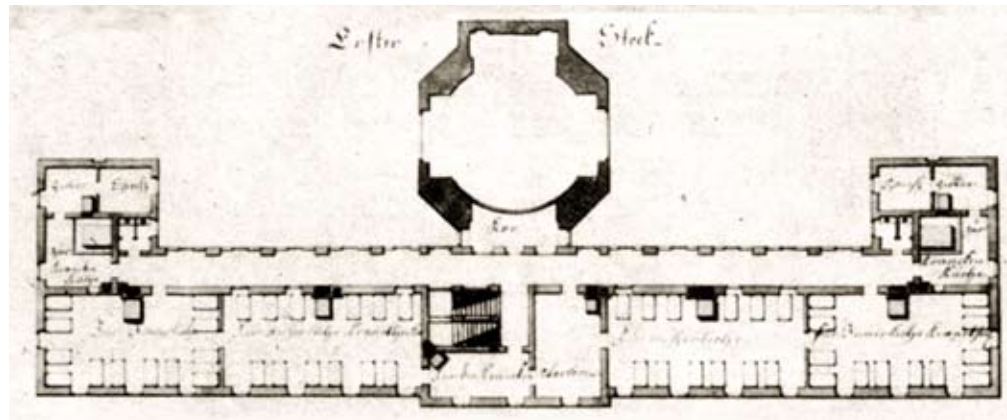
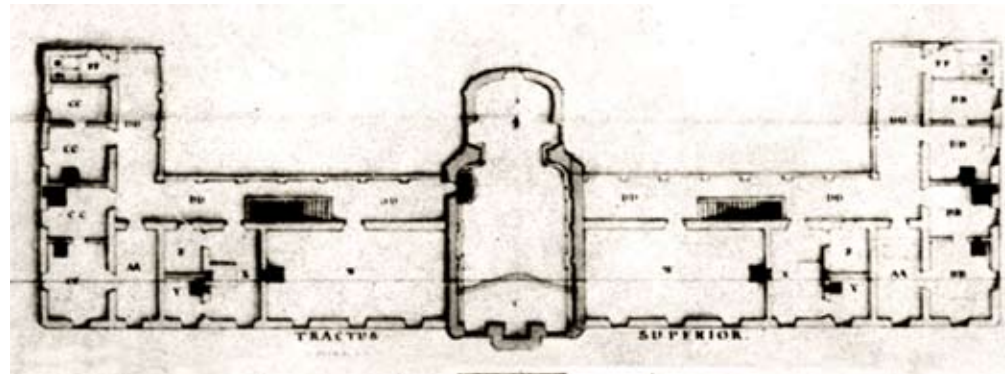
Biskup Juraj Haulik, u dva puta banski namjesnik i blizak politici bečkog dvora, godine 1841. počinje gradnju samostana u Savskoj cesti. Prve sestre milosrdnice dolaze 1845. iz Tirola. Red je osnovan 1633. u Parizu pod nazivom Filles de charité, a nazivao se i Kćeri kršćanske ljubavi, Milosrdne sestre i Bolničke sestre. Njihova je misija usmjerena soci-

jalno-karitativnim i odgojnim djelatnostima. U tu se svrhu u njihovim novoizgrađenim kompleksima grade namjenski prostori. Za gradnju samostana s crkvom i pratećim zgradama u Zagrebu biskup je dao 200.000 forinti. Nakon završetka radova u travnju 1846. primljeno je 12 bolesnica i smješteno u južnom uličnom krilu.

Kao vojne bolnice služile su od 1822. zgrada u Novoj Vesi, koju je 1781. dao sagraditi biskup Josip Galjuf za nemoćne svećenike, i vojarna u Vlaškoj, koja je prenamijenjena 1856. Tada joj je nadograđen drugi kat, a 1859. izgrađena dvorišna trokatnica.

Polovinom 19. stoljeća navedeni zdravstveni objekti nisu bili dovoljni za Zagreb koji tada ima više od 16.000 stanovnika. Banska je vlada stoga već 1853. predložila austrijskom Ministarstvu unutarnjih poslova izgradnju nove Opće zemaljske bolnice. Pojava kolere 1855. ubrzala je donošenje odluke i predloženo je da se samostan milosrdnica nadogradi drugim katom gdje bi se smjestila ženska bolnica sa 100 kreveta. U vrijeme desetogodišnjeg neoapsolutizma (1850 - 1860.) takve je odluke donosilo austrijsko Ministarstvo unutarnjih poslova.

5.
Zakladna bolnica na Harmici,
projekt iz 1778 / 89. i projekt
Josepha Tallherra iz 1784.

6
Parcela bolnice na
katastarskom listu
1862 / 64.

Prihvaćen je drugi prijedlog, da se na već otkupljenom zemljištu s južne strane samostana izgradi bolnica s 200 postelja. Kardinal Haulik piše 14. rujna 1856. superioru tirolske provincije: „...da je od visokog ministarstva unutarnjih poslova došao poziv na ovaj samostan, da izvedu gradnju opće zemaljske bolnice za ženske i muške osobe i da je onda također uzmu u svoju upravu.“

Svom mjerniku Ludwigu Zett(e)lu Ministarstvo je 1856. povjerilo izradu projekta na trošak zemaljske zaklade. Izvještaj o inundaciji, pregledu močvarnog tla, izrađen je u lipnju, a u rujnu 1857. Zett(e)l je stigao u Zagreb da pregleda gradilište. Poduzetnik Guido Pongratz organizirao je sanaciju terena i gradnju. (sl. 6) Prema Katoličkom listu te je godine bolnica dodijeljena na upravljanje milosrdnicama. Gradnja većeg obujma započela je 1858., a dovršena je u prosincu 1859. godine. U listopadu 1860. bila je primopredaja, a prethodno je u Građevnom ravnateljstvu izrađen detaljni popis svih prostorija i nacrt pročelja na kojem je među ostalima i potpis ravnatelja Josepha Bouffleura i nadzornog inženjera Franza Greuttera. Troškovi gradnje iznosili su 361.294 forinte, od toga za pokućstvo 16.892 forinti. U dijelu zgrade već su 1859. bili smješteni vojnici ranjeni u ratu za austrijsku baštinu u Italiji. (sl. 7)

Arhitekt Zett(e)l primijenio je u projektu tada suvremena arhitektonska rješenja u organizaciji bolnica. Shema dispozicije prostorija pregledna je i funkcionalna. Za dvije osnovne grane medicinske prakse, internu i kirurgiju, prostori su dimenzionirani u omjeru 2/3 i 1/3. Kirurški odjel smješten je u razizemlju s oko 40 kreveta, odvojen po središnjoj osi na dio za muškarce (zapadno) i žene (istočno), zbog čega su izgrađena dva odvojena stubišta. Na prvom katu je interni ženski odjel, a na drugom muški odjel, oba sadrže oko 80 kreveta po katu. Velike bolničke dvorane postavljene su u južnom traktu, manje u bočnim krilima, gdje su i operacijske dvorane orijentirane na unutarnje dvorište. Kupaonice i sestrinska katna soba locirane su u srednjem rizalitu, a zahodi, udaljeni od soba, na sjevernom kraju krila, iza stubišta. U bolesničkim sobama kreveti su mogli biti postavljeni u dva reda. Na to upućuju ulazi na kraćim stranama, zaklonjeni u poprečnim hodnicima, osvijetljenim s obje strane. U suterenu se nalaze pomoćne prostorije, a naziv refektorij za blagovaonice za osoblje odaje i u detalju da je bolnica koncipirana kao dio samostana. Stacionarno liječenje uključivalo je boravak u dvorištu za koje su prema veličini bolnica postojali standardi. Veličina parcele od 9.286 m² na donjoj je granici za 200 bolesnika. Smještaj glavnog ulaza u osi središnjeg

rizalita s juga anticipirao je urbanistička rješenja uređenja trga. Detaljna shema funkcionalne organizacije bolnice vidljiva je iz priloženih tlocrta s legendom. (sl. 8-11)

U srednjoeuropskoj arhitekturi takva su projektna rješenja, dimenzioniranje prostorija i hodnika bila normirana i primjenjivala su se i u drugoj polovini 19. stoljeća. U Građevnom pristojbenuku izdanom u Zagrebu 1904. navedene su gotovo istovjetne arhitektonske smjernice: „Bolnice se priređuju sa više manjih i ovećih bolesničkih soba, da se može lakše postići razdioba bolesnika prama raznim vrstama bolesti, a grade se po sistemu koridora (manje bolnice) ili po sistemu paviljona (velike bolnice). – Položaj bolesničkih soba ima biti takav, da su prozori prama istoku ili zapadu namješteni, poželjno je, da se priredi jedan veći prostor prama jugu, da mogu bolesnici po zimi na suncu boraviti. Bolesničke sobe sa dva reda postelja moraju dobiti 7.5 do 8 m širine, razmak između obojih redova postelja ima biti 3 do 4 m, a razmak između pojedinih postelja najmanje 1 m; preporučuju se sobe najviše sa 10 do 12 postelja. Za postelju samu računa se 2 m dulj., 1 m šir. Za proračunavanje potrebne površine uzimlje se za postelju 7 do 10 m² površine. Visina prozorskih parapeta uzimlje se sa 1.2 m, a visina prostorija sa 4 do 4.5 m.“

7.
Pogled na zgradu s jugozapada.
Foto: Ludwig Schwoiser

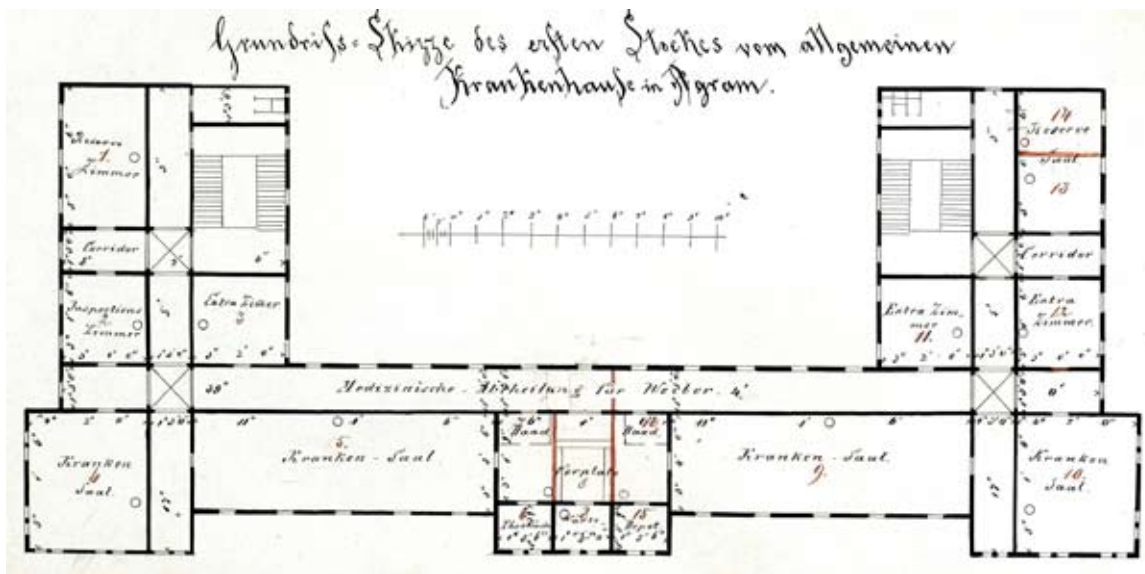
LUDWIG ZETT(E)L,
ZEMALJSKA BOLNICA, 1856.

8.

I. KAT

LIJEČNIČKI ODJEL ZA ŽENE

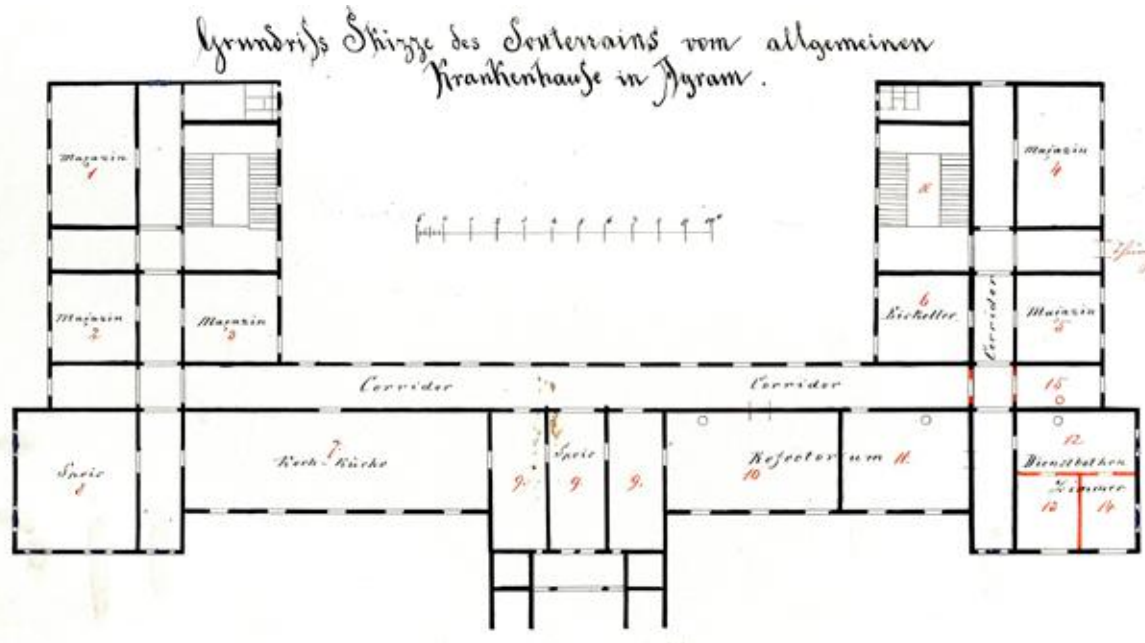
- 1 rezervna dvorana
- 2 liječnici
- 3 posebna namjena
- 4,5 bolničke dvorane
- 6 čajna kuhinja
- 7,13 kupaonice
- 12 spremište
- 8 pretpostor, sestra
- 9,10 bolničke dvorane
- 11,16 posebne namjene
- 13,14 rezervne sobe

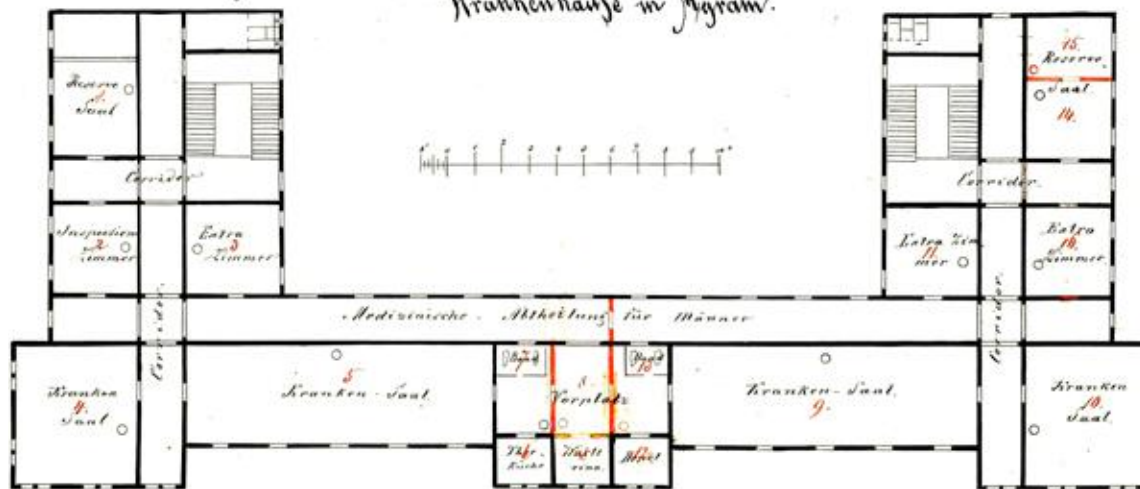
9.

SUTEREN

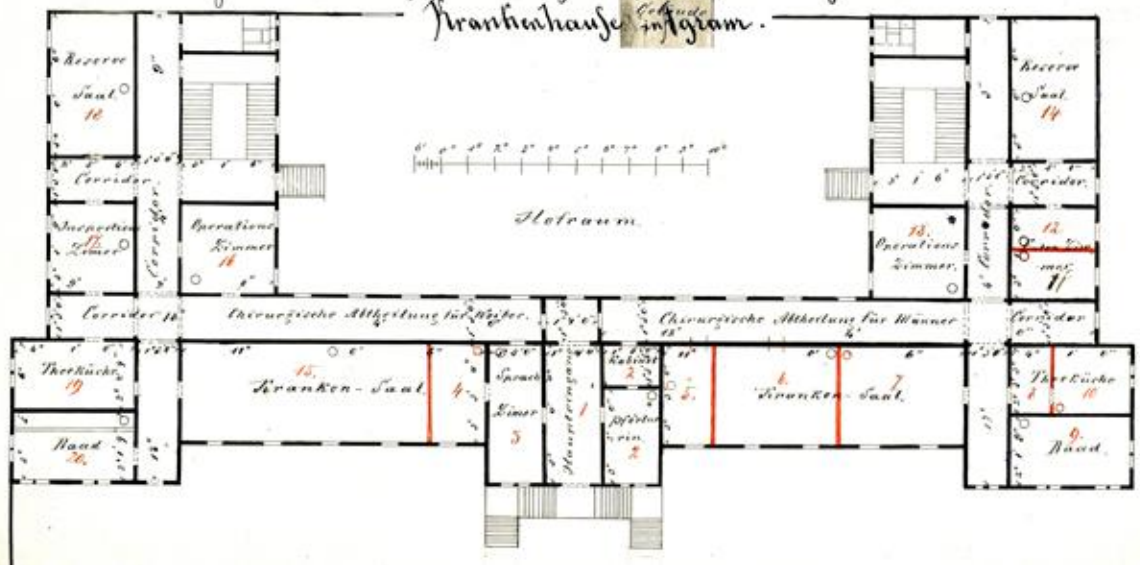
- 1-5 skladišta
- 6 ledenica
- 7 kuhinja
- 8-9 smočnice
- 10-11 refektorium (samostanska blagovaonica)
- 12-13 služinska soba
- 14 obdukcije hodnici

Grundriss Skizze des zweiten Stockes vom allgemeinen Krankenhaus in Agram.

Grundriss Skizze des Erdgeschosses vom allgemeinen Krankenhaus in Agram.

10.

II. KAT

LIJEČNIČKI ODJEL ZA MUŠKARCE

- rezervna dvorana 1
- nadzornici 2
- posebna namjena 3
- bolničke dvorane 4,5
- čajna kuhinja 6
- kupaonice 7,13
- pretprostor, sestra 8
- spremište 12
- bolničke dvorane 9,10
- posebne namjene 11,16
- rezervne sobe 14,15

11.

RAZIZEMLJE

- glavni ulaz 1
- vratar, sobica 2
- soba za razgovore 3
- sobe 4-5
- dvorište

KIRURŠKI ODJEL ZA MUŠKARCE

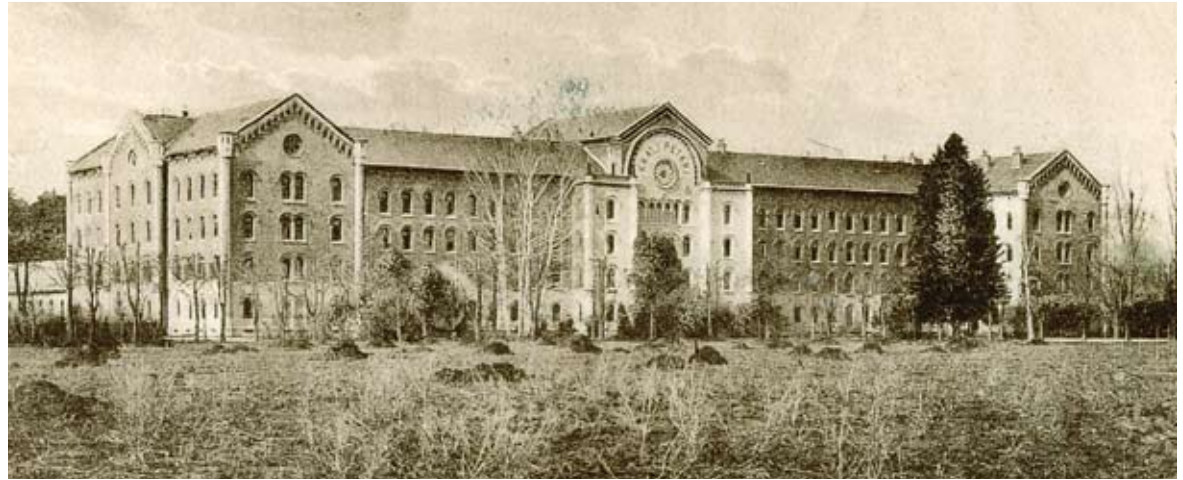
- bolničke dvorane 6-7
- čajna kuhinja 8,10
- kupaonica 9
- posebne namjene (liječnici) 11,12
- operacije 13
- rezervna dvorana 14

KIRURŠKI ODJEL ZA ŽENE

- bolnička dvorana 15
- operacije 16
- liječnici 17
- rezervna dvorana 18
- hodnici

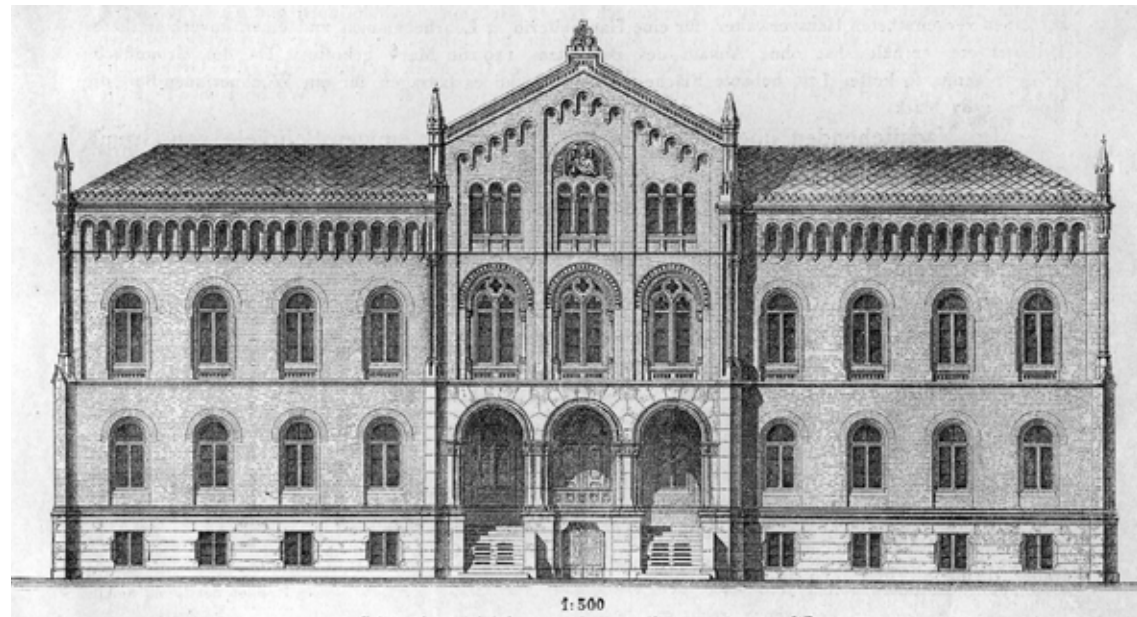
12.
Vojarna u Mariboru, arh. Eduard van
der Nüll i Sicard von Sicardsburg
(projektanti bečke Opere), 1853.

13.
Zdravstveno učilište u
Hannoveru, arh. Funk, 1861.

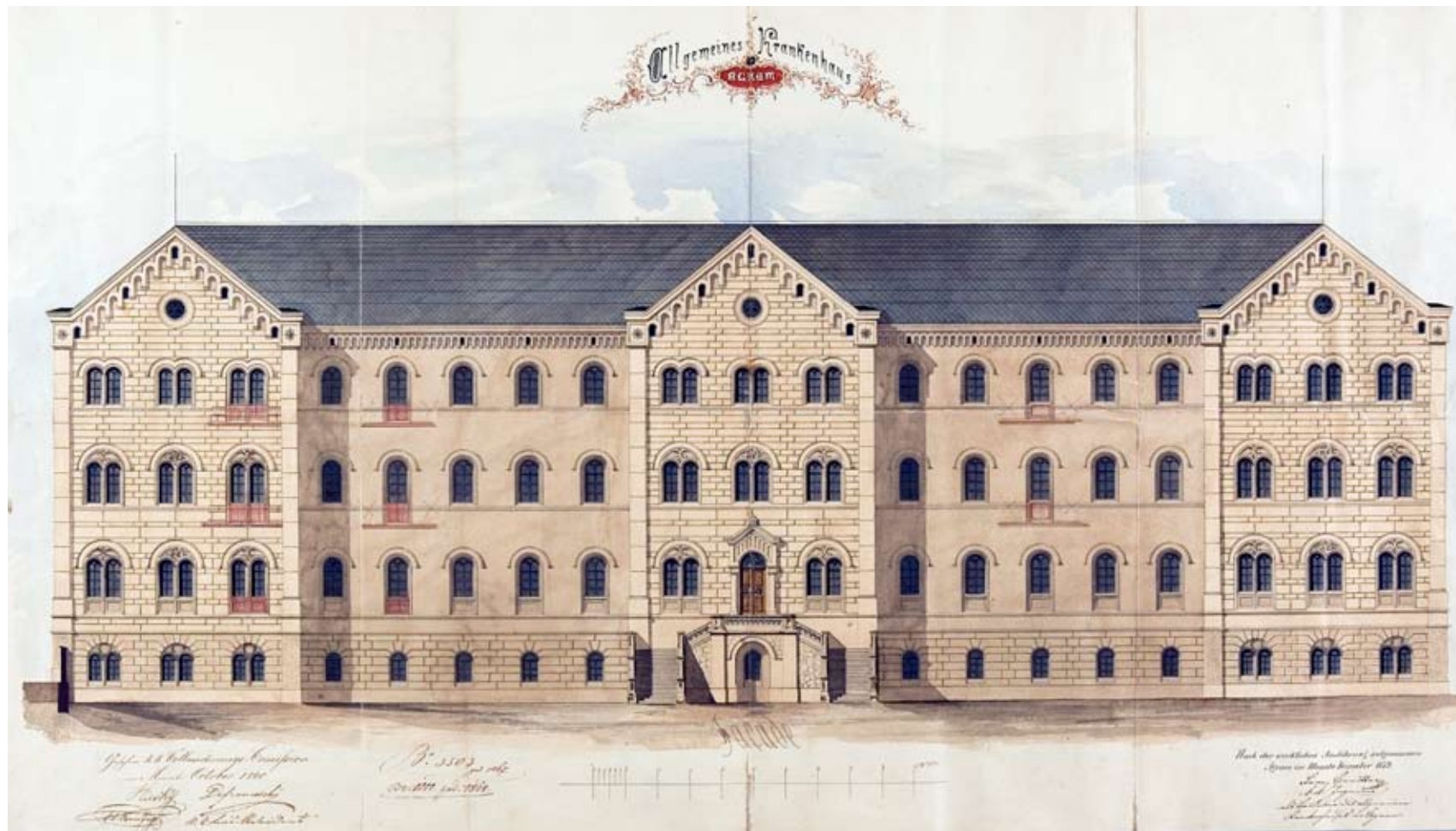

U Općoj zemaljskoj bolnici ipak su još zadržane bolničke dvorane s po 16 do 18 kreveta na južnoj strani. Tako se i nazivaju, a u krilima se navode bolničke sobe. Visina parapeta prozora od 1,95 m također potječe iz starijeg razdoblja i naslijeđa hospitala, no to je omogućavalo slobodniji razmještaj kreveta i bolje prozračivanje u sobama visine 5 m.

Ludwig Zett(e)l, školovan u Beču, projektirao je zgradu primijenivši stilske oblike koji su bili uvriježeni za utilitarne građevine. Neoromanika je prevladavala u arhitekturi historicizma u srednjoj Europi kao nacionalni izraz. (sl. 12,13,14) U „stilu okruglog luka“ (Rundbogenstil) oblikovana je cijela zgrada, i pročelja i elevacija interijera. Na uglovima i u sredini južnog pročelja naglašeni su rizaliti s lezenama završeni zabatima s okulusima, obrađeni plitkom plastikom reški u žbuci. U međuprostorima ravno zidno platno u glatkoj žbuci raščlanjeno je prozorima s polukružnim nadsvjetlima kružnih formi šprljaka i obrubnim trakama jednostavne prutaste profilacije. Dvojne prozore, bifore, na rizalitima uokviruju profilacije s mrežistima. (sl.15) I stilski karakter završnog krovnog vijenca naglašen je konzolama koje nose polukružne lukove u formi

14.
Južno, glavno pročelje Zemaljske bolnice, 1860.
Nacrt je izrađen za kolaudaciju, a 1868. crvenom bojom
urisani su prijedlozi preinaka.

15.
Glavni ulaz sa
stubištem
Foto: Mladen Perušić

niza slijepih arkada, tipični motiv neoromanike. Horizontalno su pročelja raščlanjena kamenim vijencima na donjoj liniji prozora, u izvornom konceptu vidljivim još samo na dijelovima gornjih katova uz srednji rizalit. U zoni sutereza izvedena je obodno rustična imitacija klesanaca u žbuci, oivičenih glatkim obrubima. Arhitektonsko oblikovanje nove monumentalne zgrade bečkog arhitekta utjecalo je i na projekte i realizacije zagrebačkih graditelja i arhitekata (sl. 16).

Veličine prostorija i građevni elementi označeni su na nacrtima u sustavu starih bečkih mjera, hvatima (°) - 1,8965 m, stopama (') - 0,3161 m i palcima (") - 26,34 mm, koje su u to vrijeme bile u uporabi. Ukupna svjetla dužina srednjeg hodnika razizemlja zgrade iznosi 39°4' (75,23 m), a poprečnih u krilima 17°5'3" (33,58 m). Krila su iste širine: 17,66 m, kao samostansko, s projektiranim i izvedenim otvorom za vrata u nastavku središnjeg hodnika na svim katovima. Zapadno krilo nema svog završnog zida, već je naslonjeno na zid samostana. Razizemlje i prvi kat visoki su 2°4' (5 m), drugi kat 2°3'6" (4,84 m), a suteren 1°5'6" (3,63 m). Dva dvokraka stubišta imaju krakove širine po 1 hvat (1,9 m), što je dovoljna širina za kretanje s nosilima.

16.
Vila Pongratz u
Mikulčićima, arh.
Franjo Klein, 1868.
Foto: Mladen
Perušić

17.
Hodnik na drugom katu zapadnog krila
Foto: Danilo Balaban

18.
Uzdužni hodnik
u prizemlju

Od sutereana do drugog kata sužava se debljina zidova po katovima s unutarnje strane u skladu s klasičnim načinom izgradnje zidanih konstrukcija opekom formata 29/15/6,5 cm, što s debljinom morta reški iznosi $1\frac{1}{2}$ i $\frac{1}{4}$ bečke stope.

Evidentno je da se na katovima prema vrhu povećava korisna površina tlocrta, šire se sobe, a hodnici ostaju iste širine 1'3" (2,84 m). Iz dosadašnjih snimaka postojećeg stanja zgrade taj sustav nije uvijek vidljiv, a netočan je i izračun površina.

Stropne konstrukcije dvorana i soba drveni su grednici povezani zategama. U hodnicima su bačvasti ili križni svodovi i križni s pojasnicama nad sjecištima okomitih pravaca. (sl. 17-20) Nad suterenom ima raznih tipova svodova: od polukružnih bačvastih sa susvodnicama, kakvi su se izvodili u 18. stoljeću, do plitkih baldahinskih kapa i polukružnih bačvastih u hodnicima.

Dvostrešno krovište podignuto je na 1,5 m visokom nadozidu. Ima istu visinu sljemena 7 m od poda te je stoga zbog različite širine krila nagib ploha promjenjiv: od 39° nad srednjim, do 32° nad bočnim krilima. Za krovnu konstrukciju primije-

19.
Učionica na prvom katu, prvotno bolnička dvorana
Foto: Danilo Balaban

20.
Prozori bifore na prvom
katu srednjeg rizalita

22.
Krovište nad zapadnim rizalitom
Foto: Danilo Balaban

njena je geometrijska shema i statički sustav korišten od 18. stoljeća. Parovi rogova, s priročcima, u gornjoj trećini raspona povezani su pajantama, a u donjoj oslonjeni na podrožnicu, koja je kao i kosi stup postavljena okomito na rogove i veznu gredu. Detalj prijenosa sila na protugrede i grede nad nazidnicom, povezane kuscima, odaje stariji povijesni koncept konstrukcije. (sl. 21, 22) Pokrov je izvorno bio izveden od kamenih ploča škrljevca u nizovima, položenih pod kutom na staronjemački način. Polukružne limene lukarne, karakterističnog oblika, još i danas služe za kvalitetno prozračivanje krovišta uz otvore u međurazmacima slijepih arkada krovnog vijenaca. Na tavanu je sačuvan izvorni pod od kvadratnih ploča opeke.

21.
Krovište istočnog krila

Zapadno dvokrako stubište (sl. 23-26) najvrjednija je sačuvana cjelina izvornog oblikovanja interijera. Parovi kamenih neoromaničkih stupova s kapite- lom, tijelom i bazom nose gredu i polukružne lučne nadvoje bačvastih svodova podesta u razini etaža. Arhitektonski detalj: kockasti kapitel, primijenjen na više mjesta na zgradi, od portala glavnog ulaza do pročelja na gornjim uglovima rizalita, upućuje na daleke uzore njemačke romanike. Ograda od šipki željeznih kvadratnih profila s mjedenim detaljima i drvenim rukohvatom upotpunjuje reduciran i proči- šćen stil oblikovanja zgrade. Stube su od monolitnih kamenih komada veličine 190/31/15 cm, klasičnog omjera, ugodne za hodanje. Međupodesti, također od kamenih ploča, oslonjeni su na nosače od lijevanog željeza, a na spoju s krakovima stuba na rešetke trokutnog oblika. Metalna konstrukcija posebni je primjer rane primjene industrijske arhitekture u Zagrebu. Složeni „I“ profili, spojeni zakovicama, na spoju s rešetkom ipak su stilski ukrašeni stošcem, a profilirana je i ispunjena rešetke.

23.
Neoromanički
stupovi u stubištu
Foto: Danilo Balaban

24.
Detalj konstrukcije
oslonca kraka stuba

25
Stubište zapadnog krila
Foto: Danilo Balaban

26
Pogled na podeste drugog i
prvog kata

Izvorna stolarija s okovom sačuvana je u većem dijelu zgrade. Dvostruki dvokrilni prozori s polukružnim završetcima, nadsvjetla veličine 2 x 83/232 cm u biforama i 115/232 cm, nalaze se na južnom pročelju u dijelu prvog i drugog kata uz srednji rizalit. U uzdužnom hodniku na katovima prema dvorištu i zahodima izvedeni su kao jednostruki. Vrata vel. 125/245 i 90/245 cm također su izvorna, što je dokumentirano u shemama na presjeku. Zanimljiv je i okov od šipki s obrtaljkama, stožera-panti do nadsvjetla s trenjicama. Sva je stolarija izvorno bila smeđa u lazurnoj obradi firnisom. Obrade ploha interijera i izvedene instalacije poznate su iz troškovnika prenamjene zgrade 1868. za muzej Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i navedene su u prikazu tog projekta.

Budući da je bolnica izgrađena sredstvima Zemaljske vlade i stoga bila u njezinu vlasništvu, padom neopolutizma 1860. i povratkom liberalnijih zakona povela se rasprava o upravljanju i namjeni velike zgrade. Postojali su i dugovi od 123.200 forinti, za koje se tražio platilac koji bi se koristio zgradom. U toj situaciji Družba sestara milosrdnica ipak je uspjela iznajmiti prizemlje zapadnog krila za proširenje svoje bolnice. Obje su zgrade bile povezane hodnicima, a

u samostanskoj se kuhinji pripremala hrana. Kako pregovori o preuzimanju cijele zgrade nisu uspjeli i kada je zgrada iznajmljena za tvornicu duhana godine 1868., sestre su kupile zemljište u donjoj Ilici (kbr. 83). Arhitektu Kuni Waidmannu povjerile su projekt za Kr. zemaljsko rodilište s učilištem za primalje i bolničku zgradu s 200 kreveta. Waidmann je vodio i izgradnju 1873/74. godine. U Zagreb je došao s iskustvom projektiranja zdravstvenih objekata i sagradio veće bolnice paviljenskog tipa: 1879. umobolnicu u Vrapču i 1894. opću bolnicu u Vinogradskoj, koja je zamijenila iličku.

Dijelovi zgrade Opće zemaljske bolnice služili su nakon 1859. sve do 1868. povremeno za razne svrhe, ali je u tom razdoblju uglavnom bila prazna. Za vrijeme nadogradnje realne gimnazije na Griču (arh. Franje Kleina) škola je 1864. uz odobrenje Namjesničkog vijeća preseljena u razizemlje zgrade početkom školske godine 1864/65. Za vrijeme rata između Austrije, Italije i Prusije služi kao vojna bolnica. Josip Frigan, gradonačelnik Zagreba od 1861. do 1868., organizira pomoć grada za ranjenike. O tome Viktor Kučinić navodi: „Izim darova i novca i bolničkim potrebstinama nastoji načelnik Frigan, da se ratnim ranjenicima pomogne, koji su s obiju ratišta u

Zagreb počeli stizati. Na sjednici gradskog zastupstva 29. svibnja te 7. lipnja 1866., zaključeno je umoliti Namjesničko vijeće za odstup nekih prostorija zemaljske bolnice (današnje sveučilišne zgrade). Tu bi se smjestilo do 200 kreveta. Ranjenici bi se njegovali na trošak gradske općine. Načelnik Frigan u svojim uspomenama navodi, da se među ranjenicima u zemaljskoj bolnici nalazio njegov jedini sin Kamilo...ranjen na talijanskom ratištu. ...Prvih 200 ranjenika s talijanskog ratišta stiglo je u Zagreb vlakom 30. lipnja i smješteni su na gradski trošak u zemaljskoj bolnici, a liječili su ih dvojica gradskih liječnika“.

Prva gospodarska izložba 1864.

86

ZGRADA SVJETLIŠTA U ZAGREBU | ARHITEKTONSKA POVIJEST ZGRADE SVJETLIŠTA 1856-1956.

Nakon desetljeća inicijativa za održavanje veće trgovačko-gospodarske izložbe u Zagrebu po uzoru na svjetske, gospodarsko je društvo uspelo realizirati zamisao.

„Dne 30. kolovoza 1862. obdržavao je već odbor sjednicu, proglasi se u njoj glavnim odborom dalmatinsko-hrvatsko-slavonske izložbe, sastavi program, izhodi višju dozvolju za držanje izložbe i upotrebljenje prekrasne sgrade u savskoj ulici“, navodi prof. Hrvoje Matković u predgovoru opsežnog kataloga izložbe naslova „Prva izložba dalmatinsko-hrvatsko-slavonska 1864. mjeseca kolovoza, rujna i listopada obdržavana u Zagrebu glavnome gradu Trojedne kraljevine“. Dakle, osim ocjene državnih komisija da je zgrada neprikladna i prevelika, postojalo je javno mišljenje da je lijepa i prikladna za reprezentativni prikaz gospodarstva Trojedne kraljevine. Općeniti dio sadrži obilje podataka u poglavljima: „Zemlja, žitelji, kultura /gospodarska, duševna i čudoredna/, ustav i uprava“, a u posebnom popisu oko 4000 „izložitelja u četiri razreda; stočarstvo, prirodine i gospodarstveni proizvodi, obrtni predmeti i umjetnine i starine“.

Cijela izložba održavala se unutar parcele zgrade ograđene visokim zidom. Ulazi su bili na jugoistoč-

27.

Izložbena zgrada, iz kataloga, 1864.
Foto: Ludwig Schwoiser

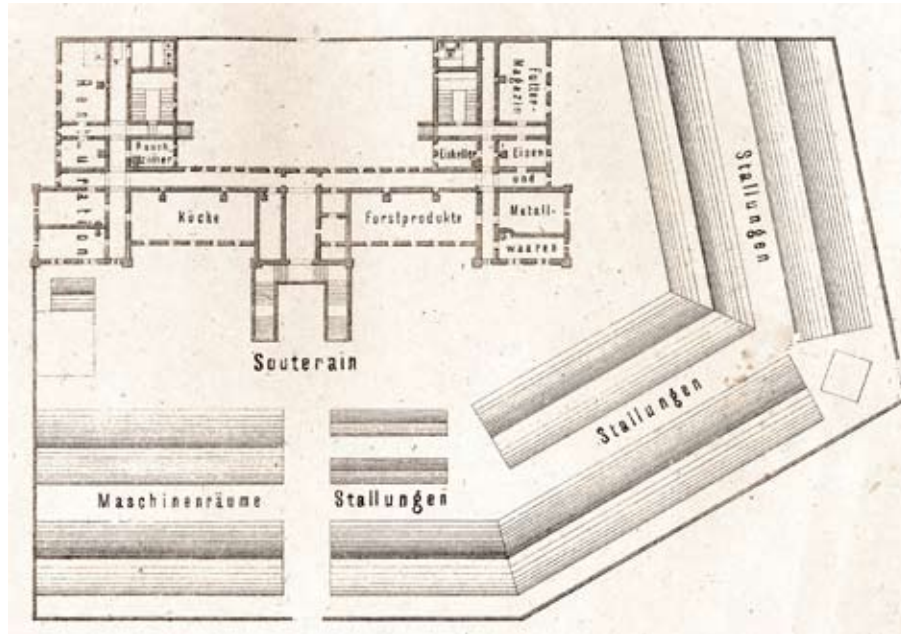

28.
Idealizirani prikaz zgrade i okoliša,
iz kataloga izložbe, 1864.

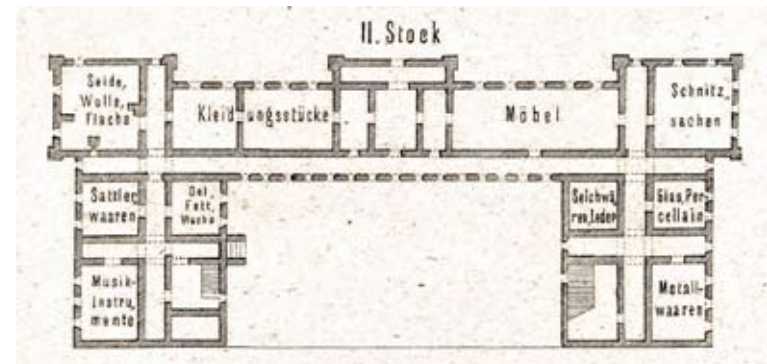
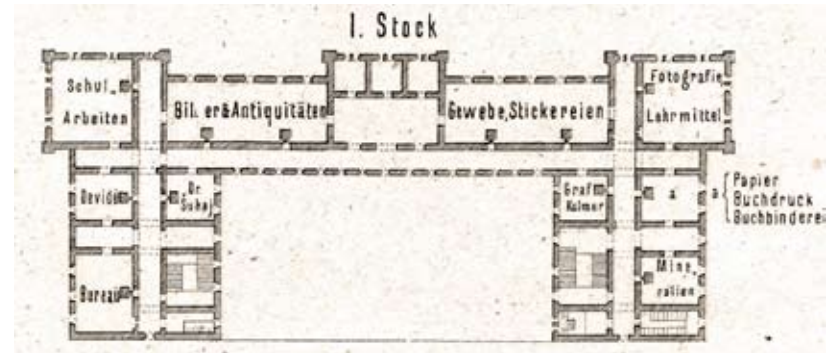
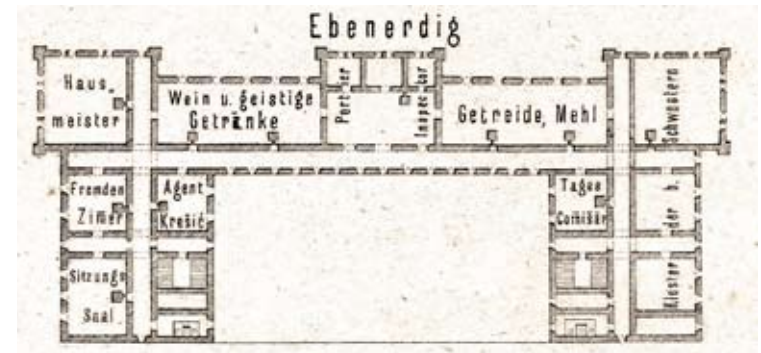
nom uglu za prilaz iz Marofske (Masarykove) ulice i s juga u osi već formiranog glavnog ulaza s centralnim stubištem. U fotoalbumu Zagreba Ludwiga Schwoisera zgrada je fotografirana s jugozapada, a u natpisu stoji „Kuća za izložbu“. (sl. 27) Iz sličnog rakursa postoji i fotografija Julija Hühna prema kojoj je izrađena priložena gravira. Zgradu Zemaljske bolnice na južnoj strani okružuju livade, sjenokošje i seoske kuće s bunarom s polugom za vjedro i protuutegom (đermom). (sl. 28)

Na unutarnjim stranama korica kataloga otisnuta su sva četiri tlocrta zgrade s prikazom organizacije izložbe, upisanom namjenom i slijedom rasporeda izložaka po prostorijama. Crteži su posebno zanimljivi i stoga što je prikazano stvarno izvedeno stanje građevine četiri godine nakon završetka radova, kada još nisu poduzete adaptacije. Prethodno je navedeno da se tijekom izvedbe ipak minimalno odstupilo od idejnog rješenja arhitekta Zett(e)la izvedbom nekih prezida u većim prostorijama i suterenu. Shematski nacrti u katalogu tek u detalju nisu precizni: u srednjem rizalitu neki zidovi i stube, u sjevernom dijelu zapadnog krila ulaz u krovnište koje je ucrtano u tlocrtu prvog, a ne drugog kata. (sl. 29-32)

29.
Postav gospodarske izložbe 1864.
na parceli i u suterenu zgrade

30.
Tlocrt razzemlja
31.
Tlocrt prvoga kata
32.
Tlocrt drugoga kata

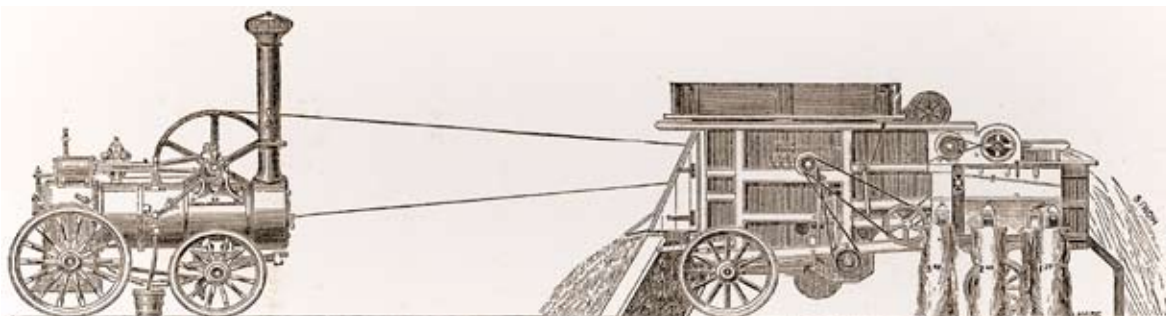

33.
 Izložba - dvorište i zgrada,
 crtež Henricha Weidnera

Izložba je postavljena po etažama na sljedeći način: u suterenu su već probijena vrata u bočnim rizalitima za direktnu vezu s dvorištem u istoj razini. U zapadnom je dijelu stoga organiziran restoran s odvojenom sobom za pušenje i kuhinjom, a u istočnom izložba šumskih proizvoda te metalne i željezne robe. Zadržani su ledenica i spremište za hranu, u razzemlju također nije korišten dio prizemlja gdje se nalazila bolnica, u velikim dvoranama izlagalo se žito i brašno te vina i alkoholna pića. Sjeverne manje sobe bile su namijenjene za boravak i odmor gostiju i povjerenike izložbe; na prvom katu u dvoranama izlagani su ručni radovi, slike i antikviteti; u rizalitim, u istočnom, školski radovi, a u zapadnom razne tehnike fotografija prvih hrvatskih fotografa i učila te u nastavku tiskarstvo i zbirka rudača. Na drugom katu postavljena je izložba namještaja, odjeće, porculana, rezbarija, metala, kože i muzičkih instrumenata. Dragutin Hirc piše da su Zagrepčani izložbu nazivali: „izložbom luka crljenca, jer su sve hodnike dekorirali sa viencima toga luka“. (sl. 33)

Često se o izložbi objavljuje i crtež južnog dvorišta s izlošcima na otvorenom, sa zgradom u pozadini. Izgrađene su nadstrešnice paralelno sa zidom u

34.
„Lokomobil“
poljodjelski stroj

dva reda, na zapadu za poljoprivredne strojeve, a na istočnoj strani za stoku. U tlocrtu suterena i dvorišta u katalogu je istočno od stubišta ucrtana nadstrešnica koja nije izvedena, već je na otvorenom postavljen „lokomobil“, posebni višenamjenski parni poljodjelski stroj netom izrađen u Engleskoj, koji se tako više isticao u prostoru i bio je posebna atrakcija. (sl. 34) Tako je i vizualno naglašeno nastojanje za primjenom novih tehnika u obradi zemlje. U civilnoj Hrvatskoj to nije bila potpuna novost; već su 1852. bila u uporabi četiri parna stroja s 43 ks.

Na tim slikama prvi je put dokumentiran izgled projektirane i izvedene zgrade, koji nije u osnovi promijenjen do danas, osim odnosa ploha zida i otvora koji su sukcesivno povećavani. Vidljivi su i detalji krova s lukarnama, limenim nastavcima dimnjaka i kanala te tri šiljka gromobranske instalacije i traka na liniji sljemena krova, što upućuje na primjenu tada suvremenih europskih rješenja izvedbe građevina.

Projekt prenamjene za JAZU 1868.

„Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti“, nakon tri desetljeća nastojanja oko osnivanja, započela je rad održavši 1867. prvu javnu sjednicu u Narodnom domu u Opatičkoj 18 na Gornjem gradu. Sjedište je bilo u zgradi starog Amadeova kazališta u Demetrovoj 1. Skučene prostorije u dijelovima tih zgrada bile su nedostatne za rad i već prikupljene zbirke i knjižnicu. Namjesničko vijeće stoga je ponudilo Akademiji iste godine veći prostor u Zemaljskoj bolnici. Ponuda je obnovljena 18. ožujka 1868: „*Da li nebi ona pretpostavila ovu velelepnu sgradu za svoje i zemaljskoga muzeja sjedište odabrati... na prostranom tergu na pročelju grada... za javno, uzvišenoj kakovoj sversi posvetjeni zavod i toliko muzealne zbirke, kolik buduću galeriju slika i kipovah*“. Predsjednik i tajnik Akademije Franjo Rački i Đuro Daničić „*posavjetovavši se s veštaci iz građevne struke*“ odgovorili su 27. ožujka da „*nema predrasude proti rečenoj zemaljskoj sgradi, prihvaća u načelu ponudu... ako se ova sgrada u tu sverhu shodno priredi i popravi*“. Naveli su u devet točaka građevni program. Zatražili su spuštanje parapeta prozora, rušenje visokog ogradnog bolničkog zida, sanaciju odvodnje i vodovoda, produbljenje studenca te naveli svoj program s detaljnom dispozicijom i namjenom prostora potrebnih Akademiji.

Hrvatsko-slavonsko građevno ravnateljstvo s Leonardom Zornbergom na čelu već 19. svibnja 1868. podnosi „*građevni operat glede adaptiranja tako zvane zemaljske bolnice*“ naručitelju, Namjesničkom vijeću, koji je sačuvan. Kolorirane nacрте risao je u travnju mjernik inženjer Srećko Jacomini. Vrijedan su dokument i prikaz prvotno izvedenog stanja bolničke zgrade. Pregledno su naznačene projektirane intervencije na način koji je do danas u uporabi: žuto su označena rušenja, a crveno zidanja. Bojama su označene i vrste materijala: opeka crveno, kamen plavo, drvo smeđe i zemlja sivosmeđe. Zidovi su iscrtani u mjerilu, a veličine su kotirane u starom austrijskom sustavu mjera: hvatima, stopama, palcima i linijama. (sl. 35-38)

Prema nekim detaljima moguće je pretpostaviti da su korišteni nacrti izvornog projekta. Niz podataka na presjeku potiče na takvu pretpostavku: na dvorišnom pročelju ispod krovnog vijenca ucrtane su slijepe arkade i lučne trake iznad prozora – element stila „okruglog luka“, te polustupovi i lukovi s kapitelima u hodnicima koji nisu izvedeni. Da je izrađen novi snimak zatečenog stanja, ne bi bilo takvih detalja. U zoni prizemlja, u vestibulu, ucrtani

su kameni stupovi, oblikovani poput sačuvanih na zapadnom stubištu, koji nose križne svodove na pojasnicama. Označene su i prvotne svijetle visine etaža: suterena 1°5'6" (3,64 m), razizemlja i prvog kata 2°4'0" (5 m) te drugog kata 2°4'6" (4,84 m). Uočljiva je i visinska razlika od oko 70 cm između razine sjevernog i južnog dvorišta zbog pada prirodnog terena. (sl. 39)

To je naznačeno i na nacrtu pročelja s potpisima sudionika kolaudacije iz godine 1860. Savska cesta je nasipana, a suterena zgrade s južne strane na izvornoj je razini tla, a nije bio ukopan kao danas. Godine 1868. doctane su intervencije: sniženi su zidani parapeti svih prozora, ali nisu otvorena vrata ispod stubišta, što je nacrtano u tlocrtu suterena i presjeku. (sl. 14)

Analiza tlocrta pruža također zanimljive podatke o izvornoj građevini. Detaljno je prikazan sustav temeljnog razvoda odvodnje obzidanim i svođenim kanalima. Uz sjevernu među predviđeno je rušenje dotadašnjeg kanala, koji je bio dijelom i na parceli samostana, i izgradnja novoga koji povezuje obje zahodske grupe s odvodom prema istoku, Marofskoj

PROJEKT ADAPTACIJE ZGRADE ZA JAZU I 868.

Namjena prostorija prema
izvornom nazivlju

35.

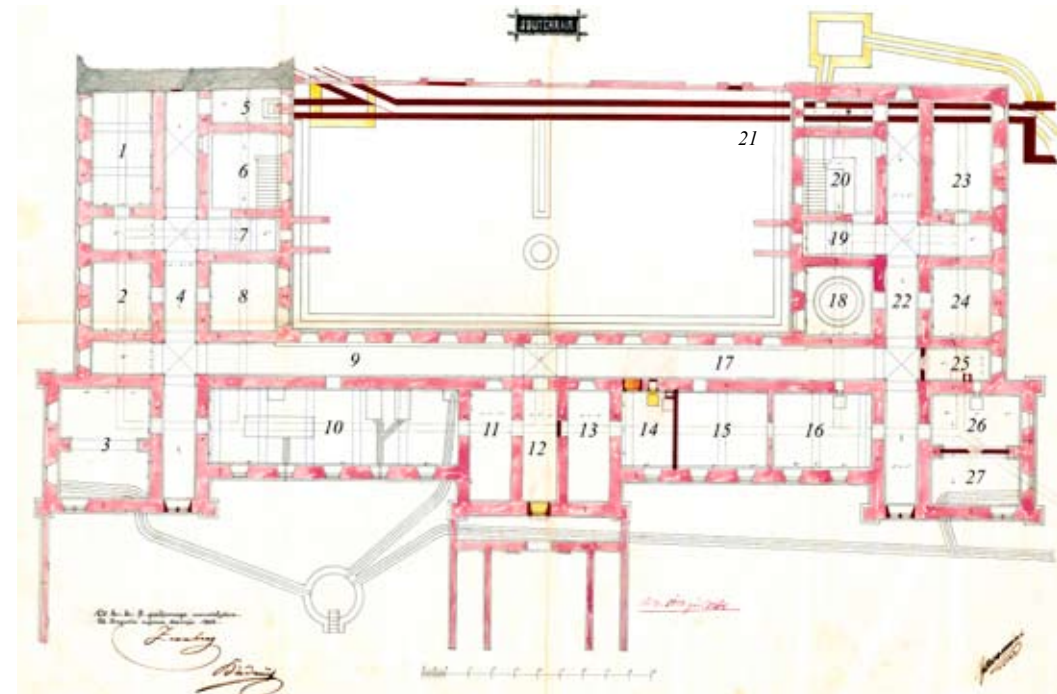
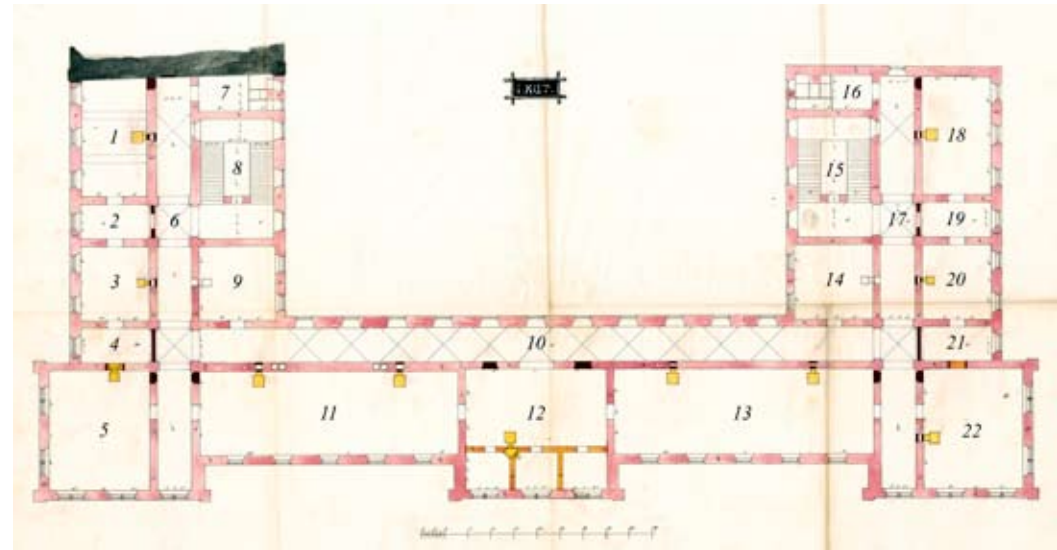
I. KAT

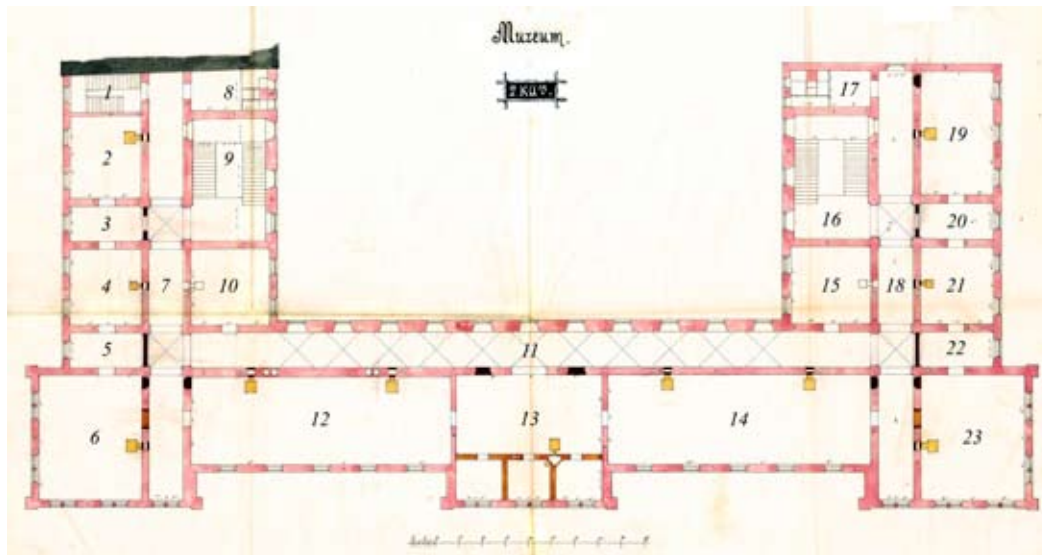
- 12,13,18,19,20,21,22 pinakoteka (galerija za slike)
9,14 soba za čuvare
1 pjenezara (ova soba je svodjena)
2,3,4,5,11 za zbirke arkeološkičke
7,16 zahodi
6,10,17 hodnici

36.

SUTEREN

- 1,2,3 spremišta, drvarnice
4,7,9,17,19,22 hodnici
5,10,11 skladišta za „starine oteške“
6,20 stubišta
8 zahodi
12 ulaz iz (južnog) dvorišta
13,14,16 stanbina za preparateura
15 soba za prepariranje prirodnih
18 ledenica
21 kanal (novi)
23 drvarnica
24 skladište za nepreparirane prirodne
25,26,27 stanbina za služnika Akademije

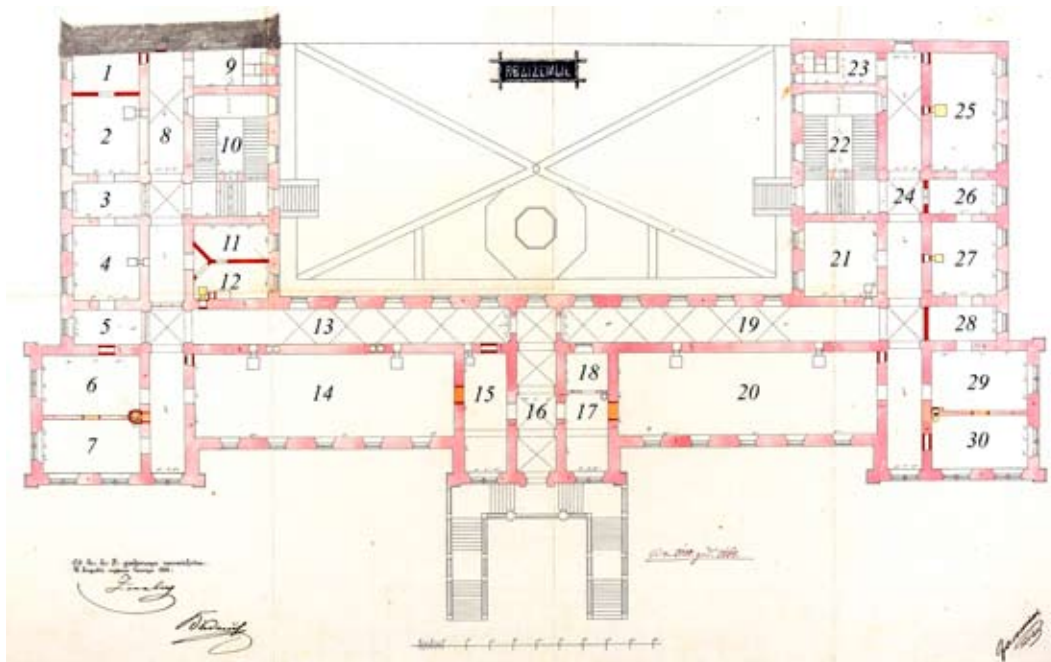

37.

II. KAT

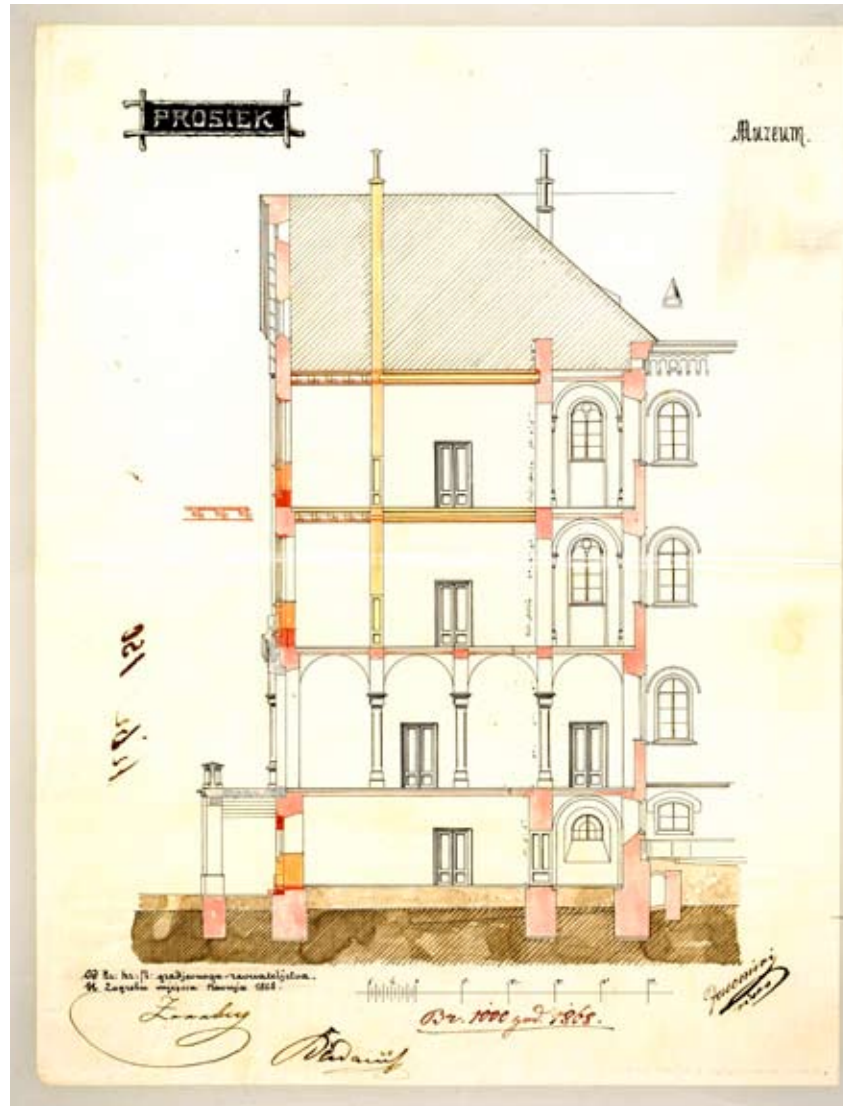
za prirodoslovne sbirke 2-6,12,13,14,19-23
 pisarna 10,15
 hodnici 7,11,18
 stubišta 9,16
 zahodi 8,17
 skaline za tavan 1

38.

RAZIZEMLJE

stanbina za akademičkog tajnika 1-5,11,12
 čitaonice akademičke 6,7
 sbornica akademička 14
 predsoba 15
 glavni ulaz 16
 hodnici 8,13,19,24
 predsoba 17
 za služnika kod knjižnice 18
 velika čitaonica 20
 knjižnica 25,26,27,28,29,30
 soba za knjižničara 21
 stubišta 10,22
 zahodi 9,23

39.
Presjek

ulici. Navodi se da je potrebno ukloniti smrad iz kloake i obližnjeg kanala i izvesti dublji studenac (koji je bio izgrađen na mjestu međupodesta današnjeg centralnog stubišta) te popraviti pokvareni vodovod, upućuju da tijekom deset godina od izgradnje zgrada nije bila prazna, nego u povremenoj uporabi.

Predložena arhitektonska rješenja dispozicije prostora bila su kvalitetna. Konceptija organizacije razizemlja i suterena korištena je i realizirana desetljeće kasnije pri prenamjeni zgrade za Sveučilište. U zapadnom dijelu prizemlja dvorane su namijenjene za članove Akademije, a istočne za posjetitelje. Knjižnica s čitaonicom i arhivom te pinakotekom na prvom je katu, na drugom prirodoslovni muzej. Inicirana je i gradnja srednjeg stubišta: „sgodno bi bilo u podzemlju stvoriti vrata u manje dvorište, a s vremenom stube preneti u sredinu hodnika“.

Projektu je priložen „Proračun miera i troškovah verhu radnjah u ovomjestnoj zemaljskoj bolničkoj sgradi poradi smještenja jugoslavenske akademije, muzea i knjižnice“, troškovnik s cijenama, kojim su obuhvaćeni svi radovi za izvedbu prenamjene zgrade, i „Razložnik cienah“, analiza cijena nekih stavaka. U opisima pojedinih vrsta radova navodi se i zatečeno stanje

i obrada površina zidova, stropova i podova bolnice, te je moguće steći precizniji uvid u prvotnu građevinu.

U interijeru je predviđen manji opseg zahvata: radi funkcionalnih veza probijanje zidova za otvore, uklanjanje željeznih i zemljanih (zidanih) peći koje su se ložile iz hodnika i zazidavanje dimnjaka, premještanje dovratnika s dvostrukim dvokrilnim vratima, zamjena grednika stropa u dvorani i sl. Međutim najveći zahvat predviđen je na pročeljima. Rušenje parapetnih zidova ispod prozora i demontaža svih prozora te izrada većih, novih, imali bi za posljedicu premještanje kamenog razdjelnog profiliranog vijenca između katova na donji rub novog višeg prozora u cijelom opsegu svih pročelja u tri razine, izradu novih profiliranih okvira – šambrana, oko 148 prozora te novo uređenje cijelog pročelja, ne samo prema ulici već i dvorištima. Takav zahvat ni do danas nije realiziran. Zanimljivi su pojedini opisi stavaka troškovnika u prvom desetljeću stvaranja stručne terminologije na hrvatskom, nakon 1860. i germanizacije javnog života i uprave za vrijeme neoapsolutizma. Primjerice, razlikuju se tri vrste obrada bojom zidova i stropova: bijeljenje, bojadisanje i slikanje s „*liepim desainom umjetno i*

elegant izmalati...prostoriju br.14, za siednice jugosl. Akademije“.

U rekapitulaciji iskazana je ukupna svota od 16.430,35 forinti potrebna za izvedbu, ali ona nije uključivala sve troškove. Kako je već započela veća rekonstrukcija palače u Demetrovoj ulici za Prirodoslovni muzej, u Narodnom domu u Opatičkoj 20 bilo je više mjesta, a javile su se i ideje o izgradnji nove zgrade, pa se odustalo od opisanog prijedloga prenamjene zgrade.

Tvornica duhana 1868 - 1882.

Nakon izgradnje Zemaljske bolnice, milosrdnice su godine 1861. iznajmile u zapadnom krilu razizemlje i povezale sa svojom bolnicom u južnom dijelu samostana, u traktu uz Savsku cestu.

Početak 1868. Sabor je opunomoćio Namjesničko vijeće da ponovno zatraži od milosrdnih sestara da se izjasne o preuzimanju cijele zgrade. Superior samostana isusovac Fidelis Hoepferger, koji je na poziv biskupa Jurja Haulika došao u Zagreb 1853. iz Tirola, kao i prve sestre i nadstojnica, sestra Ivana Krosbacher, sastavili su opširnu ponudu s dvije opcije: godišnji najam za 25.000 do 30.000 ili prodaja za 120.000 forinti s predujmom od 30 do 40.000, što je iznosilo desetinu odnosno trećinu vrijednosti utrošene za izgradnju. Možda su bili upoznati s negativnim ocjenama državnih komisija o neprikladnosti zgrade za bolničku namjenu i druge namjene, o čemu se javno raspravljalo. Unatoč tome uz socijalno-karitativne i edukativne namjene iz pravila reda ponudili su i organizaciju bolnice. Dakle, cijela bi zgrada u njihovoj organizaciji ipak mogla poslužiti osnovnoj namjeni za koju je izgrađena.

Budući da je ponuda ocijenjena kao nepovoljna, vodstvo samostana angažiralo je arhitekta Kunu

Waidmanna i 1873. u Ilici 73 izgrađena je bolnica s 200 postelja i primaljska škola. Zanimljivo je da je za isti kapacitet projektirana i Zemaljska bolnica, a 1894. inicijalno i bolnica Milosrdnih sestara na Vinogradskoj cesti.

Ponuda Akademiji također nije naišla na odziv te je u rujnu 1868., nakon višegodišnjih rasprava o namjeni i korištenju odlučeno da se zgrada iznajmi Kr. ugarskom ministarstvu financija za tvornicu duhana, koje je „našlo da je zgrada koja stoji *mnoge godine neupotrebljavana, potpuno prikladna*“. Tvornicom se tada nazivala proizvodnja s više od dvadeset radnika i ručni obrt, ne samo rad uz primjenu strojeva. Varaždinska tvornica radila je od 1857., a zatvorena je zbog nedostatne radne snage već 1861. Postojala je samo tvornica u Rijeci, a u sjevernoj Hrvatskoj nije je bilo. Zagrebačko gradsko poglavarstvo od 1863. namjeravalo je smjestiti takvu tvornicu u zgradu Zemaljske bolnice radi zapošljavanja više stotina radnica. Prijedlog je 1868. podržao i uputio Dvorskoj kancelariji u Beču ban Josip Šokčević, ali je tek 5. kolovoza 1869. potpisan ugovor o najmu na šest godina. Zgrada je predana u rujnu, a radovi prenamjene i sanacije trajali su do prosinca, kada je tvornica započela raditi. Otvorenje je održano

početak 1870. Za adaptaciju je potrošeno 54.537 forinti.

U zgradi je do tada bilo i stanara od 1865., a sestre milosrdnice imale su u zapadnom krilu u prizemlju bolnicu povezanu sa samostanskom. Neposredno prije primopredaje zgrada je ispražnjena.

Stanje zgrade bilo je poznato jer je analizirano u projektima prenamjene za Akademiju, kada je izrađen i detaljni troškovnik. Radovi su obuhvatili sanaciju temeljne kanalizacije, uređenje sanitarija, novi razvod vodovoda iz bunara i građevinske radove za unutrašnje funkcioniranje pogona. Plinara, izgrađena u neposrednoj blizini, počela je raditi 1863. Prvotni razvod za osvjetljenje grada postupno je proširen i dovođenjem priključaka u kuće. U tvornici duhana pri adaptaciji bio je u zgradi izveden razvod za rasvjetu. U suvremenim novinskim člancima u Narodnim novinama ima zanimljivih podataka o realizaciji: „U drugom katu načinjena je golema dvorana, 42 hvata dugačka, u kojoj će, pošto se sgrada posve uredi, raditi do 500 radnikah. Duž dvorane provedene su cijevi, po kojih se iz prizemlja dovodi voda. Ovdje budi mimogred rečeno, da su sve cijevi, koje vode oko sve kuće, načinjene iz samog bakra, te da

40.
Zgrada tvornice svitakah, 1882.
s oštećenjima od potresa 1880.
Foto: Hermann Fickert

stoje preko 2000 for. Da pako u dvorani zrak bude čišći, to je pokraj ventilacijah u sredini podignut vodomet, te će se dvorana opskrbiti i cviećem. Ostale sobe priređene su koje za radionice, koje za magazine, koje za stanove činovnikah. Nadalje se sasvim iz nova grade kanali i zahodi, koji su do sada bili u tako lošem stanju, da je skoro sva zgrada bila okužena. Na posljertku uvest će se i plinska razsvjeta.“

Velika dvorana smještena je na drugom katu. Navedena dužina od 42 hvata (79,65 m), koliko iznosi mjera unutrašnjeg prostora između zidova zapadnog i istočnog pročelja, upućuje da su trebali biti porušeni svi pregradni zidovi. Međutim iz snimaka postojećeg stanja, koji su izrađeni 1882. za prenamjenu za Sveučilište, vidljivo je da su ustvari porušeni poprečni zidovi u srednjem rizalitu i bočnim traktovima, a u nosivim zidovima krajnjih rizalita izvedeni su veći polukružni otvori. Takva intervencija u konstruktivni sustav mogla je oslabiti zidanu zgradu i utjecati na oštećenja od potresa godine 1880. Iz fotografije je vidljivo da je tada srušen zabatni zid pročelja srednjeg rizalita. (sl. 40) Međutim cjeloviti prostor kasnije je iskorišten za izvedbu veće sveučilišne aule nasuprot novom centralnom stubištu. Potres je

oštetio i susjednu zgradu, gdje su srušeni dimnjaci probili stropove i svodove samostana.

Godine 1879. u tvornici je bilo zaposleno 515 radnika: 257 žena, 228 djece i 30 muškaraca, s radnim vremenom od 10 sati. O lošim radnim uvjetima tako velikog broja ljudi u zgradi vodile su su u novinama žustre polemike. Nakon produženog najma tvornica je u kolovozu 1882. preseljena u novoizgrađenu zgradu, u današnjoj Klaićevoj.

Sveučilište 1882-1956.

PRENAMJENA ZGRADE ZA SVEUČILIŠTE 1882.

Sveučilište u Zagrebu nakon osnutka bilo je smješteno u zgradi gimnazije na današnjem Katarinskom trgu kojoj je u tu svrhu 1872. nadograđen drugi kat. Na prvom katu smještena je Sveučilišna knjižnica. Prostor ubrzo nije zadovoljavao, pa je Zemaljska vlada 16. travnja 1880. Rektoratu ponudila smještaj u zgradi Zemaljske bolnice. „*Poziva se dakle rektorat da u što kraćem roku ovamo izvesti, koliko soba zauzimlju sada te koliko bi bilo nužno da i tamo bude: za sveučilišnu knjižnicu, za dvorane slušatelja juridičkog fakulteta, za dvorane slušatelja filozofičkog fakulteta, za prostorije rektorata, dvajuh dekanata i kvesture, te za sve one zavode i sbirke, za koje se drži, da bi po radi svoje suvislosti sa sveučilištem imale nalaziti na okupu*“. Treći fakultet Sveučilišta, Bogoslovni, nalazio se na Kaptolu. Početkom svibnja predložen je okvirni projektni program. U velikom potresu u studenom 1880. oštećene su obje zgrade, a popravci su potrajali. Međutim tijekom 1881. Kr. zemaljska vlada izradila je detaljniji program koji je osim smještaja fakulteta obuhvaćao i preseljenje „*mineraloškegeološkog i zoologiškog muzeja*“ iz današnje zgrade u Demetrovoj. Vladin Građevni odsjek izradio je projekte prenamjene i 21. siječnja 1882. pozvani su dekani Dvořák i Pliverić, predstojnici zavoda Pilar, Jiruš, Brusina i Janaček te knjižničar Kostrenčić da

se izjasne o „osnovama“. Rektor Franjo Marković sazeo je primjedbe Sveučilišta i opširno na više araka dostavio ih početkom veljače Vladi. Razmimoilaženje stavova o programu bilo je veliko, jer još 15. lipnja Vlada inzistira na preseljenju obaju muzeja, dok bi Sveučilišna knjižnica ostala na Gradecu, čemu se Rektorat protivio. Potkraj lipnja rektor ponovno argumentirano obrazlaže koncepciju prostornog razmještaja do detalja: „*da pri nastupu sveučilišnog poslovanja u novoj sgradi budu sve njezine prostorije već posve suhe i posve desinficirane od duhanskog praha i vonja do sniženja prozorah na običnu visinu od poda*“. Vlada je popustila i potom su izrađeni novi projekti te je 19. srpnja pozvan „*slav. rektorat da te nacrtke obzirom na kratko vrijeme koje je građevnom ovom odsjeku za provedenje radnje što skorije pregleda i podpisi rektorata kao i gore naznačenika organah providi, za da se detaljni nacrti izraditi i radnjom odpočeti uzmogne*“.

Obnova je mogla započeti poslije iseljenja, odnosno preseljenja tvornice duhana 13. kolovoza 1882. u novu zgradu u Klaićevoj. Primopredaja zgrade od Kr. ugarskog ministarstva financija održana je već sljedećeg dana. Vladin predstavnik i nadzornik radova bio je arhitekt Kuno Waidmann.

Kako je do početka semestra u listopadu za izvedbu radova ostalo vrlo malo vremena, nadzornik je obavijestio Rektorat, a ovaj Vladu, da će prema zaključku Senata Sveučilišta nastava moći početi tek 3. studenog. Gotovo osam mjeseci trajale su pripreme zbog mijenjanja projekata i definiranja organizacijske sheme rasporeda prostorija za pojedine dijelove fakulteta. Tako je za radove do početka nastavne godine ostalo samo tri mjeseca. U tom roku nije bilo moguće realizirati sav prvotno predloženi program građevnih zahvata. Izvedeni su uglavnom radovi u unutrašnjosti, a na pročeljima samo probijanje parapeta za doradu donjih prozora na drugom katu uglovnih i središnjeg rizalita prema izričitim zahtjevima profesora Fizikalnog i Botaničkog zavoda te dogradnja centralnog stubišta u dvorištu.

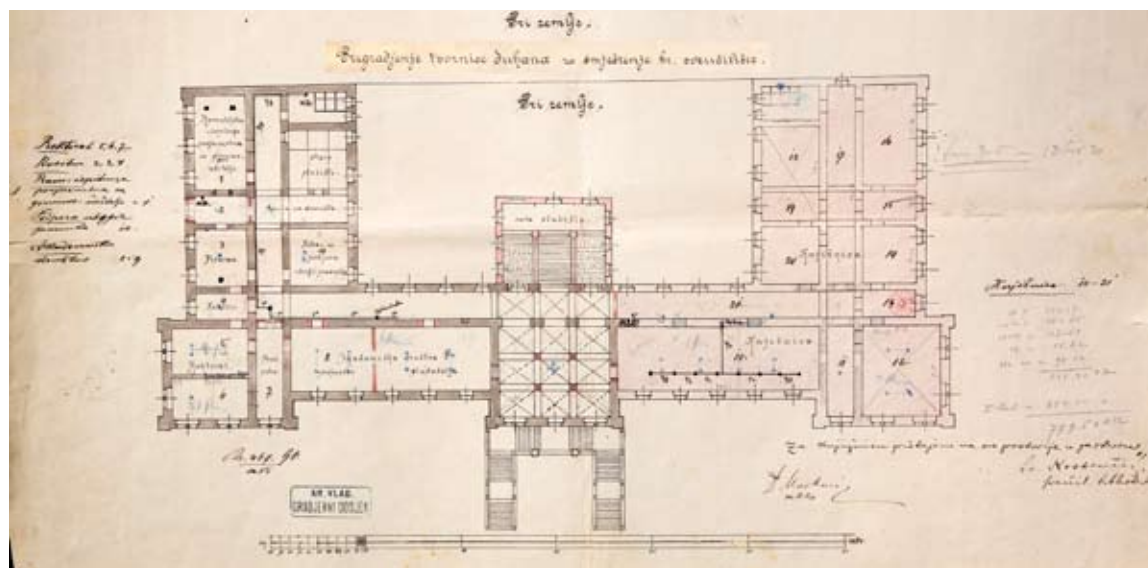
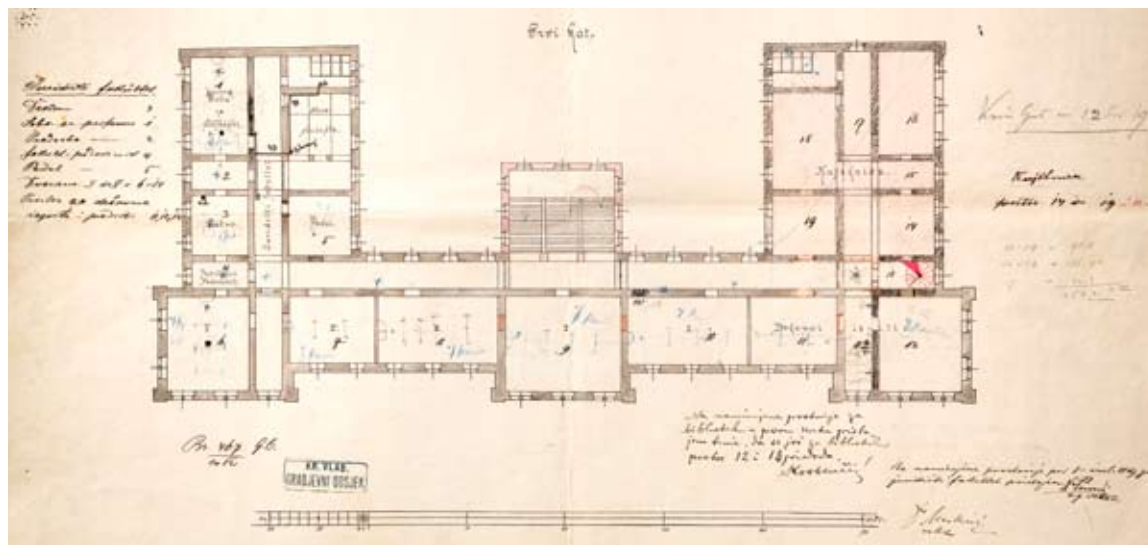
Nakon završetka radova Vlada je obavijestila Rektorat da prisustvuje primopredaji zgrade Sveučilištu, 4. studenog 1882. „*Kod predaje prostorijah bit će prisutni: od kr. vladinog odjela nadzornik srednjih učilištah g. Uhler, od kr. vladn. građevnoga odsjeka predstojnik vladinoga odsjeka, vladin savjetnik Juraj Augustin i kr. inžinir M. Antolec, od strane građevne uprave civil. inžinir K. Waidmann kao gradnje voditelj*.“ Zgrada je posvećena 5. studenog, a nastava je započela sutradan, 6. studenog 1882.

PROGRAM I RASPORED PROSTORIJA ZA SVEUČILIŠTE, 1882.

41.
Tlocrt prvoga kata

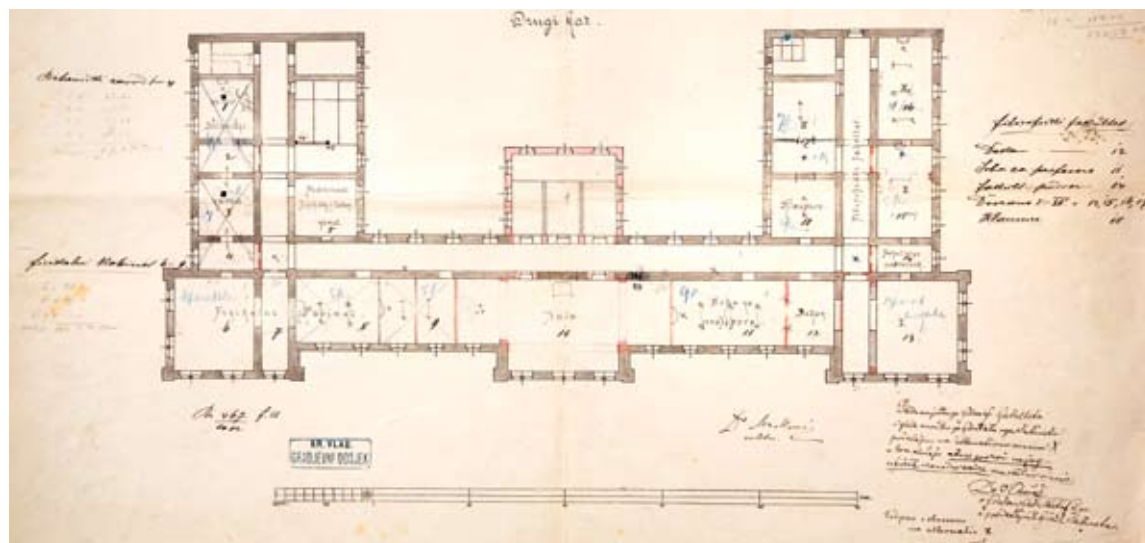
42.
Tlocrt razzemlja

Sačuvani su projekti „pregradnja tvornice duhana za smještenje kr. sveučilišta“. Četiri grupe različitih tlocrta etaža ilustriraju navedeni tijek razrade projekata. Prva grupa nacрта poslužila je vjerojatno za rasprave o dispoziciji i određivanju veličina prostora pojedinih fakulteta i zavoda. Urtan je i razvod instalacija, npr. plina za rasvjetu velike dvorane biblioteke i za nastavne svrhe laboratorija fizike i dr. U toj radnoj verziji predviđeno je već rušenje istočnog stubišta zbog potrebe zatvorenog režima biblioteke i novo kružno stubište na istočnom kraju uzdužnog hodnika kao interna veza etaža biblioteke. Kasnije je ipak bilo izvedeno dvokrako stubište u širini poprečnog hodnika istočnog krila zgrade. Na drugom katu u zapadnom krilu, sjeverno, smješten je Botanički zavod, a južno fizikalni kabinet. Rektor Marković potpisao je sve nacрте, a profesori, predstojnici fakultetskih studija, pojedine tlocрте njihovih prostorija. (sl. 41-44) Profesor Dvořák postigao je da se fizikalni kabinet proširi na cijeli zapadni trakt i dio južnog, a Botanički zavod premješten je u istočno krilo uz filozofičku grupu Mudroslovnog fakulteta. Zanimljiv je i njegov dopis Građevnom odsjeku od 22. srpnja kojim predlaže niz detalja za „prijedjenje prostorija fizikalnoga zavoda“; od izrade kapaka na prozorima za zamračenje kabineta, gdje su okviri

44.
Južno pročelje, projekt

43.
Tlocrt drugog kata

još vidljivi, do načina izvedbe plinske i vodovodne instalacije za fizikalne pokuse.

Druga grupa nacрта konačni je projekt za izvedbu, datiran 15. lipnja 1882. (sl. 48-51) Tlocrti su precizno iscertani, kotirani, s crnim zidovima i koloriranim oznakama: žuto za rušenja i crveno za zidanje, prostorije su označene brojevima, a pripadajuće namjene navedene su u legendama, na njemačkom, izvan tlocrta. Najveći zahvati predviđeni su u razizemlju: rušenje zidova uz ulaz, formiranje vestibula s križnim svodovima kao u uzdužnom hodniku, rušenje istočnog stubišta i izgradnja srednjeg trokrakog stubišta u širini vestibula. Hodnici koji su u izvornom projektu bili otvoreni u oba smjera i osvijetljeni s pročelja pregrađuju se iz funkcionalnih razloga, a dvorane se dijele na manje predavaonice s probijanjem ulaza iz uzdužnog hodnika. U suterenu se smještaju: istočno spremište i knjigovežnica sveučilišne biblioteke, a u ostalim dijelovima stanovi služitelja i spremište ogrjeva. Na prvom katu smješten je Juridički fakultet i dio Sveučilišne knjižnice, a na drugom Mudroslovni fakultet, u kojem je bilo najviše projektnih promjena. U srednjem rizalitu formirana je aula Sveučilišta s dva ulaza nasuprot krakovima stubišta s proširenjem

45.
Učionica na
drugom katu,
u jugozapadnom
uglu krila
Foto: Danilo
Balaban

na bočna krila, što je bilo moguće zbog već ranije izvedene dvorane tvornice duhana. Projektirano je i preuređenje pročelja s produljenjem prozora i spuštanjem razdjelnih vijenaca katova. Takav zahvat promijenio bi izvornu proporcijsku shemu oblikovanja fasada.

Treća grupa nacрта s crveno šrafiranim zidovima i označenim namjenama prostorija definira obrade površina. (sl. 52-54) Upisani su prema namjeni završni slojevi zidova i podova. Reprezentativni prostori Rektorata *patronirani* su, oslikani šablonama u više boja, dvorane i sobe su *bojadisane*, a ostale pomoćne prostorije *bijeljene*. Podovi su od *parketta*, *mekog poda*, *starog poda* ili *prepođene*, daščanog, pretežno u suterenu. U hodniku zapadnog krila ucrtane su stepenice za izlaz i ulaz iz ondašnje Savske ceste, ideja koja nije realizirana, a nije prihvaćena ni u projektu iz godine 1968.

Četvrta grupa nacрта datirana godinom 1883. može se smatrati izvedenim stanjem, izrađenim za konačnu primopredaju i obračun troškova izvedbe radova. U odnosu spram prvog projekta promjene su minimalne.

46.
Detalj prozora sa sačuvanim okvirom doprozornika i okovom za kapke za zamračivanje kabineta fizike
Foto.: Danilo Balaban

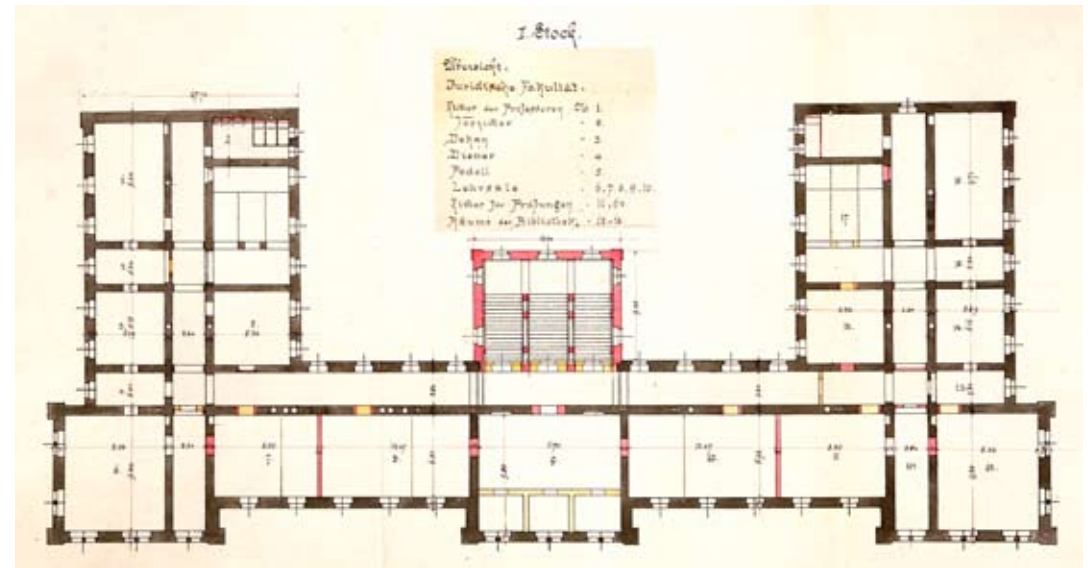
47.
Detalj prozora s izvedenim produljenjem. Na donjoj strani izvorne sheme izvana je dodano krilo, a iznutra je izrađeno novo, cjelovito.

**PROJEKT GRAĐEVNOG ODSJEKA
ZEMALJSKE VLADE, LIPANJ 1882.**

48.

I. KAT

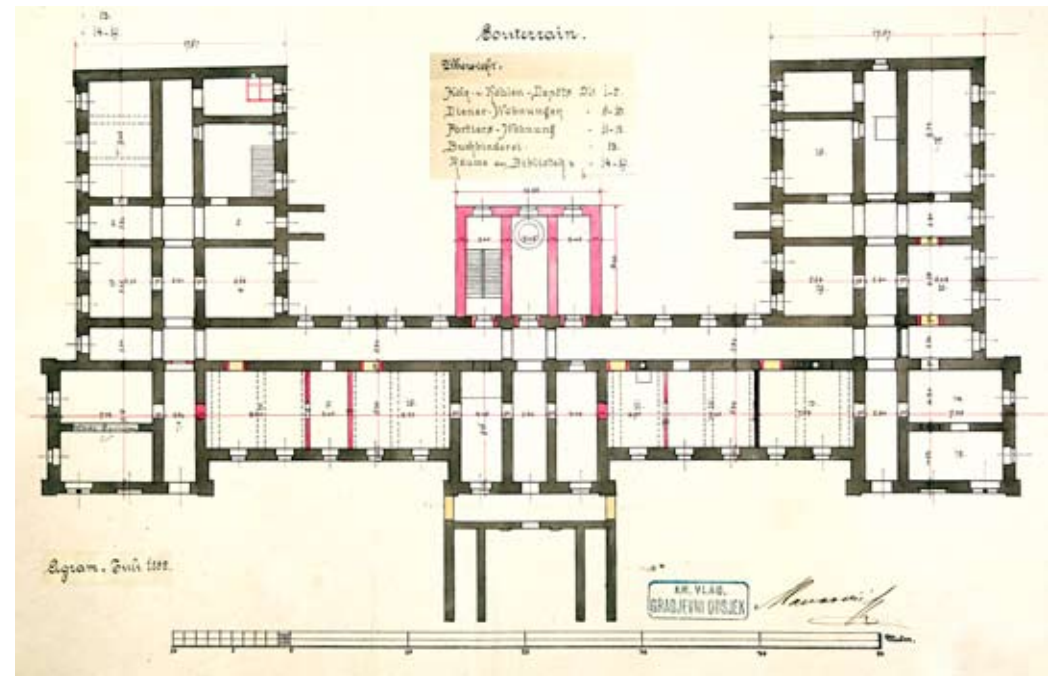
- Pravni fakultet
 1 soba profesora
 2 predsoba
 3 dekan
 4 služnik
 5 pedel
 6,7,8,9,10 predavaonice
 11,11a sobe za ispite
 12-18 prostorije biblioteke

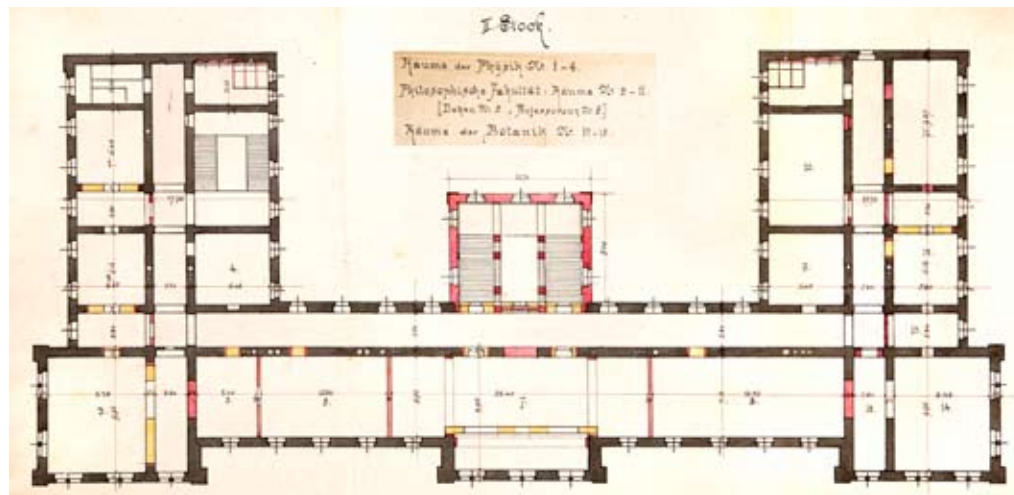

49.

SUTEREN

- 1-5 drva i spremišta
 6-10 stan
 11,12 stan vratara
 13 knjigovežnica
 14-19 prostorije biblioteke

50.

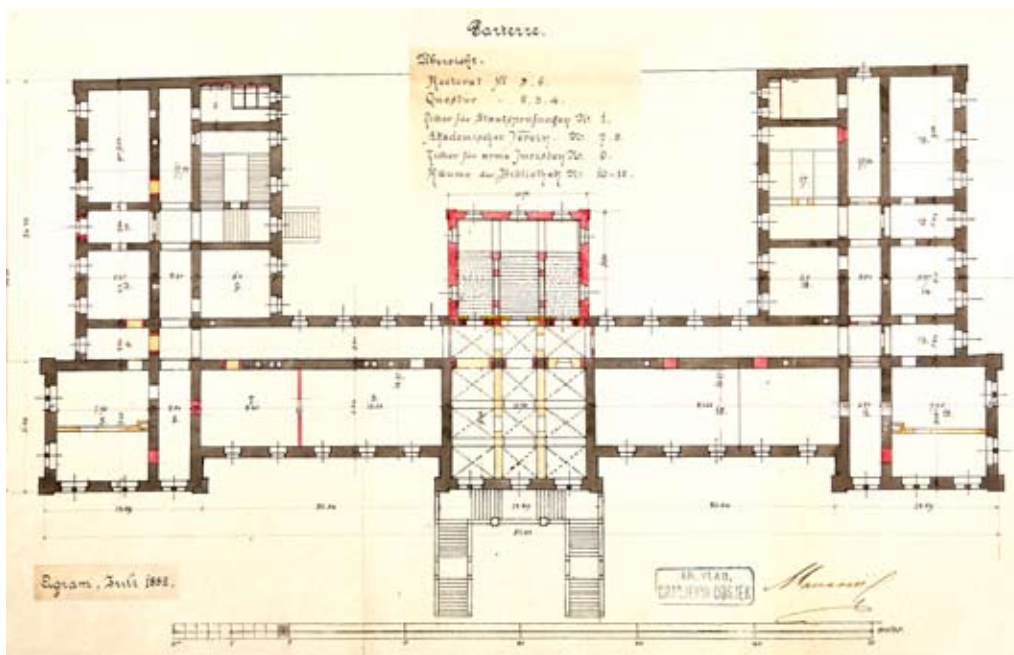
II. KAT

prostorije fizike **1-4**
 Filozofski fakultet **5-11**
 dekan **5**
 profesori **6**
 prostorije botanike **12-15**

51.

RAZIZEMLJE

Rektorat **5,6**
 kvestura **2,3,4**
 soba za državne ispite **1**
 akademsko društvo **7,8**
 soba za siromašne studente **9**
 prostorije biblioteke **10-18**

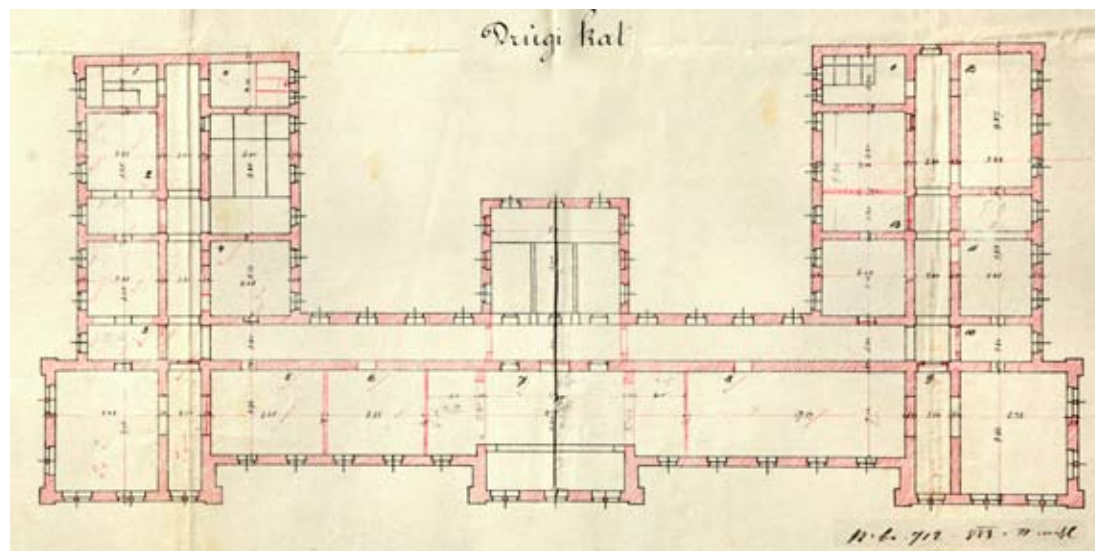
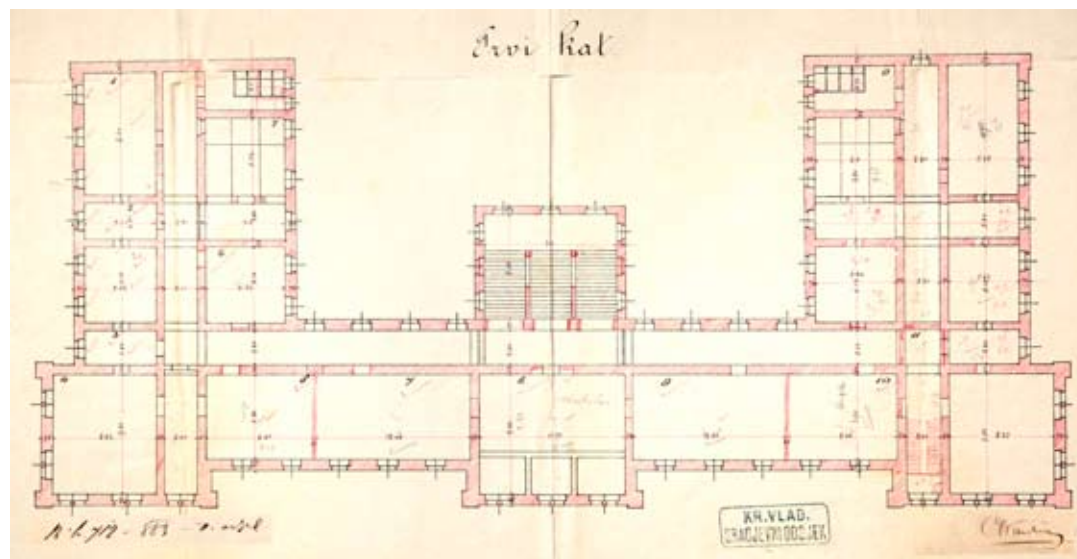
IZVEDENO STANJE, NACRTI ZA PRIMOPREDAJU ZGRADE, SIJEČANJ 1883.

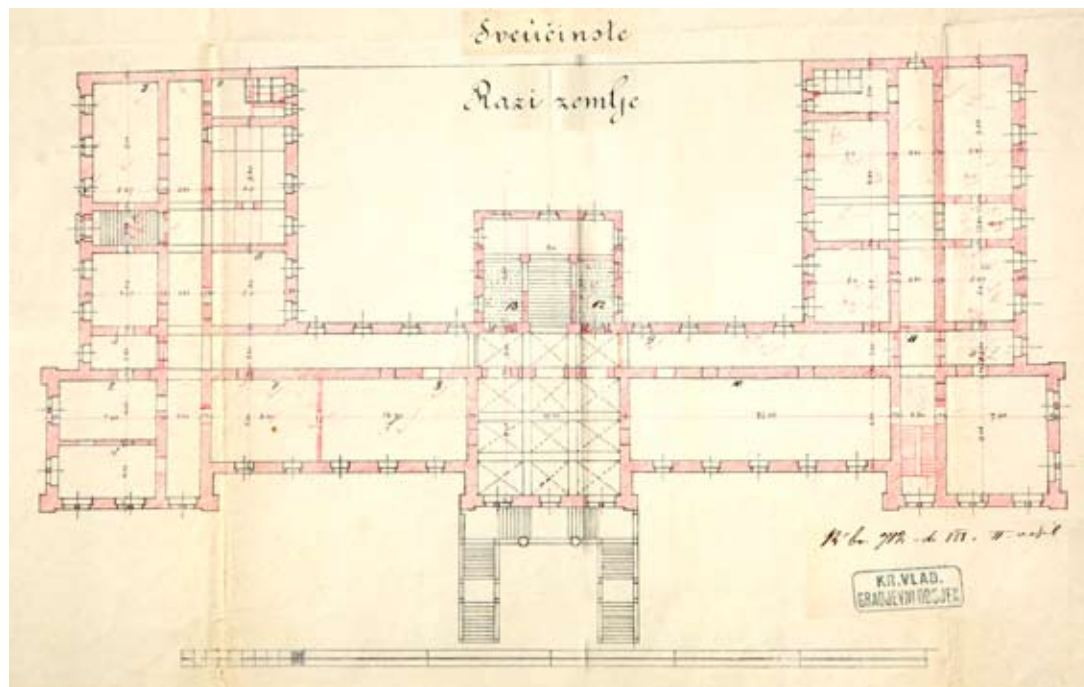
52.
Tlocrt prvoga kata

53.
Tlocrt drugoga kata

Uglavnom su to manji pomaci nekih pregradnih zidova, mjesta proboja za vrata, povećanje ojačanja zidova i stupaca iz statičkih razloga, a modificirana je i shema konstrukcije otvora u bočnim zidovima centralnog stubišta.

Program prenamjene zgrade za Sveučilište realiziran je minimalnim zahvatima u strukturu i funkcionalnu shemu zgrade Zemaljske bolnice. Jedina veća intervencija bila je formiranje vestibula i dogradnja stubišta. (sl. 55-59) U duhu vremena u parteru, vestibulu i stubištu primijenjeni su klasični oblikovni elementi rimskog dorskog reda, korištenog u renesansi, (toskanskog), a na najvišem katu stupovi korintskog reda. Ograde stubišta kovački su rad, učvršćene u kamene međustupce, sada prelićene uljanom bojom. Na vrhu stubišta u srednjem je polju znak s inicijalima imena pokrovitelja Sveučilišta cara Franje Josipa „FJI“. (sl. 60) U poljima su umetnute po dvije ukrasne kartuše s amblemima studija fakulteta Sveučilišta: Bogoslovnog – euharistijski kalež na misalu, Mudroslovnog – sova mudrica na knjizi znanja, Farmaceutičkog učevnog tečaja koji je započeo upravo te nastavne godine – Asklepijev štap ovijen zmijom i Juridičkog – fasije – pruča sa sjekirom, starorimski simbol provedbe zakona. (sl. 61-64)

54.
Tlocrt razzemlja

Početkom prosinca Rektorat je Vladi uputio prijedlog za povišenje dotacije za ogrijev, a Građevni odsjek potom je izračunao utrošak i dao specifikaciju po prostorijama. Drvom je zagrijavano 6.179 m³, ugljenom 7.811 m³, a centralnim grijanjem 2.226 m³ knjižnice, potonje zbog zaštite od otvorenog plamena. Iz tog detaljnog popisa prostorija s označenim namjenama i izračunom kubatura koji potpisuju Juraj Augustin i Matija Antolec također je vidljivo izvedeno stanje i prvotna dispozicija prostora Sveučilišta.

Za korištenje zgrade Rektorat je odmah u prosincu 1882. nabavio neke predmete bez odobrenja Vlade. Iz njezina upozorenja zbog stvaranja troškova u nabranju se navodi i nabavka „tri komada stubnica za zatvarati i otvarati visoko stojeće prozore“. Ljestve su bile nužne, jer je prihvatnik obrtaljke okova krila na visini 3,4 m od poda. To je bio stalan problem za proračivanje, a ljestve su i danas u uporabi. (sl. 58-60) Između prozorskih krila bile su izvedene platnene (flos) rolete za zaštitu od osunčanja. Izvorna stolarija stara 150 godina u lošem je stanju, jer u dosadašnjim obnovama pročelja temeljit popravak nije bio predviđan ni izveden.

55.
Centralno stubište,
prilaz na drugi kat
Foto: Danilo Balaban

56.
Arhitektonska plastika obodnih
zidova na vrhu stubišta

57.
Krakovi stubišta

58.
Međupodest stubišta
Foto: Danilo Balaban

59.
Stubište, pogled s podesta
drugoga kata

60.
Kartuša s inicijalima cara i
kralja Franje Josipa I.
u sredini polja ograde podesta
drugog kata
Foto: Danilo Balaban

**SIMBOLI
POJEDINIH
FAKULTETA**

61.
Bogoslovlje: euharistijski
kalež na misalu

62.
Mudroslovlje: sova mudrica na
knjizi znanja

63.
Pravoslavlje: fascesi sa sje kirom,
starorimski znak provedbe zakona

64.
Farmaceutski tečaj: Asklepijev štap
ovijen zmijom

ARHITEKTONSKE MIJENE DO 1956.

Profesori fakulteta i nakon useljenja nastojali su stvarati što bolje prostorne uvjete za studije i rad u zgradi. U nastavnoj godini 1882/83. Pravoslavni i Mudroslovni fakultet imali su 31 nastavnika i 343 slušača, u kući se nalazio i Rektorat te služitelji.

Uz prof. Vinka Dvořáka i ravnatelj knjižnice Ivan Kostrenčić predlagao je već za vrijeme adaptacije primjenu inovativnih tehničkih rješenja. Pregledavši zgradu ljeti 1882., uočio je da se u halama tvornice duhan suši toplim zrakom. Želio je preuzeti te uređaje radi boljeg osiguranja knjižnice od požara, međutim oni su preneseni u novu zgradu u Klaićevoj. Prikupljao je podatke na stručnim obilascima novoizgrađenih europskih biblioteka. Nabavio je arhitektonski priručnik za uređenje biblioteka (J. Durma) i sam izradio troškovnik za opremanje Sveučilišne knjižnice. Na Gradecu đačka čitaonica imala je 24 mjesta, a nova 1882. godine 48, pa 60, a 1890. imala je 65 mjesta. Prva rekonstrukcija na njegov zahtjev izvedena je već 1884. kada „su prostorije ukusnije uređene te se može reći, da od manjih sveučilišta u monarhiji nijedno valjda nije imalo boljih prostorija“. (sl. 65-71) Otkupom knjižnice Ljudevita Gaja i povećanjem zbirki rijetkih rukopisa i inkunabula otvorena je 1894/95. na prvom katu i treća čitaonica povezana s profesorskom. Broj posjetitelja

knjižnice za dva je desetljeća učtverostručen, sa 6.539 na 23.707 osoba. Povećan je i fundus sa 66.775 u godini 1882/83. na 103.895 svezaka u 1898/99. godini. Ravnatelj je zbog toga zatražio proširenje na susjedne prostorije Pravnog fakulteta, rješenje garderobe i ventilacije. Veća adaptacija uslijedila je godine 1904/05. troškom Kr. zem. vlade. Tada je uređen već prije dobiveni prostor iznad velike, đačke čitaonice i izvedena je „uzpinjača ili ručna dizaljka“ za vertikalni transport knjiga iz sobe s katalogima gdje je bilo i osoblje. U velikoj dvorani povećan je broj mjesta na 104. Postavljeno je devet stolova s po 11 stolaca, pretežno tipa Thonett, a u profesorskoj 4 stola s ukupno 24 mjesta. Za smještaj biblioteke izrađeni su drveni ormari veličine 150/50/340 cm s deset polica, s profiliranim završnim vijencem i bočnicama. U čitaonicama je bilo više tisuća svezaka priručnih biblioteka koje su bile dostupne uporabom visokih pomičnih ljestava na kotačićima. Ta oprema zbog velikih dimenzija i vrste materijala nije prenesena u novu zgradu Sveučilišne knjižnice. Ostala su 284 velika ormara, 40 manjih i 40 u priručnim knjižnicama, a dio se još nalazi u zgradi.

U velikoj čitaonici svjetiljke plinske rasvjete postavljene su u dva reda nisko iznad stolova, a razvod

cijevi proveden je zbog toga horizontalno sa zida pročelja. Visilice sa stropa instalirane su u ostalim prostorima.

Bibliotekarov napor i umješnost priskrbili su godine 1882. znatan prostor za knjižnicu, koji je proširivan i opreman 1884., 1894. i 1905., ali nakon dva desetljeća bilo je evidentno da je potrebno izgraditi samostalni objekt. Arhitekt Rudolf Lubinsky projektirao je novu zgradu Sveučilišne knjižnice, i ta je zgrada sljedećih sedam desetljeća bila prostorno dostatna. Pošto je zgrada opremljena godine 1913., knjižnica je preseljena te je oslobođen prostor u koji je useljen Filozofski fakultet u prizemlju, a Pravni na prvom katu. Interno stubište biblioteke u istočnom hodniku zadržano je do 1920.

Početak 20. stoljeća, prije 1913. sveučilišna aula premješta se s drugog kata u razizemlje, uz zapadni trakt Rektorata s kvesturom, gdje se i danas nalazi i dograđuje se sanitarni blok uz centralno stubište, te povezuje balkonom uz dvorišno pročelje sa zapadnim krilom. Postojeći zahodi u krilima bili su udaljeni od velikih predavaonica na južnoj strani i prvotno opremljeni samo za studente. Naime u projektima prenamjene za Sveučilište na obje su strane ucrtani

Kr. sveuč. biblioteka: Čitaonica djačka.

Kr. svenč. biblioteka: Čitaonica profesora.

Kr. sveuč. biblioteka: Jedna dvorana.

Kr. sveuč. biblioteka: Katalozi.

**KR. SVEUČILIŠNA BIBLIOTEKA,
FOTOGRAFIJE IZ 1908/09.**

oznake broja prostorija prema sl. 48-51

- 65. Velika čitaonica, djačka 10, u prizemlju istočno od vestibula, desno dizaljka za knjige
- 66. Profesorska čitaonica 12 na prvom katu
- 67. Dvorana 11 u razemlju u sjeveroistočnom uglu krila
- 68. Katalozi 11 na prvom katu, u uglu dizaljka za dostavu knjiga u djačku čitaonicu

69.
Rad na reviziji 17 u zapad-
nom dijelu krila

Kr. sveuč. biblioteka: Revizija.

70.
Hodnik na prvom katu, 11 b,
pogled prema južnom dijelu

Kr. sveuč. biblioteka: Jedan od hodnika.

71.
Niz dvorana na prvom katu u istočnom dijelu
krila, pogled iz dvorane 12 prema 16

Kr. sveuč. biblioteka: Niz dvorana.

pisuari. Upis studentica odobren je tek 29. kolovoza 1901., upravo na Filozofski fakultet.

Na Pravoslavnom i Mudroslovnom fakultetu osnovane su nove katedre i zavodi, opseg nastavnih kolegija je proširen. Razne zbirke učila zauzimale su sve više prostoriya. U prizemlju su smješteni i Higijenski zavod (1896.) i Anatomska zbirka s predavaonicom (1899)., koje je vodio dr. Mihajlo Joanović. Razvitkom tih znanosti uskoro su i dobiveni prostori postali nedostatni te su studiji premješteni kako su se gradile nove namjenske zgrade. Na zapadnom potezu Zelene potkove planski su izgrađene sveučilišne zgrade sjeverno od knjižnice: na istočnoj strani „Kr. sveučilišni ludžbeni i farmakognostički zavod“ po projektima Vjekoslava Bastla 1913/14., a na zapadnoj Fizikalni institut Egona Steinmanna godine 1926. Sačuvane su skice tlocrta nove organizacije i dispozicije prostora cijele zgrade Sveučilišta oko godine 1927., koje su izrađene poslije iseljenja te škole i studija botanike. U istočnom je dijelu razizemlja Filozofski fakultet s matematičkom predavaonicom i seminarom, germanistikom, *cercle francaise*, geografijom, historičkim seminarom i predavaonicom.

72.
Zbirka I. Kapci za zamračenje
na prozorima

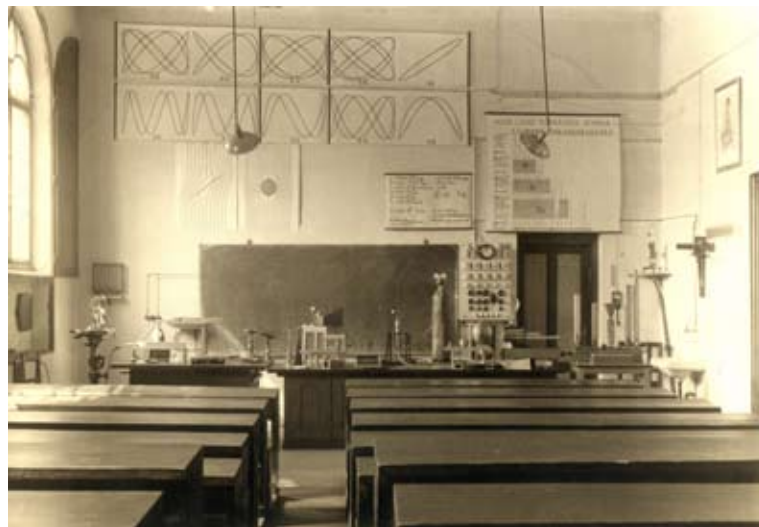
FIZIKALNI ZAVOD, FOTOGRAFIJE IZ 1925.

73.
Ormar zbirke fizičkih aparata II

74.
Predavaonica

75.
Pogled iz kabineta prema radionici,
lukovi od hale tvornice duhana

Nakon što je Sveučilišna knjižnica preseljena u novu zgradu, počelo je uređenje prostorija za pojedine seminare juridičkog i filozofskog fakulteta. Međutim, radovi su prekinuti zbog prenamjene cijele zgrade za vojsku u Prvom svjetskom ratu kao što je učinjeno i sa obrtnom i učiteljskom školom u bloku na zapadnoj strani trga. Inventar učila i zbirke dijelom su iseljeni, a dijelom ostali nezaštićeni u kući. Nakon odlaske vojske 1918. nastavilo se uređenje interijera ali i za nove studije koji su osnovani: prvo medicinski fakultet, a potom godine 1920. za Visoku školu za trgovinu i promet, na prvom katu istočnog krila.

Na drugom katu prošireni su godine 1918. na zapadnoj strani studiji fizike, a na istočnoj studiji botanike i zavodi. Prostorije Fizičkog zavoda dokumentirane su na fotografijama interijera iz godine 1930. nizom detalja građevnog stanja zgrade. Na prozorima još stoje kapci za zamračivanje, izvorni daščani podovi nisu mijenjani, stolarija je smeđa. Vidljivi su otvori s lukovima u zidovima koji su probijeni za halu tvornice duhana. Elektroinstalacija je postavljena nadžbukno. Zanimljiv je i izgled opreme. (sl. 72-79)

Na pročeljima zgrade parcijalno su izvođeni radovi probijanja parapeta i ugradnja donjih dvostrukih dvokrilnih prozora. Najprije, kako je navedeno, na drugom katu bočnih rizalita, zatim na oba krila, istočnom i zapadnom, na katovima te u prizemlju rizalita i na južnoj strani. Međutim, to stvara disharmoniju pri pogledu iz jugozapadnog i jugoistočnog smjera zbog nejednake visine srednjih prozora na uglovima. Nisu uvijek spuštani i izvorni kameni razdjelni vijenci katova, već su bili samo prorezani na mjestu novih donjih prozora. Posljednji takvi zahvati izvedeni su na prizemlju južnog pročelja nakon godine 1956. Izvorni koncept oblikovanja fasada još je vidljiv na dvije sačuvane plohe prvog i drugog kata trakta južnog pročelja uz srednji rizalit. Na dvorišnim pročeljima takva je intervencija također izvedena na krilima gdje su prostorije, ali ne i na srednjem hodniku katova i wc-ima. Nakon ugradnje donjih dijelova prozora bilo je potrebno obnoviti čitavo pročelje, što je uključivalo i zamjenu kamenih profilacija vijenaca, klupčica i ostalih detalja te danas na pročeljima osim stolarije uglavnom nema izvornih materijala. Na fotografiji glavnog ulaza s izvornim stubištem vidljiv je način obrade žbukanih „klesanaca“ koji su odvojeni bijelim rasterom reški, detalj koji u

76.
Radionica

77.
Zbirka III,
radioaparati

78.
Praktikum za fizičke vježbe

79.
Tamna komora,
u prostoru prvotnih wc-a

80.
Vestibul
Foto: Danilo Balaban

81.
Glavni ulaz sa stubištem, razgled-
nica oko 1900.

82.
Akroterij portala glavnog ulaza
Foto: Danilo Balaban

kasnijim obnovama pročelja nije izveden. (sl. 81)
Kameni portal bio je zaštićen premazom boje, što
je vidljivo na sačuvanom izvornom akroteriju (sl.
82). S lijeve je strane natpisna ploča „Wilsonov trg“,
dakle, razglednica je iz vremena između 1918. i
1928., kada je promijenjeno ime trga. (sl. 83)

Otprilike 1930. cjelovito su obnovljena pročelja.
Pokrov je bio od kamenih ploča škrljevca. Kako je
krhki materijal propadao, zamjenjivan je eternitom
te salonitom, koji je bio formatom i bojom najsličniji.
Ploče su bile preslagivane, s time da su uzimane s
bočnih i stražnjih strana i postavljane na južnoj

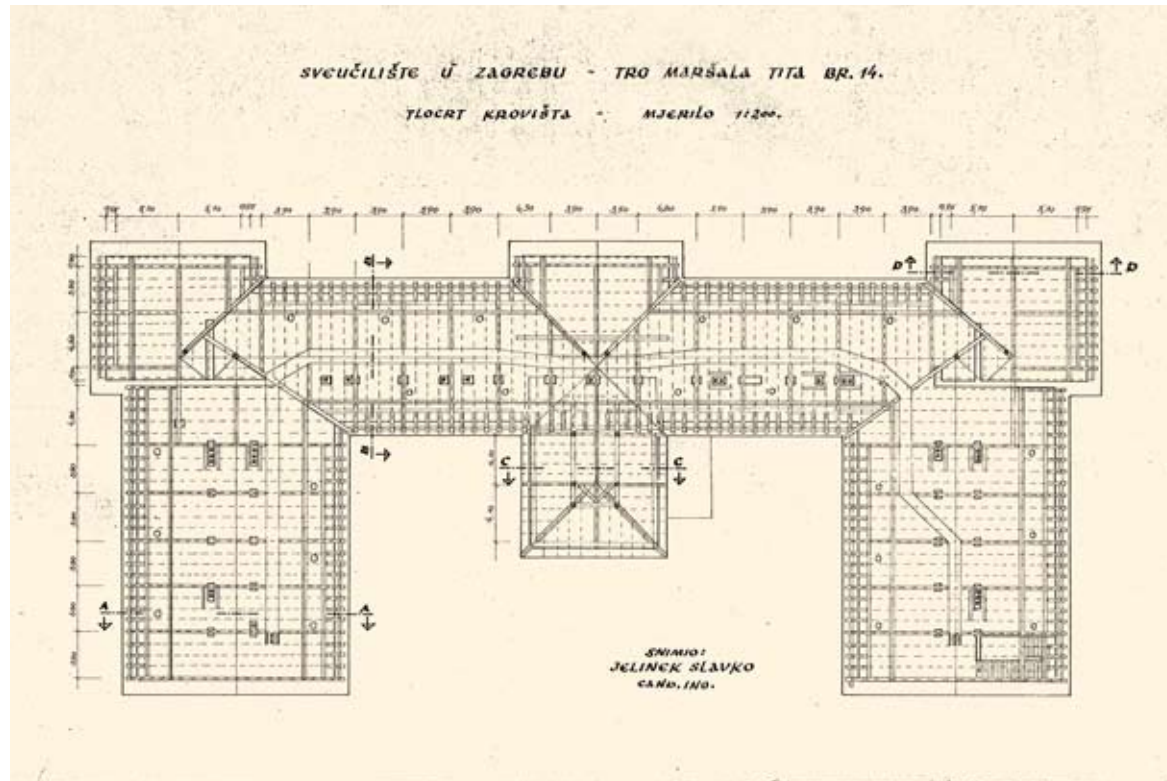
83.
Glavni ulaz sa stubištem i pločom,
Wilsonov trg, razglednica

strani da se zadrži izvorni izgled reprezentativnog južnog pročelja sa sivoplavim krovom. Škriljevca je bilo na krovu do 1966., u manjim količinama, kao i limenih nastavaka dimnjaka i pet šiljaka grombrana.

Polovinom prosinca 1933. na prvom katu zgrade buknuo je preko noći požar. Poslužitelj je na podu hodnika složio naramak drva za loženje peći zapadne velike učionice na neugašen garež. Dio drvenog grednika stropa prizemlja aule, oko 30 m², izgorio je i potom bio zamijenjen armirano betonskom pločom. Podatak je zanimljiv jer upućuje na to da je prvotni način grijanja prostorija loženjem peći iz hodnika još bio u uporabi.

O stanju zgrade arhitekt Edo Schön godine 1940. izvjestio je Rektorat Sveučilišta i naveo da je za najnužniju obnovu potrebno 10.000 din, te je zaključeno: „Zgrada posvema je trošna, stara oko 80 godina, a s obzirom na velik broj studenata, svojim rasporedom prostorija danas više ne odgovara potrebama“. Potaknuta je stoga izrada arhitektonskog snimka postojećeg stanja kako bi se izveli barem minimalni zahvati za poboljšanje uvjeta studija. Sačuvani su shematski

84.
Tlocrt krovišta, snimak
stanja oko 1949.

nacrti svih katova iz 1950/51. u mjerilu 1:200 koji obuhvaćaju i tlocrt i presjke krovišta. (sl. 84) Odvojeno su prikazani dijelovi tlocrta prizemlja Filozofskog fakulteta i Rektorata. U svim prostorijama upisane su namjene te se može dobiti uvid u način korištenja zgrade. Godine 1956. počinje uređenje pojedinih dijelova zgrade po projektima interijera arhitekta Alfreda Albinija i kasnije Jurja Denzlara. Zavod za fotogrametriju Geodetskog fakulteta izradio je 1960. fotogrametrijski snimak južnog pročelja, kojim je zabilježen izgled prije većih zahvata godina 1966. do 1974.

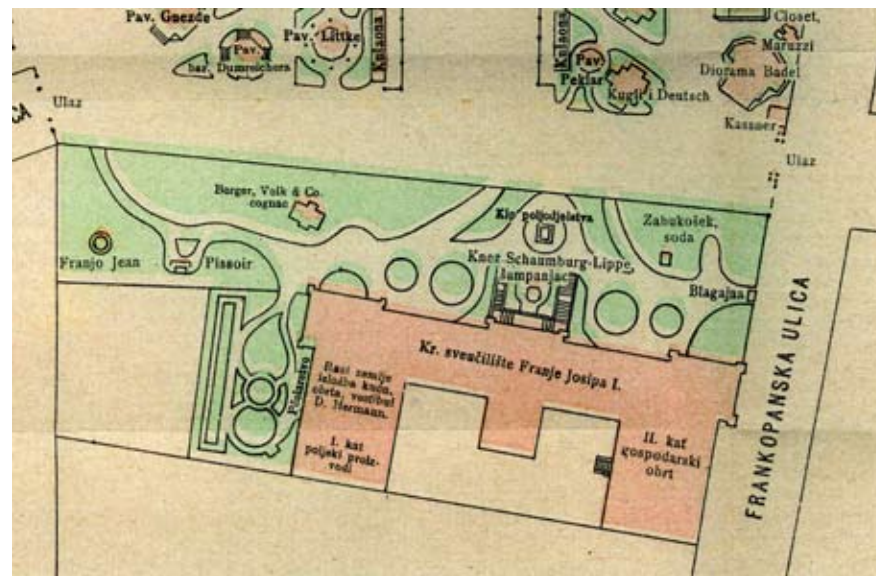
Tijekom sto godina korisnici kuće sačuvali su niz predmeta opreme Sveučilišta: stilskog namještaja, satova, slika, formirana je galerija slika rektora i dekana Pravnog fakulteta. Na drugom katu nad nekadašnjim ulazom u aulu postavljena je replika reljefa Justicija, kipara Roberta Frangeša Mihanovića iz 1898., a u vestibulu ukrasne vaze i Meštrovićev kip žene. Na stubištima i u hodnicima bili su postavljeni sadreni odljevi reljefa i skulptura s Partenona, koje je zgradi srednjih škola namijenio Izidor Kršnjavi.

Jubilarna gospodarska izložba 1891.

Proslava pedesete obljetnice rada Hrvatsko - slavonskog gospodarskog i četrdesete Šumarskog društva obilježena je Jubilarnom izložbom održanom od 15. kolovoza do 16. listopada 1891. na Sveučilišnom trgu. Kako je Prva gospodarska izložba održana godine 1864. polučila velik uspjeh i pohvale tadašnjeg dvorskog kancelara Ivana Mažuranića te ostala u živom sjećanju, odlučeno je na istom prostoru, već formiranom i okruženom novoizgrađenim zgradama, postaviti i drugu. Izložba je organizirana u tri cjeline: u sveučilišnoj zgradi, u paviljonima matične zgrade Hrv.-slav. gospodarskog društva i na cijelom „izložbenom trgu“. Građevni odbor izložbe izradio je nacrt organizacije izložbenog prostora. (sl. 85) Oko središnje osi u pravcu sjever-jug, od zgrade Sveučilišta do zgrada Kola i Sokola, koncipiran je parter u geometrijskim formama s kasetama u dva reda za postavu paviljona i izložke. Milan Lenuci, član građevnog odbora i Josip Peklar, član dekorativnog odsjeka i gradski vrtlar, za svoj rad u oblikovanju izložbe odlikovani su nagradama.

Izložba je dokumentirana u katalozima Janka Iblera i Stjepana Ugarkovića, vodičem Dragutina Hirca i opsežnim fotoalbumima druge generacije fotografa Hinka Krapeka i Ivana Standla. (sl. 86-89) Zgrada je u

85.
Tlocrt dijela gospodarske
izložbe, 1891. Sastavio Grad-
jevni izložbeni odbor.

86.
Paviljon sa zgradom,
iz albuma izložbe
Foto: Hinko Krapek

87.
Izložak zagrebačkog Paromlina na
međupodestu stubišta zgrade

ljetnom periodu bila bez studenata i nastave i cijela na raspolaganju izložbi. Ponovno dokumentacija o izložbi daje podatke o stvarno izvedenom stanju i dispoziciji prostora, ovog puta za Sveučilište. Deset godina nakon radova prenamjene za Sveučilište definiran je unutarnji raspored, prostorije su u svakoj etaži dobile namjenu i označene su brojevima. Raspored izložaka u katalogu naveden je slijedom tih oznaka. Naglašena je i potreba stručne edukacije za nacionalno gospodarstvo i podizanje kvalitete obrta. Na drugom su katu stručne škole izlagale učeničke radove, a Kr. zem. podkivačka škola u Zagrebu izradila je svoj zasebni katalog.

Na prvom polupodestu novog centralnog stubišta u centralnoj niši bio je izložak zagrebačkog Paromlina. Stilski portal od crno lakiranog drva s pozlatama bio je podloga za ukrase od žita i brašna.

Međutim na fotografiji je vidljiva i prvotna površinska obradba zidova i svodova stubišta. Klesanci u žbuci zrnate teksture obrubljeni su glatkim ivicama, pilastri s detaljiranim kapitelima nose pojasnice na kojima leže kape svoda uokvirene slikanim trakama. Takvi detalji danas ne postoje.

Fotografije s prikazom zgrade također su korisna informacija o građevnom stanju zgrade i posebno oblikovanju partera i uređenju vrta s južne i istočne strane. U katalogu su posebno navedeni izložci u Sveučilišnom vrtu: „25. Pri izlasku iz sveučilišta pred vanjskim kućnim stubištem paviljon... i kip hrvatske žetelice od prof. obrtne škole Moraka u Zagrebu.“ Ideja da se skulptura postavi u osi stubišta ima, dakle, i pretpovijest. Na zapadnoj međi parcele ograđenoj žičanom ogradom u sredini je postavljen ulaz s blagajnom. Na istočnoj strani nalazio se pisoar zaklonjen zelenilom, a uz Marovsku (danas Masarykovu) ulicu bio je izložen element urbane opreme: metalni stup za plakatiranje Franje Jeana.

Posebna novina bila je prva izvedba električne rasvjete izložbe i Sveučilišnog trga.

88.
Izložba pčelarstva uz istočno pročelje.
Foto: Hinko Krapek

89.
Sadreni kip „Hrvatska žetelica”,
Dragutina Moraka

Sveučilišni vrt

PARTER

Prostorna organizacija parcele oko zgrade definirana je izvornim projektom bolnice arhitekta Zett(e)la godine 1856. Južni dio namijenjen je boravku bolesnika na otvorenom, sjeverni povezan s gospodarskim dvorištem samostana Sestara milosrdnica, a istočni podijeljen za obje svrhe, s pristupom iz Marofske (Masarykove) ulice. Prvotna veličina parcele od 9.286 m² smanjena je s južne strane regulacijom ulice, unatoč protivljenju Sveučilišta, i 1882. formirana u današnjoj veličini i današnjim okvirima. (sl. 90)

Uređenje partera i mijene tijekom vremena mogu se pratiti na fotografijama, ponekom shematskom tlocrtu, grafičkim prikazima i slikama. Južno pročelje, koncipirano simetrično u odnosu prema središnjoj osi, utjecalo je i na takvo geometrijsko oblikovanje vrta uz zgradu, a slobodnijih formi u istočnom dijelu vrta. Širina glavnog ulaza u ogradi prvotno je bila istovjetna širini dvostrukog trokragog prilaznog stubišta. U međuprostoru između krakova zasađena je cvjetna rondela, a dvije grupe manjih zelenih kružnih otoka postavljene su s istočne i zapadne strane stubišta. Staze u sipini povezivale su grupe zelenila. Takva matrica partera vidi se i na grafičkom prikazu izložbi iz godine 1864. i tlocrtu druge izložbe iz 1891.

Visoko zelenilo sadilo se također prema toj shemi. Dok je u zgradi bila tvornica duhana, posađene su uz ostalo i četiri platane. Prema fotografiji iz godine 1882., nakon potresa, one su već narasle do visine 8 do 10 metara. (sl. 91) Drveće se potkraj 19. i početkom 20. stoljeća razraslo i bilo je formirano. Na onodobnim razglednicama i fotografijama snimljenim s krova kazališta u gradnji, krošnje su ljeti pokrivale donju polovicu pročelja. Sade se i skupine crnogorice koje su na istočnoj strani i bočno uz stubište bile geometrijski orezivane, u stilu francuskog parka. Građani su odmah uočili vrijednost sveučilišnog vrta i smatrali ga gradskim perivojem. Već u prvom vodiču Zagreba iz 1891. navode se „stube što se dižu iz lijepo njegovanog perivojića“, koji je uvršten u popis nasada i parkova grada – uz Ribnjak, Zrinjevac, Tuškanac i Maksimir. Gjuro Ehrlich 1934. u kulturno-historijskoj crtici „Zagrebački perivoji i parkovi“ piše: „Od dviju prastarih platana, koje sezahu do visine krova Univerze, ostala je nakon jedne silne oluje pred neko dva decenija, samo još jedna, koja je nekud postala legendarna, buduć služi studentima za pribijanje njihovih više-manje važnih oglasa.“ Vidljivo je da su na tom mjestu kasnije zasađene druge vrste. Stoljetno razraslo zelenilo, koje se nije primjereno održavalo, a i razne inter-

vencije, napose improvizirana izgradnja na istočnom dijelu perivoja, nužno zahtijevaju cjelovito uređenje Sveučilišnog vrta, to više jer je on sjeverni „zastor“ zapadnog kraka Zelene potkove.

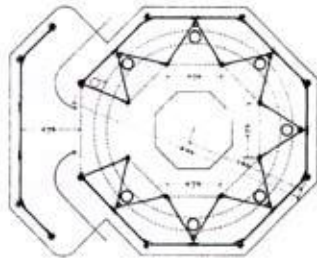
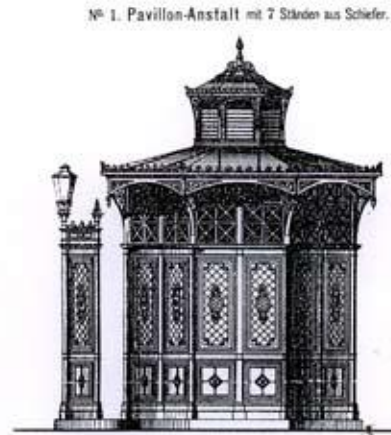
90.
Parcela Sveučilišta
na katastarskom listu 1913.

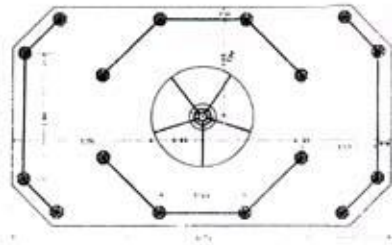
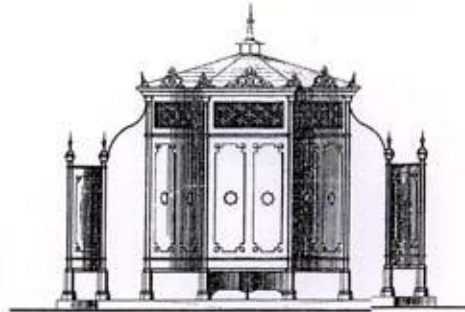
91.
Sveučilište s vrtom
ljeti, razglednica oko
1904.

92.
Nacrti tipskih paviljona
s pisoarom, iz kataloga.
Priloženi projektu Grad-
skog građevnog ureda.

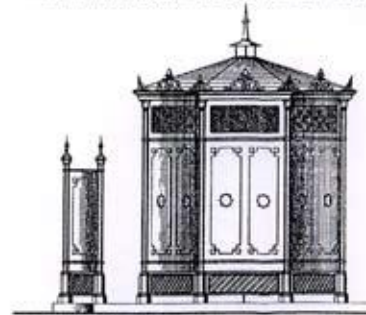

BEDŮ.

№ 2. Pavillon-Anstalt mit 5 Ständen aus Schiefer.

№ 3. Pavillon-Anstalt wie № 2, jedoch unten zu, mit 5 Ständen aus Schiefer.

JAVNI ZAHOD

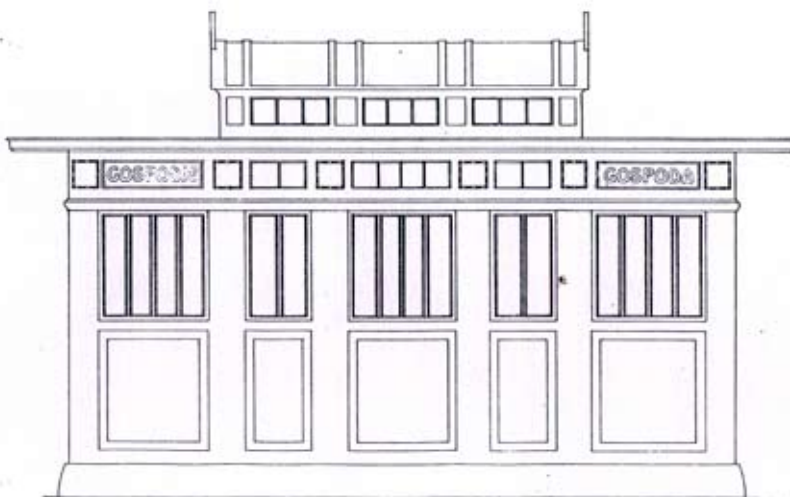
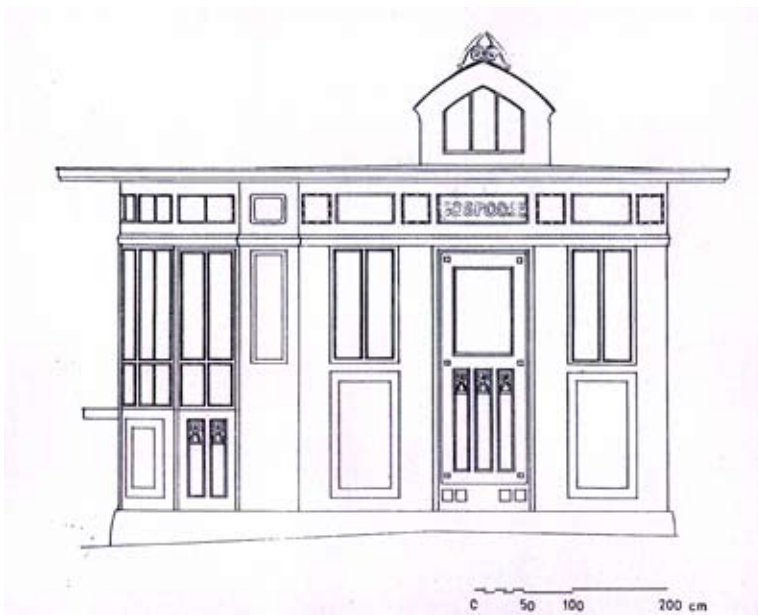
Počekom 20. stoljeća, prateći europski način opremanja grada utilitarnim komunalnim objektima, Gradski građevni ured planira i projektira tipске javne zahode. (sl. 92) Najprije na trgovima nastalim od sajmišta s najvećom frekvencijom pješaka, gdje su i prije morali postojati slični objekti. Podzemni zahod na Jelačićevu trgu izgrađen je 1905., zidani na Pejačevićevu (Britanskom) trgu 1908., a drveni, parkovni tip na Tuškancu i Mirogoju. Godine 1911. gradska uprava utvrđuje što je dotad sagrađeno i zaključuje: „ broj ne odgovara potrebama pučanstva i prostranom gradskom teritoriju i zato treba u okolišu državnog kolodvora i nasadima u Mihanovićevoj postaviti nove... Zahod na kolodvoru bi se izveo po uzoru javnog zahoda na trgu Ladislava grofa Pejačeviča, jer se ovaj pokazao najprikladnijim.“

Na sjednici Regulatornog odbora 30. siječnja 1913. zaključeno je da se zahod planiran za okoliš kolodvora „postavi na Sveučilišnom trgu u parku pred Sveučilištem prema Marofskoj ulici“. Na tom je mjestu već bio lociran takav manji objekt prigodom izložaba godine 1864. i 1891., što je označeno na položajnom nacrtu potonje. Gradskom građevnom uredu upućen je zahtjev da izradi nacрте i troškovnike. Nakon tri mjeseca, 30. travnja 1913. osnovu ovjerava pred-

stojnik Ureda inženjer Milan Lenuci, a 2. svibnja Gradsko poglavarstvo raspisuje licitaciju s rokom 20. svibnja za pismene ponude. Konačni obračun nakon izgradnje izrađen je 29. studenog 1914. Utrošene su 9.902 krune – od 10.000 kruna rezerviranih 1911. za zahod na kolodvoru. Tom detaljnom kronologijom želi se ilustrirati stručnost i djelotvornost gradskih službi uoči Prvog svjetskog rata.

Tipski projekt gradskog zahoda crtao je i parafirao 1906. arhitekt Edo Šen (Schön), tada mladi inženjer s bečkom diplomom, zaposlen u Gradskom građevnom uredu. U odnosu prema tipskim shemama iz kataloga, koje su priložene arhivskom spisu, uočava se odmak od historicističkog oblikovanja prema pročišćenim i funkcionalnim formama. (sl. 93, 94)

Tlocrtni raspored sa središnjom kabinom za Klosett -Frau s obostranim kliznim vratima za posluđu, gospođu i gospodu predstavlja racionalno rješenje. (sl. 95) Presjeci i pročelja komponirani su tako da otvori za prirodnu ventilaciju i osvjetljenje budu što svrsishodnije razmješteni. Ispod cijelog paviljona nalazi se podrumski etaža za lak pristup razvodu hidroiinstalacija i njihovom održavanju. Konstrukcija je također inovativna. Zidovi se sastoje od tankih armirano betonskih stijena-moniđerki, vanjskih debljine 6 cm a unutarnjih 4 cm. Na stijenama pročelja, između prozora u bravariji, umetnuta je ukrasna keramička traka s crvenim i bijelim izduženim pravokutnicima. Svi su detalji na zgradici u Sveučilišnom vrtu sačuvani i omogućuju obnovu izvornog stanja (sl. 96), poput one koja je 1995. izvedena na prvom takvom gradskom zahodu, na Britanskom trgu. (sl. 97)

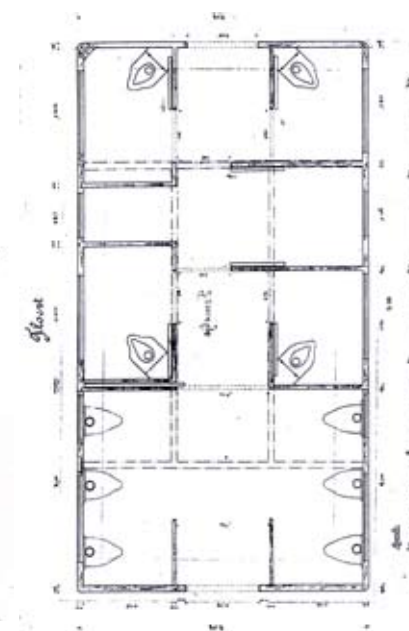

GRADSKI JAVNI ZAHOD, PROJEKT EDE ŠENA

93.
Nacrt pročelja zahoda na
Pejačeviću (Britanskom)
trgu, 1908.

94.
Nacrt pročelja zahoda, 1906

95.
Tlocrt zahoda, 1906.

96.
Javni zahod na jugoistočnom dijelu parcele Sveučilišta 2008.
Foto: Mladen Perušić

97.
Javni zahod na Britanskom trgu
nakon obnove 1994., detalj

98.
Sveučilišni vrt i zgrada 1895.

OGRADA

Prvotna ograda dvorišta i parcele bolnice bio je puni zid, visok oko 2,2 m, debljine jedne opeke, ojačan stupcima presjeka 1,5 opeke, ožbukani i pokriven istaknutom jednovodnom kapom s nagibom prema dvorištu. Glavni je ulaz u osi stubišta s vratima od metalne rešetke između zidanih stupaca. Drugi ulaz za prilaz gospodarskom i sjevernom dvorištu nalazio se na jugoistočnom uglu parcele prema Marofskoj ulici. Postavljen je dijagonalno u zidu, kako je vidljivo iz katastarskog nacrtu 1862/64. i sheme izložbe godine 1864. Pristup sjevernom dvorištu, između bočnih krila zgrade, bio je moguć jedino kroz dvorište samostana, što je još jedan dokaz koncepcije bolnice u funkciji karitativne djelatnosti Družbe reda sestara milosrdnica.

Sjeverni istovjetni ogradni zid izgrađen je na parceli samostana godine 1866. nakon što Opća zemaljska bolnica nije predana družbi, pa su dvorišta morala biti fizički odvojena. Zajednički kanali za odvodnju zahoda u tlu spojeni su na šahtove u dvorištu samostana, a razdvojeni su prilikom prenamjene zgrade za tvornicu duhana. Izgled prve ograde: puni zid, prikazan je na izvornom presjeku i tlocrtu suterena zgrade te dokumentiran fotografijama i nacrtu dvorišta za Gospodarsku izložbu godine 1864.

Ogradni zid, izrađen za bolnicu, smatrao se ružnim i već je u programu prenamjene zgrade za Akademiju bio predviđen za rušenje. To su posebno naglašavali predstavnici Sveučilišta i rektor Franjo Marković. Zid je 1883. srušen i zamijenjen ogradom od žičanog pletiva, bez podnožja, na razini pločnika. Tom je prigodom izmijenjena shema ulaza i njihov broj. Glavni ulaz u ogradi imao je tada tri otvora: centralni i dva pobočna u pravcu krakova stubišta. Otvoren je novi ulaz u sredini zapadne ograde, a istočni ulaz iz Marofske ulice nešto je modificiran. (sl. 98) Zadržana je središnja cvjetna rondela. Duž ograde, s vanjske strane izvodi se pločnik, sadi drvored u pravcu Prilaza i postavlja komunalna oprema: kandelabri i karakteristični okrugli oglasni stup. Na jugozapadnom uglu sagrađen je kiosk, koji je kasnije zamijenjen telefonskom govornicom. Žičana ograda bila je privremeno rješenje te je oko 1910. izvedena današnja ograda od punih kvadratnih cijevi s lučnim i okruglim detaljima na kamenom podnožju koje je kasnije žbukano i različito obrađeno. Kako bi se gospodarsko dvorište odvojilo od perivoja, utvrđene su na istočnoj strani međe dviju parcela i podignute ograde: metalna, poput istočne, duž istočnog pročelja, a duž južnoga zidana, od vidljive opeke s ukrasnim završnim vijencem. (sl. 99)

99.
Ograda
Foto: Mladen Perušić

U prikazu arhitektonske povijesti zgrade u stotinu godina 1856 - 1956. tekstem i slikom naznačene su samo osnovne graditeljske mijene. Izgrađena za bolnicu prema tada najsuvremenijim srednjoeuropskim projektantskim standardima, pružala je dovoljno mogućnosti za više prenamjena.

U drugoj polovini 19. stoljeća Trojedna kraljevina težila je za što većom neovisnosti u okvirima Monarhije. Nametanje političkih odluka, najprije o načinu financiranja izgradnje, a potom za uporabu zgrade za tvornicu duhana 1868., u javnosti i tisku imalo je burne reakcije: „*Je li duhanska tvornica u Zagrebu preča nužda od pravoslavne akademije? Je li preča nužda dovesti u Zagreb koju stotinu radnikah, ili svom narodu othraniti stotinu učenih ljudi?*”. Ipak je vrlo rano donesena državna odluka da posluži za Sveučilište.

Izvorna struktura u osnovi je sačuvana, vjerojatno i razne obrade i oslici zidova i stropova reprezentativnih prostora, vestibula i središnjeg stubišta. Prije sljedećih zahvata obnove potrebno je provesti restauratorska istraživanja kako bi se definirale i konzervatorske smjernice obnove interijera zgrade Sveučilišta.

Foto: Danilo Balaban

Prilog
TEKSTUALNA
DOKUMENTACIJA

„Razložnik cijena“,
troškovnik prenamjene,
izvod, 1868.

Proračun mjerah i troškovah
vrhu

*razložnik u novijem i zamatki balničkoj zgradi poradi
prenamjene u jugoslavenske učenice, mušaca i
knjižnice*

Predmet	Pojedinost		Troškovi		Jedn. mjer.	Troškovi za m. m.
	u	z	u	z		
I. Podarilo i tlačilo kralje						
1. Pomoć za radove u općinom dvoru						
pomoć za radove	2.50					
pomoć za radove	1.60		6.19			
2. Uklonjenje materijala i smetnje	3.50			2.00		
za radove	3.50					
3. Telo u zgradu	6.50			1.19		
za radove	6.50					
4. Telo u zgradu	1.30			1.19		
za radove	1.30					
5. Telo u zgradu	3.60			1.19		
za radove	3.60					
6. Telo za učenje kralje	3.50			1.19		
za radove	3.50					
7. Telo za učenje kralje u kraljevstvu	2.50			1.19		
za radove	2.50					
kupanje			2.81			
8. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
9. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
10. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
11. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
12. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
13. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
14. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
15. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
16. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
17. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
18. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
19. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
20. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
21. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
22. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
23. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
24. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
25. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
26. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
27. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
28. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
29. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
30. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
31. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
32. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
33. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
34. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
35. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
36. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
37. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
38. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
39. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
40. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
41. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
42. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
43. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
44. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
45. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
46. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
47. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
48. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
49. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
50. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
51. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
52. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
53. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
54. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
55. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
56. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
57. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
58. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
59. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
60. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
61. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
62. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
63. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
64. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
65. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
66. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
67. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
68. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
69. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
70. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
71. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
72. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
73. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
74. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
75. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
76. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
77. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
78. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
79. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
80. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
81. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
82. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
83. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
84. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
85. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
86. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
87. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
88. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
89. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
90. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
91. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
92. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
93. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
94. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
95. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
96. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
97. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
98. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
99. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						
100. Telo za učenje kralje u zgradu				1.19		
kupanje						

Predmet	Pojedinost		Troškovi		Jedn. mjer.	Troškovi za m. m.
	u	z	u	z		
VIII. Tapetarsko djelo						
46 kralje, od kojih predložit na radu, ostalo u zgradi to, tako sada bit će kupanje						2.200
IX. Stolarija						

Stavovi i načini gradnje i uređenja
gradjevanstva u Zagrebu
i okolici

Predlog prof. dr. V. Dvořáka
priredjenja prostora
za izgradnju
zgrade u Zagrebu

S. I. Ivanović

Stavovi i načini gradnje i uređenja!

Uzajamno poštovanje i savjetovanje gradjevanstva
i stanovništva u Zagrebu i okolici
u svim pitanjima koja se odnose na
izgradnju i uređenje grada.

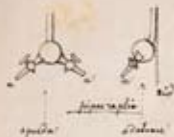
1) Prilikom projektiranja

Prilikom projektiranja treba uzeti u obzir
svakako moguće potrebe stanovništva
i gradjevanstva u Zagrebu i okolici
u svim pitanjima koja se odnose na
izgradnju i uređenje grada.

Prilikom projektiranja treba uzeti u obzir
svakako moguće potrebe stanovništva
i gradjevanstva u Zagrebu i okolici
u svim pitanjima koja se odnose na
izgradnju i uređenje grada.

2) Uredjenje grada

Prilikom projektiranja treba uzeti u obzir
svakako moguće potrebe stanovništva
i gradjevanstva u Zagrebu i okolici
u svim pitanjima koja se odnose na
izgradnju i uređenje grada.

Prilikom projektiranja treba uzeti u obzir
svakako moguće potrebe stanovništva
i gradjevanstva u Zagrebu i okolici
u svim pitanjima koja se odnose na
izgradnju i uređenje grada.

3) Uredjenje grada

Prilikom projektiranja treba uzeti u obzir
svakako moguće potrebe stanovništva
i gradjevanstva u Zagrebu i okolici
u svim pitanjima koja se odnose na
izgradnju i uređenje grada.

Zagreb, 22. srpnja 1882.

V. Dvořák
prof. na katedri arhitekture

„Predlog prof. dr. V. Dvořáka
glede priredjenja pros-
torija fizikalnoga zavoda kr.
sueučilišta
u sadašnjoj tuornici duhana,
22. srpnja 1882.“

Razmještaj izložaka u sveučilišnoj zgradi. Iz kataloga Stjepana Ugarkovića, 1891.

3. Vade mecum.

I. Sveučilišna sgrada.

A. Prizemlje.

1. Foyer: Izložci kućnog obrta Daniela Hermara te opančarski proizvodi Julija Supaneka u Zagrebu;
2. desno od Foyera u hodniku pored dvorane sveučilišne biblioteke: gunjevi, kože, remenje i t. d.;
3. u I. (djačkoj) dvorani sveučilišne biblioteke: kućni obrt slavonskih županija te kip Hrvatske od sapuna Josipa Weissa u Karlovcu.
4. u II. (profesorskoj) dvorani sveučilišne biblioteke: drvo-rezbarski i košarački izložci strukovnih škola;
5. lijevo od Foyera u hodniku: razna tokarska roba Stanka Rubina u Zagrebu, razno kućno-poljsko orudje te modeli svakovrstnih kućno-gospodarskih sprava, skupina mnogoličnog sapuna Farkaša M. i sina iz Krapine te razne peći, mozaik-lonci za cvieće i t. d. Dragutina Kepperta u Zagrebu;
6. u dvorani br. 8: kućni obrt Belovarske, Modruško-Riečke, Varaždinske i Zagrebačke županije te piramida raznovrstnog sapuna M. Reissa iz Siska;
7. u dvorani br. 7: kolektivna izložba župan. Ličko-Krbavske;
8. u dvorani br. 1: izložci škole milosrdnih sestara u Zagrebu;
9. u dvorani br. 2: zidni sagovi, prozorni zastori, klečala itd. gdje. Flore Šestak iz Delnica s velelepim radnjama umjetnog imitovanja raznog šumsko-poljskog te inog cvieća;
10. u dvorani br. 3: izložci zavoda za gubonieme;
11. u prikrajku hodnika među dvoranama 1., 2. i 7. drvena, košaračka, slamopletarska i rešetarsko-sitarska roba Mije Arka u Zagrebu i M. Pakića iz Ljubljane.

B. I. kat.

12. Na stubištnom prilazu u I. kat: izložci Zagrebačkog paromlina;

13. desno od stubišta u skrajnjoj dvorani br. 4. te u čitavom hodniku I. kata: ribarski izložci;

15. u dvorani br. 8, vis-a-vis stubišta: izložci vlastelinstva grofa Josipa Draškovića u Bisagu, Lužničkoga vlastelinstva baruna dr. Gejze Raucha, Fr. Meixnera, tvorničara ocelne robe u Brnu te razna umjetna gnojiva;

16. stubištu na desno, u dvorani br. 7: kolektivna izložba kr. gospodarskog i šumarskog učilišta u Križevcima;

17. u pobočnoj dvorani br. 6: izložci biskupskog vlastelinstva Josipa Jurja Strossmayera, vlastelinstva M. dr. Reibera u Brestovcu, gospoštije St. Ribnik te tiskare Grani z u Zagrebu;

18. stubištu na lijevo, u dvorani br. 9: izložci dobara kneza A berta Thurn-Taxisa;

19. u dvorani br. 10: izložba sljepačkih učila i radnja.

C. II. Kat.

20. U sveučilišnoj auli (naproti stubištu): a) voćarski proizvodi (suh, ukuhano voće, voćno vino, likeri, razna ulja i t. d.); b) pčelarski proizvodi (med u bocama, u saču, vosak, razne pčelarske spreme i t. d.), c) mljekarstvo i sirarstvo; d) industrija mesa; e) brašno i peciva i t. d.;

21. u stubištu na desno, u dvorani br. 6: kolektivna izložba žitarica i sjemenja Zagrebačke podružnice (Jagić župnik, Kallina Josip, Ključarić župnik, Kuček župnik, Kulmer grof M., Oljevac učitelj, Peklar J., Pinterović župnik, Pudjak župnik, Stefanec župnik, Stefanović župnik i t. d. te do 200 seljaka iz područja kotara Zagrebačkoga);

22. u dvorani br. 5: izložci ljekarski i podkivački;

23. stubištu na lijevo u dvorani br. 8: izložci djevojačkih pučkih škola i ženske obrtne škole u Zagrebu;

24. u dvorani br. 9: izložci gospodarske obuke (dječačkih pučkih škola).

D. Sveučilišni vrt.

25. Pri izlazu iz sveučilišta pred vanjskim kućnim stubištem: paviljon za šampanjac kneza Schaumburg-Lippe-a i kip hrvatske žetelice od prof. obrtne škole Moraka u Zagrebu;

26. desno podalje od stubišta paviljon Zabukoška za prodaju soda-vode, malinovice, peciva i t. d.

27. lijevo od stubišta na uglu sveučilišne sgrade: ulazna vrata k pčelarskom paviljonu s raznim živim pčelama i t. d.;

28. suprotno od ulaza k pčelarskom paviljonu: paviljon Bergera Volka & Comp. za domaći cognac;

29. u blizini Bergerova paviljona: metalan stup Franje Jeana za plakatiranje.

Broj 10652-913
18

Gradnja javnog zahoda
na Guelinčkom trgu

Gotovi nacrti za sve radnje

Ne trebaju

Predmet	Mjera		Cijena		Iznos	
	pojedince	ukupno	K	fl.	K	fl.
A) Gradilnjačke radnje						
Izračun i razpisatje					400.00	
Potomci i odmor radnje					400.00	
B) Holarske radnje					110.00	
C) Pravnike radnje					1657.00	
D) Kalkularne radnje					521.00	
E) Mordanje odobrenja i upisivanje					160.00	
F) Ostale radnje					100.00	
G) Električne radnje					450.00	
H) Pomorske radnje					500.00	
I) Rabara materijala i nepredviđeno					353.60	
Ukupno					10000.00	
POKLONI ANKI U ZAKUPU						
Radnje po a, b, c, d, e i m	0)				711.50	
re raspisati a ostale predati	1)				100.00	
u se tražiti pritom na izdaje	2)				618.50	
u Zagrebu komunistički 1913	3)				100.00	
Gradnja i gradnja izrad	4)				110.00	

Predmet	Mjera		Cijena		Iznos	
	pojedince	ukupno	K	fl.	K	fl.
9 Naposlata sa napravu facade zahoda po detaljnim mjerim po detaljnim i ugradnom i tablicam Izjedini i izvedu planova Izvedu isto kao i tablica na izvedu i izvedu sa napravu po detaljnim mjerim		65				380.00
izvedu i izvedu po					5-	30.00
10 Džaka i ugradnja stube i granta izvedu i izvedu ulaza u zahod 1913 m. izvedu i izvedu i izvedu					3-	
izvedu i izvedu po					13-	69.00
11 Naprava kavana i kavana m. izvedu i izvedu i izvedu i izvedu i izvedu		18.44				
izvedu i izvedu po					11-	200.00
12 Otklapanje i izvedu i izvedu i izvedu i izvedu i izvedu i izvedu i izvedu i izvedu		16				
izvedu i izvedu po					200-	800.00
Ukupno						4763.00

Iz projekta gradskog
javnog zahoda: Svotni
troškovnik za sve radnje,
izvod, 1913.

IZVORI VIZUALNE DOKUMENTACIJE

- 101, 105-108:** Državni arhiv u Zagrebu
12, 14, 31-38, 71-77, 97-98, 100: Gradske knjižnice Zagreb, zbirka Zagrabiensia
4-5, 17: Durm 1891.
37: Hrvatski povijesni muzej
7-11, 39-44, 57: Hrvatski državni arhiv
99: Ibler 1891.
16, 18: S. Knežević, priv. vl.
3: Lentić - Kugly 1979.
89, 91, 102: Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine
13, 46-56, 92, 104: Muzej grada Zagreba
15: Nacionalna i sveučilišna knjižnica
2: Pevsner, 1997.
78-86: Prirodoslovno-matematički fakultet, Institut za fiziku
95-96: Ugarković, 1891.
103: Zagreb (fotoalbum), Dresden oko 1900.

Obrada fotografija i arhivske dokumentacije:
 Danilo Balaban i Mladen Perušić

BIBLIOGRAFIJA I ARHIVSKI IZVORI

- ARHIVA REKTORATA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
 BUNTAK, FRANJO (1957.), O povijesti i ubikaciji dvaju nestalih sakralnih objekata u zagrebačkom Gornjem gradu//Iz starog i novog Zagreba I.
 CVITANOVIĆ, ĐURĐICA (1969.), Arhitekt Kuno Waidmann, Zagreb
 DESPOT, MIROSLAVA (1968), Nekoliko podataka o postanku tvornice duhana u Zagrebu godine 1869.//Iz starog i novog Zagreba IV.
 DESPOT, MIROSLAVA (1970.), Industrija građanske Hrvatske 1860.-1873., Zagreb
 DESPOT, MIROSLAVA (1957.), Privreda Hrvatske XVII-XIX stoljeća
 DOBRONIĆ, LEJLA (1983.), Graditelji i izgradnja Zagreba u doba historijskih stilova, Zagreb,
 DRŽAVNI ARHIV U ZAGREBU
 DUGAČKI, VLADIMIR (1995.), Crkva i zdravstvo u devetstoljetnoj povijesti Zagreba//zbornik radova, Zagrebačka medicina tijekom stoljeća, Zagreb
 ERLIH, GJURO (1935.), Zagrebački perivoji i parkovi//Zagreb 1934. Knjiga prva Društva Zagrepčana, Građevni pristojobenik (1904.), Zagreb,
 GRADSKJE KNJIŽNICE ZAGREB, ZBIRKA ZAGRABIENSIA
 GROSS, MIRJANA (1985.), Počeci moderne Hrvatske, Zagreb
 GROSS, MIRJANA, SZABO AGNEZA (1992.), Prema hrvatskome građanskom društvu, Zagreb
 HANDBUCH DER ARCHITEKTUR (1891.), Hrsg. Joseph Durm et alt., Gebäude für Heil- und sonstige Wohlfahrts-Anstalten. Teil 4/5/2, Darmstadt
 HANDBUCH DER ARCHITEKTUR (1893.), Hrsg. Joseph Durm et alt., Gebäude für Erziehung, Wissenschaft und Kunst, Archive, Bibliotheken..., Teil 4/6/4, Darmstadt
 HANDBUCH DER ARCHITEKTUR (1905.), Hrsg. Joseph Durm et alt., Gebäude für Erziehung, Wissenschaft und Kunst Hochschulen, Teil 4/6/2, Stuttgart
 HIRC, DRAGUTIN (2008.), Stari Zagreb, Kaptol i Donji grad, Zagreb
 HORVAT, JOSIP (1942.), Kultura Hrvata kroz 1000 godina, knjiga druga, Zagreb
 HORVAT, RUDOLF (1942.), Prošlost grada Zagreba, Zagreb
 HRVATSKI DRŽAVNI ARHIV, HRVATSKI SABOR
 IBLER, JANKO (1892.), Jubilarna izložba u Zagrebu god. 1891., Zagreb
 IVELJIĆ, ISKRA (2007.), Očevi i sinovi, Zagreb
 JURAČIĆ, DRAŽEN (2005.), Zdravstvene zgrade, Zagreb
 KLAJČIĆ, NADA (1951.), Iz topografije zagrebačkog Gradeca//Zbornik radova Filozofskog fakulteta, Zagreb
 KOVAČIĆ, KREŠIMIR (1990), Priče iz starog Zagreba, Zagreb
 KNEŽEVIĆ, SNJEŠKA (1990.), Geneza Trga maršala Tita i „Zelena potkova“ u Zagrebu//Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 14-15, Zagreb
 KNEŽEVIĆ, SNJEŠKA (1996.), Zagrebačka Zelena potkova, Zagreb
 KNEŽEVIĆ, SNJEŠKA (2007.), Zagrebačke planirane vojarne iz doba Habsburške monarhije//Zbornik II. Kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, Zagreb
 KRAŠEVAC, IRENA (2007.), Dragutin Morak - zanemareni kipar našeg 19. stoljeća//Radovi instituta za povijest umjetnosti 31, Zagreb
 KUČERA, ELZA (1951.), Bibliotekarsko spominjanje//Vjesnik bibliotekara Hrvatske 1-4
 KUČINIĆ, VIKTOR (1939.), Prije 75 godina obdržavala se u Zagrebu velika izložba//Revija Zagreb, Zagreb, br. 4, Larchitecture da-uord'hui 150, Santé, Paris, 1970.
 LENTIĆ-KUGLY, IVY (1979.), O djelatnosti zidarskog majstora Joannesa Eythera krajem 18. stoljeća u Zagrebu//Peristil 22, Zagreb
 MARUŠEVSKI, OLGA (1992/93.), Kuća boga Dioniza u Mikulićima//Život umjetnosti, 52/53, Zagreb

MARUŠEVSKI, OLGA (1995.), Juraj Haulik//Zagrebači biskupi i nadbiskupi, Zagreb

MATKOVIĆ, STJEPAN (1864.), Prva izložba dalmatinsko-hrvatsko-slavonska 1864. u Zagrebu, Zagreb

MUZEJ GRADA ZAGREBA

PEVSNER, NIKOLAUS (1997.), A History of Building Types, London

PROSVJETA, (1909.), Kr. sveučilišna biblioteka u Zagrebu, njezin postanak i razvitak. Šp, M., 11

SEČIĆ, DORA (2007.), Kraljevska sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Lokve

SPOMENICA (1900.), Spomenica o 25-godišnjem postojanju Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, Zagreb

SVEUČILIŠTE (1925.), Sveučilište Kraljevine SHS u Zagrebu 1874.-1924., Zagreb

SZABO, ĐURO (1930.), Knjiga o starom Zagrebu//Narodna starina, sv. 23, knjiga IX

UGARKOVIĆ, STJEPAN (1864.), Katalog Jubilarne izložbe Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva u Zagrebu

ULČNIK, IVAN (1942.), Vjekoslav Frigan//Revija Zagreb, Zagreb, 5-6

ULČNIK, IVAN (2007.), Bilješke i novinski izresci (rukopisi u Državnom arhivu u Zagrebu)

VODIČKA, MLADEN (1994.), Bolnice, Zagreb

VRAČIĆ, BERISLAVA I KOVAČIĆ, ALFONZA (1996.), Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga I, Zagreb

VRANJICAN, STJENKO (2008.), Smještenje Kraljevskog sveučilišta Franje Josipa I u zgradu Zemaljske bolnice u Zagrebu, Transkript arhivske građe 1863-1882., Zagreb

VUKELJA TIHOMIR, (2006.), Fizika u Zagrebu godine 1930., Priroda 7-8, Zagreb

ZGRADA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU (1999.)

Nataša Jakšić

Biljeg arhitekta Jurja Denzlera (1961-1977.)

Bogata prošlost, geneza gradnje i dogradnji zgrade bilježe mijene i mnoga imena koja su sudjelovala u njima. No konačni je biljeg njezinom današnjem izgledu i dijelu interijera dao arhitekt Denzler. Šezdesetih i sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća izradio je niz projekata za zgradu Rektorata. Danas, kada je zgrada u nekim svojim elementima dotrajala i kada se javljaju potrebe za novim i suvremenijim rješenjima za optimalni rad Rektorata i Pravnog fakulteta, nužno je valorizirati njezinu arhitekturu. U ovom slučaju to nalaže i činjenica da je arhitekt Denzler autor antologijskih djela hrvatske arhitekture: kapele na Sljemenu i upravne zgrade Gradskih poduzeća u Gundulićevoj ulici u Zagrebu. Vremenski odmak od četrdesetak godina upravo pruža mogućnost objektivnog preispitivanja vrijednosti projekata tog velikog autora za zgradu Rektorata.

Denzlerova obnova južnog pročelja i vanjskog ulaznog stubišta u zgradu Rektorata navodi se već godine 1967. na popisu njegovih radova u Katalogu njegove izložbe¹. Kasnije ju Bedenko, Kolacio, Premierl i Knežević spominju kao bitnu realizaciju u Denzlerovom opusu². Sena Sekulić-Gvozdanović osvrnula se nekoliko puta na Denzlerov rad na

zgradi Rektorata, ali isključivo na projekt vanjskog, ulaznog, kamenog stubišta u kojem je bila suradnica³. Iako je taj projekt zbog svoje kvalitete uvršten među ključna arhitektonska ostvarenja u Hrvatskoj u razdoblju od 1945. do 1995. godine⁴, niz Denzlerovih arhitektonskih detalja i uređenje interijera nisu obrađeni.

UDIO ARHITEKTA ALBINIJA

Radove na uređenju zgrade Sveučilišta prije Denzlera vodio je arhitekt Afred Albini. Zanimljivo je da je Albini preuzeo određene stavove koje je upravo Denzler iznio u svom prijedlogu uređenja odjela glavne zgrade Sveučilišta u travnju 1955. Zaključio je tada da zgrada ima malu korisnu površinu i ne može se „dobro i racionalno“ iskoristiti⁵. Predložio je više rješenja: preseljenje u drugu zgradu, izgradnju nove zgrade na istom ili drugom mjestu i „temeljitu adaptaciju vanjskog i unutrašnjeg uređenja“ zgrade s nadogradnjom trećeg kata. Smatrao je da za vrijeme pripreme tih projekata treba urediti i opremiti odjele Rektorata i glavni prilaz⁶. Na kraju je naglasio potrebu da se prije početka radova izradi arhitektonski snimak cijele zgrade.

Albini je u srpnju 1955. pregledao zgradu i izradio plan provedbe uređenja. Prednost je dao izradi arhitektonskog snimka dijela zgrade koji pripada Rektoratu kako bi se dobile podloge za uređenje sanitarnih prostorija i glavnog vestibula⁷. Nedugo nakon toga sklopio je ugovor sa Sveučilištem za „izradu arhitektonskog elaborata i s tim povezanim radovima za uređenje prostorija i glavnog vestibula Rektorata“⁸. U kolovozu je izradio projekt adaptacije sanitarnih prostorija u dogradnji glavnog stubišta, ali on nije realiziran iako je za njega ishodena građevna dozvola⁹.

Naredne, 1956. godine Albini je izradio projekte adaptacije prostorija Rektorata u zapadnom dijelu prizemlja zgrade te vestibula. Prvi u nizu bio je sveobuhvatni projekt uređenja soba rektora i Senata u zapadnom rizalitu, njihovog predsoblja, aule te hodnika. Zamijenio je položaj Senata i rektora, tako da se soba rektora nalazi uz južno pročelje. Prilikom adaptacije sobe rektora produljio je prozore na južnom pročelju, ostaklio im parapet i uskladio tako njihovu visinu s prozorima na zapadnom pročelju. Izradio je i nacрте namještaja: stolaca, radnog stola, sjedeće garniture, ugrađenih ormara za knjige u parapetima prozora te većeg ugrađenog ormara

u istočnom zidu, koji i danas postoji. Iste godine je projektirao i željezna vrata na ulazu u glavni zapadni hodnik u prizemlju zgrade¹⁰.

U siječnju 1957. Albini je produžio ugovor sa Sveučilištem za uređenje prostorija Rektorata te adaptaciju i dogradnju glavne sveučilišne zgrade¹¹. Predložio je širenje zgrade dogradnjom u sjevernom dvorištu te nadogradnjom trećeg kata. Radi dogradnje predvidio je rušenje postojećeg glavnog stubišta. Novi pravokutni korpus u središnjoj osi postojeće zgrade sadržavao bi u visokom prizemlju reprezentativni hall, na prvom katu aulu, na drugom čitaonicu za studente, a na trećem veliku predavaonicu za 450 slušača. Dogradnja i postojeća zgrada uključivale bi dva manja atrija, istočni i zapadni. Postojeću zgradu namijenio je za kabine te profesora, asistenata, fakultetsku vijećnicu, Rektorat, Senat Sveučilišta te manje predavaonice. Glavne komunikacije postavio je duž sjevernog pročelja dogradnje, na sjevernoj granici parcele. Dogradnju je konstruktivno riješio pomoću skeletnog sustava. U suterenu je oblikovao prolaz, rampu, iz Frankopanske ulice do postojećeg prolaza u istočnom krilu zgrade, tako da bi dio dogradnje na

razini dvorišta stajao na stupovima i ne bi smetao servisnim komunikacijama. Treći kat postavio je na razini tavana čuvajući izgled južnog pročelja. Sjeverno pročelje riješio je geometrijskom podjelom na kvadratna polja stvarajući ujednačenu strukturu, neutralnu u odnosu prema postojećem pročelju.

Godine 1958. Sveučilište je poslalo dopis Narodnom odboru općine Donji grad u kojem je navedeno da su se tijekom izrade arhitektonskog snimka zgrade i studijskih skica pokazali znatni nedostaci „naročito kod smještaja nove aule, biblioteke i potrebnih predavaonica, radi skućenog prostora unutar današnjih granica“. Zatraženo je širenje prema sjeveru u skladu s Regulacionom osnovom grada iz godine 1953.¹² Iste, 1958. godine raspisan je natječaj za sveučilišni blok i širi potez, od Ilice do Botaničkog vrta. Tadašnja arhitektonska razmišljanja o zgradi sežu od potpunog rušenja stare zgrade i gradnje nove (Vitić), do podizanja zgrade na stupove (Rašica) te očuvanja zgrade (Turina). Potonji je smatrao da je potrebno očuvati zgradu jer takvih zgrada ima malo¹³.

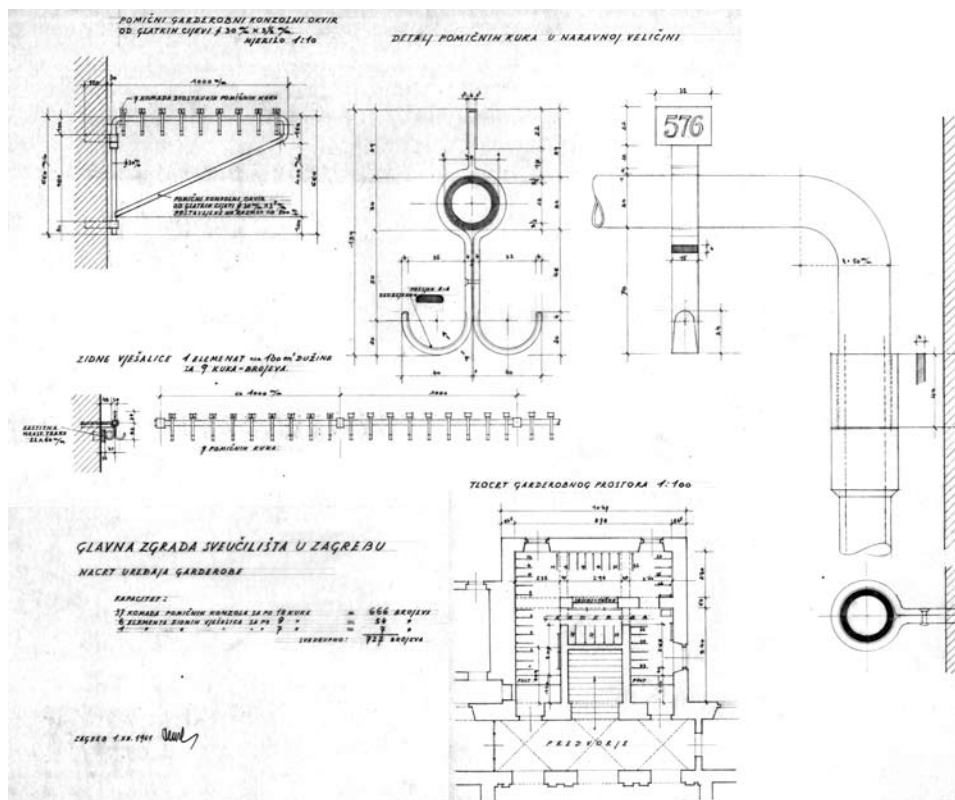
DENZLEROVI PROJEKTI I REALIZACIJE OD 1962. DO 1968.

U razdoblju od 1955. do 1961. arhitekt Denzler izradio je razne projekte obnove, dogradnji i adaptacija postojećih građevina i vrijedne graditeljske baštine u Zagrebu i Hrvatskoj. Od 1954. bio je glavni voditelj projekta obnove Starog grada Siska sa suradnicom Senom Sekulić-Gvozdanović. Godine 1960. izradio je projekt nadogradnje četvrtog kata na profesorskom traktu Arhitektonsko-građevinsko-geodetskog fakulteta u Kačićevoj ulici u Zagrebu¹⁴.

Adaptacija zgrade Sveučilišta postala je nužna godine 1961., kada se u svibnju iz zgrade iselio Filozofski fakultet. Zgrada se planirala adaptirati u dvije etape¹⁵. U prvoj etapi predviđena je adaptacija prvog i drugog kata za potrebe Pravnog fakulteta te temeljit popravak krovišta. U drugoj etapi uslijedili bi preuređenje, adaptacija i oprema Rektorata u prizemlju kako bi svojim prostornim oblikovanjem dostojno prezentirao Sveučilište, potom čitavog suterena, također za potrebe Rektorata. U toj etapi također se planiralo urediti unutrašnje dvorište i dvorišna pročelja.

Nisu sačuvani dokumenti koji govore pod kojim je uvjetima i kada Denzler sklopio ugovor sa Sveuči-

lištem, no moguće je da je zbog Albinijevog skorog odlaska u penziju (1962.) preuzeo izradu projekata i provedbu radova na obnovi zgrade, kalkulaciju te istraživanja¹⁶. Tome u prilog ide Denzlerov potpis na sačuvanim projektima za adaptaciju prostorija za automatsku telefonsku centralu i garderobu. Istodobno s projektom automatske telefonske centrale izrađen je i projekt instalacije jake i slabe struje za cijelu zgradu¹⁸. Centrala je smještena u prizemlju istočnog krila zgrade, u sjeveroistočnom kutu. Za garderobu¹⁹ planirana je adaptacija prostora ispod stubišnih krakova i podesta glavnog, središnjeg unutrašnjeg stubišta u prizemlju i suterenu. (sl. 1) Projekt je Denzler razradio do detalja zidnih vješalica. Također je izradio i nacрте arhitektonskih detalja: oglasnih ormarića od hrastovine u hodniku, pult („šalter“) biblioteke na prvom katu, u jugozapadnom rizalitu, te slova za natpise iznad ulaza u dvorane i predavaonice (sl. 2, 3), koji su ostali sačuvani do danas, i dvokrilnih vrata predavaonica sa zvučnom izolacijom. U listopadu je iz kataloga naručio 2 lustera (sa 12 i 8 luči) od kovanog željeza¹⁹. Ostao je i sačuvan arhitektonski snimak dijela pročelja zgrade, tj. otvora u suterenu i prizemlju, pa se može zaključiti da već od 1961. godine postoje naznake o obnovi i intervenciji na pročelju zgrade²⁰.

1.
Projekt garderobe u
prizemlju iz 1961.

2.
Vrata i natpis dvorane
na prvom katu

3.
Denzlerov nacrt
slova za natpise

Opseg projektnog zadatka godine 1962. bio je mnogo veći. Započela je adaptacija istočnog dijela prizemlja koji je zaposjedao Filozofski fakultet i suterenskih prostorija. Prostorije su bile u dotrajalom stanju i nisu odgovarale potrebama Rektorata²¹. Osim većih građevinskih radova kao bitna intervencija ističe se produljenje dvostrukih dvokrilnih prozora na južnom (glavnom) pročelju u prizemlju. Denzler je snizio postojeći parapet i ostaklio ga na isti način kao što su bili ostakljeni prozori u Frankopanskoj ulici²². (sl. 4) Za ovu intervenciju dobivena je građevna dozvola, izuzev prozora na centralnom rizalitu²³. Prozori aule i novi dvokrilni prozori s nadsvjetlom u hodniku prizemlja tada su ostakljeni katedralnim staklom u olovu²⁴. Ulazna vrata u istočni glavni hodnik Denzler je izradio također od željeza, kao što je to Albini učinio za zapadni ulaz u hodnik prizemlja²⁵. Drvenim ostakljenim stijenama s polukružnim nadsvjetlom te jednokrlnim i dvokrilnim vratima odijelio je funkcionalne cjeline²⁶. (sl. 5, 6)

Uz te radove uslijedila je i obnova vodovodnih instalacija²⁷. Denzler je izradio i projekt degažmana sanitarija u prizemlju²⁸. Također je projektirao posebnu skupinu arhitektonskih detalja, ugrađene

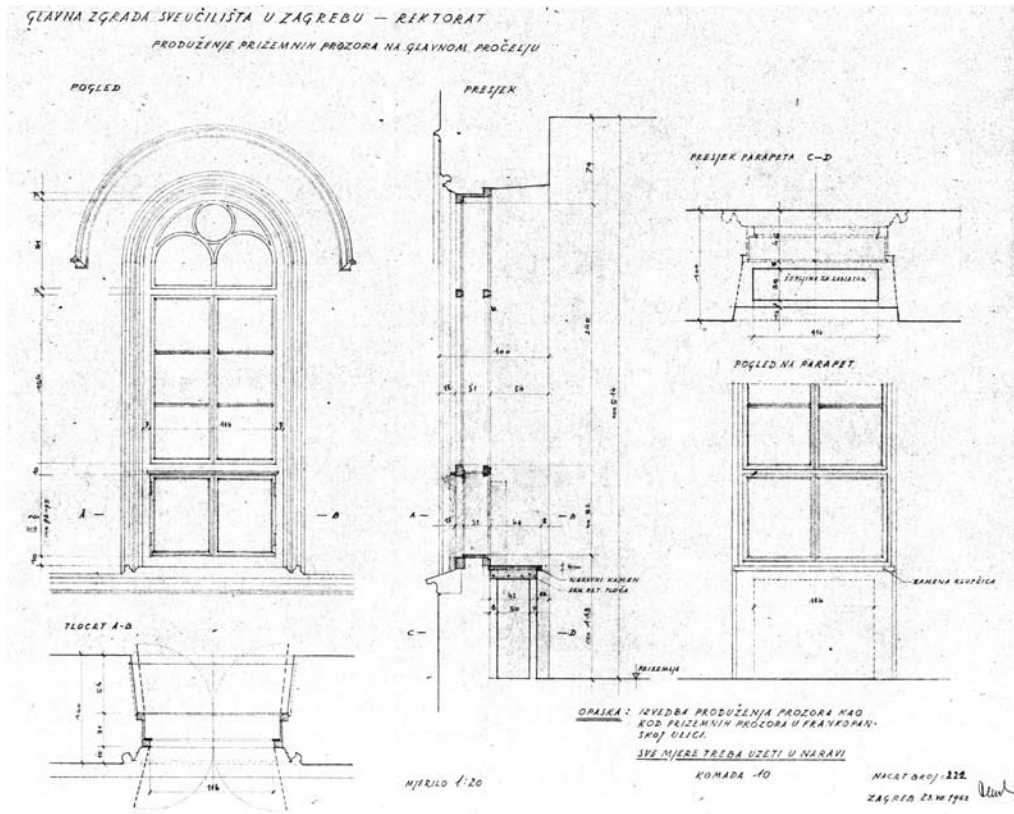
ormare²⁹. Tri su različita tipa: dvokrilni ormari i trokrilni ormar. Od detalja u arhivi Arhitektonskog fakulteta još su sačuvani nacrti školjčica za cigarete ispod ogledala, drveni sokli i frizovi te element metalne ograde stubišta³⁰.

Radovi na obnovi zgrade obuhvaćali su i suterenske prostorije, koje su preinakama za spremišta i stanove postale „labirint neprohodnih hodnika i prepreka“ bez ispravne kanalizacije, vodovoda i električnih instalacija, vlažnih zidova i dotrajalih prozora, vrata i podova. To nije zadovoljavalo potrebe predviđene tiskare, spremišta i stana upravitelja³¹.

U rujnu 1962., u sklopu uređenja sjevernog dvorišta, započelo je uređivanje sjevernog pročelja zgrade, s većim površinama otpale žbuke³². Popravljeni („pokrpani“) su kameni kordonski vijenci i kamenerni sokl. Izrađena su također nova drvena vrata za izlaz iz dvorišta i ugrađene nove prozorske kamene klupčice i željezne prozorske rešetke³³. U prizemlju su povećane dimenzije prozora bočnog hodnika u istočnom krilu. Prozor je ostakljen katedralnim staklom u olovu koje je zaklonilo pogled u dvorište susjednog samostana³⁴.

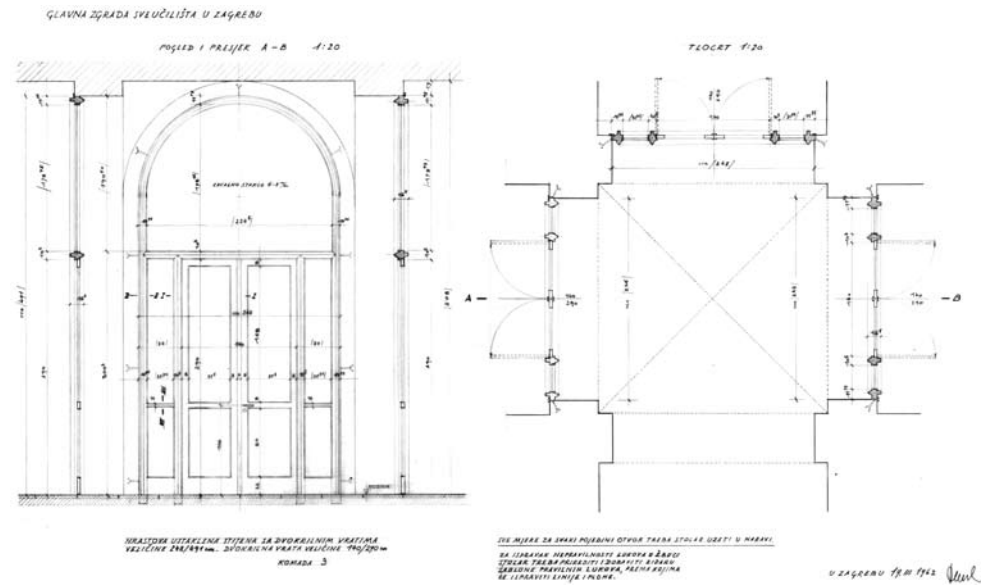
Iz sačuvanih dopisa, ugovora i troškovnika može se očitati da radovi na obnovi zgrade, započeti u prethodnoj, 1963. godini, još traju³⁵. Uz te radove početkom godine izrađeni su arhitektonski snimci vanjskog glavnog stubišta, stubišne ograde, ulaznog portala te središnje osi prozorskih otvora u sutereu i visokom prizemlju pročelja u Frankopanskoj ulici³⁶. Denzler ih je iskoristio za nove projekte koji su doskora uslijedili. Prvi je idejni projekt za ulazni portal u Frankopanskoj ulici koji bi omogućio brži pristup zgradi iz te ulice³⁷. (sl. 7) Pravokutni portal postavljen je u središnjoj, četvrtoj prozorskoj osi zapadnog krila zgrade. Svojom visinom nadvisio bi vijenac rustike suterena, ali ne bi prekinuo kordonski vijenac prizemlja. Drugim projektom Denzler je započeo idejnu obnovu vanjskog glavnog stubišta. Tu će temu opsežno razraditi u godinama koje slijede. U tom početnom projektu prihvatio je postojeće oblikovanje stubišnih krakova, broj i ritam stuba, izgled ograde³⁸. (sl. 8) Odmak od stroge, faksimilske obnove čini postava spomenika biskupa Strossmayera na pravokutnom postolju između stubišnih krakova u osovini ulaza kojoj je stvorio prostor i zazidao vrata u sutereu u osovini zgrade. (sl. 9)

4.
Projekt produljenja prozora
prizemlja na južnom pročelju

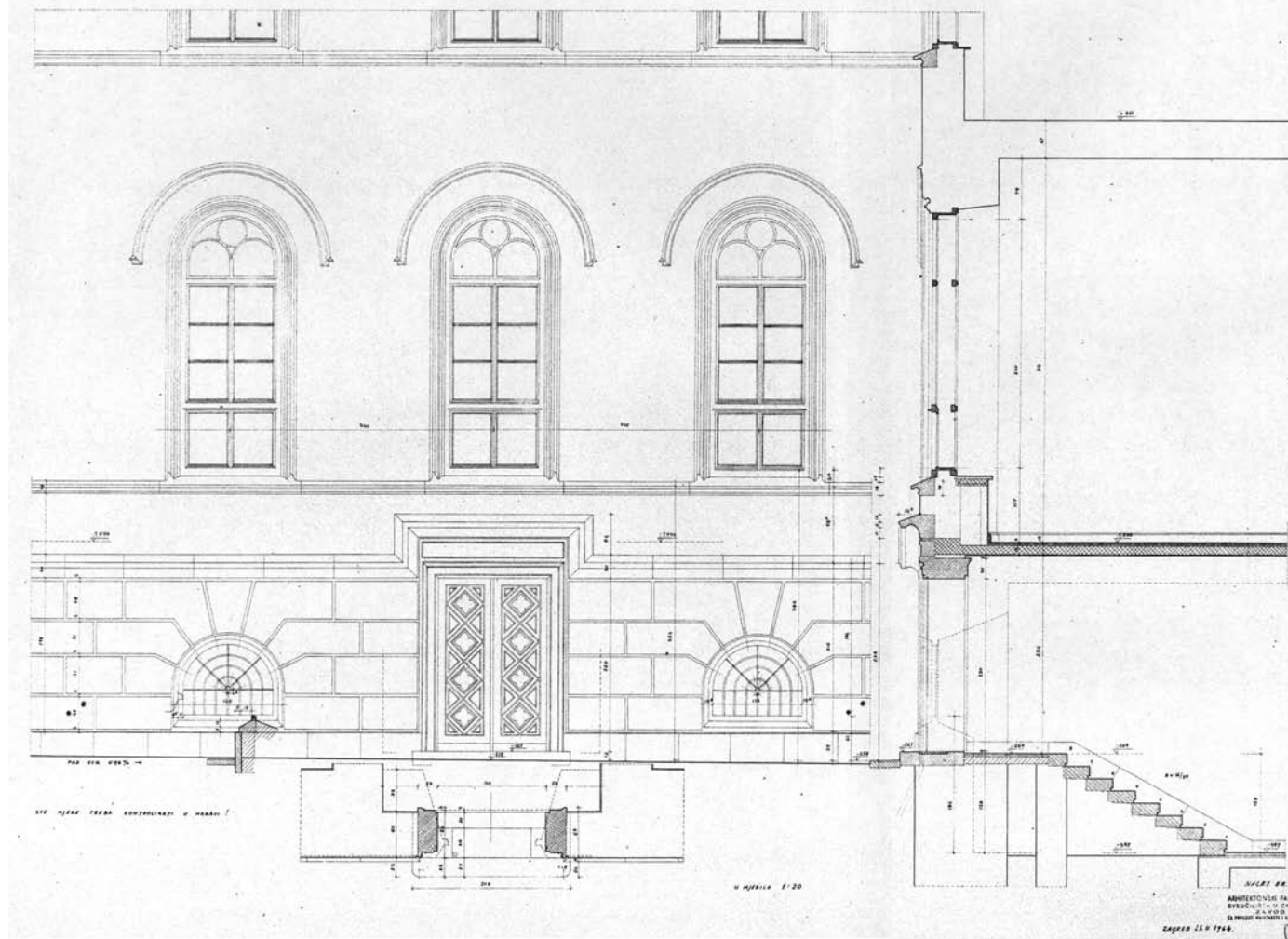

5.
Drvene ostakljene stijene u
prizemlju zgrade

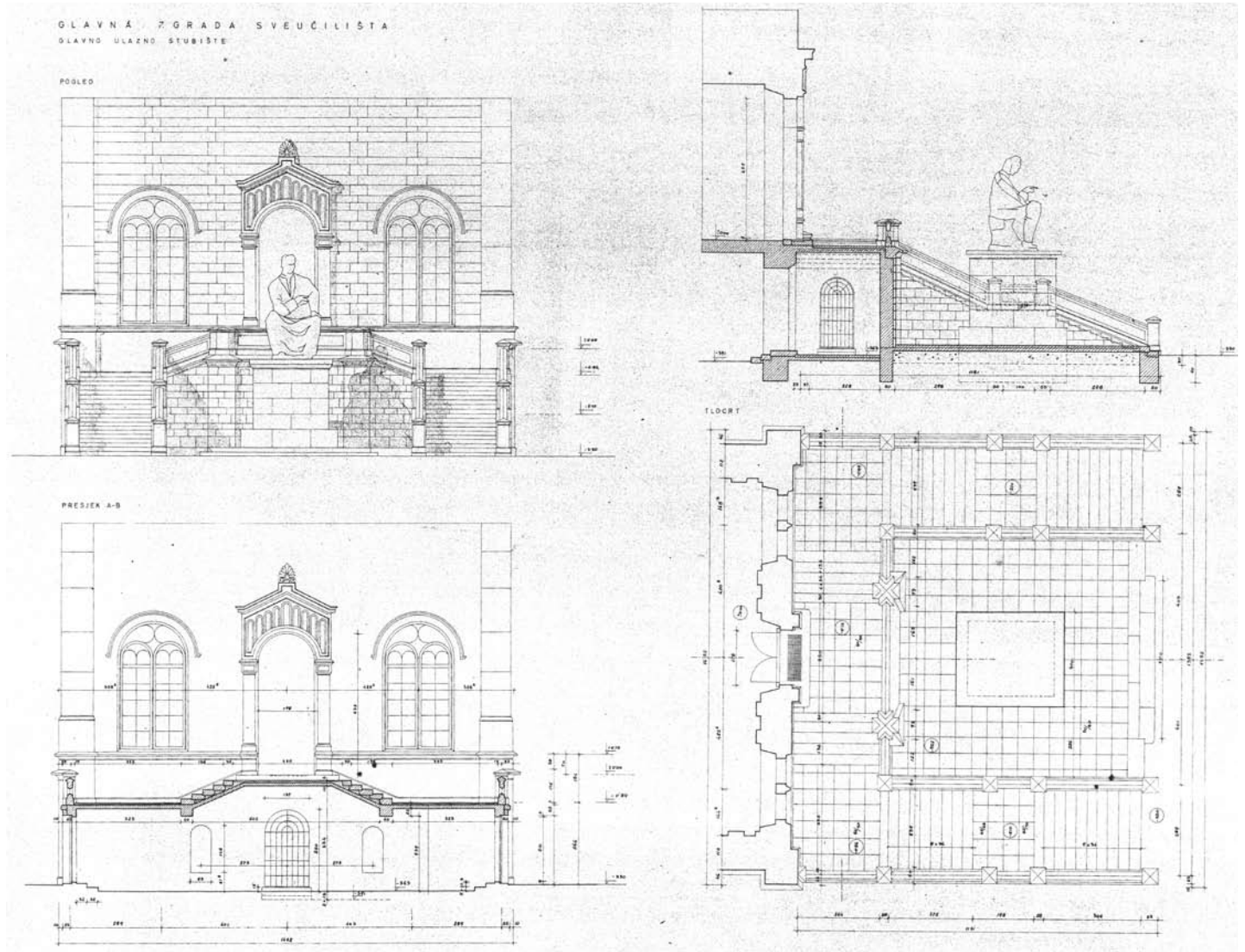

6.
Nacrt drvene
ostakljene stijene

7.
Denzlerov projekt za ulazni portal
u Frankopanskoj ulici

8.
Projekt obnove ulaznog
stubišta 1963.

Proširenje zgrade zbog nedostatka potrebnog prostora ponovno je aktualizirano godine 1963. U arhivi Arhitektonskog fakulteta sačuvan je Denzlerov projekt za dogradnju nove aule i predavaonica u sjevernom dvorištu iz srpnja 1963.³⁹ Za razliku od Albinija, Denzlerova dogradnja odmaknuta je od postojeće zgrade, ukupnom visinom ne prelazi razinu njezinog vijenca te je odmaknuta od sjevernog ruba parcele. Glavno unutrašnje stubište ruši. Dograđeni kvadar s aulom i predavaonicama povezuje s bočnim krilima postojeće zgrade nizom horizontalnih komunikacija, tj. mostovima na različitim razinama te novim trokrakim stubištem na mjestu starog glavnog stubišta. Ono povezuje nisko prizemlje i mezanin s prizemljem postojeće zgrade. (sl. 10) Svaka razina dogradnje ima određenu namjenu. Nisko prizemlje namijenjeno je predvorju s garderobom, mezanin svečanoj auli, a drugi kat predavaonicama. (sl. 11)

Aula je površinom, visinom i izduženim pravokutnim prozorima dominantni prostor u dogradnji. Manipulacijom međukatne konstrukcije, tj. padom njezine gornje plohe, Denzler je oblikovao stepenasti auditorij u obje predavaonice na drugom katu. Komunikacije unutar zgrade u projektu su brojni-

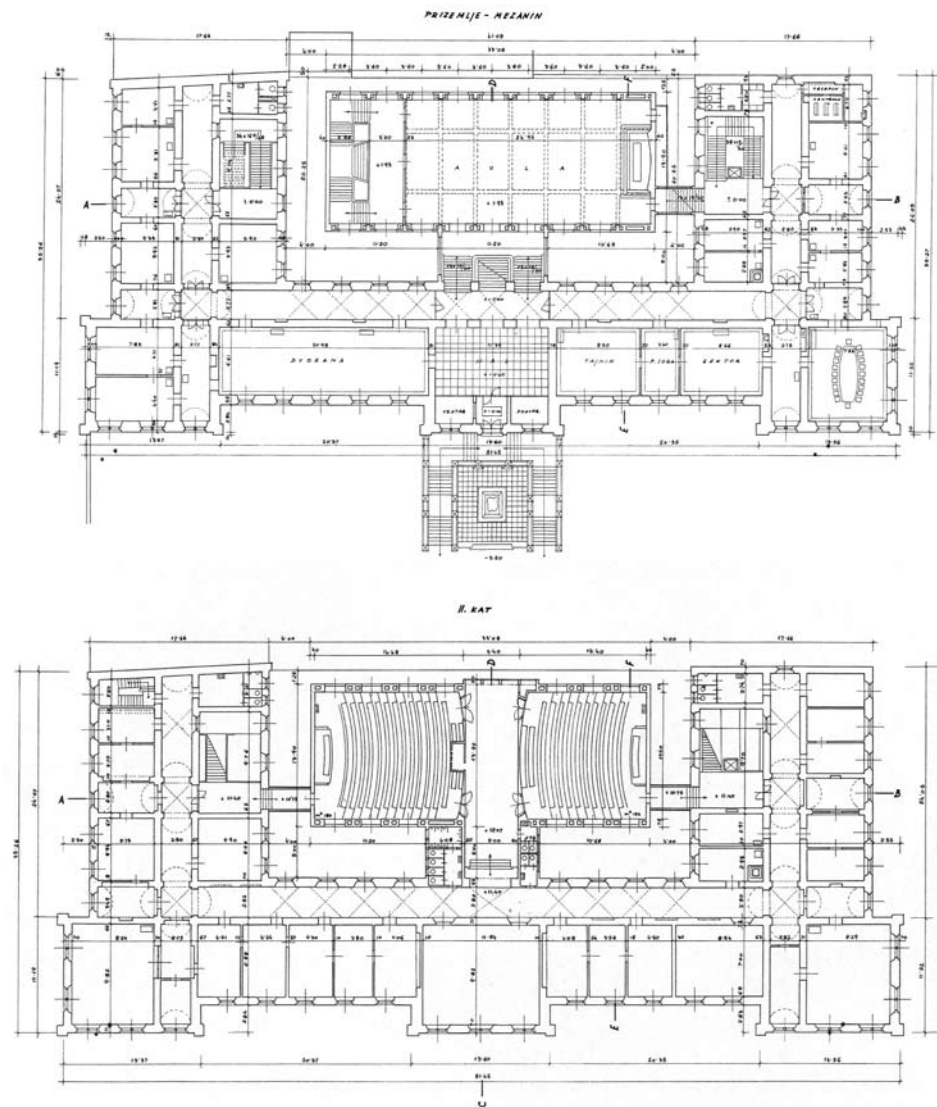
9.
Fotomontaža glavnog ulaznog stubišta sa
Strossmayerovim spomenikom

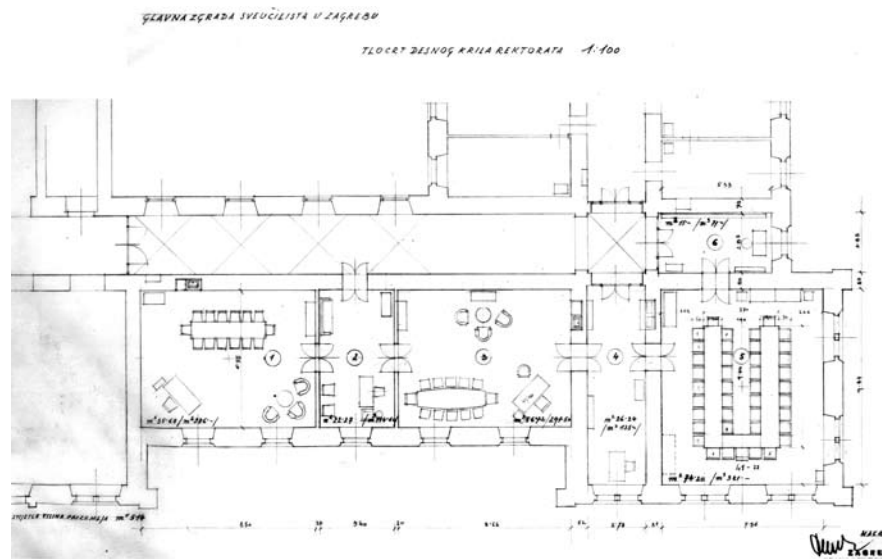
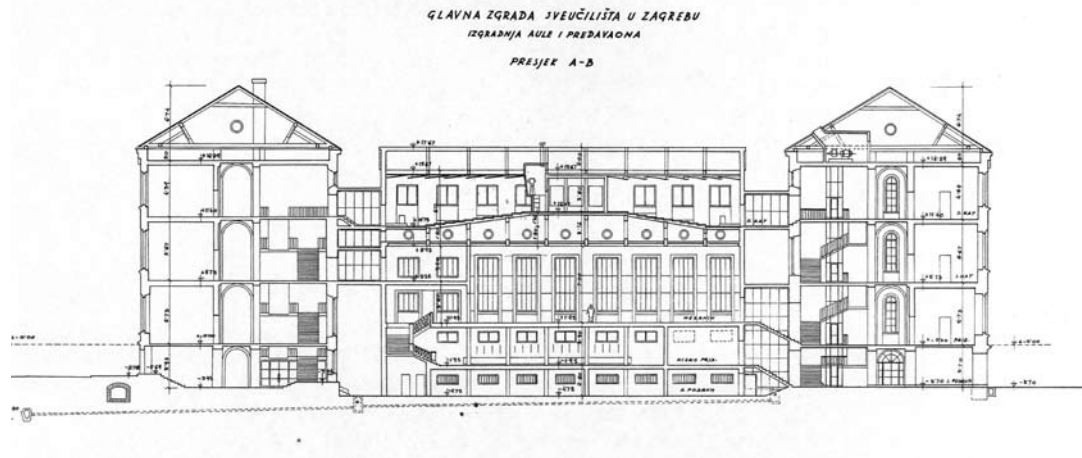

10.
Projekt dogradnje zgrade iz 1963., tlocrt
prizemlja, mezanina i drugog kata

je, no to je rezultat složenih, ponekad i nečitkih rješenja nastalih u svladavanju visinskih razlika dogradnje i postojeće zgrade. U projekt je uključen projekt vanjskog ulaznog stubišta s kipom na podestu između stubišnih krakova, nastao početkom godine.

Potkraj godine Denzler je izradio još dva projekta adaptacije unutrašnjosti istočnog dijela zgrade na razini suterena i prizemlja. U suterenu je istočni krak podijeljen na dva dijela kolnim prolazom za unutrašnje dvorište. Sjeverni dio namijenjen je stanu domara⁴⁰. Nasuprot ulazu u stan domara smješten je ulaz u prostorije knjigovežnice i tiskare. On je glavnim unutrašnjim hodnikom povezan s vratima na južnom pročelju. Kako je nosiva konstrukcija na svim razinama jednaka, tako se i u suterenu na spomenuti hodnik okomito veže središnji hodnik⁴¹. Adaptacija prizemlja obuhvatila je istočni dio zgrade od vestibula s istočnim rizalitom i prostorijom u istočnom krilu koja prati širinu glavnog sjevernog hodnika⁴². (sl. 12) Uz južno pročelje postavio je radne sobe rektora i prorektora, a između njih prostor za tajnicu. Rizalit je podijeljen na dva dijela: na pretprostor te dvoranu Senata.

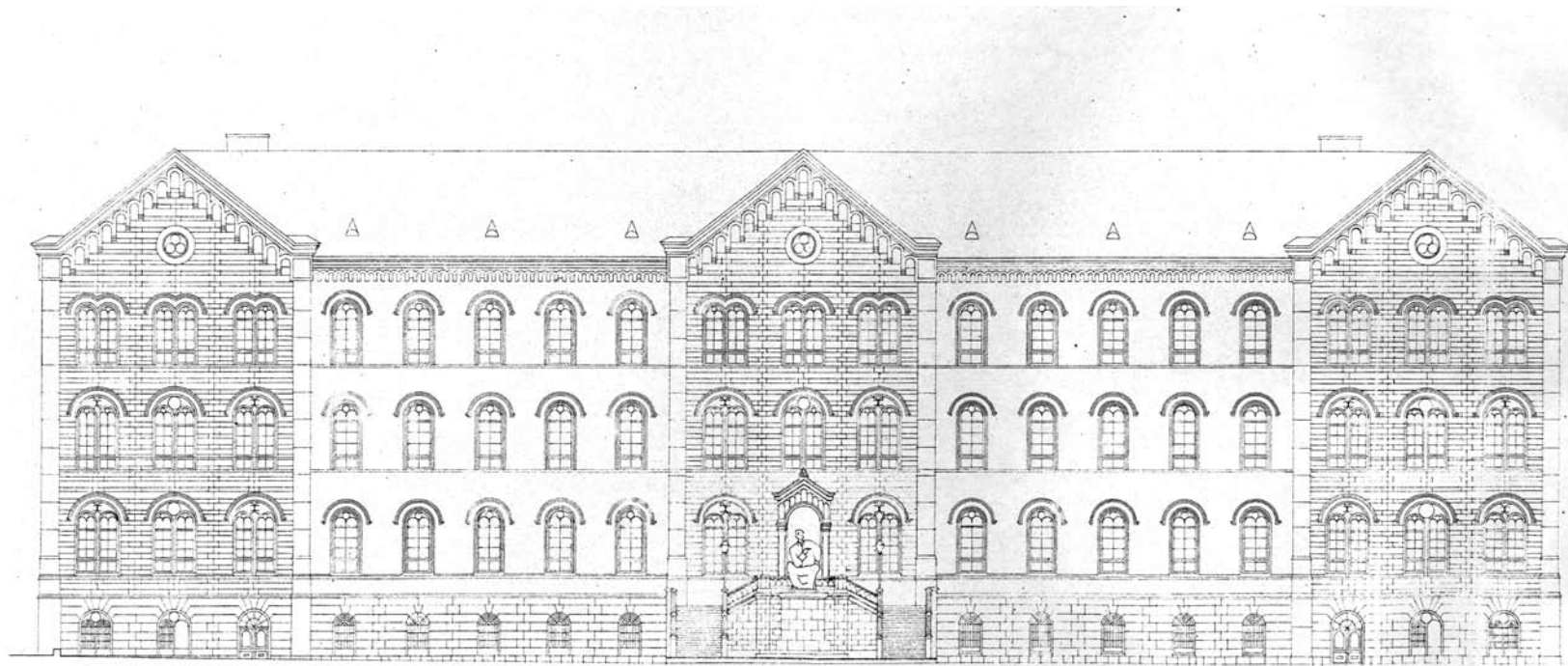

11.
Projekt dogradnje zgrade iz 1963.
uzdužni i poprečni presjek

12.
Projekt adaptacije prizemlja
jugoistočnog dijela zgrade 1963.

Senat je zauzeo dvije trećine istočnog rizalita, s prozorima na istočnom i južnom pročelju. Postoji izravna komunikacija kroz dvokrilna vrata iz radnih soba rektora i prorektora u dvoranu Senata. U prostoriji uz Senat, smještenoj u istočnom krilu zgrade, Denzler je smjestio garderobu⁴³. Garderobnu stijenu postavio je na zid nasuprot ulazu u Senat. U dvorani Senata stolove je postavio u obliku slova U⁴⁴.

Mnogo arhitektonskih projekata sačuvano je iz godine 1964. Početkom godine ponovno se radilo na projektu obnove pročelja zgrade. Jedini odmak od projekta iz prethodne godine alternativno je rješenje južnog pročelja⁴⁵. (sl. 13, 14) Svi prozori južnog pročelja produljeni su ostakljenjem parapeta. Kordonski su vijenci svake razine u ravni. U razini suterena, u osi bočnih hodnika postavljena su vrata. Sačuvani nacrti dogradnje aule i predavaonica u unutrašnjem dvorištu tušem su precrtni nacrti iz godine 1963. te upozoravaju da je dogradnja i ove godine još aktualna. Štoviše, Denzler je te godine idejno razradio urbanističko rješenje cjelokupnog sveučilišnog bloka, vjerojatno na temelju Regulacione osnove iz godine 1953.⁴⁶

13.
Projekt obnove južnog
pročelja 1964.

14.
Arhiv Tošo Dabac,
MSU, Grad Zagreb

Urbanističko oblikovanje bloka dijeli u četiri etape. (sl. 15) U prvoj etapi predvidio je dogradnju aule i predavaonica u sjevernom dvorištu zgrade. U drugoj etapi porušio je prizemne zgrade na istočnom dijelu parcele te je proširenjem i oblikovanjem nogostupa stvorio novu ulicu uz zgradu Narodnog novinskog poduzeća, okomitu na Masarykovu ulicu. U toj je etapi također predviđeno rušenje južnog krila samostana na susjednoj parceli. U trećoj etapi Denzler je predvidio na mjestu porušenog dijela samostana dogradnju novog dijela Sveučilišta: izduženog kvadra, u punoj širini krila postojeće zgrade Rektorata. Kubus dogradnje nije nalijepio na postojeća krila zgrade, nego ga odmaknuo stubištima koje ih povezuju. Uz sjeverno pročelje nove zgrade planirana je uža ulica koja bi povezivala Frankopansku ulicu s novom ulicom probijenom do Varšavske ulice. Parcela zgrade Rektorata sa svim dogradnjama postala bi tako cjelovit gradski blok. U četvrtoj etapi, tj. konačnom rješenju, Denzler je radikalno porušio crkvu i sve samostanske zgrade te planirao novu pravokutnu zgradu. Proširio bi se profil ceste koja je prolazila uz sjeverno pročelje dograđenog dijela Sveučilišta.

Najvažniji projekt te godine unutrašnje je uređenje aule⁴⁷. (sl. 16, 17) Aula je ostala u prizemlju, u južnom krilu, omeđena vestibulom, zapadnim rizalitom i sjevernim hodnikom. Denzler je iskoristio duži, sjeverni zid te uz njega postavio svečani stol, nasuprot prozorskim otvorima. Ulazi u prostoriju ostali su isti, ali je organizacijom namještaja naglašena namjena. (sl. 18) Iz vestibula je vanjskim posjetiteljima pristup olakšan dvokrilnim vratima, a predstavnicima Rektorata vratima iz predsoblja zapadnog rizalita. Sjeverni ulazi uklapaju se u ceremoniju dolaska u određenim prigodama (npr. na promocijama).

Određenim detaljima Denzler je dodatno razradio osnovni koncept. Svečani stol, koji svojom dužinom omogućuje trinaest svečanih sjedećih mjesta, uzdignut je za jednu stubu od razine poda aule. Širina podija na čeonj strani jednaka je širini svečanog stola, dok se prema sjevernom zidu lepezasto širi, što omogućava jednostavan pristup. Nadalje, na zidu iza svečanog stola u osi podija postavio je hrastovu oplatu približno visoku kao prostorija.

Podij sa svečanim stolom naglašen je teksturom i dimenzijama hrastove stijene na bijelom zidu te

direktnim osvjetljenjem iz pet prozora. Svečanom karakteru prostorije, u skladu s njezinom namjenom, starošću i dignitetom Sveučilišta, pridonijelo je stilizirano oblikovanje zidnih i stropnih svjetiljaka, svečanog stola te postava koji omogućuje razne ceremonije. (sl. 19)

Uz projekt aule Denzler je te godine izradio projekt za vratarsku ložu u prizemlju ispred stubišnog kraka⁴⁸. Također je nastavio razrađivati dvoranu Senata („salu za konferencije“). Slijedom razrade projekta adaptacije suterena iz prethodne godine izradio je glavni projekt sanitarnih prostorija te projekt željeznih dvokrilnih ostakljenih vrata⁴⁹. (sl. 20) Svako krilo imalo je po tri vertikalne šipke. Polukružni nadvoj također je ispunjen polukružnim šipkama koje vizualno povezuju vertikale vratnica. Iz centra polukružnog nadvoja radijalno se šire dodatne šipke koje ukrućuju konstrukciju.

Malo je sačuvanih nacрта iz godine 1965. Svode se na izvedbene nacрте manjih arhitektonskih detalja poput školjčice za cigarete, brojeva od bakrenog lima za numeraciju prostorija te košara za odbačeni papir⁵⁰. (sl.21) U projektu košare za papir može se očitati karakteristika Denzlerovog arhitektonskog

15.
Urbanističko rješenje sveučilišnog
bloka u etapama, 1964.

izričaja, gdje su detalji usklađeni s postojećim oblikovanjem zgrade. Oktogonalna košara obložena je preklapajućim lukovima, motivom ispune metalnih vrata sjevernog hodnika u prizemlju zgrade. Te se godine nastavljaju i radovi na adaptaciji suterenskih prostorija. Sačuvani su nacrti stolova za tiskaru različitih veličina.

Također se radi na obnovi aule, na što upućuje sačuvani izvedbeni nacrt svečanog stola. Denzler je izradio i nacrt za preuređenje Albinijeve zidne vitrine u „ormar-buffet“. Sačuvana je i skica „bunkera“ za smeće u istočnom dijelu vanjskog dvorišta⁵¹.

Prvi razrađeniji projekt uređenja južnog pretprostora zgrade, Denzler je izradio godine 1966. U pro-

jekt je uveo nove komunikacije⁵². (sl. 22) Osnovni pješački put od južnog ulaza parcele prema glavnom vanjskom stubištu popločio je u punoj širini stubišta. Gušćom strukturom popločenja sugerirao je kretanje od ulaza do krakova stubišta. Uveo je i novu komunikaciju: spojio nove sporedne pješačke ulaze iz Frankopanske i istočnog kolnog prilaza. Na tu pješačku stazu okomito su postavljene sta-

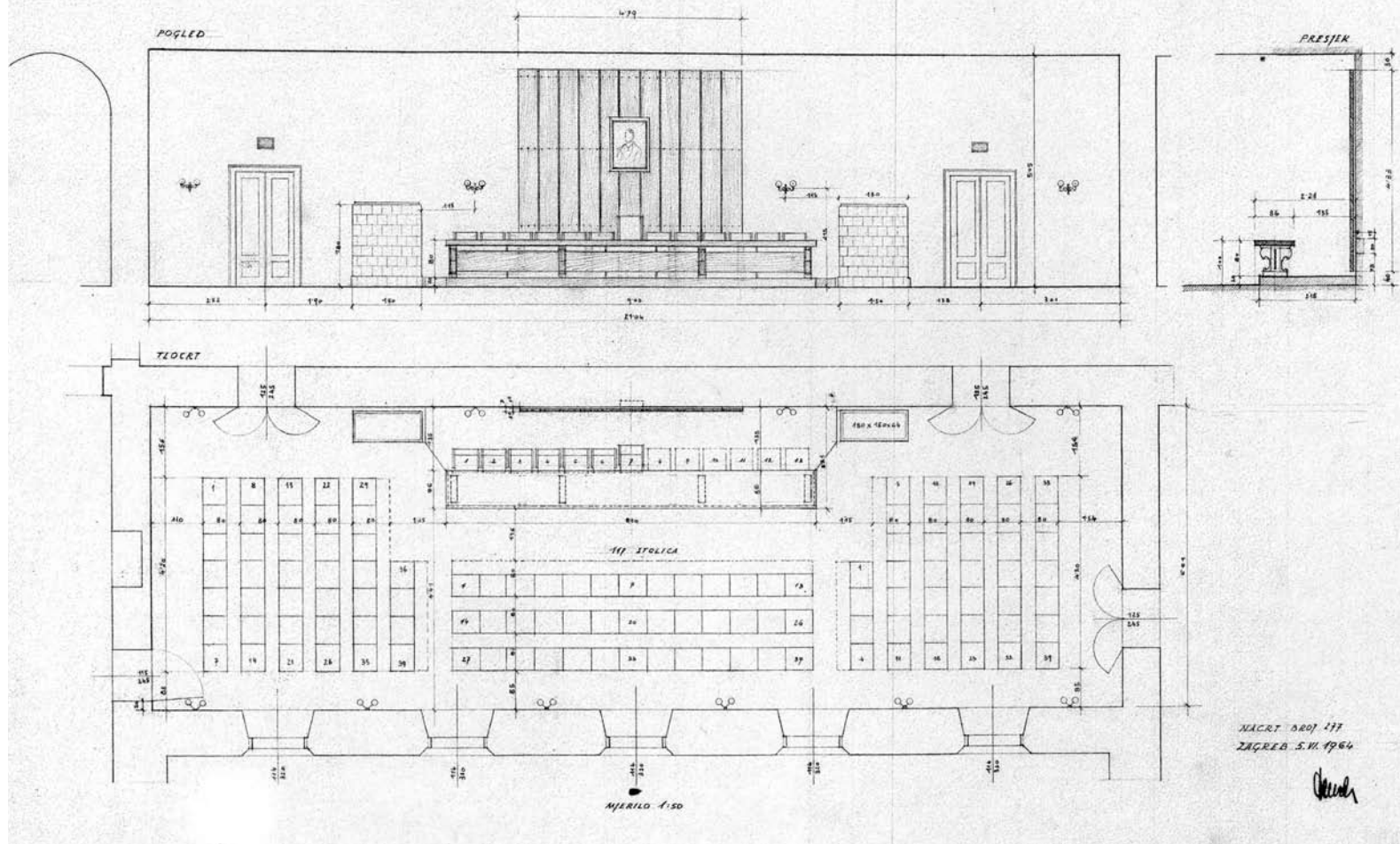
16.
Pogled na glavni stol u auli, 2008.
Foto: Danilo Balaban

17.
Aula 2008.

GLAVNA ZGRADA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

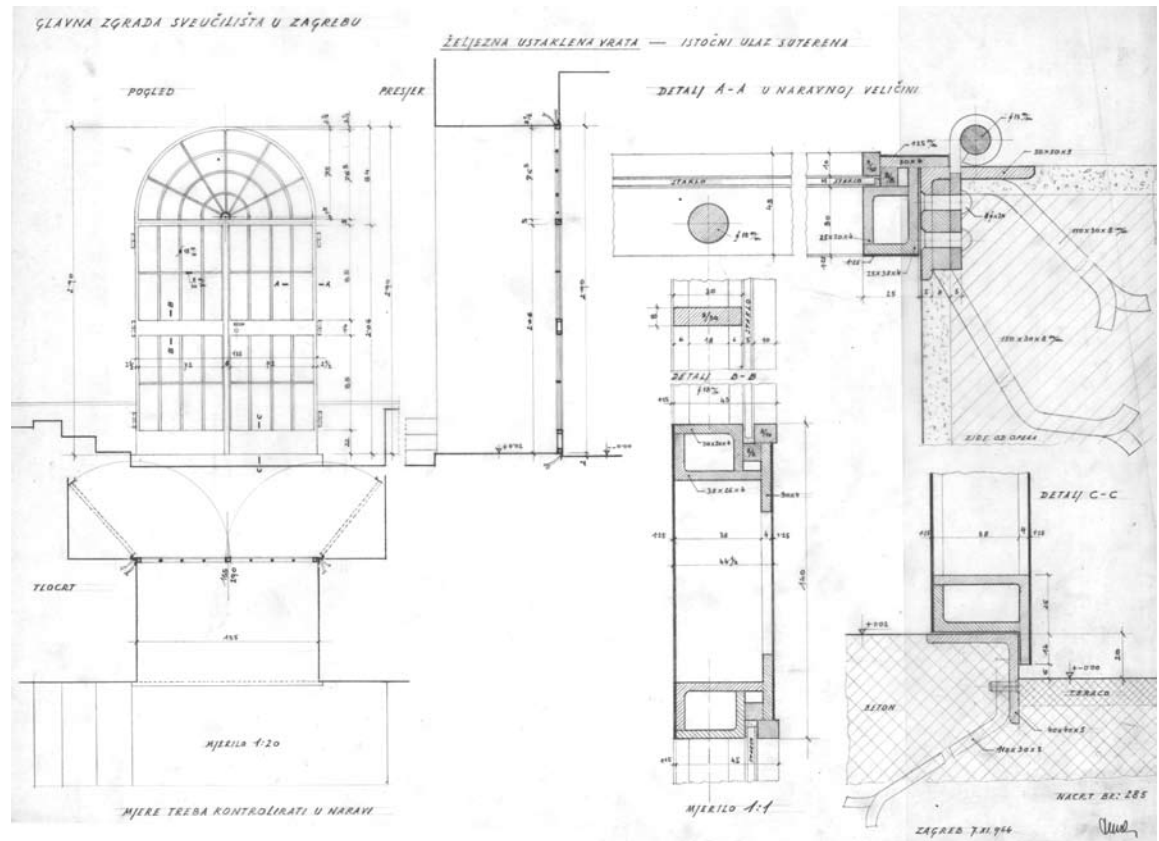
UREĐENJE VELIKE DVORANE

18. Denzlerov projekt uređenja aule 1964.

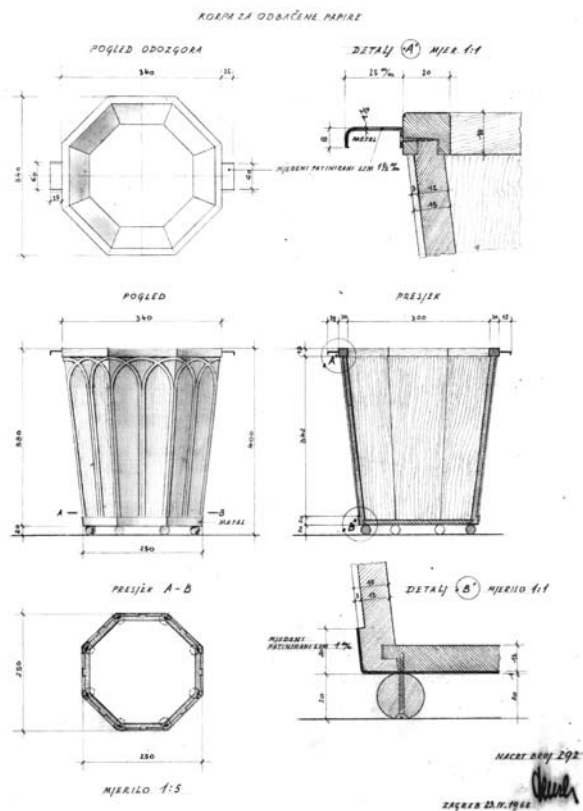

19.
Promocija doktora znanosti, 1967.
Stoji rektor Predrag Vranicki, u prvom
planu profesori Božo Težak,
Aleksandar Flaker, Milan Prelog...

20.
Projekt suterenskih
vrata južnog pročelja

21.
Projekt košare za
odbačeni papir

ze za istočni i zapadni suterenski ulaz u rizalitim zgrade. Tim je projektom predvidio rušenje postojećih prizemnih gospodarskih zgrada u istočnom dijelu parcele i organizirao parkiralište. Odijelio ga je zidom i zelenilom od istočnog pročelja zgrade Sveučilišta (stambenih prostorija domara u sutere nu). O ozbiljnosti pristupa uređenja južnog dijela parcele, pretprostora zgrade, svjedoči geodetski snimak izrađen u drugoj polovini godine.

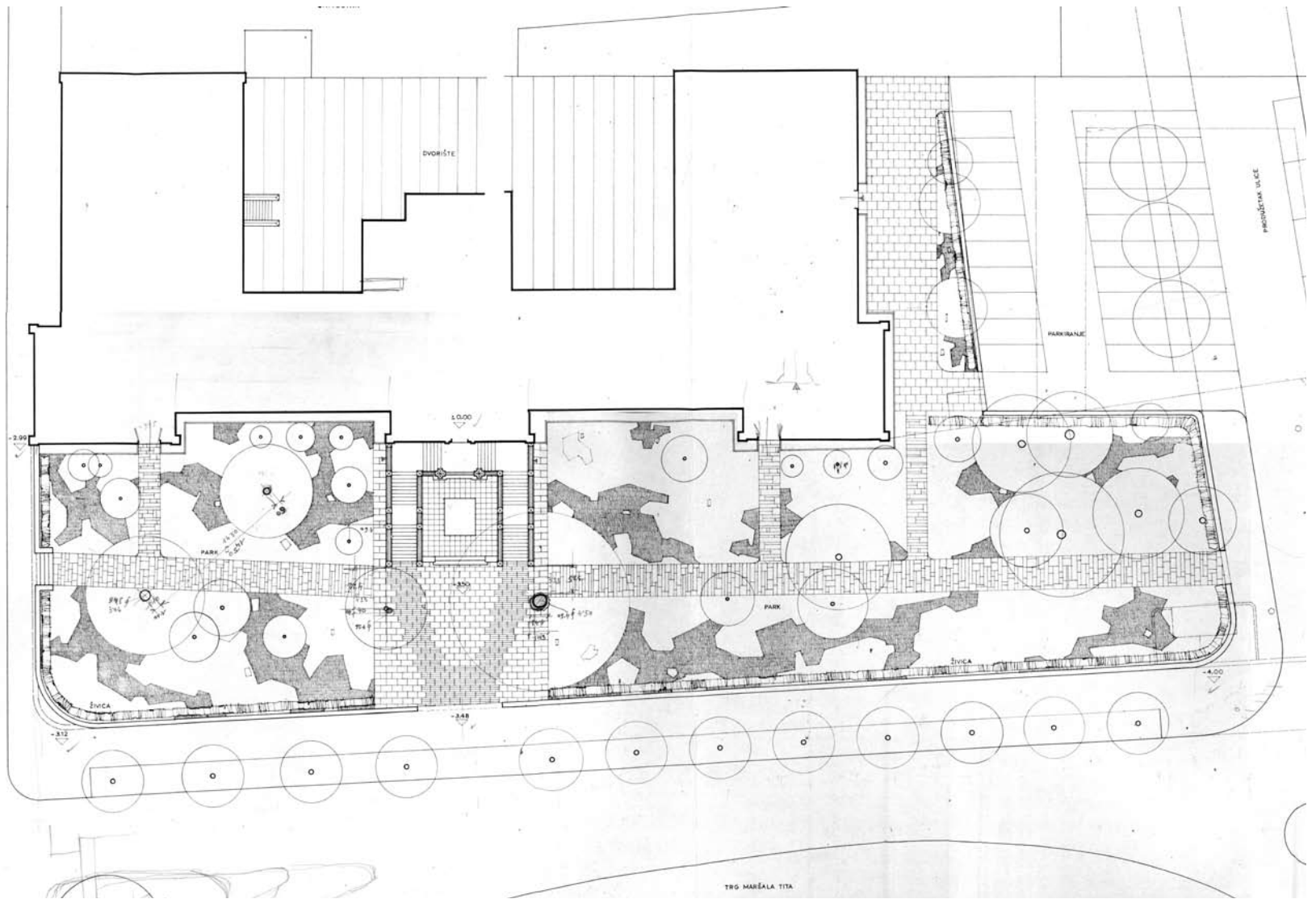
U lipnju te godine Denzler je izradio izvedbene nacрте pomoćnog stola za konferencije i stolca za prostoriju Senata.

Potkraj godine izrađen je cjeloviti elaborat obnove pročelja. Uz snimak postojećeg stanja elaborat sadrži prijedloge obnove zapadnog pročelja s ulazom u suteren, glavnog (južnog pročelja) sa spomenikom J. J. Strossmayeru postavljenim ispred vanjskog ulaznog stubišta. Prozorski otvori južnog pročelja produljeni su ostakljivanjem dijela parapeta, a kordonski vijenci ujednačeni⁵³.

Godine 1967. arhitekt Denzler je umirovljen. Arhitektonski fakultet i Kabinet grafike HAZU upriličili

su izložbu njegovih arhitektonskih ostvarenja i projekata⁵⁴. Te godine izradio je jedino projekt bogato stiliziranih stolca i stola. Potkraj godine ponovno je izrađen elaborat obnove pročelja zgrade, koji se podudara s projektom iz prethodne, 1966. godine. Taj će elaborat postati sastavni dio tehničke dokumentacije projekta obnove pročelja zgrade Sveučilišta na početku sljedeće godine.

22.
Projekt uređenja
južnog pretpros-
tora zgrade 1966.

DRUGA FAZA: 1968-1977. OBNOVA PROČELJA, STUBIŠTA, ULAZA I VRTA

Sačuvani „Zapisnik o sastanku zainteresiranih u predmetu adaptacije zgrade Sveučilišta, III. etapa – uređenje pretprostora i obnova pročelja“ od 10. siječnja 1968. te „Opis i obrazloženje obnove pročelja“ arhitekta Denzlera od 30. siječnja 1968. vrlo su vrijedni dokumenti⁵⁵. Iz njih doznajemo o glavnim pitanjima te o određenim razmišljanjima o obnovi pročelja i pretprostora zgrade godine 1968.

Kao prvo, Denzler je upozorio na dotrajalost kamenih elemenata: kordonskih vijenaca, stopa lezana, konzola glavnog vijenca, portala i vanjskog ulaznog stubišta, od kojih je većina izgubila profilaciju zbog atmosferskih upliva za proteklih 110 godina. Smatrao je da je kamene elemente potrebno zamijeniti novima od zdravog kamena, slične strukture i kvalitete. Također je planirao zaštititi vanjske zidove suterena od vlage⁵⁶. Nadalje, predložio je da se snize parapeti preostalih prozora na prvom i drugom katu, tj. usklade postojeće različite visine kordonskih vijenaca i uravnoteže sa zapadnim i istočnim pročeljem. U unutrašnjosti postiglo bi se osvjetljenje primjerenije funkciji i percepciji prostora. Smatrao je da u arhitektonsko-konstruktivnom smislu kao i u stilsko-estetskom konceptu „neoromaničkog“ sloga ne bi trebalo ništa mijenjati⁵⁷.

Podršku Denzlerovu prijedlogu obnove pružili su Zdenko Kolacio, direktor Urbanističkog zavoda grada Zagreba, i Marija Baltić, predstojnica Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika⁵⁸.

Drugo je pitanje bilo probijanje ulaza u zgradu iz Frankopanske ulice. Dok su neki smatrali da su vrata potrebna i funkcionalno opravdana, a drugi da su korisna, ostali su se usprotivili takvom rješenju. Kolacio je smatrao da su vrata suviše niska te je stoga upitna njihova svrha. Bruno Milić, profesor Arhitektonskog fakulteta, također je smatrao da novi ulaz kraj ulaza u samostan nije arhitektonski najbolje riješen te upozorio da se radi o ulazu u suteran, dok je Vlado Mađarić, direktor Republičkog zavoda za zaštitu spomenika, napomenuo da narušavanje linije postojećeg vijenca nije prihvatljivo. Marija Baltić smatrala je da je s aspekta prometa rješenje nezgodno i neprihvatljivo⁵⁹.

Razmatralo se i oblikovanje vanjske ograde i pretprostora zgrade. Denzler je smatrao da je oblikovanje ograde bitno jer „zatvara monument zgrade“. Predložio je rušenje postojeće visoke ograde i nižu ogradu („parapet“) s rezanom živicom. Ograda uz Frankopansku ulicu trebala bi biti neznatno uvučena,

a ulaz iz toga smjera ne bi bio nužan. Odlučio je zadržati postojeće drveće u vanjskom pretprostoru, ali je zahtijevao da se „suviše dominantan i izražen“ javni zahod ukloni s parcele ili barem postavi pod zemlju. Mađarić je smatrao da Denzlerov projekt pozitivno oživljava pretprostor zgrade i povezuje s trgom, ali da je pasažno rješenje „pretvrdo“. Kolacio i Milić zahtijevali su da se izradi alternativa. Pritom je Kolacio bio skeptičan zbog režima održavanja predložene ograde, a Milić je smatrao da bi kota terena na glavnom ulazu trebala biti niža⁶⁰.

Četvrti projektni zadatak odnosio se na obnovu vanjskog ulaznog stubišta. Postojeće kamene stepenice bile su zamijenjene ili „krpane“ betonom⁶¹, a sve nastupne plohe prekrivene slojem asfalta. Dotrajala stubišna kamena ograda također je bila krpana betonom. Denzler nije obnovu sveo na zamjenu dotrajalih komada kamena novim, identičnim komadima, već je predložio zazidavanje osno naglašenog ulaza u suteran i usklađen ritam uspinjanja. U tako ograđen prostor Denzler je planirao postaviti spomenik biskupa Strossmayera na uzdignutom podestu. Mađarić je izrazio bojazan da se spomenik ne predimenzionira⁶².

23.
Vanjsko ulazno stubište 2008.
Foto: Danilo Balaban

24.
Ulazni portal

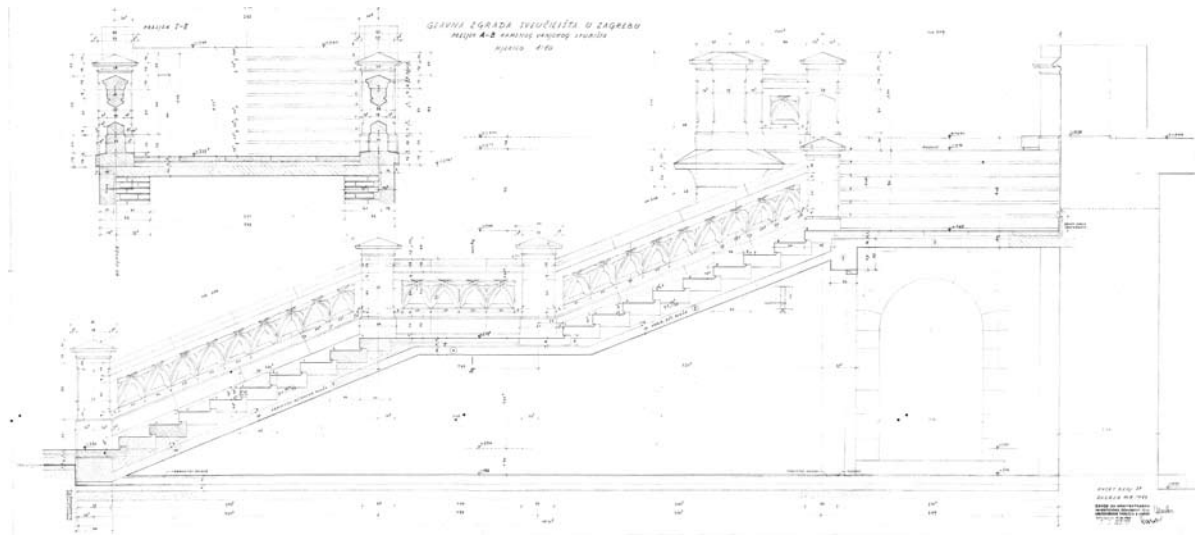
25.
Produljenje ulaznog podesta za jedan
modul ispune ograde

Kasnije, iste godine, Denzler je razradio glavni projekt obnove vanjskog kamenog stubišta⁶³. (sl. 23, 24) Blago odstupajući od faksimilske obnove stubišnih krakova, stvorio je novu kvalitetu ulaska u zgradu. Podest ispred ulaznih vrata izduljio je za jedan modul ispune ograde stubišta i dobio time potreban pravokutni pretprostor. (sl. 25, 26) Tim potezom omogućio je lakše ulaženje i izlaženje većeg broja ljudi iz zgrade te pružio mogućnost zadržavanja ispred vrata. Ujednačavajući ritam uspinjanja na 9 + 9 + 6 stuba, olakšao je uspinjanje, ujednačio nagib ograde stubišta, kao i unutrašnju ispunu preklapa-

26.
Pogled sa ulaznog podesta prema
ulazu u predvrt

28.
Karakterističan motiv
ispune ograde

27.
Projekt obnove vanjskog ulaznog
stubišta – presjek, 1968.

jućih lukova. Ako se jedan polukrug ispune ograde tretira kao modularna jedinica, lako se zamjećuje pravilnost u oblikovanju ispune ograde⁶⁴. (sl. 27, 28) Sveo je također na isti pravac prvu stepenicu, početak ograde i prvu silaznu stubu u međuprostor sa skulpturom i na taj način jasno definirao stubište kao nedjeljivu cjelinu. Kako ne bi narušio postignutu monumentalnost kompozicije te naglasio glavni ulaz u zgradu, smjestio je ulaze u središnji dio suterena s jedne i druge strane bočnih krakova stubišta okomitih na zgradu. U projekt je uključio i vanjsku rasvjetu. Na pokrovne kape ograde međupodesta u kojem se smjer kretanja mijenja za 90 stupnjeva postavio je po dva kandelabra sa svake strane i time omogućio ugodno vanjsko osvjetljenje glavnog stubišta i ulaza bez intervencije na glavnom pročelju zgrade. Novim stubištem Denzler je sačuvao prepoznatljivu sliku zgrade.

Razrada projekta kamenog vanjskog stubišta do razine izvedbenih nacrtu uslijedila je godine 1969. O opsegu projektantskog rada svjedoče sačuvane fotografije rušenja postojećeg stubišta (sl. 29, 30) i njegove ponovne izgradnje. (sl. 31, 32, 33)

29.
Postupno rušenje
starog ulaznog
stubišta s
improviziranim
drvenim
stepenicama

30.
Potpuno porušeno
staro ulazno
stubište

31.
Izgradnja zapadnog
kraka ulaznog
stubišta

32.
Elementi kamene
ograde u predvrtu
prije ugradnje

33.
Dovršetak obnove
kamenog stubišta

Ostali projekti izrađeni te godine mogu se podijeliti u dvije tematske grupe⁶⁵. Uređenje vanjskog stubišta vrlo vjerojatno je uputilo na potrebu uređenja vestibula. U lučno svodene prolaze između vestibula i hodnika Denzler je postavio dvokrilna ostakljena mimokretna vrata. Time je naglasio cjelovitost vestibula i stvorio vjetrobranski pretprostor. Vrata je oblikovao u skladu s postojećim oblikovnim rješenjem pilastara, kapitela i baza te horizontalnih vijenaca. (sl. 34) U središte vestibula postavio je viseću stiliziranu svjetiljku u obliku sedmerostrane prizme. Za radijatore je predvidio niše u parapetima vanjskih prozora, kako ne bi narušili kontinuitet plohe zida.

Drugu tematsku grupu čine rješenja ulaznih vrata u suterenske prostorije. Različito je pristupio oblikovanju vrata na reprezentativnim pročeljima suterena i u unutrašnjem dvorištu. Za reprezentativna pročelja primjenjuje koncept vanjskih dvokrilnih vrata iz godine 1964. s vertikalnim šipkama. Njihovi se vrhovi spajaju u polukružnom nadvoju koncentričnim polukružnim šipkama, s radijalnim ojačanjem. Vrata suterena u unutrašnjem dvorištu oblikovao je s punim krilima i nadsvjetlom. Puna krila imaju vertikalno postavljene drvene letvice koje čitamo kao grilje⁶⁶.

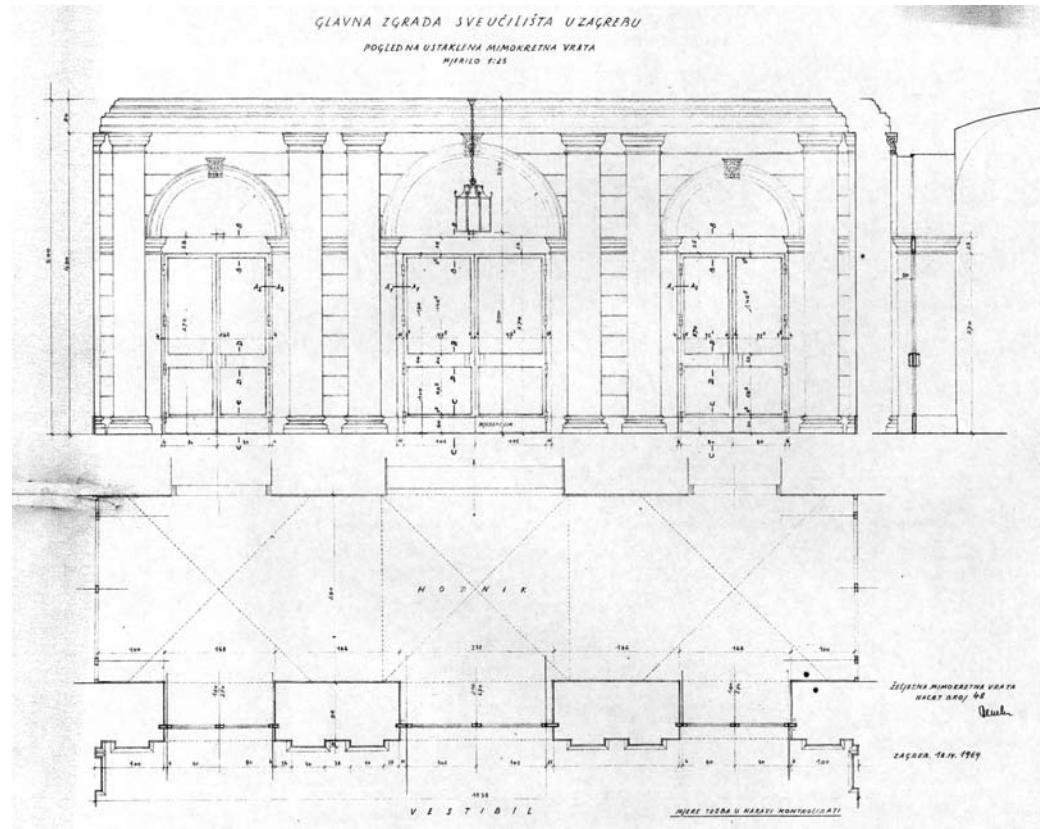
U siječnju 1970. izvedbeni nacrt vanjskog ulaznog stubišta dopunjen je ucrtanom Meštrovićevom skulpturom „Povijest Hrvata“. (sl. 35, 36) Za razliku od Strossmayerova spomenika, ta skulptura visinom ne prelazi donji vijenac ograde najvišeg podesta. U frontalnom pogledu „Povijest Hrvata“ dimenzijama se skladnije uklapa u prostor između dva stubišna kraka, dok je prijašnja skulptura dominirala i zaklanjala ulazni portal. Skulptura s postoljem postavljena je točno u središnjoj osi glavnog pročelja i ulaznog stubišta u centru upuštenog prostora između stubišnih krakova. Brončana skulptura u kontrastu je s ambijentom svojim materijalom, bojom, teksturom, tj. punoćom. No usprkos tom kontrastu ona uspostavlja izraziti sklad i postala je simbol zgrade. Pravokutno betonsko postolje skulpture jednostavno je – sastoji se od vertikalnog kvadra i horizontalne baze čija je ukupna visina približno jednaka visini skulpture. Neutralna obrada stapa ga s vanjskim stubištem i čini neprimjetnim.

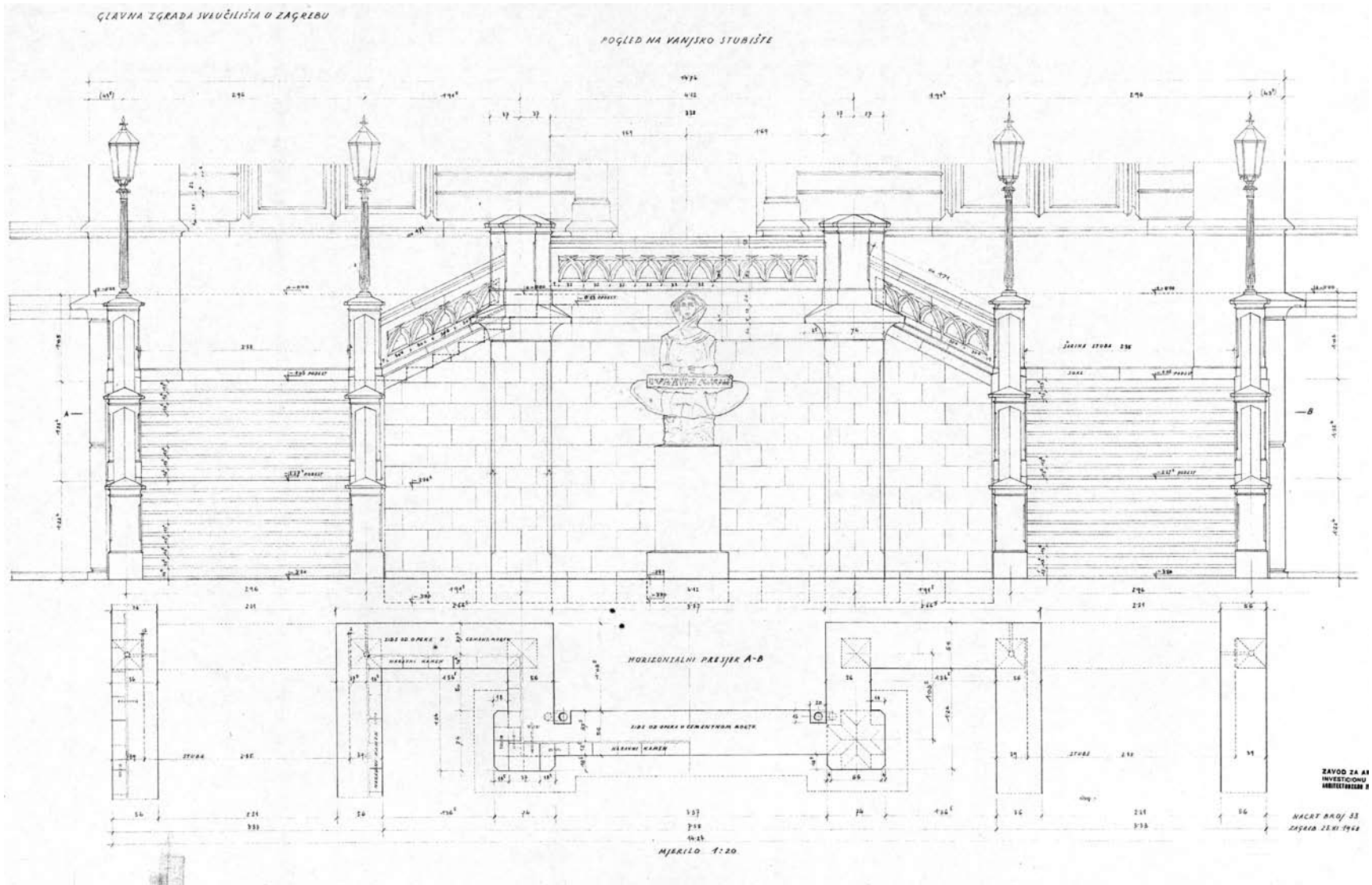
Denzler je te godine izradio detalje bočnih vanjskih željeznih ulaznih vrata u suterena, novog stubišta i određene pregrade unutar suterena. Željezna vrata nalikuju vratima vestibula, a drvene ostakljene stijene podijeljene su pravokutnim rasterom s

34.
Nacrt mimokretnih
vrata vestibula, 1969.

ostakljenim lunetama. Od arhitektonskih detalja u unutrašnjosti zgrade sačuvani su projekti vertikalne postave pravokutne spomen-ploče u niši vestibula. Na kraju godine javila se potreba za popločenjem prilaza glavnom vanjskom stubištu. Denzler je izradio dva projekta i u obliku slova „V“ povezo ulaz s dva kraka. U jednom od njih, postavom kamenih redova ploča paralelno sa stubišnim krakovima, Denzler je zamišljao da u budućnosti to provizorno rješenje uklopi u buduće rješenje popločenja unutrašnjeg trga⁶⁷.

Sedamdesetih godina težište je Denzlerovih projekata za Sveučilište uređenje južnog predvrta zgrade. Godine 1971. izradio je izvedbeni nacrt pješačkih staza uz južno pročelje zgrade⁶⁸. Nakon završetka obnove vanjskog kamenog stubišta trebalo je popločiti prilazne putove vrata u suterenu⁶⁹. Jednostavnim rješenjem: uskom pravokutnom popločenom stazom povezo je bočne rizalite. (sl. 37) Staza prolazi uz pročelje rizalita, a odijeljena je travnatom površinom od uvučenih dijelova južnog pročelja. (sl. 38, 39) Na mjesto gdje se glavno vanjsko stubište povezuje sa središnjim rizalitom kretanje je prekinuto novim ulaznim vratima. Ov-

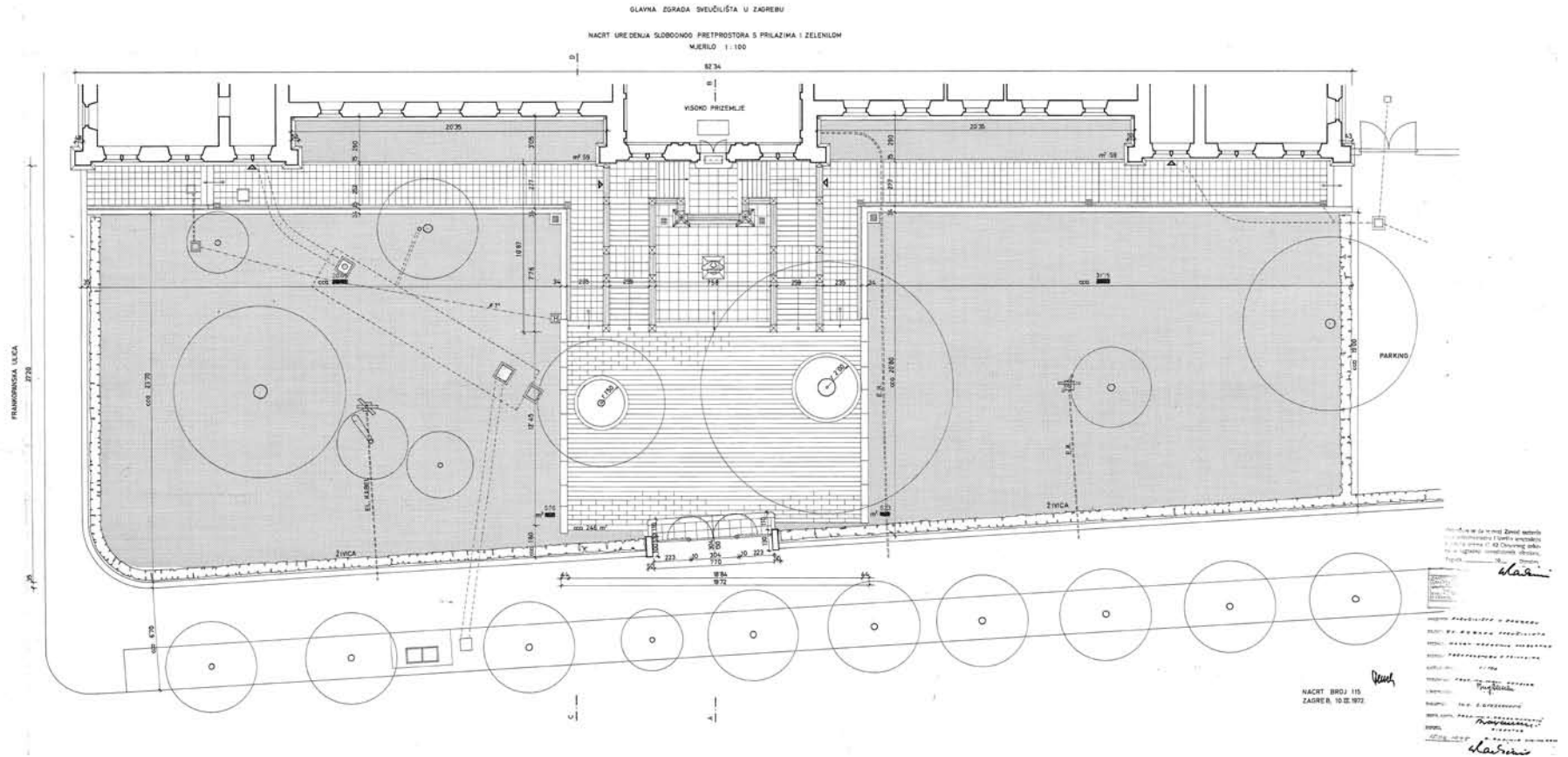
35.
Projekt obnove vanjskog kamenog
stubišta s ucrtanom Meštrovićevom
skulpturom „Povijest Hrvata“, 1970.

dje se kretanje povezuje s ulaznim popločenim
pretprostorom okomitim stazama, postavljenim uz
vanjske stranice stubišnih krakova. Riješio je de-
talje popločenja kulirom, skupljanja i odvodnje vode
te podzidove. Te je godine još izradio i projekt „Male
dvorane za konferencije“ u zapadnom krilu suterena⁷⁰. Za projekt je karakteristično oblaganje zi-
dova drvenom hrastovom oplatom u visini nadvo-
ja vrata. Također je izradio detalje za prostorije
suterena, ugrađeni dvokrilni ormar i rasvjetno ti-
jelo za hodnik.

Naredne godine Denzler je nastavio razrađivati
oblikovanje južnog pretprostora zgrade. Logično,
uslijedila je razrada prostora između vanjskog stubi-
šta i južnog glavnog ulaza⁷¹. Zamislio je pravokutni
popločeni trg, širine stubišta i s bočnim prolazima
do suterenskih ulaza⁷². (sl. 40) Stranice pravokutnika
paralelne su s glavnim stubištem i stoga u otklo-
nu od granice parcele. Popločeni trg nije planirao
do ruba parcele, nego je zadržao pojas travnjaka
koji podržava sadnju zelene ograde. Prekinuo ga je
kamenim platoom koji je za stubu viši od javnog
nogostupa, da bi svladao visinsku razliku. Postav-
ljen je u središnjoj osi zgrade i jednake je širine
kao prostor sa skulpturom. Paralelan je s granicom

36.
„Povijest Hrvata“

38.
Pogled na zapadni dio predvrta
Foto: Filip Beusan

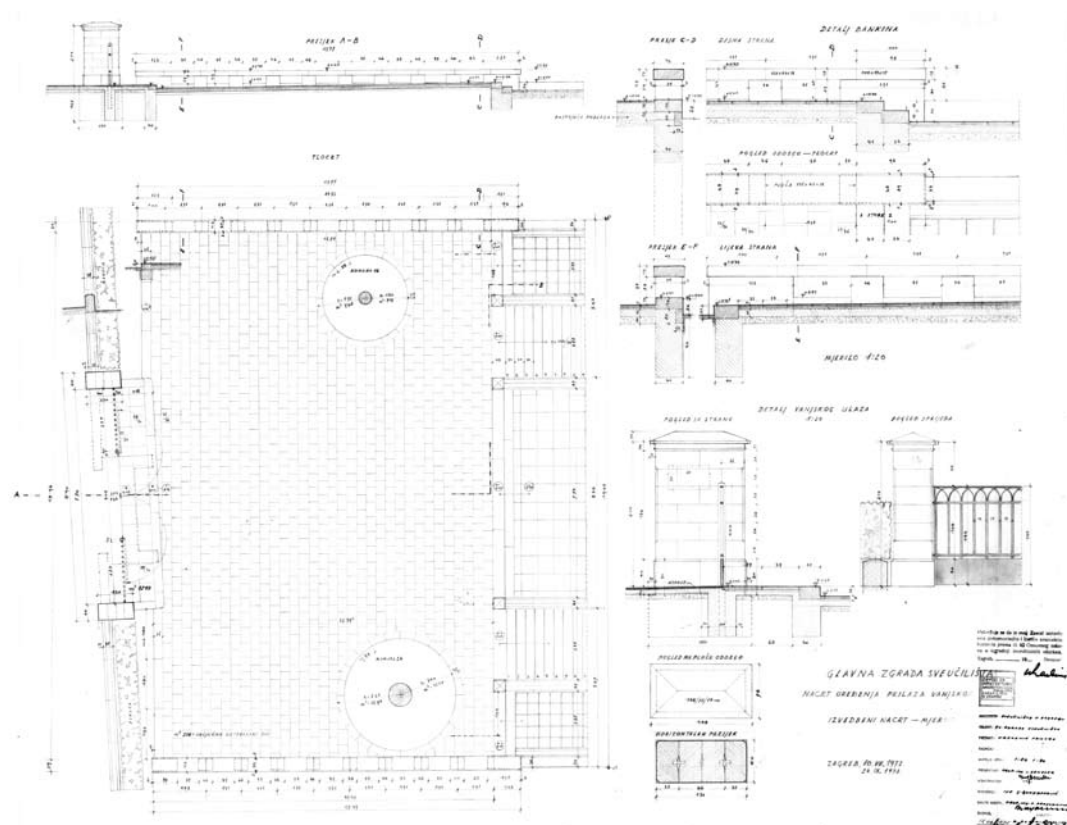

39.
Pogled na istočni
dio predvrta

parcele i ogradom, a njegove dimenzije omogućuju da se spomenuti otkloni ne zamjećuju. Denzler je u projekt uključio dva postojeća stabla, koja različitim radijusima, na različitim mjestima prekidaju plohu trga. Bočne stranice trga oblikovane su kamenim klupama. (sl. 41) Na kamene blokove postavljene su kamene ploče, kontinuirano, do početka kamenog stubišta i bočnih prolaza. Na taj način Denzler nije oblikovao isključivo prolaz, nego i prostor gdje se zadržavaju studenti. (sl. 42)

Tada je ponovno postalo aktualno i pitanje ograde. Denzler je ponudio dva osnovna koncepta. U prvom bi dva pravokutna stupca držala kovana ulazna vrata, a ostatak ograde sastojao bi se od zidanog podesta i visoke živice. U drugom se osim živice predlaže i kovana ograda. Problem koji se pojavio u ovom projektu pad je razine tla te neizbježan skok u visini kovane ograde. Projektirao je i ispunu ograde. Na punoj plohi baze stoje vertikalne šipke, a vrhovi su im spojeni preklapajućim lukovima: motivom koji se javlja na ispuni ograde vanjskog stubišta.

Vanjski ulaz u južni pretprostor zgrade svoj je današnji oblik dobio u kolovozu 1973. godine⁷³ (sl. 43) kada

41.
Kamene klupe na bočnim
stranicama trga

je Denzler razradio projekt ulaza. Naglasio ga je pravokutnim stupcima s pokrovnim kapama, najvišim elementima u kompoziciji ograde, okomito postavljenima na rub parcele. Njihova je duljina omogućila da ogradu s vratima uvuče prema unutrašnjosti parcele. Na taj je način diskretno dopustio da javni prostor uđe u prostor Sveučilišta. (sl. 44) Metalnu ogradu između stupaca podijelio je na tri dijela. U sredinu je postavio dvokrilna vrata, dok su bočne stranice fiksni elementi. Također se odlučio na ispunu ograde koju je oblikovao u idejnom projektu prethodne godine. Malo je vjerojatno da je metalna oграда koja se pruža cijelim opsegom parcele, a svojom se ispunom dosta razlikuje od ispune glavnog pješačkog ulaza, Denzlerov projekt.

Razrada jugoistočnog pretprostora zgrade uslijedila je naredne godine⁷⁴. Denzler je riješio organizaciju parkirališta u tom dijelu parcele. Iz projekta se vidi da se odustalo od rušenja gospodarskih zgrada, kako je to zamišljeno prvim projektom iz godine 1966. Denzler je u pravokutnom prostoru odijeljenom od ostatka južnog pretprostora živicom u ravni pročelja istočnog rizalita postavio 22 parkirališna mjesta. Uklopio je postojeće drveće i javni zahod.

42.
 Studenti na ulazu u Sveučilište
 Foto: Filip Beusan

Godine 1975. Denzler je izradio dva manja projekta: arhitektonske detalje za suterenu zgrade⁷⁵. U prvom je jednu suterensku prostoriju pregradio drvenom stijenom s komunikacijskim pultom, a u drugom je izradio nacрте pravokutnih oglasnih ormarića sa zaklonjenom horizontalnom rasvjetom uz gornji brid ormarića. Početkom sljedeće godine započela je obnova zapadnog rizalita u suterenu za konferencijski prostor⁷⁶. Denzler je spojio dvije prostorije rizalita, tako da je porušio nosivi zid i oblikovao ga kao segmentni luk. U opremi prostorije poslužio se nizom arhitektonskih detalja koje je razradio u prethodnim projektima, među kojima su stol i stolci za konferenciju te drvena garderobna stijena.

Iz godine 1977. potječu posljednji projekti Denzlerova opusa uopće: teme su uređenje travnjaka i kolnog puta te uređenje unutrašnjeg pomoćnog stubišta⁷⁷. U prvom Denzler je predložio ozelenjavanje parkirališta u jugoistočnom dijelu parcele. Kolni put do istočnog pročelja zgrade ima mekano lomljenu liniju. U drugom projektu bavio se ogradom pomoćnog stubišta u zgradi. Sve su ograde ritmički podijeljene vertikalnim stupcima koji u gornjoj zoni imaju kockasta mjedena ojačanja. Kosi rukohvat bočne ograde zapadnog stubišnog

kraka vizualno se nastavlja na horizontalni ruko-
hvat između kamenih stupaca podesta. S obzirom
na to da snimak postojećeg stanja prikazuje samo
tlocrte, nije moguće ocijeniti u kojoj je mjeri riječ
o Denzlerovom oblikovanju.

43.
Prepoznatljiv motiv
ulaza zgrade

DENZLEROVA RUKA

Rekonstrukciju Denzlerovih radova, a time i ocjenu njegova „biljega“ na zgradi, vrlo je teško precizno utvrditi na temelju postojeće dokumentacije i postojećeg stanja zgrade. Posebnu poteškoću predstavlja potvrda realizacije projekta. Naime, većina projekata tiče se unutrašnjeg uređenja i mnoštva arhitektonskih detalja. Od posljednjeg Denzlerova projekta do danas poduzet je niz preinaka u skladu s novim (tehnološkim) potrebama. U projektima detalja i opreme Denzler nije jednoznačno odredio njihov položaj u zgradi. Štoviše, zbog nedostajanja pisane dokumentacije za neke je arhitektonske elemente vrlo teško utvrditi je li posrijedi izvorno Denzlerovo oblikovanje ili pak rekonstrukcija ili kopija nekog postojećeg elementa. Poznavanje tih pojedinosti omogućilo bi potpuniji uvid u Denzlerov odnos prema postojećoj zgradi Sveučilišta i u njegov doprinos njezinom sadašnjem izgledu.

Što se tiče unutrašnjeg uređenja zgrade, tri su Denzlerova projekta za trajno znatno arhitektonski unaprijedila zgradu. Prvi je produljenje parapeta prozora u prizemlju kojim je uskladio južno pročelje u prizemlju sa zapadnim i istočnim pročeljima. Omogućio je veće osvjetljenje prostorije, lakše otvaranje donjih, nižih prozorskih krila, perceptivno

smanjio golemu visinu prostorije i omogućio pogled na vrt i trg. Drugim riječima, stvorio je ugodnije prostore.

Drugi je projekt unutrašnje uređenje aule Sveučilišta. Stol je u samom središtu promatranja i zbivanja. Postavljen na povišeni podij, uz sjeverni zid prostorije, on uspostavlja direktniji kontakt s auditorijem, a posebno je naglašen oblikovanjem i zidnom oplatom. To se četrdesetak godina pokazalo ključnim u raznim svečanim promocijama. Naime, izduljeni auditorij djelovao bi poput klasične dvorane, gdje bi se mjesta vrednovala blizinom prema podiju. Glavna bi komunikacija u tom slučaju bila svedena na uske bočne prolaze uz zid, a ostali posjetitelji ne bi imali nesmetan pogled na samo zbivanje. Ceremonija svečanog ulaska te samog čina promocija prepoznatljive su slike dugogodišnjeg korištenja aule.

Treći je Denzlerov doprinos unutrašnjem uređenju zgrade vestibul. Uz profinjenu obradu ploha zidova, Denzler je oblikovao cjelovit, reprezentativan ulazni prostor, funkcionalno važan kao vjetrobrani prostor. Iz današnje perspektive Denzlerova razrada metalnog okvira krila vrata djeluje pomalo robustno, ali

to je bilo u duhu vremena, a u sklopu financijskih mogućnosti vjerojatno jedino moguće rješenje.

Obnova pročelja zgrade i njezinog pretprostora zacijelo je najveći doprinos njezinom današnjem izgledu. Oni čine prepoznatljivu sliku tog dijela grada. Prozračnom ogradom, većim ozelenjenim površinama ispred zgrade i pravokutnom popločnom plohom unutrašnjeg trga oblikovao je reprezentativni pretprostor zgrade te istaknuo njezino južno pročelje iz vizura s trga. Elementima kao što su staze i popločeni unutrašnji trg povećao je uporabnu kvalitetu. Unutrašnji trg mjesto je zastajkivanja i komunikacije, a njegova ograda pruža i mjesta za sjedenje. Paralelne staze nenametljivo omogućavaju brže kretanje u vrtu.

Svoju veliku projektantsku karizmu Denzler je iskazao u obnovi stubišta i ostvario najsnažniji pečat na zgradi Rektorata. Pomno odmjerenim potezima stvorio je nove prostorne vrijednosti u jasno definiranim granicama. Takav projektantski zadatak arhitekti bi riješili ili „suvremenom“ interpretacijom koja negira zatečeno ili faksimilskom obnovom koja respektira zatečeno. No Denzler je išao svojim putem. Stubište je funkcionalno podijelio

na tri glavna elementa: ujednačeni ugodni uspon, prostrani ulazni pretprostor i auratski prostor skulpture. Svi oni znatno uvećavaju reprezentativnost ulaska u zgradu. Strpljivom ustrajnošću razradio je sve detalje stepeništa, poput detalja stuba, ograde, kandelabra, vijenaca, postolja skulpture, opločenja zidova te popločenja podova, stvarajući tako jedinstvenu cjelinu, usklađenu s južnim pročeljem.

Arhitektonsko djelovanje Jurja Denzlera na zgradi Sveučilišta u duljem je razdoblju urodilo mnogobrojnim projektima. Ovim je istraživanjem većina grafičke dokumentacije, više od 350 nacрта iz ostavštine arhitekta Denzlera, na Arhitektonskom fakultetu analizirana i razvrstana u mape po godinama od 1961. do 1977. U tom je razdoblju Denzler rješavao široki raspon programskih zadataka: od urbanističkih projekata, preko dogradnja i raznih unutrašnjih adaptacija, do mnogobrojnih arhitektonskih detalja i opreme. Moguće je pratiti i razvoj razmišljanja o određenim tematskim zadacima u dužem periodu: od produljenja prozora na južnom pročelju, usklađivanja svih pročelja do oblikovanja vanjskog ulaznog stubišta.

U dugotrajnoj povijesti zgrade Denzler je bio jedini koji je toliko dugo i ustrajno rješavao sve njezine elemente i time ostavio svoj biljeg, prepoznatljiv kao oblikovni i stilski sloj šezdesetih i sedamdesetih godina. Uvijek je vodio suptilan dijalog s postojećim elementima zgrade, poštovao njezin identitet, ali ga kreativno i kritički dorađivao. Među takve projekte ubrajamo oblikovanje prozorskih otvora u prizemlju, unutrašnje uređenje aule i vestibula, uređenje vanjskog pretprostora s oblikovanjem ograde, ulaza u Sveučilište, unutrašnjeg trga i pravocrtnih staza, napokon i nezaobilaznu obnovu vanjskog kamenog stubišta. Denzlerovim oblikovanjem ono je postalo prepoznatljiva slika zagrebačkog Sveučilišta, štoviše, svojevrsni simbol naše Alme Mater.

Juraj Denzler

46.
Pogled na zgradu i južni
predvrt u proljeće
Foto: Filip Beusan

Kratice

AS = Arhiva Sveučilišta

AF = Arhiv?

DAZ = Državni arhiv u Zagrebu

- 1 *** 1967: 4, 20
- 2 Bedenko, 1971: 10; Kolacio, 1977; Premerl, 1977: 82; Knežević, 1996: 618-619
- 3 Sekulić–Gvozdanović, 1978: 12–16
- 4 Šegvić, 1986: 234
- 5 AS, Denzler, 1955: 2
- 6 Radove je podijelio u dvije skupine. Prvu čine vanjski radovi, uređenje vanjskog stubišta, snižavanje parapeta prozora u prizemlju (u skladu s prozorima na pročelju zgrade u Frankopanskoj ulici) te popravak cijelog pročelja. Drugu skupinu unutrašnjih radova dijeli na pet podskupina. To su uređenje glavnog vestibula, preuređenje odjela Rektorata, uređenje glavnog stubišta u prizemlju, izgradnja soba na katovima te završni radovi. AS, Denzler, 1955: 3-5
- 7 AS, Albini, 1955: 1-2
- 8 AS, 1955: 1-2
- 9 DAZ, GPZ-GO sign. 3060, građ. dozvola br. 19867-II-1955
- 10 AS. Od ostalih Albinijevih projekata u arhivi Sveučilišta sačuvani su projekt aule, projekti prozora u hodniku i prozora na podestu između prizemlja i prvog kata glavnog stubišta, projekt portirnice. U reorganizaciji aule drveni je podij premjestio s istočnog dijela prostorije u zapadni te oblikovao nova ulazna jednokrlna vrata na zapadnom zidu, uz južno pročelje. Portirnicu je smjestio u prostor ispod zapadnog kraka glavnog stubišta. Drvenom je stijenom odijelio prostor portirnice i novi prostor sa suterenskim stepenicama. Prilikom navedenih adaptacija težilo se osuvremenjivanju prostorija (nova rasvjeta, fluorescentna rasvjeta u glavnom hodniku, antena za radioaparte i priključak za telefon u sobi rektora, zvonu na ulaznim željeznim vratima u hodniku), ali su se slijedili i diktati politike (portret maršala Tita za sobu rektora, ulje Josipa Vanište). U vestibulu i hodniku planirane su kamene ploče sa sagom koji slijedi glavni pravac kretanja.
- 11 AS, 1957: 1
- 12 AS, Rektor, 1958: 1-2
- 13 Knežević, 1996: 291-292
- 14 Jakšić, 2007: 113-115
- 15 AS, 1961: 1
- 16 Uchytíl, Barešić, 2000: 175
- 17 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1961
- 18 AS, Serdar, 1961: 1
- 19 AS, Denzler, 1961: 1
- 20 AS, Serdar, 1961: 1
- 21 AS, Denzler, 1962: 1-3. U opisu postojećeg stanja istočnog dijela prizemlja, u srpnju 1962. navedeni su drveni podovi iz godine 1882., dotrajale instalacije postavljene izvan zidova te dotrajala stolarija raznog formata i oblika.
- 22 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1962.
- 23 DAZ, Rješenje br. 05-16469-1962, Zagreb, 22. kolovoza 1962. Na nacrtu je zapisano da je potrebno izraditi 10 komada, broj koji odgovara broju otvora između bočnih i središnjeg rizalita, stoga se ovo produljenje ne odnosi na produljenje prozora na istočnom rizalitu (produljenje na zapadnom rizalitu rezultat je Albinijeve adaptacije sobe rektora). Prozori na bočnim pročeljima produljeni su prije 1945.
- 24 AS, Denzler, 1962a: 1
- 25 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1962
- 26 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1962
- 27 AS, Denzler, 1962b: 1-3
- 28 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1962
- 29 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1962
- 30 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1962. U arhivi Sveučilišta sačuvan je troškovnik namještaja u kojem se za adaptaciju Rektorata traži zidna stelaža, pult za urudžbeni zapisnik, stelaža za pohranjivanje spisa i odlaganje papira, garderobna stijena s kovanim kukama i policom za šešire te devet cjelovitih radnih soba, kao i rasvjetna tijela za vijećnicu (AS, Denzler, 1962c: 1-2).
- 31 AS, Denzler, 1962: 2. U arhivi Arhitektonskog fakulteta sačuvan je Denzlerov projekt adaptacije suterenskog sjevernog dijela zapadnog krila zgrade, u kojem je dvoranu uz ulično pročelje namijenio „doručkovaoni“. Proširio je prostor središnjeg stubišta za jednu prozorsku os prema jugu, preoblikovao stubište mijenjajući smjer uspinjanja te oblikovao izlaz na Frankopansku ulicu. U bočnom hodniku postavio je dizalo (AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1962).
- 32 AS, Denzler, 1962: 2. U dvorištu su se nalazile trošne drvene građevine, spremišta za gorivo, kanalizacija je bila oštećena, a sama površina „neuređeno zemljano tlo“.
- 33 AS, Denzler, 1962d: 1-11
- 34 AS, Tomašić, 1962: 1
- 35 AS, Tomašić, 1963: 1; Mažuran, 1963: 1-2. Poznato je da je Denzler odabrao dvije vrste kamena „Valtura unito“ iz kamenoloma kod Pule i „Seline“ iz kamenoloma Selina u Istri za obnovu kamenih dijelova pročelja. Također doznajemo da nakon obnove pragovi vrata kabineta nisu u istoj razini. Zbog postavljanja kamenih ploča u hodniku na prvom i drugom katu došlo je do oštećenja od habanja. Tijekom žbukanja dvorišnog pročelja izvađene su stare klupčice, postavljene nove i pritom su zazidani kosi parapeti. Vrata u kabinete nisu zamijenjena dvostrukima, nego su popravili jednostruka. Radi se i na infrastrukturi, na što upućuju za-

- htjev za priključenje nove kanalizacije suterena, ponuda za bešumne ventilatore te upozorenje o zapuštenim dimnjacima.
- 36 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1963
- 37 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1963
- 38 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1963
- 39 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1963
- 40 Ulazi se u središnji hodnik stana iz kojeg je moguće pristupiti u kuhinju i sobu na istočnoj strani te kupaonici na zapadu. U tom je dijelu također smjestio skladišta, ali se u njih pristupa iz kolnog prolaza.
- 41 Odmah uz sjeverni ulaz na hodnik se vežu prostori za administraciju, preradu ploča te knjigovežnicu i kserograf na istočnoj strani, dok su sa zapadne strane smještene sanitarne prostorije, središnji hodnik te ulaz u knjigovežnicu. Uz južno pročelje u suterenu smještene su također prostorije knjigovežnice, umnožavanja, raznih pogona i skladišta. U njih se pristupa iz glavnog sjevernog hodnika te iz hodnika koji povezuje sjeverni hodnik i suterenski ulaz u osovini pročelja, ispod podesta glavnog vanjskog stubišta.
- 42 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1963
- 43 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1963
- 44 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1963
- 45 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1964
- 46 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1964
- 47 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1964
- 48 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1964. Prostor vratarnice omeđen je staklenim drvenim pregradama. Ulazna stijena ima prozorsko okno ispred pulta na vertikalni pomak te jednokrnlina vrata. Loža je uvučena u prostor ispod stubišnog kraka te omogućuje pristup ulazu u sanitarne prostorije.
- 49 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1964
- 50 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1965
- 51 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1965
- 52 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1966
- 53 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1966
- 54 ***, 1967.
- 55 AS, 1968: 1-7; Denzler, 1968: 1-4
- 56 AS, Denzler, 1968: 2
- 57 AS, Denzler, 1968: 3
- 58 AS, 1968: 2
- 59 AS, 1968: 2-3
- 60 AS, 1968: 4-5
- 61 AS, Denzler, 1968: 2
- 62 AS, 1968: 5
- 63 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1968
- 64 Izduženi centralni podest s ugaonim ojačanjima ima ogradu sa ispunom od deset modula. Bočno ga sa svake strane prati ograda stubišnih krakova uz pročelje od pet modula, tj. promatrajući južno pročelje upravo ta polovična vrijednost u modulima bočnih ograda dodatno naglašava centralnu poziciju podesta i njegovu duljinu. Bočne ograde stubišnih krakova okomitih na zgradu u igri modula prate ritam uspinjanja, pa njihov ritam glasi 9 + 4 (međupodest) + 9 modula.
- 65 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1969. Te godine izrađeni su projekti instalacija. To su projekti za sezonski rezervoar te kotlovnice i dimnjak. Projekti se sastoje od nacрта oplate, armature i statičnog proračuna, čiji je konstruktor ing. Božidar Šneler. Također je izrađena shema dvorišne kanalizacije.
- 66 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1969. Ovdje se izdvajaju nova dvokrilna vrata kolnog ulaza, koji je Denzler projektom proširio. Drvene letve u ovom su slučaju postavljene vertikalno.
- 67 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1970
- 68 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1971
- 69 Valja naglasiti da je obnova vanjskog glavnog stubišta završena 1971. Iako nisu sačuvani zapisnici, građevna i uporabna dozvola, sa sigurnošću možemo ustvrditi da je obnova završena u prvoj polovini te godine. Bedenko u članku pisanom u povodu sedamdesetpete godišnjice rođenja arhitekta Denzlera (Bedenko, 1971: 218) objavljuje i fotografije već gotovog stubišta sa skulpturom „Povijest Hrvata“. Stoga nije točan podatak koji objavljuje Šegvić (Šegvić, 1986: 234) da je obnova završena godine 1976., što potom preuzimaju ostali autori u relevantnoj literaturi.
- 70 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1971
- 71 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1972. Od arhitektonskih detalja u unutrašnjosti zgrade Denzler je izradio jedino projekt postave spomen-ploče u niši vestibula. Za razliku od projekata iz 1970., taj je put pravokutna spomen ploča postavljena dužim bridom horizontalno.
- 72 Projekt uređenja slobodnog pretprostora s prilazom i zelenilom odobren je u lipnju 1975.
- 73 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1973
- 74 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1974
- 75 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1975
- 76 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1976
- 77 AF, AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1977

LITERATURA

- BARIŠIĆ, Z. (2000.), *Juraj Denzler, dipl.ing.arh, redoviti profesor, u: Sveučilište u Zagrebu – Arhitektonski fakultet, 1919/1920. – 1999/2000.; Osamdeset godina izobrazbe arhitekata u Hrvatskoj* (gl. ur. Obad Ščitaroci, M.), Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str. 182.
- BEDENKO, V. (1971.), *Sedamdeset pet godina profesora Denzlera, Čovjek i prostor*, XVIII/218, Zagreb, str. 10.
- JAKŠIĆ, N. (2007.), *Arhitektonski opus Jurja Denzlera tridesetih godina dvadesetog stoljeća*, disertacija, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
- KNEŽEVIĆ, S. (1996.), *Zagrebačka Zelena potkova*, Školska knjiga i FS, Zagreb
- KOLACIO, Z. (1977.), *Majstor arhitektonskog izraza*, Vjesnik, 11. siječnja 1977., Zagreb
- MIKAC, N., LASLO, A. (1982.), *Arhitektonski vodič I, Donji grad 19. i 20. stoljeće*, Čovjek i prostor, XXIX/354, Zagreb, prilog
- PREMERL, T. (1977.), *Od klasičnog reda do vlastite moderne* (prof.arh. Juraj Denzler), Kaj, X/3-5, Zagreb, str. 82.
- PREMERL, T. (1981.a), *Graditelj reda i harmonije (in memoriam Jurju Denzleru)*, Vjesnik, 6. listopada 1981., Zagreb.
- PREMERL, T. (1981.b), *Djelo klasične i suvremene harmonije oblika, Arhitekt Juraj Denzler 1896-1981.*, Čovjek i prostor, XXVIII/343, Zagreb, str. 11.
- PREMERL, T. (1993.) *Juraj Denzler, u: Hrvatski biografski leksikon, 3/Č-D* (gl. ur. Macan, T.), Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, str. 296.
- SEKULIĆ-GVOZDANOVIĆ, S. (1978.), *Tri istaknuta djela iz opusa arhitekta Jurja Denzlera*, Rad JAZU, Knjiga 381, Razred za likovne umjetnosti, Knjiga VIII, Zagreb, str. 12. - 16.
- SEKULIĆ-GVOZDANOVIĆ, S. (1983), *Juraj Denzler 1896. – 1981.*, Izložba

izabranih radova u povodu druge godišnjice smrti, Arhitektonski fakultet u Zagrebu, 10.-20. listopada 1983., Čovjek i prostor, XXX/368, Zagreb, str. 31.

ŠEĀVIĆ, N. (1986.), *Stanje stvari, jedno viđenje 1945-1985.*, Arhitektura XXXIX, 196.-199/86., Zagreb, str. 234.

SEKULIĆ-GVOZDANOVIĆ, S., GETLIHER, A. (1997.), *Juraj Denzler, Zmaj od Harmice, arhitekt, svestrani graditelj i obnovitelj, Znanstveni skup Znameniti članovi Družbe „Braća Hrvatskog Zmaja”, Družba „Braća Hrvatskog Zmaja”, Zagreb, str. 35. - 37.*

SEKULIĆ-GVOZDANOVIĆ, S. (1999.), *Obnova zgrade, u: Zgrada Sveučilišta u Zagrebu* (gl. ur.: Premerl, T.), Sveučilište u Zagrebu, Zagreb

SEKULIĆ-GVOZDANOVIĆ, S. (2000.), *Arhitekt Juraj Denzler-monografija, Družba „Braća Hrvatskog Zmaja”, Zagreb, str. 50., 60. - 65., 94., 99.*

UCHYTIL, A.; BARIŠIĆ, Z. (2000.), *Juraj Denzler, dipl.ing.arh, redoviti profesor, u: Sveučilište u Zagrebu – Arhitektonski fakultet, 1919/1920. – 1999/2000.; Osamdeset godina izobrazbe arhitekata u Hrvatskoj* (gl. ur.: Obad Ščitaroci, M.), Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str. 175.

*** (1967.), *Katalog izložbe arhitektonskih ostvarenja i projekata prof. Jurja Denzlera prigodom sedamdesete godišnjice njegova života, Kabinet grafike Jugoslavenske akademije, Zagreb, str. 4., 20.*

*** (1991.), *Juraj Denzler, u: Arhitekti članovi JAZU* (ur. Galić, D.), Rad HAZU, Knjiga 437, Razred za likovne umjetnosti, Knjiga XIV, Zagreb, str. 56. - 61.

ARHIVSKI IZVORI

AF: Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Kačićeva 26, Zagreb, Ostavština Jurja Denzlera (AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA 1961-77)

AS: Rektorat Sveučilišta u Zagrebu, Trg maršala Tita 14, Zagreb, arhiva Sveučilišta (Mapa 56 „Glavna Sveučilišna zgrada – adaptacija, nacrti, ugovori i dr. Prof. Albini i dr. 1954 - 1963.”)

HAZU: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Kabinet za arhitekturu i urbanizam, Andrije Hebranga 1, Zagreb, Juraj Denzler (AKD 96/33A1-2)

DAZ: Državni arhiv u Zagrebu, Opatička ulica 29, Zagreb, Zbirka građevne dokumentacije (ZGD), sign. 3060

IZVORI ILUSTRACIJA

sl. 1 i 3 AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1961

sl. 2 i 14 foto Jakšić, 2009.

sl. 4 i 6 AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1962

sl. 5, 24 - 26, 28, 36, 38, 39, 41 - 44, 46

foto Beusan, 2009.

sl. 7- 12 AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1963

sl. 13, 15, 18, 20 AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1964

sl. 16, 17, 23, foto Balaban, 2008.

sl. 19 osobna arhiva autorice, veljača 2008.

sl. 21 AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1965

sl. 22 AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1966

sl. 27 AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1968

sl. 29 – 33 AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1970

sl. 34, 35 AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1969

sl. 37 AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1971

sl. 40 AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1972

sl. 45 AF/JD/OBNOVA/1961-1/MAPA1974

DOKUMENTACIJSKI IZVORI

- AS, DENZLER, J. (1955.), *Rektorat Sveučilišta*, Zagreb, 4. travnja 1955.
- AS, ALBINI, A. (1955.), *Plan za provedbu*, Zagreb, 7. srpnja 1955.
- AS, ***, (1955.), *Ugovor o izradi arhitektonskog elaborata i s tim vezanim radovima za uređenje prostorija i glavnog vestibula Rektorata Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb, 13. srpnja 1955.
- AS, ***, (1957.), *Ugovor o izradi arhitektonskog elaborata i s tim vezanim radovima za uređenje prostorija Rektorata te za adaptaciju i dogradnju glavne sveučilišne zgrade*, Zagreb, 3. siječnja 1957.
- AS, ALBINI, A. (1957.), *Izujestaj Rektoratu Sveučilišta*, Zagreb, 31. siječnja 1957.
- AS, REKTOR, (1958.), *Zgrada Sveučilišta na Trgu maršala Tita 14*, Zagreb, 18. veljače 1958.
- AS, ***, (1961.), *Gradnja i osiguranje potrebnih sredstva za adaptaciju zgrade na Trgu maršala Tita 14*, Zagreb, 1961.
- AS, SERDAR, V. (1961.), *Fotogrametrijsko snimanje fasada glavne sveučilišne zgrade*, Zagreb, 16. ožujka 1961.
- AS, SERDAR, V. (1961.), *Uređenje zgrade na Trgu maršala Tita 14, molba za kabelski priključak*, Zagreb, 3. studenog 1961.
- AS, DENZLER, J. (1961.), *Prema izboru iz Vašeg kataloga naručujemo 2 komada lusteru od kovanog željeza...*, Zagreb, 30. studenog 1961.
- AS, LANG, R. (1962.), *Rektoru Sveučilišta*, Zagreb, 19. siječnja 1962.
- AS, DENZLER, J. (1962.) *Investicioni program uređenja glavne sveučilišne zgrade na Trgu maršala Tita 14 – druga etapa*, Zagreb, 1. srpnja 1962.
- AS, DENZLER, J. (1962.a), *Troškovnik za staklarske radove na glavnoj zgradi Sveučilišta*, u sklopu Investicijskog programa uređenja glavne sveučilišne zgrade na Trgu maršala Tita 14 – druga etapa, Zagreb, 1. srpnja 1962.
- AS, DENZLER, J. (1962.b), *Troškovnik za vodoinstalaterske i kanalizacione radove te dobavu i montažu sanitarnih predmeta u glavnoj zgradi Sveučilišta*, u sklopu Investicijskog programa uređenja glavne sveučilišne zgrade na Trgu maršala Tita 14 – druga etapa, Zagreb, 1. srpnja 1962.
- AS, DENZLER, J. (1962.c), *Troškovnik opreme za glavnu zgradu Sveučilišta*, u sklopu Investicijskog programa uređenja glavne sveučilišne zgrade na Trgu maršala Tita 14 – druga etapa, Zagreb, 1. srpnja 1962.
- AS, DENZLER, J. (1962.d), *Troškovnik za zidarske radnje u zgradi Sveučilišta*, u sklopu Investicijskog programa uređenja glavne sveučilišne zgrade na Trgu maršala Tita 14 – druga etapa, Zagreb, 1. srpnja 1962.
- AS, TOMAŠIĆ, B. (1962.), *Sveučilište moli odobrenje za izvođenje radova na fasadi*, Zagreb, 6. rujna 1962.
- AS, TOMAŠIĆ, B. (1963.), *Institutu građevinarstva Hrvatske*, Zagreb, 12. siječnja 1963.
- AS, MAŽURAN, J. (1963.), *Izujestaj o stanju radova na adaptaciji I. i II. kata zgrade na Trgu maršala Tita 14*, Zagreb, 6. ožujka 1963.
- AS, ***, (1968.), *Zapisnik o sastanku zainteresiranih u predmetu adaptacije zgrade Sveučilišta, III. etapa – uređenje predprostora i obnova pročelja – na temelju poziva broj 06 249/2-196.7*, Zagreb, 10. siječnja 1968.
- AS, DENZLER, J. (1968.), *Opis i obrazloženje obnove pročelja, tehnički opis uz projektnu dokumentaciju „Obnova pročelja“*, Zagreb, 30. siječnja 1968.
- DAZ, *Rješenje br. 05-16469-1962.*, Zagreb, 22. kolovoza 1962.

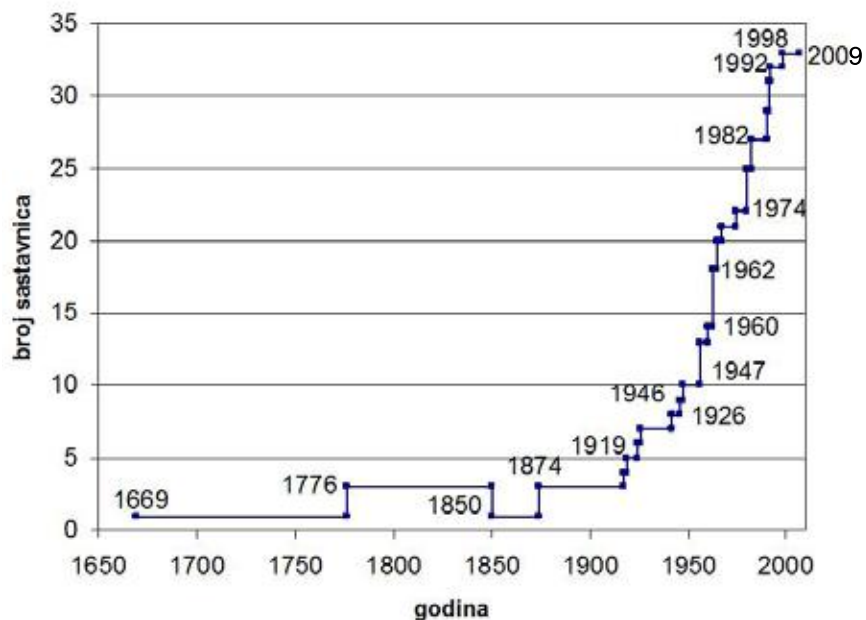
Bojan Baletić

Tradiciija i vizije

Razvoj Sveučilišta u Zagrebu

Kad je Sveučilište 1882. godine na sajmišnom trgu preuzelo zgradu nesuđene bolnice, koja se prethodnih deset godina koristila kao tvornica duhana, u nju su se s Gornjega grada preselila dva njegova fakulteta, mudroslovni i pravni, dok je treći, bogoslovni ostao na Kaptolu. U to je vrijeme zagrebačko sveučilište brojilo ukupno 39 nastavnika i 420 studenata. Reforma Sveučilišta iz 1874. i preseljenje u veće prostore bili su temelj njegova daljnjeg razvoja. Sveučilište bilježi znatan skok u međuratnom razdoblju kada se pet fakulteta udvostručilo. Poslije Drugog svjetskog rata, bilo pridruživanjem ili dijeljenjem, broj sastavnica porastao je na sadašnje 33 sastavnice: 29 fakulteta, 3 umjetničke akademije i jedan sveučilišni centar. S brojem sastavnica rastao je i broj nastavnika i studenata.

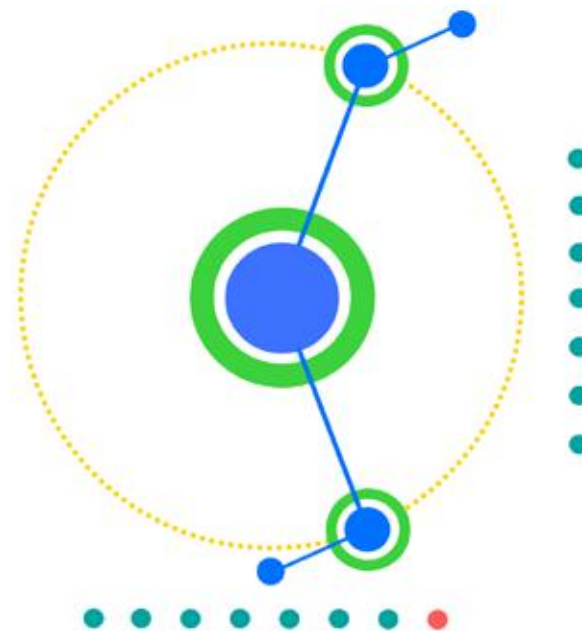
Danas Sveučilište u Zagrebu ima gotovo 5.500 nastavnika, odnosno oko 4.700 istraživača te oko 60.000 studenata, i najveće je sveučilište u Hrvatskoj s tradicijom visokoškolske nastave u kontinuitetu od 340 godina, (135 godina kao moderno sveučilište). Po svojoj znanstvenoj i stručnoj produkciji ono je i vodeća nacionalna istraživačka institucija, prepoznatljiva u svijetu po svojim brojnim veza-

Grafički prikaz porasta broja sastavnica

ma i vidovima suradnje s inozemnim sveučilištima. Glavnina sadržaja Sveučilišta smještena je u Zagrebu, no dio njegovih sastavnica nalazi se i u drugim gradovima: Varaždinu, Sisku, Čakovcu i Petrinji. Sveučilište također posjeduje širom zemlje veći broj objekata i posjeda koji služe za održavanje povremene i terenske nastave. Ti objekti imaju posebnu ulogu u obrazovnom procesu kao okvir za suradnju sa domaćim i međunarodnim sveučilištima, a kao točke za suradnju s regijama i lokalnim zajednicama. Ukratko, po tim pokazateljima Sveučilište u Zagrebu ima ulogu vodećeg nacionalnog sveučilišta.

Ideogram prostornog sustava Sveučilišta u Zagrebu

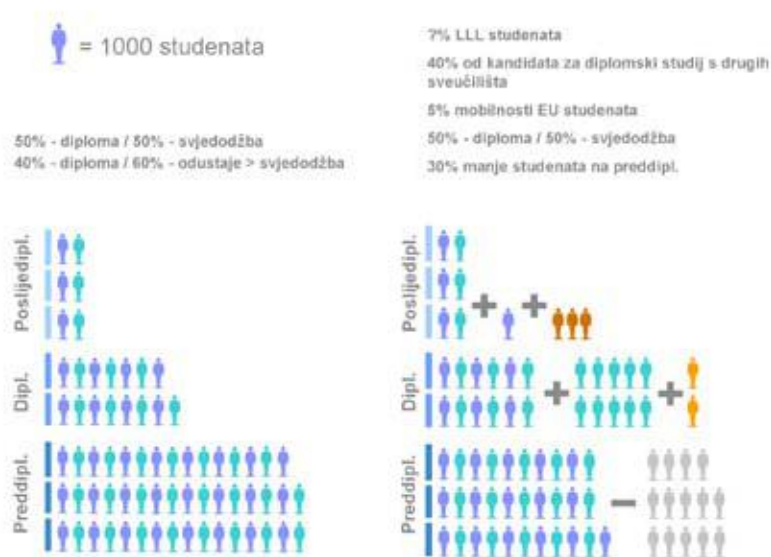

Suvremeni izazovi pred razvojem Sveučilišta

Sveučilište u Zagrebu ušlo je u 21. stoljeće suočeno s novim izazovima koji će neminovno izazvati velike strukturne promjene u njegovom daljnjem razvoju. Dovoljno je spomenuti Bolonjsku reformu studijskog sustava, liberalizaciju i širenje visokoškolske mreže u Hrvatskoj, razvoj informatičkih i komunikacijskih tehnologija, sve veću dostupnost međunarodnih programa i projekata, studentsku i nastavničku mobilnost te ulazak u visokoobrazovno i istraživačko područje Europske unije. Budući razvoj Sveučilišta usmjeren je transformaciji od obrazovnog prema istraživačkom sveučilištu. Kako navodi rektor Aleksa Bjeliš u predgovoru dokumenta „Strateške odrednice za prostorni plan“: „Sveučilište u te promjene ulazi s velikim očekivanjima, sa sviješću da se u njihovoj provedbi i sama mora mijenjati. Stoga ono istodobno prolazi i kroz usporedni proces integracije, kako funkcionalne i organizacijske, tako i poslovne i pravne. Sve više postaje očigledno da su za niz komponenti složenog sveučilišnog ustrojstva i djelovanja neminovne racionalizacije i poboljšanja kao nužan preduvjet za dostizanje adekvatne razine kompetitivnosti u međunarodnom nadmetanju. U svim tim novim okolnostima, obilježenim ubrzanim profiliranjem sveučilišnog svjetskog, i naročito europskog visokoobrazovnog prostora, Sveučilište u Zagrebu i u budućnosti mora zadržati i ojačati značajke

jakog istraživačkog sveučilišta. To uz ostalo podrazumijeva veću koncentraciju na diplomatske i poslijediplomske studije temeljene na stjecanju spoznaja istraživanjem. Tome je pretpostavka sudjelovanje u što većem broju znanstvenih i stručnih projekata, kako domaćih tako i

Bolonjska reforma 2005 – 2010 _ ka istraživačkom sveučilištu

Ilustracija prikazuje dvije projekcije u strukturi studenata na Sveučilištu: trenutnu koja bi se trebala razviti zbog reforme i željenu. Priloženi graf prikazuje distribuciju studenata na tri ciklusa studiranja, gdje je dominantan preddiplomski. Ovakva struktura upućuje na obrazovni profil ukupnog studija. Profil u kojem bi značajniju ulogu imao diplomski i poslijediplomski studij karakteristika je istraživačkog sveučilišta. Druga grafika simulira postizanje „istraživačkog profila“ sveučilišta kroz smanjenje preddiplomskih studenata kao rezultat policentričnog razvoja te okupljanje najboljih studenata iz Hrvatske na diplomskim studijima. u budućnosti je nužno planirati i graditi specifične sadržaje koji omogućuju razvoj studentskog istraživačkog potencijala

stranih, te intenzivna suradnja sa društvenom i gospodarskom sredinom u razvojnim programima važnim za Republiku Hrvatsku. Želja nam je Sveučilište u Zagrebu pozicionirati kao dominantnu adresu za napredne studije i znanstveno usavršavanje u Hrvatskoj. U daljnjoj perspektivi Sveučilište u Zagrebu želimo promovirati i kao važno središte visokog obrazovanja i istraživanja u široj regiji“.

Što se tiče prostornog razvoja, izazov se pojavio u listopadu 2006. godine kada je na inicijativu predsjednika RH Stjepana Mesića, i uz podršku Vlade, zemljište bivše Vojarne Borongaj dodijeljeno na korištenje Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa kako bi se osigurao prostor za novi kampus Sveučilišta u Zagrebu te prostor za institute i agencije. Nakon adaptacije vojnih objekata za potrebe nastave u listopadu 2007. Sveučilište je preselilo na Borongaj svoje tri sastavnice, a u novom je kampusu započeo akademski život. Potencijal i veličina od 92 ha novog kampusa nametnuli su potrebu jasne srednjoročne i dugoročne projekcije, kojom bi se sagledao razvoj Sveučilišta, ali i utjecaj kampusa na razvoj istočnog dijela grada. Takve sprege Sveučilišta i Grada javljale su se od kraja 19. stoljeća, ali nisu dovoljno spoznate ni opisane.

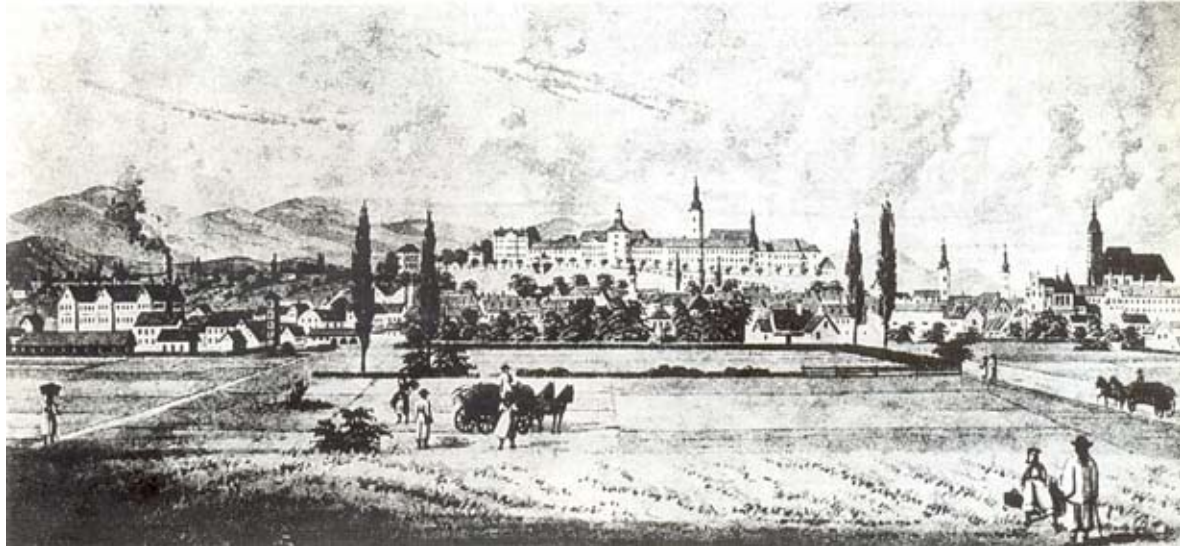
Izgled kampusa
Borongaj

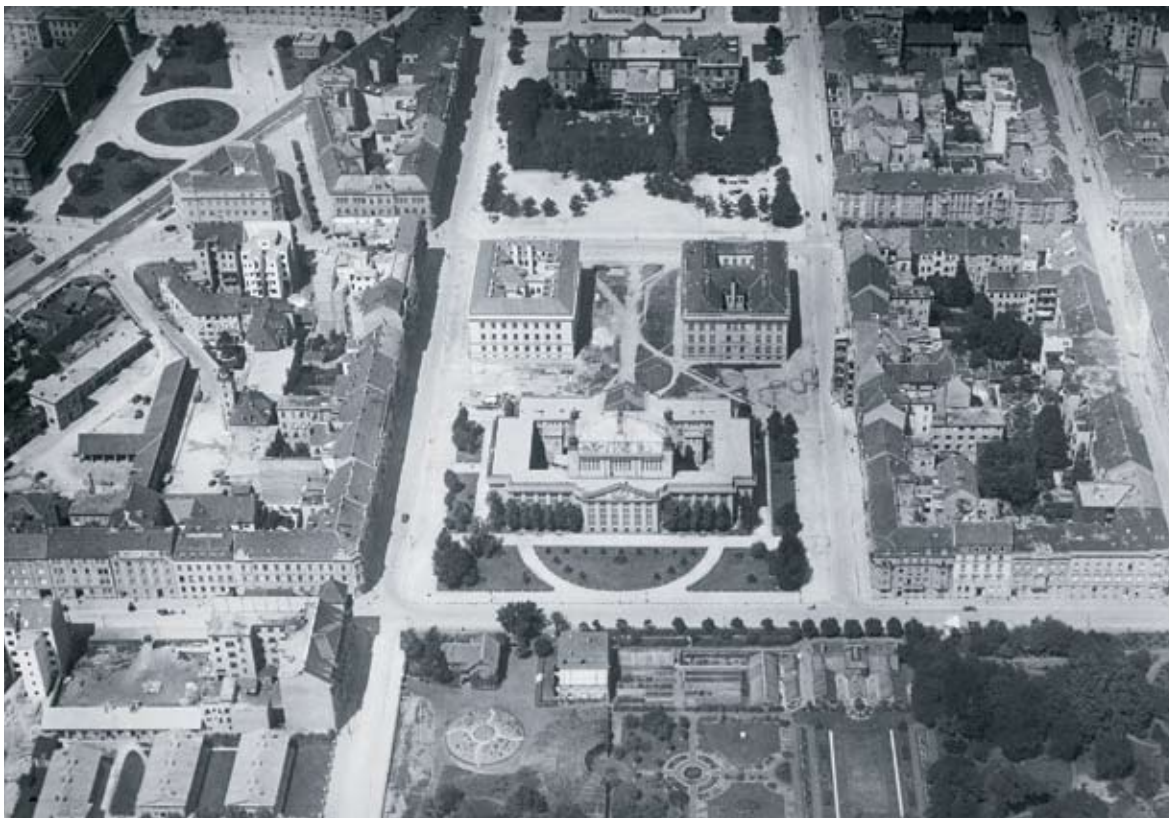
Prostorni razvoj Sveučilišta

Sveučilište započinje svojim djelovanjem u 17. stoljeću na zagrebačkom Gornjem gradu. U drugoj polovini 19. stoljeća ulaskom u sadašnju zgradu, Sveučilište s većinom svojih sadržaja prelazi u Donji grad, tada na zapadni rub grada. Autoritet institucije i zgrade utjecat će u posljednjoj dekadi tog stoljeća na transformaciju sajmišnog trga i oblikovanje reprezentativnog zapadnog kraka *Zelene potkove*, sjajne urbanističke ideje utemeljiteljskog razdoblja. Sveučilište će svojim reprezentativnim prostorima (Botanički vrt, 1891.) i zgradama (Sveučilišna knjižnica, arh. R. Lubynski, 1913.; Kemijski institut, arh. V. Bastl, 1913.; Fizikalni institut, arh. E. Steinmann, 1927.) pridati tom urbanom prospektu arhitektonski karakter koji će postati prepoznatljiva oznaka Zagreba. Gradnjom velebne secesijske zgrade Sveučilišne knjižnice zaključeno je jedno stilsko razdoblje, ali istovremeno ta zgrada mnogočime, napose svojom armirano-betonskom konstrukcijom, nagoviješta novo doba.

Prostorno širenje Sveučilišta nastavlja se 1917. godine otvaranjem Medicinskog fakulteta i klinika na Šalati (prenamjenom zgrada Plemičkog konvikta iz 1909. arhitekti I. Fischer i D. Sunko, i Gimnazijske zgrade iz 1914. arhitekta I. Fischera.), koji

Zgrada bivše bolnice
na rubu grada

Sveučilišna
knjižnica i Instituti

će zauvijek promijeniti ladanjsko-ruralni izgled toga dijela grada. Sveučilište inicira urbanizaciju sjeveroistočnog dijela grada i ponovno potvrđuje sklonost da iskorači u nova područja i sudjeluje u razvoju grada. Kasnije će u susjedstvu biti izgrađeno i Nadbiskupsko sjemenište (arh. J. Neidhardt, 1936.), a potom, u drugoj polovini 20. stoljeća, zgrade Instituta „Ruđer Bošković“ (arh. K. Ostrogović, 1950-55.) i kasnije Prirodoslovno-matematičkog fakulteta (arh. M. Čanković, 1970-98.), čime će biti upotpunjena obrazovno-istraživačka zona.

U drugoj polovini 20. stoljeća razvojem grada južno od željezničke pruge, na područje Trnja, Sveučilište širi svoje sadržaje i unutar modernističke urbanizacije novog dijela grada formira reprezentativni potez u oslonu na ideju *sveučilišne osi*, koja se javila sedamdesetak godina ranije. Na toj osi sagrađeni su Elektrotehnički fakultet (danas FER, arh. B. Tušek, 1962.), Filozofski fakultet (arh. B. Tušek, 1960.) i Fakultet strojarstva i brodogradnje (arh. M. Haberle i M. Jurković, 1961.). Nešto kasnije na susjednom području Zagrebačkog zbora u Savskoj ulici 25 našao je mjesto Studentski centar, današnja sastavnica Sveučilišta. Nove zgrade Poljoprivrednog (J. Pičman i Radna grupa Zagreb, 1932. - 35.), Veterinarskog

Kompleks Medicinskog
fakulteta na Šalati

(arh. Z. Vrkljan, 1935 - 62.), Tehničkog (arh. M. Kovačević, 1940.), Ekonomskog (izvedeno po projektu arh. J. Denzlera, 1952.) i Tehnološkog fakulteta (arh. A. Albini, 1964.) na širem području Donjega grada predstavljaju vrijedne primjere zagrebačke prijeratne i poslijeratne moderne arhitekture. Pri kraju 20. stoljeća sadržaji Sveučilišta razasuti su čitavim urbanim područjem Zagreba, ali i u drugim gradovima.

U novom stoljeću razvoj Sveučilišta započinje novim urbanim izazovom – stvaranjem kampusa za 21. stoljeće na Borongaju, kojeg će odrediti novo iskustvo akademskog života, tehnološki programi u

Novosagrađeni potez
fakultetskih zgrada u Trnju

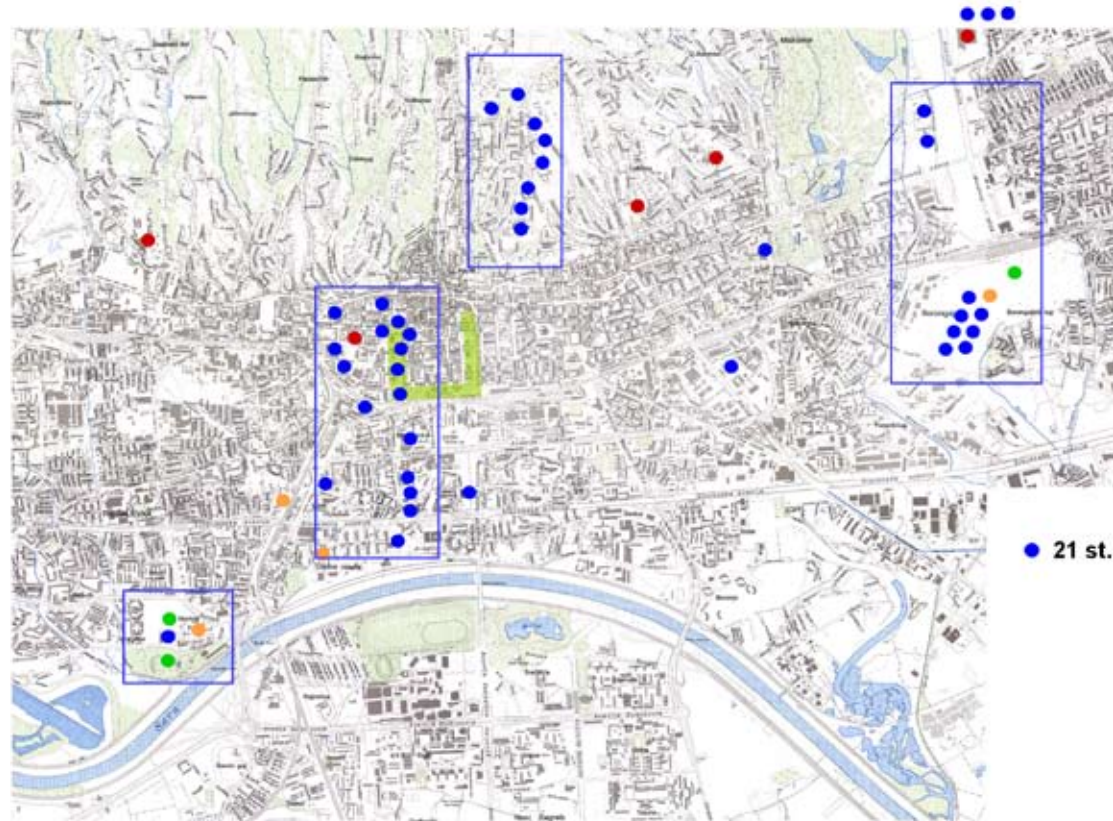
Istočni dio grada i
prostor kampusa
Borongaj

suradnji sa gospodarstvom, održiva gradnja i urbana afirmacija. Novi prostor riješit će sadašnje prostorne probleme dijela sastavnica, ali i omogućiti prostorni razvoj i ostvarenje mnogih nastavnih, istraživačkih i razvojnih sinergija. Od svih dosadašnjih područja grada na kojima su nastajali sadržaji Sveučilišta, Borongaj je svakako najviše urbaniziran. Produženjem Ulice grada Vukovara, prolaskom tramvaja kroz kampus, reorganizacijom gradske željeznice i postavljanjem stajališta na Borongaju taj će prostor biti kvalitetno povezan s ostalim dijelovima Sveučilišta i grada.

Sagledavajući prezentirani povijesni slijed, uočava se neobična pravilnost: gotovo svakih pedeset godina Sveučilište dobiva novi prostorni izazov, rješavanjem kojega osigurava vlastit razvoj, ali i definira novu urbanu kvalitetu. Sadašnji je izazov velik, veći od svih dosadašnjih, a pretpostavlja urbanu viziju i razvojnu mudrost. Na Sveučilištu i njegovim sastavnicama, ali i na Vladi i Gradu, velika je odgovornost da kvalitetno iskoriste pruženu priliku. Borongaj je izazvao i planiranje novog razmještaja sastavnica, odnosno definiranje tri jasne prostorne cjeline: istočni, sjeverni, središnji i sportski kampus.

Planirane koncentracije
sastavnica u Zagrebu

Kampusi u Zagrebu

Istočni kampus sastoji se od dvije prostorne cjeline. Njegov sjeverni dio čini teritorij uz istočnu granicu parka Maksimira na kojem se nalaze Agronomski i Šumarski fakultet te polja koja fakulteti obrađuju za potrebe nastave i istraživanja. Južni dio čini novi znanstveno-obrazovni kampus Borongaj s tri jasne zone: sveučilišnom, znanstvenom i zonom Studentskog centra (SC). U sveučilišnoj zoni planirane su zgrade za sedam fakulteta (Prehrambeno-biotehnoški fakultet, Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije, Grafički fakultet, Tekstilno-tehnološki fakultet, Fakultet prometnih znanosti, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet i Hrvatski studiji), nadalje za središnju knjižnicu i središnji auditorij, studentski dormitorij, znanstveni muzej, istraživačke centre i znanstveno-tehnološki park. U okviru SC-zone nalaze se središnji restoran, tehnički pogoni te istočni sklop sveučilišnih sportskih sadržaja koji je komplementaran sa zapadnim sklopom u okviru sportskog kampusa na Savi. Znanstvena zona u nadležnosti je Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, a u njoj su zgrade državnih instituta (instituti društvenih znanosti, Državni hidrometeorološki zavod), agencije (CARNet, Bicro) i razvojni inkubatori (Biocentar). Sjeverni i južni dio kampusa planira se povezati javnim zelenim potezom, dijelom mudrog

RADOVA, Bojan Raletić : Borongaj – projekt održivog karn

Nacrt istočnog
kampusu

Pogled sa sjevera na
područje istočnog
kampusu

urbanog koncepta zelenih „prstiju“ koji osiguravaju dotok svježeg zraka s Medvednice u grad. Budući urbani razvoj trebao bi voditi računa o tim prirodnim pogodnostima.

Sjeverni kampus Sveučilišta prostire se od Medicinskog fakulteta na Šalati prema sjeveru do Instituta „Ruđer Bošković“: u smjeru sjever - jug ima oko 2 km, a u smjeru istok - zapad do 400 m. Položeni na blagim zelenim padinama, ni zgrade ni okoliš nemaju strogi urbano-parkovni oblik poput Središnjeg kampusa, a raspored je slobodniji i prilagođen topografskim značajkama tla.

Pretpostavke za potpuno ostvarenje sjevernog kampusa preseljenje je klinika Medicinskog fakulteta sa Šalate na Rebro, smještaj Katoličko bogoslovnog fakulteta u Međubiskupijsko sjemenište na Voćarskoj cesti i napokon gradnja novih fakultetskih zgrada. Kad se taj plan ostvari, uspostaviti će se kontinuirani slijed sveučilišnih sadržaja počev od Medicinskog fakulteta na jugu, preko Katoličko-bogoslovnog fakulteta na Voćarskoj cesti do Horvatovca, gdje su smještene zgrade Matematike, Fizike i Kemije, a u planu je gradnja zgrade Biologije, Geografije i Geo-

Nacrt sjevernog kampusa

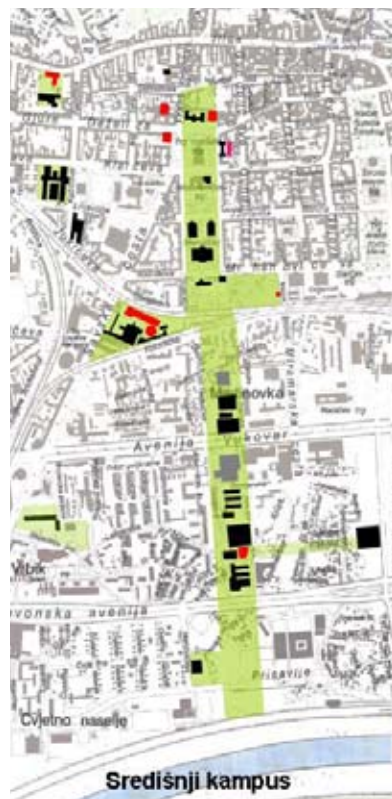

Pogled sa sjevera na područje sjevernog kampusa

logije, čime će se dovršiti mini-kampus Prirodoslovno-matematičkog fakulteta. Prema sjeveru nadalje slijede Institut za fiziku i Institut „Ruđer Bošković“ koji sa sveučilišnim sadržajima čine prostornu, ali i funkcionalnu cjelinu. Gradnjom nove zgrade Farmaceutsko-biokemijskog fakulteta u susjedstvu, u Alagovićevoj ulici gdje se otprije nalazi botanički vrt tog fakulteta, područje kampusa proširuje se i prema zapadu. Neposredno ispod botaničkog vrta Farmaceutsko-biokemijskog fakulteta nalazi se Škola narodnog zdravlja „Andrija Štampar“ koja je sastavnica Medicinskog fakulteta. U potpunjenjem sadržaja sjevernog kampusa konceptualno se zaokružuju sadržaji posvećeni istraživanjima tijela, duha i prirode.

Središnji kampus predstavlja povijesno područje Sveučilišta, koje se prostire od zgrade Rektorata prema jugu, u dužini 2.000 m i širini 150 m. Na tom je potezu slijed sveučilišnih objekata, koji na sjeveru počinje zgradom Rektorata Sveučilišta, a završava zgradom Sveučilišnog računskog centra na Prisavlju. Nakon planiranog razmještaja sastavnica na tom urbanom prospektu, poznatom i kao *Sveučilišna os*, nalazit će se Rektorat, Pravni

Nacrt središnjeg
kampusa

Središnji kampus:
pogled prema sjeveru

Središnji kampus:
pogled prema jugu

fakultet, Muzička akademija, Akademija dramske umjetnosti, buduće poslijediplomsko središte, stara zgrada Sveučilišne knjižnice (danas Hrvatski državni arhiv), Botanički vrt Sveučilišta, Studentski centar, Fakultet elektrotehnike i računarstva, dvije zgrade Fakulteta strojarstva i brodogradnje te Filozofski fakultet sa svojom knjižnicom. U neposrednom susjedstvu te osi na Trmju nalazi se Nacionalna i sveučilišna knjižnica i Učiteljski fakultet, dok su u blizini osi u Donjem gradu smješteni Rudarsko-geološko-naftni fakultet, Arhitektonski fakultet, Građevinski fakultet i Geodetski fakultet te Akademija likovnih umjetnosti.

Iako se ideja *Sveučilišne osi* javlja u svim planovima već više od pedeset godina, taj potez do danas nije dovršen. Započeta *Sveučilišna aleja* – kad bude dovršena, odnosno povezana s Runjaninovom ulicom na sjeveru i Slavonskom avenijom na jugu – predstavljat će funkcionalnu poveznicu čitavog prostora i napokon jasno definirati njegov urbani karakter, koji već obilježava sjeverni dio poteza. Taj potez sjajno oslikava i različite faze zagrebačke urbanizacije. Njegov središnji dio čini cjelina stare Sveučilišne knjižnice sa zgradama instituta, Botanički

Sveučilišna os – urbano
nedefinirani dio između
Marulićevog trga i
Vukovarske ulice

vrt i trokut Studentskog centra s vrlo interesantnom arhitekturom. Dijelovi tog sklopa danas su urbanistički nedorečeni i nepovezani zbog neriješenih problema željezničke pruge, dok je Studentski centar u lošem stanju. Sve to zahtijeva urbanističku razradu, kvalitetne projekte i ulaganja. Bude li to ostvareno, taj bi sklop trebao postati središnji i naj-representativniji dio zagrebačkog Sveučilišta što bi mu u smislu arhitektonskog identiteta neupitno moralo osigurati prepoznatljivost u europskoj mreži visokoškolskih institucija.

Potez od zgrade Sveučilišta do Botaničkog vrta svjedoči o povezanosti Sveučilišta i Grada u oblikovanju reprezentativnog perivojnog prospekta, koji ujedno ima obilježja urbanog sveučilišnog kampusa. Ta dvostruka funkcija daje tom potezu poseban karakter i živost. Iako je gotovo potpuno definiran, Sveučilište unutar njega nalazi mogućnosti za daljnji razvoj svojih sadržaja. Tako je okoliš povijesne zgrade Sveučilišta posljednjih pedesetak godina bio predmetom najvećeg interesa arhitekata i urbanista.

Povijesni izgled zapadnog
dijela potkove sa označenim
sveučilišnim sadržajima

Urbanistički i arhitektonski prijedlozi za okoliš zgrade Sveučilišta

Povodom 300-te obljetnice osnutka Sveučilišta, arhitekt i profesor Juraj Denzler svojom je obnovom pročelja (završeno 1971.) i preoblikovanjem neposrednog okoliša, definirao današnji izgled zgrade koja u urbanoj svijesti, posebno akademskih građana, predstavlja važnu sliku – i Sveučilišta i trga. Napokon, izuzetno kvalitetnom postavom Zdenca života Ivana Meštrovića, arhitekt Ignjat Fischer stvorio je 1911. oblikovnu, sadržajnu i simboličnu sponu zgrade Sveučilišta i Hrvatskog narodnog kazališta, sjedišta dvaju najvažnijih sadržaja trga.

No, desetak godina prije toga, 1958. godine, na užem natječaju za izradu idejnog urbanističko-arhitektonskog rješenja poteza od Ilice do Botaničkog vrta, s težištem na dva bloka između Ilice do Trga maršala Tita i rješenju prometa, javili su se prijedlozi koji su u punom poletu poslijeratnog modernizma postavili pod znak pitanja i opstojnost zgrade Sveučilišta. Od četiri pozvana arhitekta radove su predali Ivan Vitić, Božidar Rašica i Vladimir Turina. Članovi ocjenjivačkog suda bili su arhitekti prof. Nikola Dobrović, prof. Drago Ibler, Zdenko Kolacio i Eduard Ravnikar, te Vido Vrbanić kao izvjestitelj. Vrijednosni stav tog doba ogleda se u postavka-

Zdenac života, 1958.
Arhiv Tošo Dabac,
MSU, Grad Zagreb

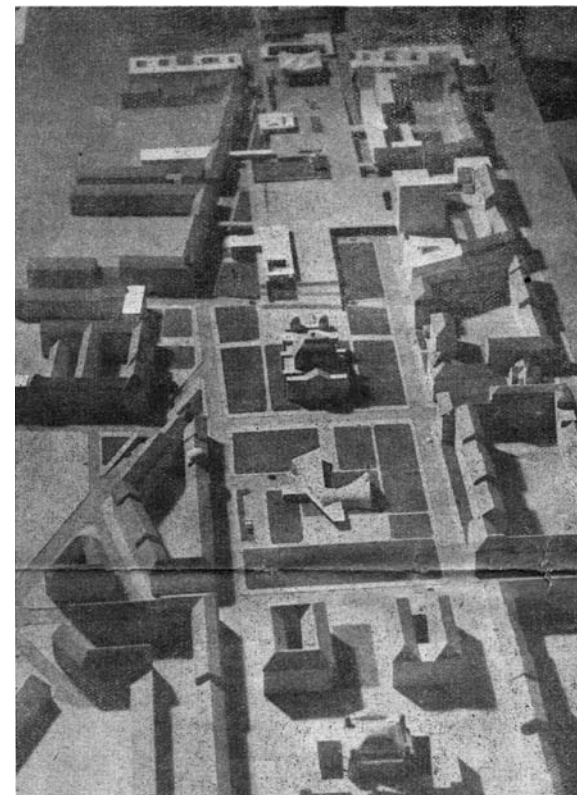
ma na kojima Rašica temelji svoj pristup: „Jedva 450 metara od Trga Republike zakopala se ‘periferija’ iza uličnih fasada. Upravo u toj preostaloj ‘periferiji’ u centru grada, nameće se imperativ, kojim se odstranjuje ovo naslijeđe. Na tom prostoru treba stvoriti suvremeni urbani prostor, racionalan, humaniziran, koji u sebi nosi odgovor na predviđeno rušenje: odnos društvene vrijednosti postojećeg stanja prema urbaniziranom mikrorajonu u centru grada, koji treba da nam pribavi mnogo veću korisnost i rentabilnost od ‘periferije.’“ Ova je tema pokretač brojnih rasprava i 50 godina kasnije.

U svim natječajnim radovima novom se prometnicom u smjeru sjever – jug sveučilišni perivoj skraćuje s istoka. Novi programi predviđaju se na mjestu susjednog samostana i crkve Sestara milosrdnica. Što se tiče stare sveučilišne zgrade, Vitić je potpuno uklanja, Rašica je postavlja na stupove, dok je jedini Turina čuva kao vrijedni dio povijesnog naslijeđa. Na temelju tih prijedloga komisija je razmatrala mogućnost zamjene stare zgrade Sveučilišta novom, ali je ipak uočila i njezine vrijednosti te zaključila: „Naročita je karakteristika zgrade rektorata u njenom kosom postavljanju u odnosu na zamišljenu uzdužnu os kompozicije i na ulice povučene u pravcu sjever-jug.

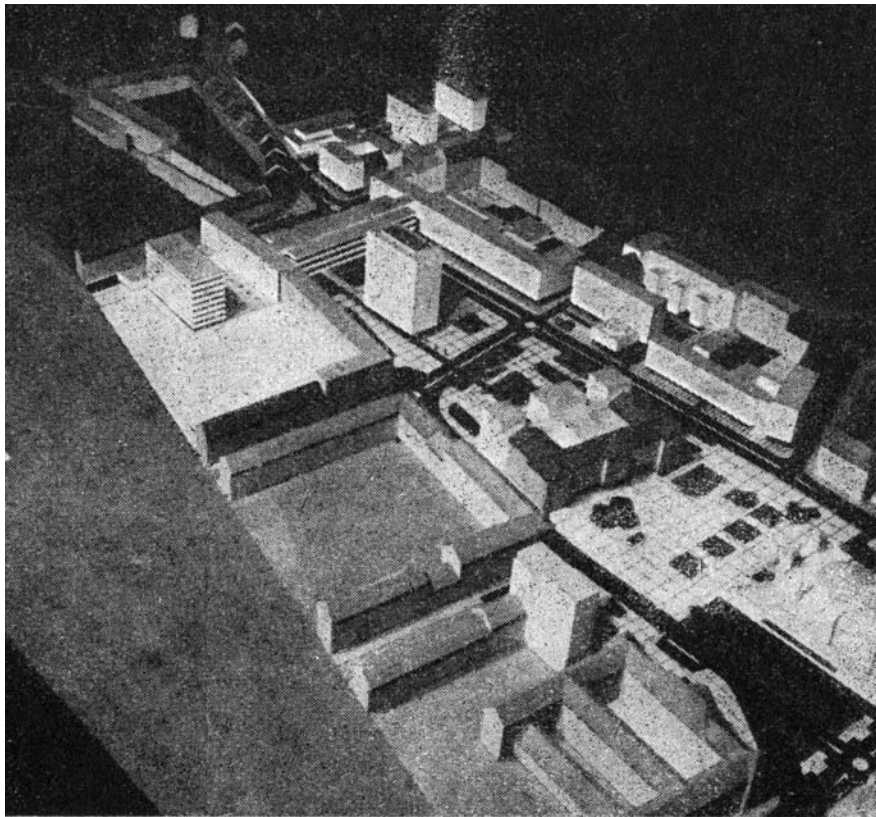
A taj kosi pravac, koji u odnosu na Trg Maršala Tita predstavlja izvjesnu draž, unosi ozbiljnu disharmoniju u kompoziciju slijedeće prostorne jedinice iza Rektorata. ... Zbog tradicije treba Rektorat ili sačuvati ili na istom mjestu u adekvatnim kompozicionim odnosima ostvariti kvalitetan objekt istog sadržaja. Veće adaptacije nisu prihvatljive... „Među prijedlozima stručne komisije upućene NOO-u Donji grad bio je i „da se dā načelno lokacija za novu zgradu Sveučilišta, na mjestu današnjeg Rektorata – simbolom kojeg bi se sačuvala tradicija.“

U svojim naknadnim komentarima rezultata natječaja i stavova komisije Vladimir Turina bio je kritičan i jedini je pozitivno ocijenio zgradu: „Smatrao sam, nadalje, kao apsolutnu nužnost, očuvanje postojeće zgrade Rektorata Univerziteta, njeno adaptiranje do integralnog volumena sa sjeverne strane, i potrebe izgradnje novog Pravnog fakulteta sjeverno od ovog volumena. ... Smatram veoma riskantnim prijedlog za kasniju izgradnju Univerzitetskog centra uz eventualnu eliminaciju starog objekta Rektorata Univerziteta. Pitanje je za serioznu diskusiju, kakav bi objekt suvremenog mjerila uspješno zamijenio stari postojeći. Ne smatram se nikakvim sentimentalnim borcem za starudije koje posjedujemo, samo

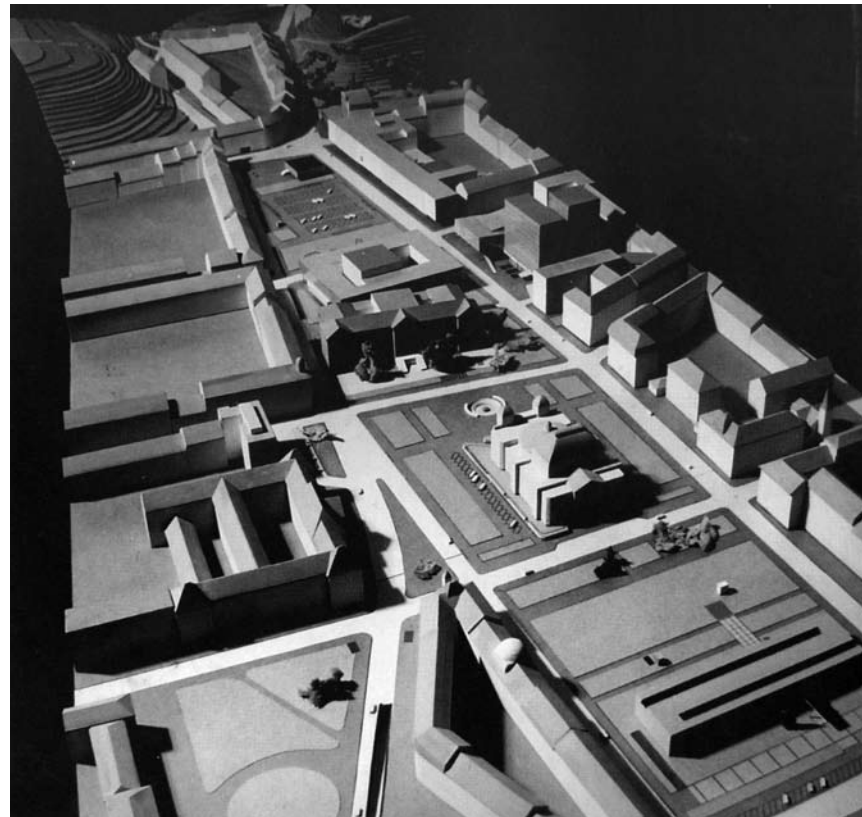
Ivan Vitić:
Natječajni rad, 1958.

Božidar Rašica:
Natječajni rad, 1958.

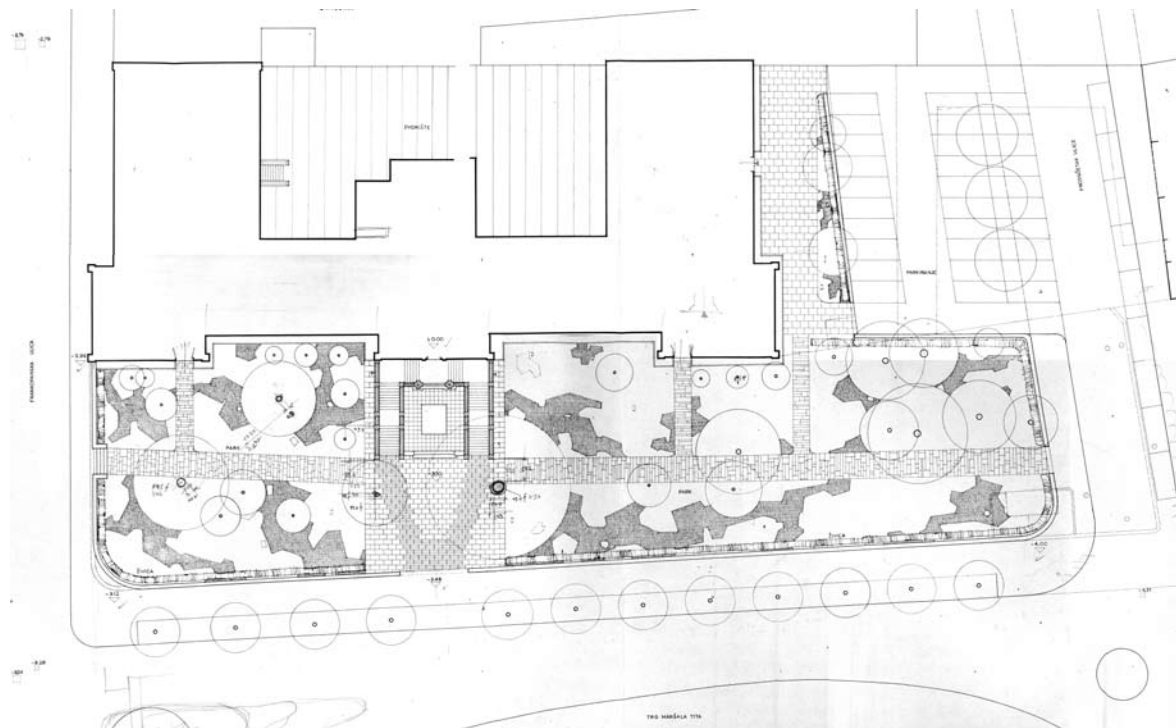

Vladimir Turina:
Natječajni rad, 1958.

se ne mogu oteti dojmu da takvih objekata posjedujemo veoma malo. Uza svu rezervu mogao bih nabrojiti svega tri, četiri: Rauchova u Gornjem gradu, Rektorat koji je u pitanju i – katedrala na Kaptolu.“

Upisom urbanističke cjeline Donjeg grada u Registar nepokretnih spomenika kulture grada Zagreba 1962. godine radikalni programski pristupi postali su stvar prošlosti. U poglavlju „Spomenici kulture“ navodi se, da eventualne suprotnosti između povijesnih vrijednosti i novih potreba treba riješiti polazeći od „progresivnih stavova“ kojima će se ostvariti nove kvalitete, a spomenici kulture i vrijedni stari ambijenti doći do punog izražaja. Urbanistički program iz 1965. godine zastupa stav „da čitav grad predstavlja harmoničnu cjelinu u kojoj će sve etape razvoja sačuvati i održati svoje bitne historijske vrijednosti“. Urbanistički zavod grada Zagreba izradio je 1967. „Program uređenja centra grada“, kojim se predlaže raščišćavanje unutrašnjosti blokova od postojeće nekvalitetne izgradnje, korištenje oslobođenih površina za izgradnju nadzemnih i podzemnih parkirališta te proširenje lokala uređivanjem pasaža. Taj novi pristup povijesnom ambijentu bio je podloga i za Denzlerove intervencije na zgradi Sveučilišta i njezinu okolišu.

Juraj Denzler: Plan uređenja Sveučilišnog perivoja, 1966.

Pogled iz zraka na blokove oko zgrade Sveučilišta, 2009.

njenim prizemljem koje spaja različite obrazovne sadržaje, željelo se 2009. godine istisnuti nezgrapnim prijedlogom o izgradnji javne garaže ispod Trga maršala Tita, iako ona nije predviđena u Generalnom urbanističkom planu. Garaža bi sadržavala četiri etaže s 576 parkirnih mjesta i komercijalne sadržaje. U sklopu tog projekta najavljena je i izgradnja nove podzemne dvorane Hrvatskog narodnog kazališta s 257 mjesta. Kolni ulazi u garažu predviđeni su sa strane kazališta, dok bi pješački vodili iz samog kazališta, nogostupa ispred Sveučilišta, unutar vrta zgrade Pravnog fakulteta (kbr. 2-4), iz Prilaza Gjüre Deželića i iz Masarykove ulice. Realizacija podzemne garaže na tom mjestu nesumnjivo bi se odrazila na planove Sveučilišta o dogradnji novih sadržaja uz svoju zgradu i u njezinu neposrednom okolišu.

Prijedlog je izazvao brojne kritike zbog smisla, lokacije i načina predlaganja ideje što je u konačnici rezultiralo time da je Gradska skupština nakon opsežne rasprave 18. ožujka 2010. donijela „Zaključak o unaprijeđenju sustava prostornog planiranja u Gradu Zagrebu“ u kojem stoji da se lokacija Trga maršala Tita briše iz popisa gradskih projekata (članak II, stavak 11.), odnosno da se u središnjem

dijelu Donjeg grada i na Gornjem gradu uspostave zone zabrane gradnje javnih garaža (članak II, stavak 2.). Time je Trg maršala Tita ostao, za sada, sačuvan u svom povijesnom obliku. Preostaje samo dilema i rasprava o njegovom imenu (Trg maršala Tita – Kazališni trg – Sveučilišni trg).

Današnje potrebe Sveučilišta i arhitektonske studije

Zgradu Sveučilišta danas koriste Rektorat Sveučilišta (pola razizemlja i prizemlje), Pravni fakultet (prvi i drugi kat) te Sveučilišna tiskara (pola razizemlja i privremeni objekt u vrtu).

Razvojem Sveučilišta nužno je bilo pojačati sveučilišne službe. Tako je Rektorat u posljednjih nekoliko godina povećao broj zaposlenih da bi odgovorio na brojne suvremene zahtjeve praćenja i provođenja nastave, znanstvenih istraživanja, te financijskog poslovanja na Sveučilištu. U nedostatku prostora dio sveučilišnih službi smješten je u bivšu zgradu PMF-a u Zvonimirovoj ulici, što otežava dnevno poslovanje Rektorata. Takav razvoj službi u okviru Rektorata trenutno je nužan, no dugoročno zahtijeva da se središnji sveučilišni uredi odvoje i prerastu u sveučilišnu administraciju koja mora radi veće djelotvornosti objediniti i dio funkcija koje su danas distribuirane u pojedinim sastavnicama. Idealna je lokacija za taj budući sadržaj u Studentskom centru (Savska cesta 25) zbog njegove središnje pozicije u prostornom rasporedu sadržaja Sveučilišta. Tako bi u zgradi Sveučilišta ostao samo Rektorat, odnosno uredi povezani s institucijom Rektora i sustavom upravljanja Sveučilištem, te sveučilišna arhiva.

Pogled na Sveučilišni perivoj, 2009.

Pogled na dvorište zgrade, 2009.

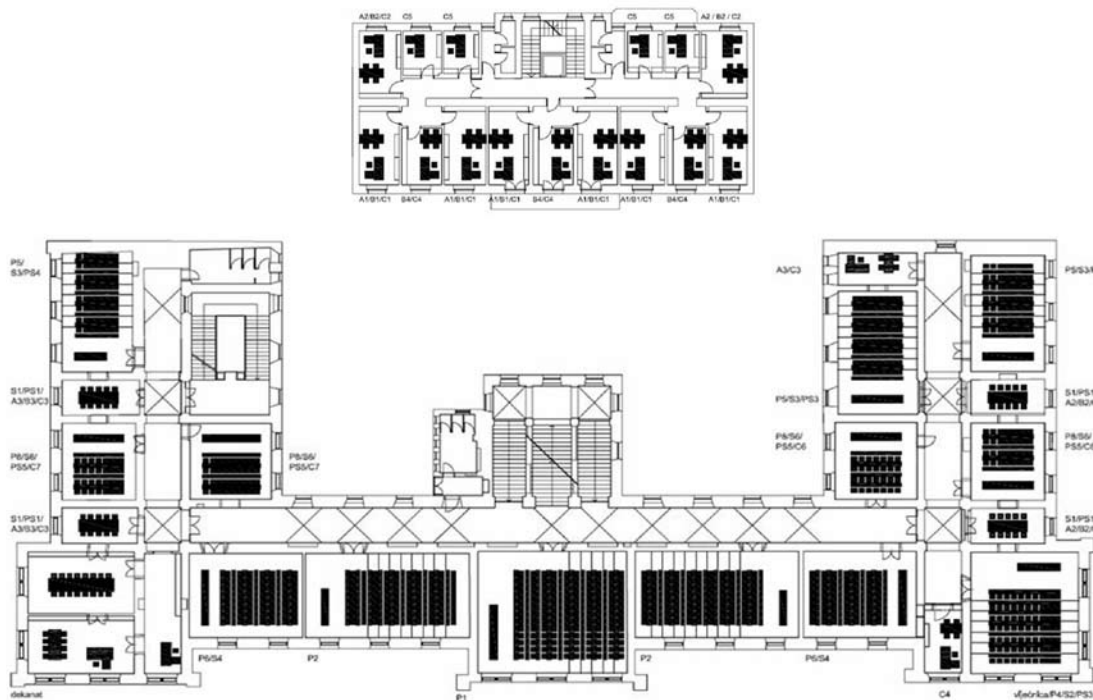

Na temelju ovih razmišljanja planirane potrebe za Rektorat su ove: veća aula koja bi mogla primiti oko 350 ljudi, a koristila bi i Pravnom fakultetu, prostorije za arhivu i urede, koji će se upotpuniti iseljenjem Sveučilišne tiskare.

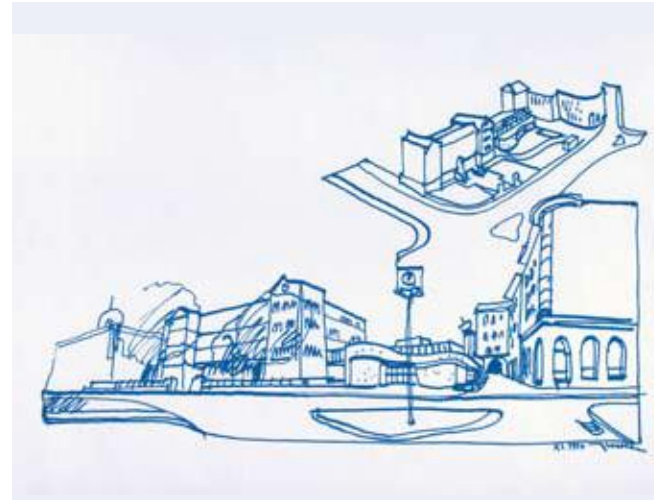
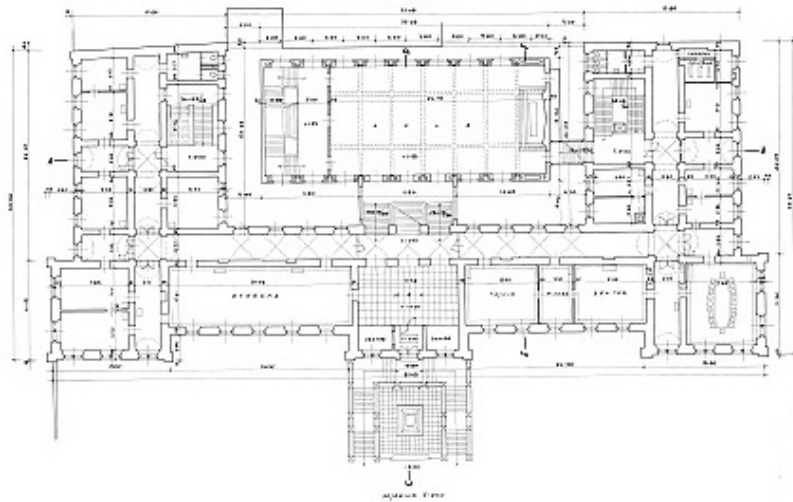
Prostori koje zauzima Sveučilišna tiskara u razizemlju zgrade Sveučilišta i vrtu nisu dovoljni ni prikladni za njen rad i budući tehnološki razvoj. Stoga se predviđa da se Sveučilišnu tiskaru preseli u kampus Borongaj u bivšu vojnu zgradu u kojoj su se nalazile radionice. Time se otvara mogućnost rješavanja prostornih potreba Rektorata i Pravnog fakulteta i novog definiranja razizemlja, prostora dvorišta i vrta.

Pravni fakultet danas održava nastavu na nekoliko lokacija u Zagrebu: u zgradi Sveučilišta, u zgrada-ma na Trgu maršala Tita 3, u Ćirilometodskoj ulici 2 (studij upravnog prava), Nazorovoj ulici broj 51 (studij za socijalni rad) i u Gundulićevoj ulici broj 10 (fakultetska nastava i društveno veleučilište). Potreba za prostorom i okupljanjem sadržaja u posljednjih je 50-tak godina iznjedrila mnoge interesantne prijedloge: tako o dogradnjama, gradnji

Pravni fakultet,
tlocrt II kata
zgrade TMT 14 i
TMT 3, 2008.

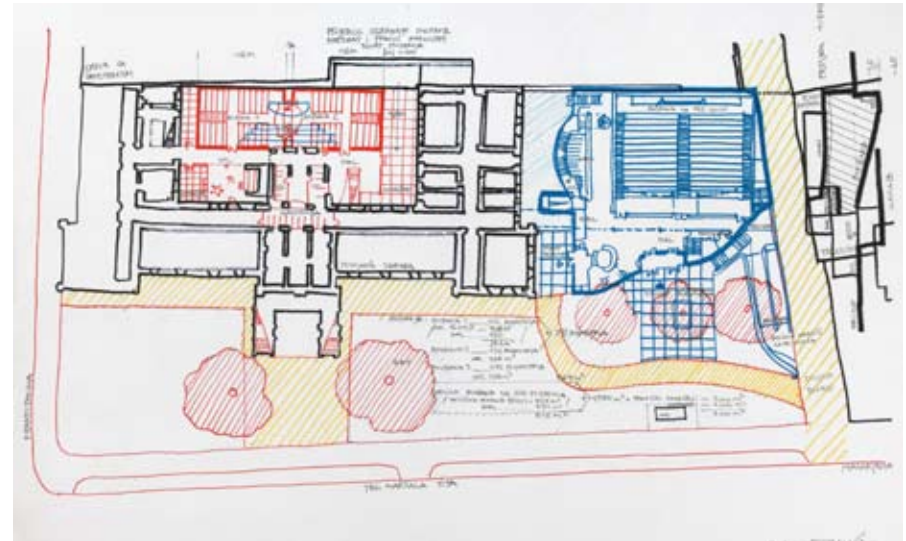

Juraj Denzler:
Projekt za veliku
aulu, 1963.

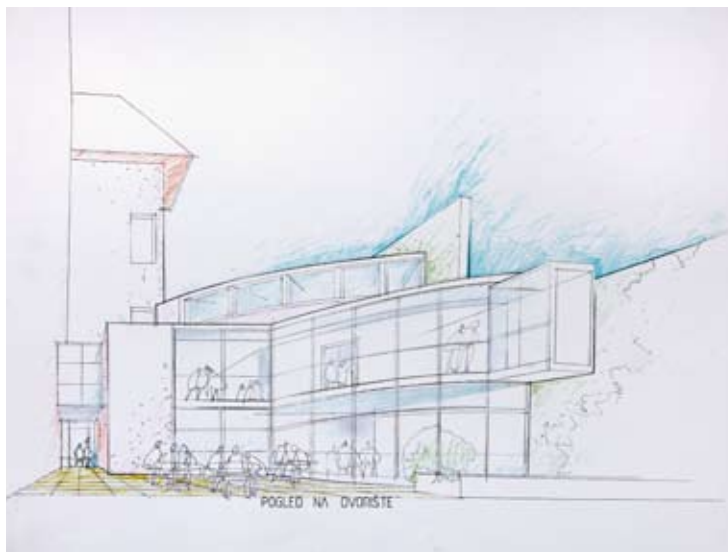
M. Čanković i
I. Juras: Perspektiva
dogradnje Pravnog
fakulteta, 1998.

M. Čanković i
I. Juras: Tlocrt
dogradnje Pravnog
fakulteta, 1998.

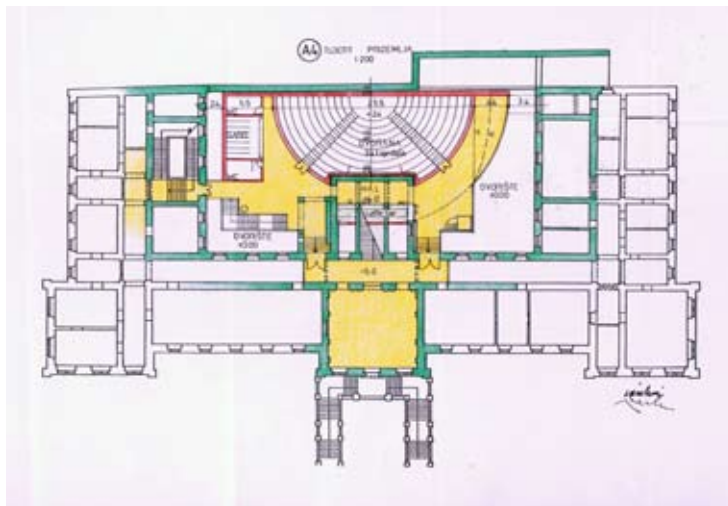

na novoj lokaciji ili preseljenju dijela sadržaja u druge zgrade. Na kraju je zaključeno da preseljenje Pravnog fakulteta na neku novu lokaciju nije prihvatljivo. Gotovo je nužno da Pravni fakultet ostane s dijelom svojih sadržaja u staroj zgradi Sveučilišta, a da se ostale prostorne potrebe riješe u neposrednom susjedstvu. Iako je Pravni fakultet posljednjih godina smanjio upisnu kvotu, novi nastavni standardi zahtijevaju veći broj manjih grupa, a time i dodatni prostor – manje dvorane, prostorije za individualni rad studenata, ugostiteljstvo i što je najvažnije, bolji prostor za smještaj bogate knjižnice (350.000 naslova) sa čitaonicama.

Prijedlozi za rješavanje prostornih potreba Sveučilišta na ovoj lokaciji javljaju se već 1960-tih. Arhitekt Juraj Denzler izradio je projekt nove zgrade koju je interpolirao u dvorište stare zgrade. U njoj je predvidio veliku aulu i predavaonice. Sljedeća studija javila se trideset godina kasnije. Godine 1998. arhitekti Milan Čanković i Ivan Juras izradili su studiju u kojoj su analizirani svi otvoreni prostori – i dvorište i vrt, ali je težište bilo na vrtu u kojem je utvrđena mogućnost dogradnje. Izrađene su brojne varijante u kojima se detaljno ispituju mogućnost

M. Čanković i I. Juras:
Perspektiva dogradnje
dvorane u dvorištu zgrade
Sveučilišta, 2002.

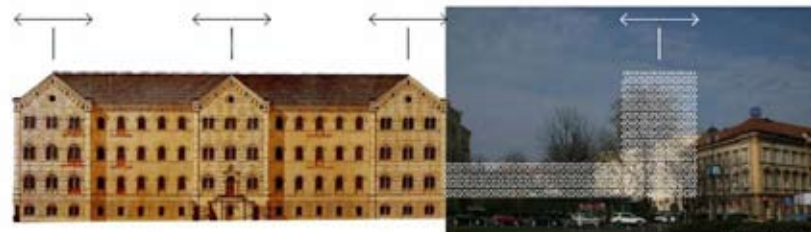
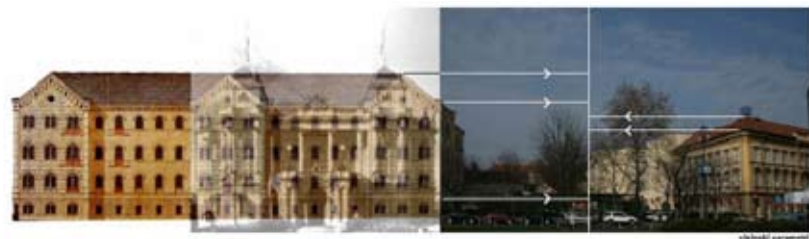

M. Čanković i I. Juras:
Tlocrt dogradnje dvorane
u dvorištu zgrade
Sveučilišta, 2002.

rješavanja prostornih potreba u vrlo osjetljivom urbanističkom sklopu uz zgradu Sveučilišta. Nekoliko godina kasnije, 2001. godine arhitekti Čanković i Juras ponudili su novu studiju za interpolaciju, poput Denzlera, nove zgrade u dvorište u kojoj bi bili i aula, manje dvorane, prostori za studente i profesore, te garaža. No pristup sadržan u tom projektu nije bio prihvatljiv sa stajališta zaštite spomenika zato što bi se narušio arhitektonski integritet zgrade, prvenstveno njezine forme, a i dvorišta koje je njezin integralni dio.

Ta istraživanja lokacije potaknula su povjesničare umjetnosti i konzervatore da artikuliraju smjernice za gradnju koje bi bile u skladu sa povijesnim ambijentom. U promemoriji upućenoj Gradskom zavodu za zaštitu spomenika kulture i prirode 2002. godine Snješka Knežević ističe: „Sve intervencije u bloku između Varšavske ulice, Trga maršala Tita, Frankopanske ulice i kompleksa Školske knjige moraju se zasnivati na urbanističkoj studiji cjeline, koju zaposjedaju Sveučilište i posjed Sestara milosrdnica... Minimalno što se može zahtijevati od Rektorata, studija je barem onog dijela prostora koje mu pripada i na koji računa. Novom objektu, ako je on doista nasušna potreba, može se naći

mjesto u široj okolini zgrade, pod pretpostavkom da se ta okolina sadržajno i estetski popravi i oplemeni, pa i novom, suvremenom strukturom koja mora respektirati i spomeničku zgradu i njezin neposredni ambijent... Kvalitetno rješenje na tom prostoru bila bi golema pomoć i postavilo bi model ponašanja u razrješavanju prostornih problema na posjedu Sestara milosrdnica i uređenja tog područja užeg središta Zagreba.“ I zaključuje kako je potreban osviješten i kulturnan odnos prema povijesnom ambijentu koji je u skladu s visokim dignitetom institucije.

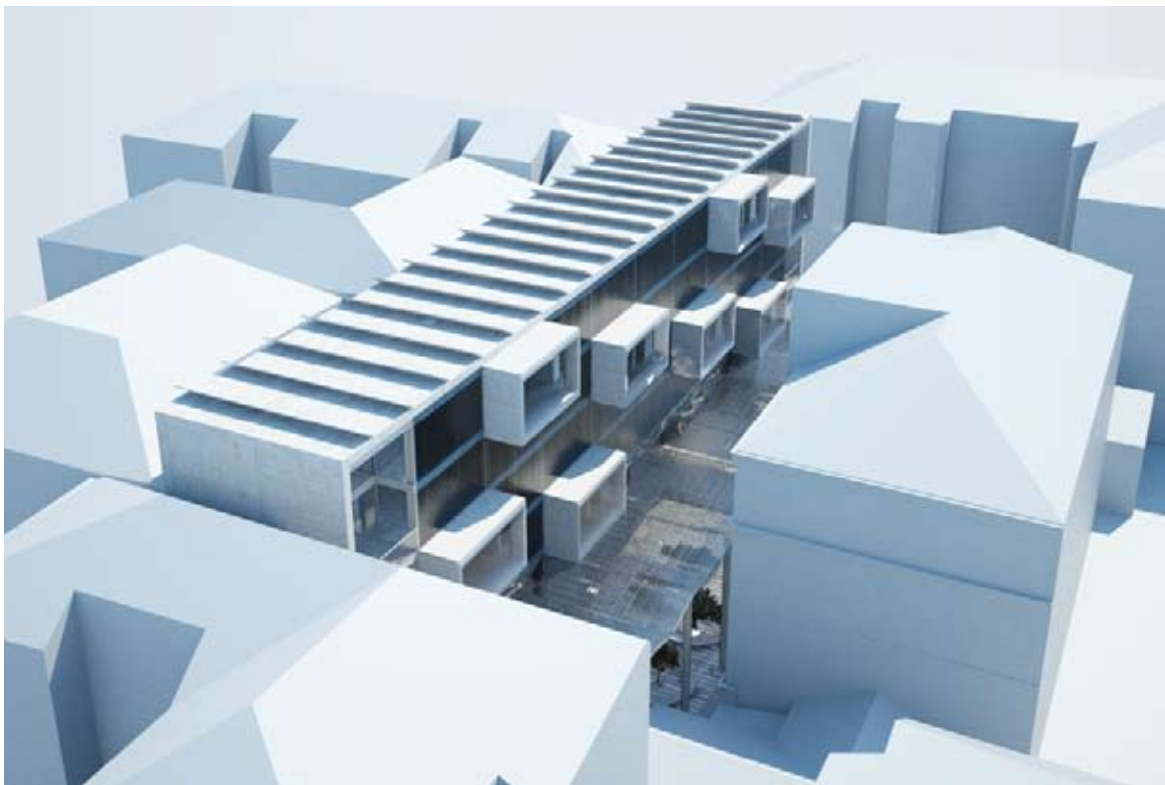

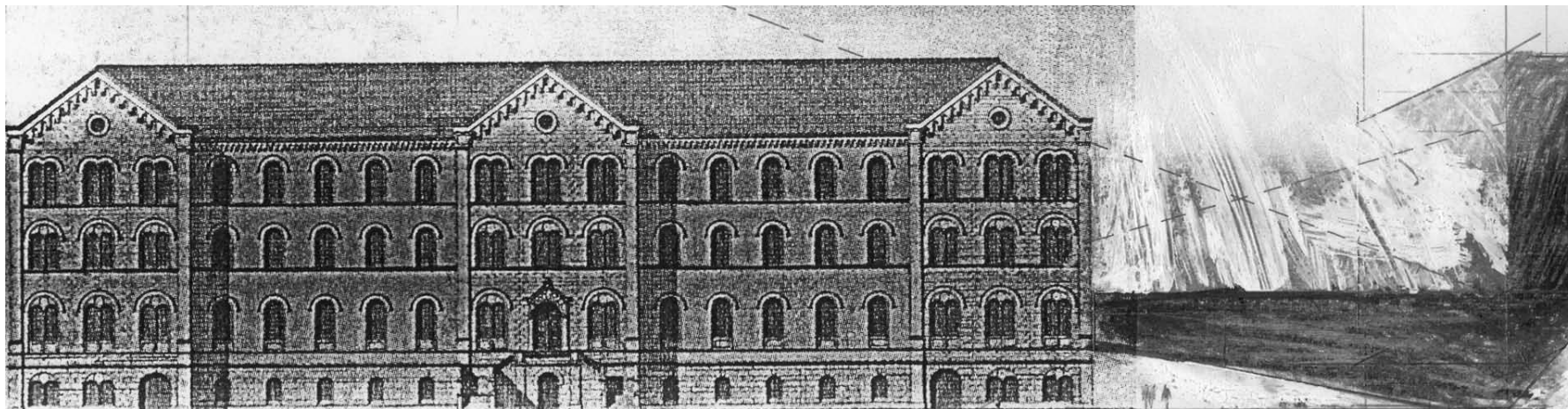
M. Jošić:
Studija za dogradnju
knjižnice Pravnog fakulteta
na Trgu maršala Tita 3, 2010.

osiguravaju smještaj knjižnice i čitaonice, nekoliko manjih dvorana, društvenih i ugostiteljskih prostorija, a i podzemne garaže s 36 mjesta. Novi prostor može se kvalitetno povezati s prednjom zgradom i omogućiti njezinu kvalitetnu prostornu reorganizaciju.

Na temelju izrađenih studija moglo se zaključiti da prostorni program za dogradnju uz zgradu Sveučilišta sada može biti znatno olakšan i da dominantni sadržaj treba biti velika aula s pratećim sadržajima i arhivom Sveučilišta. U suradnji s izdavačkom kućom „Školska knjiga“ razmotrio bi se također širi prostor i mogućnost da se dio njezine zgrade namijeni velikoj reprezentativnoj javnoj knjižnici s popratnim prostorijama za izložbe, promocije i slična kulturna zbivanja od interesa za akademsku zajednicu, ali i kulturni život grada. Takav složeni program u koji se mora uključiti obveza očuvanja zaštićene povijesne sredine, neupitno zahtijeva javni urbanističko-arhitektonski natječaj kao najprimjereniji oblik provjere i jamstvo kvalitete.

Očekujemo da će natječaj ponuditi suvremeno rješenje koje će uspostaviti dijalog sa zatečenim

T. Žarnić:
Studija volumena za
veliku aulu, 2008.

vrijednostima, možda čak stvoriti novi urbani simbol, a svakako vitalizirati staru zgradu koja je prije 150 godina, na samom rubu grada, uputila na mogućnosti što ih je u najvećoj punini ostvarilo Sveučilište.

LITERATURA

BALETIĆ BOJAN: Strateške odrednice za prostorni plan Sveučilišta u Zagrebu, prihvaćene na 338. sjednici Senata akademske godine 2006/07 održanoj 17. travnja 2007.

BALETIĆ BOJAN: Borongaj i prostorne teme Sveučilišta, Čovjek i prostor, broj 7-8, Zagreb, 2008.

ILICA – MIHANOVIĆEVA, Objavljeno je mišljenje Ocjenjivačkog suda i obrazloženje trojice autora, Čovjek i prostor, broj 82, Zagreb, 1959.

DAKIĆ SLAVKO: Povijesno središte Zagreba u najznačajnijim poslijeratnim urbanističkim dokumentima – kronologija i stavovi, Arhitektura 160-161, Zagreb, 1977.

HANAČEK IVANA I ŠPOLJAR BORIS: Podzemni grad ispod Trga maršala Tita, Večernji list, 7.1.2009.

ZAKLJUČAK o unapređenju sustava prostornog planiranja u Gradu Zagrebu, Gradska skupština Grada Zagreba, na 9. sjednici, 18. ožujka 2010.

ČANKOVIĆ MILAN I JURAS IVAN: Studija dogradnje Pravnog fakulteta, Trg maršala Tita 14, Zavod za arhitekturu, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, srpanj 1998.

ČANKOVIĆ MILAN I JURAS IVAN: Sveučilište u Zagrebu – zgrada Rektorata i Pravnog fakulteta, Idejna arhitektonska studija dogradnje dvorane u zatvorenom dvorištu zgrade, Trg maršala Tita 14, Zavod za arhitekturu, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, studeni 2001.

OLUIĆ VELJKO I BERTINA MARTINA: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu adaptacija zgrade – Trg maršala Tita 3, Zavod za arhitekturu, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, travanj 2008.

OLUIĆ VELJKO I BERTINA MARTINA: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu – studija prostornih mogućnosti – Trg maršala Tita 14, Zavod za arhitekturu, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, srpanj 2008.

ŽARNIĆ TONČI: Zgrada Sveučilišta – čitanje konteksta kroz analize prostornih parametara, Arhitektonski fakultet, rujan 2008.

JOŠIĆ MLADEN: Analiza mogućnosti dogradnje zgrade Pravnog fakulteta na lokaciji Trg maršala Tita 3, k.č.br. 2155, k.o.centar, Zagreb, travanj 2010.

Mario Beusan

Obnova interijera

Reprezentativni dio Rektorata obuhvaća visoko prizemlje zgrade, a sastoji se od elegantnog neorenesansnog vestibula i uzdužnog hodnika iz kojega se u lijevom krilu ulazi u aulu i ured prorektora, a u desnom u sobu rektora i prorektora te u vijećnicu. U bočnim krilima i suterenskoj etaži smješteni su ostali radni, pomoćni i prateći sadržaji Rektorata. Središnji dio hodnika, u glavnoj osovini zgrade, povezuje glavni ulaz s vestibulom i stubama koje vode u gornje katove kojima se koristi Pravni fakultet.

Posljednjih godina provedeni su mnogobrojni interijerski zahvati, određeni uglavnom potrebama pratećih i pomoćnih funkcija u suterenu (biljetarnica, kantina, uredi, galerija slika, sanitarije) i u visokom prizemlju (djelomično uredi i sanitarije).

U reprezentativnim prostorijama visokog prizemlja uklonjene su nepotrebne kaljeve peći i obnovljene podne parketne površine. Radijatori u prozorskim nišama glavnog, južnog poteza zakriveni su posebno dizajniranom tankom limenom maskom u boji zida, pa je tako popravljen vizualni doživljaj prozorskog otvora. Na visokim prozorima polukružnog završetka u tim su prostorijama izvedeni flosovi

od bijelog transparentnog negužvajućeg platna. Oni prekrivaju pravokutni dio formata prozora. Polukružni i donji pravokutni dio prozorskog ostakljenja prekrit će se reflektirajućom folijom (UV-stop) radi bolje zaštite od insolacije. Bijelim flosovima prostorije su dobile filtrirano mirno dnevno osvjetljenje koje stvara atmosferu ugođe.

Potom slijedi uređenje reprezentativne sobe rektora u neorenesansnom stilu i preuređenje hodnika Rektorata.

U sobu rektora postavljene su grupe neorenesansnog namještaja, koji je iz drugih prostorija, gdje je bio u posve neprikladnim kombinacijama s drugim namještajem različitih stilskih odrednica. Od zatečenog vrijednog inventara bilo je moguće ostvariti samo jednu, i to neorenesansnu reprezentativnu stilsku cjelinu, odnosno urediti sobu rektora.

U auli, kao reprezentativnom prostoru Rektorata, nalazimo dva interijerska elementa neorenesansnih stilskih karakteristika. Iako su noviji, oni imaju kulturnopovijesnu vrijednost. Riječ je o masivnom pultu izvedenom po nacrtu arhitekta Jurja Denzle-

ra i o kvalitetnom kasetiranom drvenom stropu aule arhitekta Miroslava Begovića. Upravo ta dva elementa snažno određuju neorenesansnu stilsku pripadnost aule. Njihova zamisao nedvojbeno je vezana uz profinjeno neorenesansno oblikovanje vestibula s udvojenim polustupovima (pilastrima) i horizontalnom rustikalnom trakastom rasčlambom zidnih ploha te lučnim završetkom otvora iz godine 1882. kad je zgrada adaptirana za potrebe Sveučilišta.

Prema tome, tri glavna reprezentativna prostora Rektorata: vestibul, aulu i sobu rektora, povezuje neorenesansno stilsko obilježje koje je odredilo koncepciju njihovog recentnog interijerskog uređenja. Interijeri svih ostalih prostorija opremljeni su suvremeno dizajniranim uredskim namještajem. Time se još više naglašava reprezentativno značenje glavnih prostorija Rektorata s namjerom da se istakne duga tradicija visokog školstva u Hrvatskoj.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU - REKTORAT

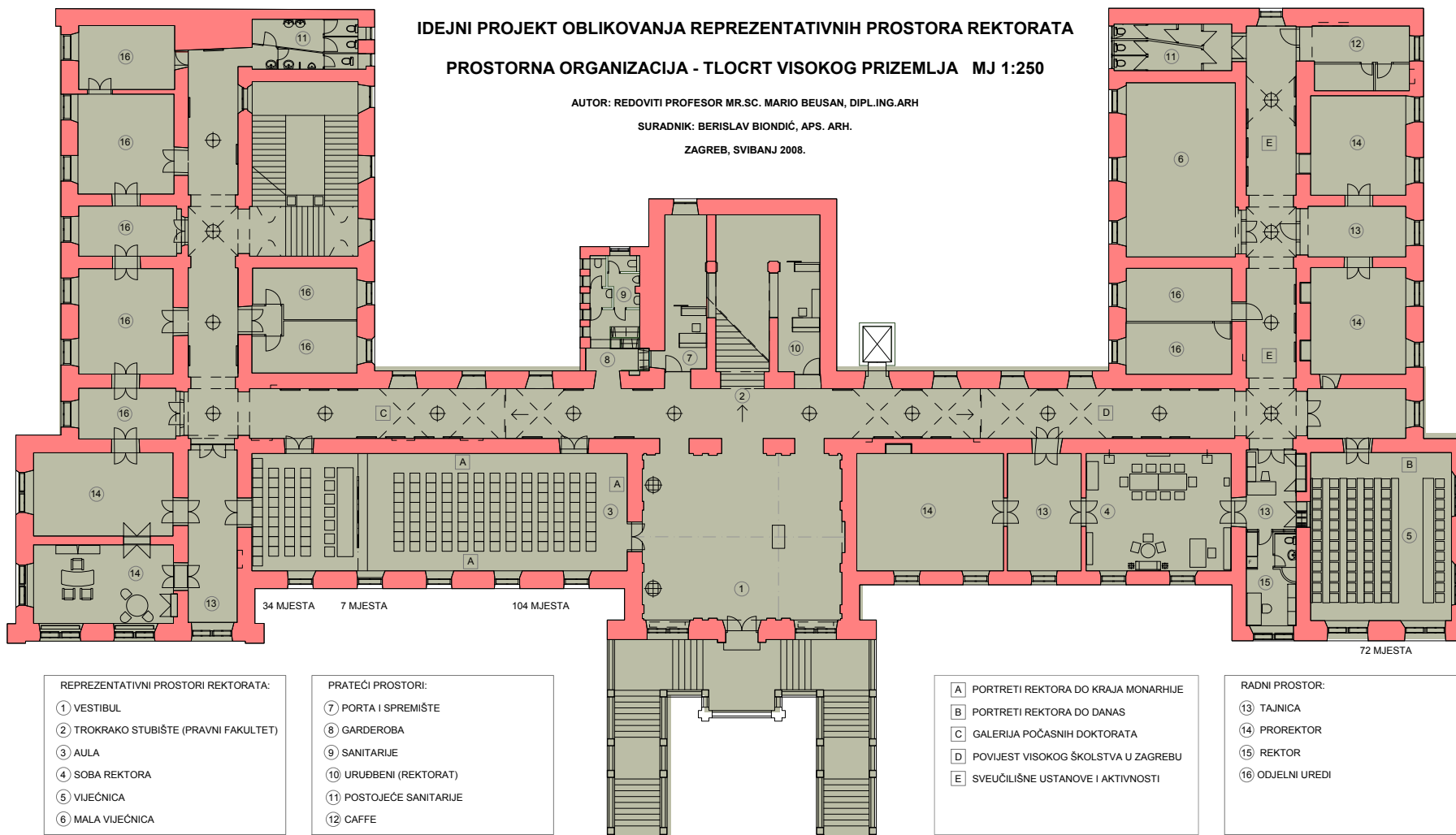
IDEJNI PROJEKT OBLIKOVANJA REPREZENTATIVNIH PROSTORA REKTORATA

PROSTORNA ORGANIZACIJA - TLOCRT VISOKOG PRIZEMLJA MJ 1:250

AUTOR: REDOVITI PROFESOR MR.SC. MARIO BEUSAN, DIPL.ING.ARH

SURADNIK: BERISLAV BIONDIĆ, APS. ARH.

ZAGREB, SVIBANJ 2008.

Rektorova soba

Raspored sadržajnih grupa rektorove sobe proizlazi iz njezine izvorne prostorne organizacije. Karakterizira je središnja komunikacijska linija između dvojih dvokrilnih vrata u sredini bočnih zidova.

U desnoj zoni, uz bočni zid, nalazi se otvorena neorenesansna vitrina za knjige, a u nastavku između dva visoka prozorska otvora smještena je manja neorenesansna klub-garnitura (klupa, okrugli stolić i pet naslonjača). Neorenesansnu zidnu klupu (*cassapanca*) flankiraju postamenti s poliranim mramornim pločama (*rosso veronese*) koji nose vitke svjetiljke s plitkim stožastim sjenilima od pergamenta: funkcija im je da prigušenim ambijentalnim svjetlom ostvare određenu ugodu. Tijela svjetiljki neorenesansni su drveni patinirani svijećnjaci, izduženi simulacijom visoke svijeće od navoštenog kaširanog papira sa skrivenim grlom za žaruljicu (tip svijećnjak-svjetiljka). Cijeli ansambl omekšavaju nabori blijede sivo-zelenaste fine francuske svile od koje su izrađene zavjese prozora koji sežu do podstropnog vijenca. Do te su visine zidovi prostorije obojeni u istoj boji, pa se čini da su i zidovi obloženi svilom. Zavjese se sastoje od plitke ravne draperije i bogato nabranih krila

koja sežu do poda, a u donjoj su zoni razmaknute i pridržane širokim svilenim pojasnicama ovješena o drvene patinirane zidne rozete. Tanašni svileni materijal ojačan je dvjema podstavama. Jedna je neprobojna za svjetlo, a druga pojačava plastičnost svilenih nabora. To rezultira finim svjetlosnim lomovima svilenastog sjaja tekstila. Zavjesama je ulaz prirodnog svjetla reduciran samo na visoki središnji, vrlo izduženi trokutasti prodor. Takvom redukcijom svjetla nastaje uzbudljiva dinamika izmjene više i manje osvijetljenih dijelova interijera: pojedini dijelovi i njihovi detalji izranjaju, a drugi tonu u sjene. Ona na neočekivani način snažno uzgibava i ojačava doživljaj stilskih karakteristika prostorne slike i naglašava specifičan plasticitet interijerskih elemenata. Bogata neorenesansna motivika reljefne obrade ploha namještaja tako dolazi do potpunog izraza.

U nastavku opisane grupe, sasvim na kraju prostorije, smješten je reprezentativni masivni neorenesansni radni stol rektora s niskim ormarićem za spise u zaleđu, uza zid. Taj uski izduženi element završava poliranom mramornom pločom (*rosso veronese*). Na njegovim su krajevima iste svjetiljke kao uz prozore,

a u sredini je replika antičke vaze (kratera). Na zidu u središnjoj poziciji u pozlaćenom historicističkom okviru postavljen je faksimil poznatog akvarela Slave Raškaj „Kraljevsko sveučilište Franje Josipa I. u Zagrebu“ (original u Hrvatskom školskom muzeju).

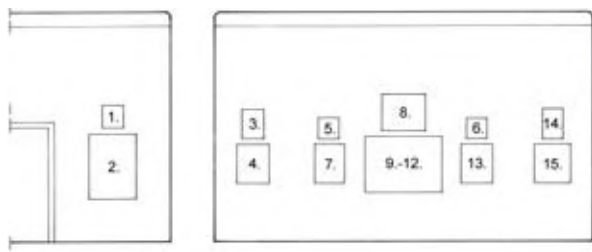
Kako je radni kabinet rektora smješten u manjoj, susjednoj prostoriji, stol je namijenjen reprezentativno-ceremonijalnoj funkciji. To je čista ploha, u sredini koje je kožom uokvirena podloga za potpisivanje dokumenata, a uz nju garnitura nalivpera.

Lijeva zona rektorove sobe sadrži centralno postavljen veliki dvodijelni neorenesansni stol s deset neorenesansnih stolaca, tapeciranih tamnosmeđom kožom. Garnitura je flankirana parom zidnih svjetiljaka tipa „holander“, a na podu dvama vrijednim historicističkim stolcima tipa „Savonarola“.

Središnju poziciju drži plitka zidna ostakljena izložbena vitrina s ugrađenom rasvjetom i poledinom obloženom svilom u venecijansko crvenom tonu. Ostakljena vrata vitrine izvedena su od drvenog pozlaćenog profila historicističke profilacije. U njoj su izložene insignije rektorske časti: dva žezla i tri

Soba rektora:
Alma Mater Croatica,
stol i stolci,
prof. Juraj Denzler, 1964.
Foto: Danilo Balaban

- 1 Diploma kralja Leopolda I. od 23. srpnja 1667. faksimil, papir
- 2 Filozofske teze Ivana Josipa Marbucha iz 1685., faksimil, platno
- 3 Odredba carice Marije Terezije o osnivanju Kraljevske akademije znanosti i umjetnosti 5. kolovoza 1776., faksimil, papir
- 4 Portret Nikole Škerleca Lomničkog, vrhovnog ravnatelja školstva u Hrvatskoj i Slavoniji od 1777. do 1787., faksimil, platno
- 5/6 Spomen medalja osnutka Sveučilišta 1874., M&W Stuttgart, foto-uvećanje
- 7 Portret Ivana Mažuranića, hrvatskog bana (1873-1880.), faksimil, platno
- 8 Slike članova prvog Sveučilišnog zbora u šk. god. 1874/75., foto kolaž, faksimil
- 9 Staro ceremonijalno žezlo, oko 1830.
- 10 Veliko ceremonijalno žezlo, poklon Franje Josipa I.
- 11 Rektorski lanac (1877.) s likom biskupa Josipa Jurja Strossmayera (I. Kerdić, 1919.)
- 12 Novi rektorski lanac (Kosta Angeli Radovani, 1969.)
- 13 Portret prvog rektora Sveučilišta Matije Mesića, foto uvećanje
- 14 Stranica Spomenice o otvaranju Sveučilišta 1874. s potpisima sudionika, faksimil, papir
- 15 Portret biskupa Josipa Jurja Strossmayera (Vlaho Bukovac, 1892.) faksimil, platno

Biskup Strossmayer,
Rudolf Valdec
Foto: Filip Beusan

rektorska lanca. Iznad vitrine, u njezinoj osovini, nalazi se prikaz prvog sveučilišnog profesorskog zbora akademske godine 1874/75. (fotoportreti). Simbolično značenje insignija i te slike podupiru održavanje tradicije reprezentativno-ceremonijalnih okupljana u tom dijelu rektorove sobe.

Opisani centralni sadržaj uzdužnoga zida omeđuju bočni potezi. Cijela kompozicija teče slijeva nadesno obzirom na smjer ulaženja u prostoriju, pa je to pogodovalo pravilnom razvijanju kronološkog slijeda odabranog slikovnog materijala (17., 18. i 19. stoljeće). Rasporedom slika evocira se skraćena verzija razvoja visokog školstva u Hrvatskoj.

Prikaz počinje neorenesansnom škrinjom, čija je važnost na tom mjestu određena simbolikom čuvanja dokumenata. Iznad nje je faksimil prve stranice isprave cara i kralja Leopolda I. od 23. rujna 1669. (u Hrvatskom državnom arhivu). Nadalje, izložene su slikovite „Filozofske teze“ iz 1685. otišnute na žutoj svili (u Hrvatskom povijesnom muzeju). Izveden je faksimil u veličini originala 100 x 135,5 cm kao kolor print na svilenom print-tekstilu napetom na slijepom okviru. Oba su faksimila uokvirena pozlaćenom ramicom s kasnorenesan-

Stolac „Savonarola“, početak 20. stoljeća,
mramorna bista biskupa
Josipa Jurja Strossmayera (R. Valdec)
Foto: Danilo Balaban

Stilske troslojne zavjese (block out),
blijedozeleni francuski saten,
neorenesansna klupa,
kraj 19., početak 20. st.

Detalj naslona neorenesansne
klupe, kraj 19. početak 20. st

Neorenesansna škrinja,
kraj 19. početak 20. st

snom profilacijom. U nastavku na uzdužnom zidu slijedi blok iz osamnaestog stoljeća. To je faksimil odredaba carice Marije Terezije o osnivanju „Kraljevske akademije znanosti“ od 5. kolovoza 1776. (u Hrvatskom državnom arhivu) i faksimil portreta Nikole Škerleca Lomničkog, vrhovnog ravnatelja školstva u Hrvatskoj od 1777. do 1787., (u Hrvatskom povijesnom muzeju). Izveden je kao kolor print na slikarskom platnu, u izvornom je mjerilu i opremljen pozlaćenom ramicom s barokno-klasicističkom profilacijom.

Centralna zona s izloženim rektorskim insignijama pripada devetnaestom stoljeću. Slijeva je faksimil portreta Ivana Mažuranića, hrvatskog bana od 1873. do 1880., na slikarskom platnu (u Hrvatskom povijesnom muzeju), a iznad njega uvećanje aversa zlatne „Spomen-plakete o otvorenju Kraljevskog sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu 19. listopada 1874“ (u Arheološkom muzeju u Zagrebu). Zdesna nalazi se fotoportret prvog rektora Sveučilišta u Zagrebu Matije Mesića i revers spomenute plakete. Uz portret biskupa Josipa Jurja Strossmayera izložen je faksimil stranice dokumenta „Spomenica na svečano otvaranje Kraljevskog sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu 19. listopada 1874. godine“ s

potpisima sudionika. Uz bočni zid smješten je postament s mramornom bistom biskupa Josipa Jurja Strossmayera (Rudolf Valdec), blago izmaknut iz uzdužne osi reprezentativnog stola. Tu završava slikovni postav uvećanom arhivskom fotografijom sveučilišnog pedela (meštra ceremonije) u svečanoj odori iz tridesetih godina 20. stoljeća. Izvorna odora izložena je u stalnom postavu Hrvatskog školskog muzeja. U bloku devetnaestog stoljeća slikovni prikazi uokvireni su pozlaćenim ramicama s historicističkim profilacijama.

Glavna rasvjeta prostorije riješena je velikim reprezentativnim antiknim kristalnim lusterom (iz inventara) u središnjoj poziciji. Njegovo iskričavo svjetlo stvara bezbrojne zlataste odsjaje s pozlaćenih stilskih ramica slikovnih prikaza i ostvaruje vrlo svečani ton u cjelokupnom doživljaju reprezentativne sobe rektora.

Vestibul
Foto: Filip Beusan

Vestibul i aula

U vestibulu su uklonjena ostakljena vrata u sva tri lučno završena otvora i oblikovno posve neprikladni kiosk vratarnice. Uklanjanjem spomenute, kasnije izvedene ulazne opne vestibul je vraćen u izvorno stanje u oblikovnom i funkcionalnom smislu, a to je jedinstvena prostorna veza s reprezentativnim stubištem zgrade.

Obnovom hodnika Rektorata započet je proces interijerske obnove, koji je nastavljen uređenjem vestibula, stubišta i aule. Vrlo lijep, blijedosmeđi kameni pod vestibula na više je mjesta dobio raspukline i oštećenja zbog dotrajale i loše izvedene podloge, pa je obnovljen u potpunosti. Povezivanjem središnjeg dijela hodnika i vestibula ostvarena je kvalitetnija prostorna organizacija tog komunikacijski važnog mjesta. Omogućen je direktni protok od glavnog ulaza kroz centralni lučni otvor u vestibulu prema stubištu u glavnoj osovini zgrade i prilazu Pravnom fakultetu u katovima. Lijevo i desni lučni otvori u vestibulu usmjeravaju kretanje prema ulazima u hodnike s reprezentativnim sadržajima Rektorata: desno rektor, lijevo aula.

U okviru provedenih interijerskih zahvata uklonjena su postojeća metalna vrata na ulazima u

Pogled prema vestibulu iz aule

bočna krila u prizemlju s neprozirnim ostakljenjem (mutno staklo). Ona su hodnike Rektorata strogo dijelila na dva odvojena dijela, a osim toga bila su oblikovana od kovanog željeza s kvaziromaničkim stilskim natruhama, što se ne uklapa u neorenesansnu definiciju vestibula. Također je uklonjena dotrajala podna obloga hodnika s depresivnim tamnosivim pločama od taraca. Podovi su sada obloženi poliranim granitom u blijedosivo-smeđem tonu. Odabrana je ista vrsta granita kojim je izvedena rekonstrukcija vanjskih prilaznih stuba. Razlika je samo u tome što je finalna obrada vanjskog granita izvedena brušenjem, a unutarnjeg poliranjem do visokog sjaja. To znači da se oni razlikuju po kolorističkom tonu. U podu hodnika postavljeni su plastični profili kroz koje su provedeni svi potrebni kabeli visokog i niskog napona. Rekonstruirana je posve dotrajala stara električna instalacija, a razvodi su adaptirani prema novom projektu uređenja hodnika. Sa zidova hodnika uklonjeni su svi dijelovi naknadno nadzidno vođenih kabela, a instalacije su dovedene i do onih dijelova zgrade koji su adaptirani poslije.

Ulazi u hodnike Rektorata izvedeni su kao posve transparentne opne od sigurnosnog stakla s dvo-

Središnji dio hodnika, staklena membrana sa senzorskim vratima
Foto: Filip Beusan

Detalj maske za hidrant

krilnim posmičnim senzorskim vratima. Sada je napokon ostvarena vizualna integracija hodnika Rektorata, što je i svojevrsna reminiscencija na izvorno stanje zgrade. U lijevom hodniku opna je postavljena u pomaku za dvije prozorske osi (u odnosu prema prijašnjoj poziciji vrata) kako bi se omogućio ulaz u aulu iz sada povećanog centralnog dijela hodnika. U desnom hodniku također je izveden pomak za dvije prozorske osi, pa je tako omogućen pristup planiranom liftu koji će se izvesti uz dvorišno pročelje kao vanjska staklena cijev.

Osobe smanjene pokretljivosti (u kolicima) sada će moći ulaziti kroz vežu istočnog krila (u suterenu) i liftom će im biti dostupni svi katovi zgrade. Time će se u zgradi ukinuti barijere, što je zakonska obveza vlasnika, odnosno korisnika zgrade.

Interijerska koncepcija dugačkih i visokih hodnika temelji se na ideji da osim utilitarne (komunikacijske) funkcije preuzmu i određenu atraktivnu artistski artikuliranu informacijsku funkciju. Željelo se prazne gluhe zidove oplemeniti ciljanim infostrukturama, sadržajno vezanim uz razvojnu liniju Sveučilišta, počev od posebno zanimljivih povijesnih podataka

pa do predstavljanja aktualnih aktivnosti kuće. To je provedeno oblikovanjem posebnih zidnih konzolnih display formata veličine 100 x 100 cm. Pokrenuta geometrija ritmičkog ponavljanja njihovih bočnih stranica obloženih blještavim poliranim inoksom u kombinaciji sa svjetlećim plohama koloriranog tekstualno-slikovnog materijala (print-folija) podaruje hodnicima ugodnu dinamičnu atmosferu. Ostvareni su vedri pričljivi prostorni potezi. Zamisao o stvaranju pokrenutog, inteligentnog, informatički napetog prostora bila je jedina uputa timu mladih dizajnera koji su bili angažirani za oblikovanje izložbenih postera. Svojim mladenačkim likovnim senzibilitetom uvelike su pridonijeli realizaciji zamišljene kompleksne atmosfere.

Kolorističko rješenje hodnika svedeno je na jednostavni odnos dominantne blijede zelenkaste (kivi) i sivkaste boje zidova i svodova te malih površina snježnobijelih tonova radijatora, maski hidranata i ormarića s električnim uređajima, fuga i vijenaca u hodniku prema vestibulu te dematerijalizirajućih površina obloženih poliranim inoksom. Zelenasti ton boje zidova i svodova stvara osjećaj ugodne vedrine i svježine. Ona se istodobno primiče klasi-

cističkim kolorističkim tendencijama, pa se stoga u sljedećoj fazi koristi u kombinaciji s bijelim (fuge, vijenci, pilasteri) u vestibulu i impozantnom stubištu zgrade.

Za rasvjetu hodnika Rektorata odabrano je rasvjetno tijelo spljoštene zdjelaste forme (pjeskareni sitno rasterirani klirit) s dugim ovjesom (170 cm), suvremenog dizajna s blagim, vrlo finim klasicističkim naznakama. Odabrani tip rasvjetnog tijela dugog ovjesa idealno se uklapa u geometriju uskog visokog nadsvedenog prostora hodnika. Raspored rasvjetnih tijela usklađen je s postojećom mrežom svodnih polja. Ta je mreža zapravo ritmička mjera hodnika. Njezino doživljavanje sada je istaknuto i ritmom rasvjetnih tijela, i to u nižem visinskom sloju, a ponavlja se i na podnoj plohi kao ritam refleksa na uglačanoj površini granita. Taj ritam prolaženja hodnikom još je jedan prilog u procesu interijerske dinamizacije hodnika.

Zajednička služba portirnice nalazi se lijevo od glavnog stubišta. Tu su smješteni portir, telefonska centrala, integrirani protuprovalni i protupožarni sustav te video nadzor zgrade. Uz portirnicu su

Detalj rasvjete hodnika

Foto: Filip Beusan

izvedene sanitarije za posjetitelje aule. Urudžbeni ured ostaje na istom mjestu (desno uz stube) s ulazom iz centralnog dijela hodnika.

Reprezentativno glavno stubište zgrade (imperijalni tip trokrakog stubišta) s obradom zidova u neorenesansnom stilu u cijelosti je restaurirano. Ovdje zatičemo izvorne historicističke, iznimno kvalitetno oblikovane ograde od kovanog i bruniranog željeza sa simbolima pojedinih znanstvenih grana u vrlo dobrom stanju. Na podestu između prvoga i drugoga kata uklonjen je veliki podni sat koji je presjecao vijenac jer je bio previsok za to mjesto. U centralnoj osi stubišta na podestu drugog kata nalazi se atraktivan brončani reljef „Justitia“ Roberta Frangeša Mihanovića. Cjelokupni prostor stubišta je obojen i koloristički povezan s vestibulom s kojim čini jedinstveni interijerski neorenesansni zahvat iz 1882. godine. Pri izmještanju sata rekonstruiran je dio vijenca koji je bio odrezan kod postave sata.

U vestibulu, u osi zapadnog zida otvoren je izvorni reprezentativni, prije zazidan ulaz u aulu. To je u direktnoj vezi s promjenom njezine prostorne organizacije.

Vestibul

Reprezentativno
stubište
Foto: Filip Beusan

Obzirom na niz primjedaba zbog izduženosti rasporeda stolaca i velikih poteškoća pri praćenju projekcija, novom organizacijom aule predviđeno je da se pult i sjedala postave u suprotnom smjeru. Donja trećina aule povišena je postavom podija za po 15 cm više od postojećeg parketnog poda. U prednjoj zoni podija smješteni su Denzlerov neo-renesansni pult (nešto reduciran u dužini) i sedam fotelja za predsjedavajuće tijelo, dok se u njegovu zaleđu u četiri reda nalaze 34 sjedala za njegov prateći dio. Posebni ulaz osiguravaju donja vrata iz hodnika. Za ostale sudionike skupova postavljena su 104 sjedala u 13 redova u preostale dvije trećine aule.

U aulu se ulazi direktno iz vestibula i kroz prva vrata iz hodnika (sada u centralnom dijelu hodnika). Pomicanjem staklenih vrata i povezivanjem povećanog dijela centralnog hodnika i vestibula ostvaren je reprezentativni ulazni prostor u aulu s garderobom i sanitarijama u neposrednoj blizini. Vratna krila moraju se iz sigurnosnih razloga otvarati u smjeru izlaza iz aule. To znači da su zadržana samo vanjska krila koja se otvaraju prema hodniku, a uklonjena unutarnja krila koja se otvaraju u prostoriju. Par

tih krila ugrađen je u novi ulaz iz vestibula, tako da se krila otvaraju prema vestibulu.

Na središnjem dijelu uzdužnog zida aule demontirani su vertikalni drveni, neprikladni i odviše rustikalni elementi zidne oplata. Na njima su se posve izgubile inače vrlo kvalitetne nevelike brončane plakete s portretima hrvatskih velikana. Za plakete su izrađene furnirane drvene podložne ploče. Izložene su na završnom zidu aule uz grb Rektorata. Grb je izveden na staklenoj plohi koja je od zida odmaknuta za 15 cm pomoću trnova od poliranog inoxa. Podno staklene plohe u posebnom elementu uz podij izvedena je linijska rasvjeta. Ona zajedno s pripadnim dijelom stropne linijske rasvjete prosvjetljava staklenu plohu s grbom Rektorata. Brončane plakete zapravo su portreti s rektorovog lanca, a dvije medalje većeg promjera avers i revers njegovog središnjeg elementa. Postava je rekonstrukcija lanca, pa su medalje postavljene u dva bloka, kao lijevi i desni dio lanca.

S prozora i poprečnih zidova aule uklonjene su teške baršunaste zavjese i njihove vodilice. Zidovi aule sada su prekriveni portretima rektora u kronološkom slijedu.

U auli je zadržan Begovićev kasetirani strop renesansne geometrije. Upravo je on važan element u stilskom povezivanju reprezentativnih prostorija Rektorata, jednako kao i Denzlerov pult. Uklonjene su tri recentne kopije historicističkih lusteri i zidne aplikacije koje se stilski slažu s lusterima. Zidovi aule, špaleta prozorskih otvora i parapeti obrađeni su apartnom zasićenom sivo-ljubičastom bojom.

Postojeći dotrajali parketni pod zamijenjen je novom lameliranom hrastovom drvenom oblogom. Spomenuti podij u dnu dvorane obložen je visokokvalitetnim tepihom (DLW) u žućkasto-smeđem tonu.

Na poprečnim gredama kasetiranog stropa netom uz poprečne zidove aule ugrađeni su uski tubusi za spuštanje projekcijskog platna pomoću daljinskog upravljača.

Interijerska obrada pet prozorskih otvora aule uključuje rješavanje problema zamračivanja prostorije za projekciju. Na postojeća unutarnja prozorska krila ugrađeni su flosovi (*block out*) koji se također pokreću daljinskim upravljačem.

Aula
Foto: Filip Beusan

Konvektori na parapetnim zidovima prekriveni su limenom maskom u boji zidnih ploha. Na ostakljene vanjskih prozorskih krila navučene su UV-stop folije.

Plohu pulta i govornike osvjetljavaju stropni spotovi vrlo malih dimenzija. Glavnu rasvjetu prostorije ostvaruje inkorporacija linijskog rasvjetnog sustava u postojeće usjeke između zidova i rubova drvenog kasetiranog stropa. Ona tvori efekt svjetlosnog zastera na svim zidovima prostorije.

Zastarjeli i dotrajali klimatski sustav aule zamijenjen je novim suvremenim sustavom koji zadovoljava propisane normative.

U vestibulu su izmještena postojeća Meštrovićeva djela, i to tako da veliki krateri flankiraju ulazna vrata u aulu. Oni su smješteni u osima bočnih zidnih plitkih niša.

Skulptura („Olga čita“) postavljena je u sjecište osi suprotnog zida i vrata aule te osi udvojenih stupova (pilastara) desno od središnjeg prolaza. U vestibulu je najstrože zabranjeno isticanje bilo kakvih

oglasa, plakata i slično, jer apsolutno ništa ne smije narušavati njegovu reprezentativnost.

Ugaona prostorija na spoju južnog i zapadnog krila zgrade uređena je za ured prorektora. Na lijevom zidu od ulaza nalazi se vrlo elegantan djelomično uzidan bife-ormarić izveden prema nacrtu arhitekta Denzlera. Njegova su vratašca ukrašena plitkim reljefom s nizom uskih izduženih polukrugova koji se presjecaju u polovini širine i tako preklopljeni čine šiljaste lukove. Opisani ornament predstavlja grafičku preobrazbu romaničkih lukova u zašiljene gotičke. Ovdje je u prozorskoj osi postavljen posebno dizajniran stolić, posve jednostavnih linija. Uz njega su postavljena tri izvorna stolca, finih zaobljenih linija, modelirana od masivnog oraha prema nacrtu arhitekta Alfreda Albinija. Uz lijevi zid u nastavku prostorije nalazi se neostilska (barokna) grupa koja se sastoji od pisacjeg stola s blago povijenom pravokutnom plohom i tri naslonjača. U poledini grupe, uza zid postavljena su dva viša ormarića za spise s reljefnim ornamentom, istim kao na Denzlerovom bife-ormariću.

U vijećnici Rektorata predviđa se interijerska rekonstrukcija, zato što je sadašnji inventar uglavnom dotrajavao. Zbog prevelike dimenzije postojećih stolaca i pripadnih pultova nije moguće postići zadovoljavajuću broj od 70 sjedećih mjesta za Senat. Stoga će se vijećnica opremiti novim suvremeno dizajniranim uskim pultovima (s dvorednim obodnim sjedalicama unutar pravokutnog formata) i suvremenom elektronskom konferencijskom opremom (monitorima, ozvučenjem, mikrofonima).

Izvesti će se spuštene strop s upuštenim sustavom kombinirane opće i spot rasvjete. Zidovi i strop biti će u blijedom sivo-smeđem tonu. U podnožju zidova oblikovati će se niska zidna obloga od furniranih panela u prirodnom javoru u visini prozorskih parapeta (istodobno su to i maske za radijatore). U istom materijalu predviđena je i izrada spomenutih pultova vijećnice. Pod će se obložiti sivo-blijedosmeđim DLW tepihom od ripsa. Zaštita od insolacije bit će kombinacija bijelih prozračnih flosova i folija (UV-stop) na postojećim prozorima.

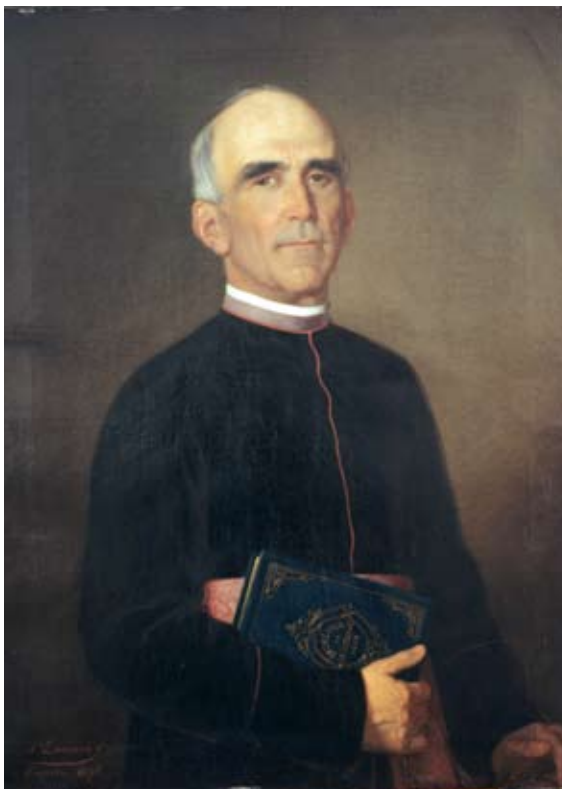
Umjetnička baština Sveučilišta

Slikarska i kiparska djela

Zgrada Sveučilišta koju danas dijele Rektorat Sveučilišta u Zagrebu i Pravni fakultet čuva niz rijetko izlaganih i široj javnosti gotovo nepoznatih umjetničkih djela¹. Među njima najbrojniji su portreti, slikani u razdoblju od 18. do kraja 20. stoljeća, podijeljeni u dvije cjeline – galeriju rektora zagrebačkog Sveučilišta i portrete istaknutih pravnika zajedno s drugim portretima pristiglim oporučno, darovanjem ili narudžbom.

Galerija od 58 rektora Sveučilišta nastajala je od godine 1876. Rektori su portretirani ili u vrijeme obavljanja njihove časne dužnosti ili naknadno kako bi se galerija upotpunila. Autori portreta većinom su renomirani, poznati slikari. Prva tri portreta u tom dugom nizu, Matiju Mesića (sl. 1), Stjepana Speveca i Konstantina pl. Vojnovića², naslikao je cijenjeni portretist Antonio Zuccaro (San Vito al Tagliamento, 1815 - Trst, 1892.). Ovaj talijanski slikar stigao je godine 1864. u Zadar, putovao Dalmacijom i slikao u Splitu i njegovoj okolini. Godine 1876. nalazimo ga u Zagrebu, gdje po narudžbi slika portrete rektora. Ubrzo se vratio u Trst, gdje je proveo ostatak života.

1
Antonio Zuccaro,
Portret Matije Mesića

2
Ferdinand Quiquerez,
Portret Franje Maixnera

Ferdinand Quiquerez (Budim, 1845 - Zagreb, 1893.), slikar poznatiji po povijesnim kompozicijama, autor je portreta Franje Maixnera naslikanog godine 1880. (sl. 2) Quiquerez je slikarsko školovanje započeo u zagrebačkom atelieru Josipa Franje Mückea, nastavio na Münchenskoj akademiji i u Italiji. Vrativši se u Zagreb 1876., posvetio se slikanju povijesnih prizora, portreta i veduta.

Spiridon Milanese (1837? - 1919.), akademski slikar školovan u Italiji, djelovao je u Zagrebu od 1880. do 1906. U duhu akademizma naslikao je 1881. za galeriju rektora portret Aleksandra Bresztyenkog (1881.) u velikaškoj gali (sl. 3), sa sabljom, odlikovanjem, rektorskim lancem i dokumentom o osnivanju Zaklade Anke Bresztyenszky rođ. Štefanić, njegove majke, za najbolju studentsku stručnu raspravu. Koju godinu kasnije Milanese je naslikao portret Blaža Lorkovića.

Oton Iveković (Klanjec, 1869 - 1939.), Münchenski i bečki đak, kao i Quiquerez poznat i po povijesnim kompozicijama, autor je portreta Franje Ivekovića (1894.). (sl. 4) Iveković je rektora portretirao prvi put nešto prije 1894., a potom naslikao portret za

3

Spiridon Milanese,
Portret Aleksandra Bresztyenkog

4

Oton Iveković,
Portret Franje Ivekovića

5

Joso Bužan,
Portret Tadije Smičiklase

6

Nasta Rojc,
Portret Antuna Bauera

galeriju rektora. Oba portreta spadaju u vrhunska Ivekovićeve portretna dostignuća.

Dva portreta, Franje Markovića i Feliksa Suka, nastala su u posljednja dva desetljeća 19. stoljeća. Portret Markovića djelo je neutvrđenog slikara, dok je portret Suka godine 1898. naslikao F. Ludwig (Ludvig), slikar o kojem nije bilo moguće pronaći podatke.

Početak dvadesetog stoljeća, godine 1902., Joso Bužan (Sisak, 1873 - Zagreb, 1936.) naslikao je portret Tadije Smičiklase (sl. 5), vjerojatno prema fotografiji snimljenoj u vrijeme dok je bio rektor (1887/1888.), i uspješniji portret Frana Vrbanića³. Bužan se školovao u Zagrebu i Beču, potom je neko vrijeme boravio u Njemačkoj i Italiji. U Zagrebu je počeo izlagati od 1902. Slikao je motive iz seljačkog života, žanr prizore, reprezentativne portrete i one manjeg formata.

Početak stoljeća naslikan je portret Antuna Franjka, najvjerojatnije djelo Franje Pavačića (Omišalj na Krku, 1860 - Rim, 1931.). Školovan u Beču, Veneciji i Firenci, nakon dugog boravka u Rimu vratio se (s još jednim „rimskim“ prekidom) u Hrvatsku,

godine 1906. preselio u Zagreb, gdje je neko vrijeme djelovao. Vjerojatno bi se u to razdoblje mogao smjestiti portret Frankija.

Nasta Rojc (Bjelovar, 1883 - Zagreb, 1964.) naslikala je godine 1913. portret Antuna Bauera (sl. 6). Portretirala ga je „u interieuru, u maniri Vlaha Bukovca“⁴. Iznimna slikarica, započela je školovanje kod Otona Ivekovića u Zagrebu, nastavila u Beču i Münchenu. Svojim je djelima, među kojima se ističu portreti i autoportreti, ostavila neizbrisiv trag u hrvatskoj umjetnosti prve polovine 20. stoljeća.

Ivan Tišov (Viškovci kod Đakova, 1870 - Zagreb, 1928.) umjetničko školovanje stekao je u Zagrebu, Beču i Münchenu, usavršavao se u Italiji i Parizu. Znatna korpus njegova slikarstva čini niz portreta koje je, prema onovremenim zapisima, slikao brzo, bez skica i crteža, izravno na platno⁵. Za galeriju rektora naslikao je godine 1916. portret Julija Golika. (sl. 7)

Menci Clement Crnčić (Bruck na Muri, 1865 - Zagreb, 1930.), školovan na akademijama u Münchenu i Beču, slikar velikih povijesnih prizora u Zlatnoj dvorani

7
Ivan Tišov,
Portret Julija Golika

8
Menci Clement Crnčić,
Portret Vjekoslava Klaića

nekadašnjeg Odjela za bogoštovlje i nastavu u Zagrebu, prepoznatljiv po sjajnim pejzažima i mrtvim prirodama, autor je portreta Vjekoslava Klaića (sl. 8), naslikanog pretkraj Klaićevega života. Crnčić je naslikao dva njegova portreta – jedan za ondašnju Jugoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti, danas izgubljen, istodobno i drugi, vjerujući da će neka kulturna institucija poželjeti Klaićev portret. Ponudio ga je 1930. Rektoratu Sveučilišta, koji ga je tada i otkupio⁶.

Slikar B. (ili R.) Braun⁷ portretirao je godine 1924. Julija Domca. Zvonimir Lukinović (1893 - Krapina, 1980.) naslikao je prema fotografiji godine 1927. zanimljiv portret Josipa Pliverića. (sl. 9) U prvoj polovini 20. stoljeća nastao je i portret Jurja Dočkala, djelo nepotpisanog slikara. Moguće je da se radi o djelu austrijskog slikara Franza Schaffgotscha (Bregenz, 1902 - Dubrovnik, 1942.) iz godine 1939.⁸ Deset portreta rektora naslikao je između godine 1929. i 1940. časnik, slikar-amater Oskar Jelačić pl. Bužimski (Šid, 1886 - Zagreb, 1961.): Đure Arnolda, Milivoja Maurovića, Frana Barca (sl. 10), Ladislava Polića, Josipa Belobrka, Alberta Bazale, Đure Stipetića, Stanka Hondla, Ede Lovrića i Andrije Živkovića.

Portreti ranijih rektora – Arnolda, Maurovića, Barca i Polića slikani su prema fotografijama, dok su ostali rektori najvjerojatnije pozirali slikaru. Portrete je Rektoratu poklonilo 1942. Hrvatsko Sveučilišno Društvo.⁹ Portret Frana Vrbanića, nastao vjerojatno također u vrijeme kad je Jelačić slikao portrete, djelo je neutvrđenog autora.

U drugoj polovini 20. stoljeća portrete rektora potpisuje niz vrhunskih slikara. Marino Tartaglia (Zagreb, 1894 - 1984.) naslikao je godine 1973. portrete Drage Perovića (prema fotografiji) i Andrije Mohorovičića. (sl. 11)

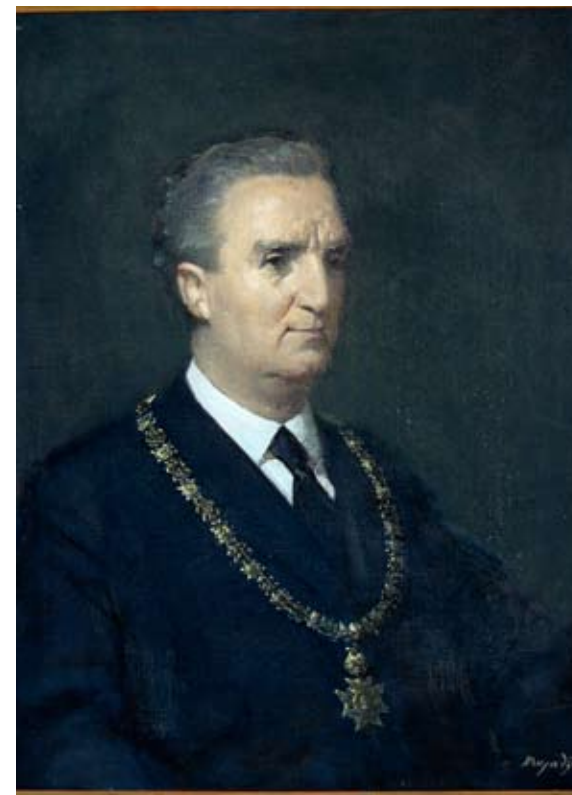
Omer Mujadžić (Bosanska Gradiška, 1903 - Zagreb, 1991.) naslikao je između godine 1965. i 1970., također prema fotografiji, portret Marka Kostrenčića, dok je Zorana Bujasa portretirao „uživo“. (sl. 12) Oba su portreta na prvi pogled vrlo slična.

Marijan Detoni (Križevci, 1905 - Zagreb, 1981.) portretirao je godine 1970. Hrvoja Ivekovića, Oton Gliha (Črnomelj, 1914 - Zagreb, 1999.) Predraga Vranickog 1977. i iduće godine Ivana Supeka. (sl. 13)

11

Marino Tartaglia,
Portret Andrije Mohorovičića

12

Omer Mujadžić,
Portret Zorana Bujasa

13
Oton Gliha,
Portret Ivana Supeka

14
Nikola Reiser,
Portret Frana Bošnjakovića

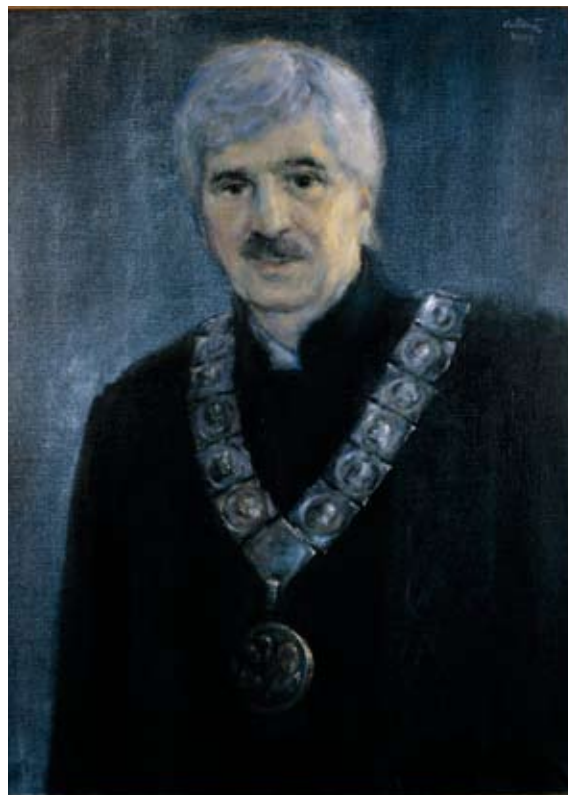
Nikola Reiser (Mirmovac kod Samobora, 1918 - Zagreb, 2010.) portretirao je između 1975. i 1980. godine pet rektora Teodora Varićaka, Frana Bošnjakovića (sl. 14), Željka Markovića, Vladimira Serdara i Jakova Sirotkovića.

Dalibor Parać (Solin, 1921 - Zagreb, 2009.) naslikao je godine 1908. portret Drage Grdenića. Josip Vaništa (Zagreb, 1924.) naslikao je portrete Stjepana Ivšića, Andrije Štampara i Slavka Macarola, Miljenko Stančić (Varaždin, 1926 - Zagreb, 1977.) Grga Novaka, Antuna Barca i Marijana Horvata. Vatroslav Kuliš (Vidoši, 1951.) naslikao je 1994. portret Stjepana Horvata (prema fotografijama). Zlatko Kauzlarić Ataç (Koprivnica, 1945.) portretirao je 2002. Branka Jerena (sl. 15), koju godinu kasnije (2007.) Helenu Jasnu Mencer.

Rektore su u posljednjih nekoliko desetljeća portretirali Nevenka Vračun (Ivana Jurkovića), Živko Haramija (Zvonimira Krajinu), Ivan Lovreković i Dražen Josip Pavić (Đuru Pilara prema fotografiji), Ico Polović (Vladimira Stipetića godine 1987.), Ivan Tomić Femić (Zvonimira Šeparovića godine 1998.)¹⁰, Josip Biffel (Marijana Šunjića godine 1998.).

Dio portreta rektora i istaknutih pravnika koji se danas nalaze u zgradi naslikao je između 1992. i 1996. zagrebački akademski slikar i restaurator Zlatko Bielen: Blaža Lorkovića i Matiju Mesića naslikao je 1992., Ivana Krstitelja Švabelja (Svabellija) 1993., Franju Josipa Speveca (sl. 16) i Pavla Muhića 1994., Matiju Smodeka, Imbriha Domina i Stjepana Speveca 1995., Ivu Mallina i Nikolu Tomašića 1996., Luku Marjanovića, 1997. Za predloške je upotrebljavao postojeće portrete (u Rektoratu Sveučilišta, raznim muzejima, galerijama i u privatnom vlasništvu), kao i fotografije i grafičke listove.

Portreti istaknutih pravnika i drugi portreti koji su u zgradu došli kao pokloni također predstavljaju vrlo vrijedan, manje poznat, dio umjetničkog fonda. Najstariji među njima je donatorski portret povjesničara i diplomata Nikole (Miklósa) Istvánffija (Kisasszonyfalva kod Pečuha, 1538 - Vinica kod Varaždina, 1615.), djelo neutvrđenog slikara, slikan u prvoj polovici 17. stoljeća. (sl. 17) Natpis naslikan u donjem dijelu slike – „MAGNIFICUS D. NICO. ISTVANFFI. A CONSCRIPTA HVNGARIÆ HISTORI(AE) / ORBI NOTVS COLLEGIO S.I. ZAGRABIE. BONA PAVKOVERH DONAV(IT)“ – opisuje Istvanffija kao autora djela o

15
Zlatko Kauzlarić Atač,
Portret Branka Jerena

16
Zlatko Bielen,
Portret Franje Josipa Speveca

17

Neutvrđeni slikar,
Portret Nikole (Miklósa) Istvánffija

18

Johann Michael Millitz, Por-
tret Pavla Raucha

povijesti Ugarske (njegovo djelo „Historiae de rerum Hungaricis” objavljeno je nakon njegove smrti, godine 1622., u Kölnu) i donatora dobra „Pavkoverh“ (Paukovec kod sv. Ivana Zeline). Istvanffi, koji je od godine 1606. živio na dobru Vinici kod Varaždina, darovao je godine 1609. svoj posjed Paukovec zagrebačkoj isusovačkoj rezidenciji. Darovnicu je iduće, 1610. godine potvrdio kralj Matija II. Povjesničar je zagrebačkim isusovcima oporučno ostavio i dio svoje bogate knjižnice.

Johann Michael Millitz (Beč, 1725 - 1779.), poznati bečki portretist, učenik Martina van Meytensa, dvorskog slikara Marije Terezije i njezine obitelji, naslikao je godine 1768. portret Pavla Raucha (1735.? – 1815.). (sl. 18) Portret je do sada bio objavljivao kao portret Ivana Raucha, atribuiran prema portretu koji se čuva u Hrvatskom povijesnom muzeju u Zagrebu, djelu Stephana Dorffmeistera, signiranom godinom 1776. Uzimajući u obzir podatak o godini smrti podbana Ivana Raucha (umro 1762.), kao i sličnost prikazanog s drugim portretom Ivana Raucha u zbirci istoga muzeja, djelom neutvrđenog slikara nastalim nakon godine 1755., vjerojatno je riječ o portretu Ivanovog sina Pavla, časnika, za-

245

povjednika druge banske pukovnije, koji je 1763. stekao barunsku titulu. To bi značilo da je godine 1768. Millitz portretirao Pavla Raucha kad je ovaj imao 33 godine, a Dorffmeister ga je portretirao u dobi od 41 godine, što bi i odgovaralo izgledu prikazanog. Zanimljivo je da je Dorffmeister Raucha portretirao u istoj modroj odori u kojoj ga je slikao i Millitz osam godina ranije.

Vrlo zanimljiv portret gospodina Albelija (oca Antuna Ferdinanda Albelija, koji je taj portret oporučno ostavio Pravoslavnoj akademiji u Zagrebu) slikan bez uljepšavanja portretiranoga i s minucioznom obradom detalja odjeće djelo je neutvrđenog slikara nastalo u posljednjoj četvrtini 18. stoljeća, vjerojatno oko 1785. (sl. 19)

U zgradi se čuva više iznimnih portreta naslikanih u 19. stoljeću. Portret pravnika i profesora Ljudevita Jelačića Bužimskog (Zagreb, 1792 - imanje Čeh kod Zagreba, 1851.) u modrom, djelo je neutvrđenog slikara, nastalo u prvoj četvrtini 19. stoljeća. (sl. 20) Portret je u zgradu pristigao kao poklon obitelji Jelačić¹¹.

19
Neutvrđeni slikar,
Portret gospodina Albelija (oca Antuna Ferdinanda Albelija)

20
Neutvrđeni slikar,
Portret Ljudevita Jelačića Bužimskog

21

Neutvrđeni slikar,
Portret Antuna Ferdinanda Albelija

22

Neutvrđeni slikar,
Portret Karla Ivana Petra Sermagea

Portret Antuna Ferdinanda Albelija (Varaždin, 1794 - Požun/Bratislava, 1875.), također djelo neutvrđenog autora, nastao je vjerojatno između 1830. i 1835. (sl. 21) Kako je Albely tih godina boravio u Györu i Požunu (Bratslavi), vjerojatno se radi o djelu nekog vrlo kvalitetnog mađarskog slikara. Albely je Pravoslavnoj akademiji u Zagrebu oporučno ostavio uz niz knjiga, dnevnik, putopise i obiteljske portrete – ovaj i ranije spomenuti portret svog oca.

Prema vremenu nastanka, Albelijevom portretu blizak je portret Karla Ivana Petra Sermagea (1793. ili 1799 - 1851.). (sl. 22) Djelo je to neutvrđenog slikara, nastalo najvjerojatnije u Zagrebu oko 1835. Podsjećajući na radove vrhunskog portretista Mihaela Stroya (Ljubno, 1803 - Ljubljana, 1871.), koji je od 1830. do 1841. djelovao u Zagrebu. Sermage je portretiran s viteškim križem Ordена sv. Grgura koji se dodjeljivao od godine 1831.¹², što također daje mogući vremenski okvir nastanka portreta, iako nije isključeno da je to odlikovanje Sermage dobio kasnije i dao ga nadolikati na portretu (što je vrlo čest slučaj).

Između 1840. i 1845. neutvrđeni zagrebački slikar portretirao je Antuna Molnára. (sl. 23) Na desnoj

strani tog bidermajerskog portreta naslikana su i dva sveska ključnog pravnog djela – „Corpus Iuris Hungarici“. Taj nepotpisani portret podsjeća na djela češkog slikara Františka Wiehla (Vejprte, Češka, 1814. – Libštejn, 1871.) koji je od 1841. do 1844. djelovao u Zagrebu i naslikao niz portreta istaknutih osoba.

Potkraj 19. stoljeća u Beču je naslikan veliki reprezentativni portret cara Franje Josipa I., djelo zacijelo službenog bečkog slikara S. (ili P.) Bossija, o kojem, na žalost, nije bilo moguće pronaći podatke. (sl. 24)

Od niza portreta osoba povezanih sa Sveučilištem i Pravnim fakultetom odudaraju dva portreta nepoznatih gospođa, ulja na platnu neutvrđenih slikara sedamdesetih godina 19. stoljeća.

Talijanska slikarica Amalija de Angelis portretirala je godine 1872. biskupa Josipa Jurja Strossmayera, a iduće je godine taj portret reproduciran u oleografiji, u izdanju Koste Stojšića u Zagrebu. Primjerak te oleografije također se čuva u zgradi.

Niz vrijednih, oku najčešće skrivenih portreta u zgradi Rektorata i Pravnog fakulteta završava od-

24
S. (ili P.) Bossi,
Portret cara Franje Josipa I.

23
Neutvrđeni zagrebački slikar,
Portret Antuna Molnára

25
Vladimir Becić,
Portret Josipa Šilovića

ličnim portretom Josipa Šilovića (sl. 25), djelom Vladimira Becića (Slavonski Brod, 1886 - Zagreb, 1954.), nastalim godine 1930. Šilović je prikazan s Ordenom sv. Save I. stupnja, koji je najvjerojatnije dobio kad je bio ban Savske banovine.

U zgradi se nalazi nekoliko vrijednih kiparskih djela. Dva poprsja Josipa Jurja Strossmayera (u mramoru i u bronci, 1905.), iznimno važne ličnosti u kulturnom životu Hrvatske u drugoj polovini 19. stoljeća, djelo su Rudolfa Valdeca (Krapina, 1872 - Zagreb, 1929.), školovanog u Zagrebu, Beču i Münchenu, nastavnika na zagrebačkoj Akademiji, kipara koji je izradio niz medalja i reljefa. (sl. 26)

„Justicija“, reljef Roberta Frangeša Mihanovića (Mitrovića, 1872. – Zagreb, 1940.) iz godine 1894. odliven je potkraj 20. stoljeća. (sl. 27) „Justiciju“ s još tri reljefa („Teologija“ i „Medicina“ 1893., „Filozofija“ 1897.) izradio je poznati kipar i medaljer Frangeš Mihanović na samom početku karijere za svečanu dvoranu nekadašnje zgrade Odjela za bogoštovlje i nastavu u Opatičkoj ulici 10 u Zagrebu.

26
Rudolf Valdec,
Poprsje Josipa Jurja Strossmayera (mramor)

U predvorju zgrade smješteni su odljevi triju djela vrhunskog kipara Ivana Meštrovića (Vrpolje kod Slavenskog Broda, 1883. – South Bend, Indiana, SAD, 1962.). „Žena koja čita“ („Olga čita“) prikazuje Meštrovićeve drugu suprugu Olgu Kesterčanek. (sl. 28) Skulptura u gipsu koja je poslužila kao skica za istoimenu skulpturu u mramoru (danas u privatnom vlasništvu na Krflu) i odljev u bronci u Rektoratu nastala je u Dubrovniku u prosincu 1921. Dvije Vaze (Krateri) odlivene su 1999. prema sadrama koje se čuvaju u Gliptoteci HAZU u Zagrebu. (sl. 29)

Tijekom vremena u zgradi Rektorata i Pravnog fakulteta prikupljen je niz slika i grafika koje prikazuju zgradu, nastalih u 20. stoljeću. Slikar Fr. Trnka, o kojem nije bilo moguće naći podatke, naslikao je početkom 20. stoljeća (1905. ili 1915.) „Pogled na zgradu Rektorata i Pravnog fakulteta u sumrak“. Antun Kirinčić (Pula, 1915 - Zagreb, 1981.) naslikao je zgradu 1951. (sl. 30) Primjerak serigrafije Munira Vejzovića „Kazališni trg zimi“ iz 1971. godine (sl. 31) također se čuva u zgradi, kao i dva skicozna crteža zgrade Fedora Vaića nastala oko 1971. i „Pogled s Kazališnog trga“ Z. Ćosića iz godine 1976. Zlatko Bielen uz niz portreta rektora naslikao je i „Pogled

28

Ivan Meštrović, „Žena koja čita“ („Olga čita“)

29

Ivan Meštrović,
Krater

na Pravni fakultet“ (1997.). Tu je još i „Pogled na zgradu Rektorata i Pravnog fakulteta“ iz 1997. Dinka Zlatarića.

Rektorat i Pravni fakultet i dalje marljivo prikupljaju slikarske dojmove zgrade u kojoj djeluju: najnovije su akvizicije ulje na platnu Antonije Rusković i grafika Željka Prsteca, oba nastala godine 2008.

Poklonima drugih fakulteta došla su vrijedna djela: „Pogled na Maribor“ Branka Simčića iz godine 1996., poklon Pravnog fakulteta u Mariboru, i „Split“ Petra Letice iz 2004., poklon Pravnog fakulteta u Splitu. Ivan Lovrenčić darovao je Rektoratu „Mrtvu prirodu“ nastalu 1994. U zgradi se nalazi i „Fortica“, grafika Eugena Kokota. Prema zamislima tadašnjeg dekana Pravnog fakulteta akademika Jakše Barbića i profesora Stjenka Vranjicana akademski slikar i restaurator Pavao Lerotić naslikao je potkraj prošlog stoljeća „Genealoško stablo“ (Rodoslovlje) katedri Pravnog fakulteta, sliku velikog formata.

Uz originalna djela u prostorima zgrade nalazi se i niz presnimaka, uglavnom portreta, rektora i istaknutih profesora. Originali se čuvaju na različitim

251

30
Antun Kirinčić, Pogled na zgradu
Rektorata i Pravnog fakulteta

31
Munir Vejzović,
Kazališni trg zimi

mjestima – u samoj zgradi, muzejima i galerijama te u privatnom vlasništvu.

Iznimno zanimljiva, rijetko dostupna i još rjeđe viđena djela, među kojima su najbrojniji portreti, dokumenti su vremena u kojima su nastajali. Neki su portreti slikani kasnije kako bi se dopunila galerija rektora. Često su to djela vrhunskih umjetnika. Ona ostaju trajni izvor za upotpunjenje slike naše kulturne baštine u razdoblju od 17. do 21. stoljeća.

- 1 Dio portreta vezanih uz Pravni fakultet bio je izložen godine 1996. na izložbi *Prva izložba portreta profesora Pravnog fakulteta u Zagrebu (1776 - 1996.)* održanoj u MGC Klovićevi dvori, autora prof. Vlade Bužančića.
- 2 Četvrti portret iz tog niza, onaj Andrije Kržana slikan 1876. na 1877. godinu, danas se nalazi u Muzeju grada Zagreba.
- 3 Vlasništvo ovog portreta nije sasvim jasno: u monografiji Pravnog fakulteta objavljenoj godine 1996., str. 57, kao vlasnik se navodi Restauratorski zavod Hrvatske u Zagrebu.
- 4 Đ. Petravić Klaić, *Nasta Rojc*, retrospektivna izložba, Umjetnički paviljon u Zagrebu, 1997., str. 31.
- 5 J. Ambruš, *Ivan Tišov*, retrospektivna izložba, Galerija likovnih umjetnosti, Osijek/Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2005., str. 26.
- 6 K. Kamenov, *Portreti Vjekoslava Klaića*, obj. u „Vjekoslav Klaić, život i djelo“, Zbornik radova sa znanstvenoga skupa o životu i djelu Vjekoslava Klaića, Sveučilište u Zagrebu / Hrvatski institut za povijest (Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje), Zagreb – Slavonski Brod, 2000., str. 463
- 7 Nije jasno o kojem se slikaru radi. Ako signaturu čitamo kao „R. Braun“, moglo bi se raditi o njemačkom slikaru Rudolfu Braunu (1867 - 1940.).
- 8 U memoarima njegove supruge Hedwig Schaffgotsch, *Puтовима sudbine 1938 - 1946.*, izdalo Hrvatsko – austrijsko društvo, Zagreb, 2009., navodi se da je Schaffgotsch 1939.

godine dovršio portret jednog rektora; možda Dočkala. Za taj vrijedni podatak zahvaljujem gđi Ranki Franz-Štern.

- 9 I za taj vrijedan podatak zahvaljujem gđi Ranki Franz-Štern.
- 10 Šeparovića je portretirao i Vasilije Josip Jordan. V. Vlado Bužančić, *Prva izložba portreta profesora Pravnog fakulteta u Zagrebu (1776 - 1996.)*, monografija Pravnog fakulteta, Zagreb, 1996., str. XVI.
- 11 Na podatku zahvaljujem gđi Ranki Franz-Štern.
- 12 Za ovaj i drugi podatak o odlikovanjima zahvaljujem kolegi Borisu Pristeru, muzejskom savjetniku u Hrvatskom povijesnom muzeju u Zagrebu.

Vanja Brdar Mustapić

Namještaj

NAMJEŠTAJ U ZGRADI

SVEUČILIŠTA U ZAGREBU – IZBOR

254

ZGRADA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU | UMJETNIČKA BAŠTINA SVEUČILIŠTA

CASSAPANCA

Kraj 19. - poč. 20. st. (?)

orahovina, rezbarena
vel. 155 x 163 x 57 cm

Tipološki (spoj škrinje i klupe, tzv. cassapanca) pripada uzorima iz talijanske renesanse, koje slijedi i oblikovanje ravnih linija s geometrijskom raščlambom ploha i arhitektonskim elementima pilastara i završnog vijenca te dekorativni repertoar bogatog rezbarenog ukrasa s motivima akantusovog lišća, rozeta, vaza... Nalazi se u sobi rektora.

Foto: Danilo Balaban

NASLONJAČI

Prva pol. 20. st. (?)
orahovina, rezbarena
vel. 107 x 70 x 53 cm

Dva naslonjača u obliku slova X s nosačima od paralelnih letvica koji se produžuju u naslone za ruke u zavojitoj liniji te s drvenim sjedalom i naslonom za leđa s bogato rezbarenim ukrasom. Naslonjači se razlikuju prema rezbarenom motivu medaljona na naslonu za leđa: jedan ima firentinski ljiljan, a drugi Savonarolin portret. Naime, to je renesansni tip namještaja za sjedenje, tzv. Savonarola stolac, nazvan prema talijanskom dominikancu Girolamu Savonaroli (1452 - 1498.). Nalaze se u sobi rektora.

**NAMJEŠTAJ I OPREMA IZVEDENA
PO NACRTU ALFREDA ALBINIJA – IZBOR**

DIO RADNE SOBE

Zagreb, 1956.

Nacrt: arh. Alfred Albini

Izvedba namještaja: stolar Stjepan Popović

orahovina, orahov furnir; svjetiljka: bakar

vel. pisaćeg stola: 77 x 190 x 84 cm

vel. naslonjača: 82 x 65 x 65 cm

vel. stolne svjetiljke: vis. 52 cm; prom. 43,5 cm

Radna soba sastoji se od dva ormara za knjige, zidnog ugrađenog ormarića, konzolnog stola, pisaćeg stola, tri naslonjača, većeg i manjeg (prepravljenog?) pravokutnog stolića za telefon (samo jedan je naručen prema troškovniku), tri naslonjača tapecirana kožom i okruglog stolića te stolne svjetiljke. Od opreme te sobe nedostaje samo spomenuti okrugli stolić. Zidni ugrađeni ormarić preuredio je arh. Juraj Denzler (1965.).

Namještaj i svjetiljka izrađeni su za sobu koju je arh. Alfred Albini namijenio rektoru, a nalazi se u jugozapadnom kutu prizemlja zgrade. Sačuvani su nacrti i izvedbeni nacrti, uključujući skicu dispozicije tih predmeta u prostoru.

Ormari za knjige stajali su u prozorskoj niši na zapadnom zidu, što potvrđuju i ukošene bočne stranice ormara, dok je ispod ugrađenog ormarića stajao konzolni stolić od kovanog željeza s kamenom pločom. Zanimljiv je dekorativni motiv lukova na ormarima i zidnom ugrađenom ormariću, vjerojatno kao reminiscencija arhitektonskih elemenata same zgrade. Ističu se tri naslonjača i pisaći stol organskih, zavojitih formi te perforacije zavojitih linija na pravokutnim stolićima. Oblikovanje tri tapecirana naslonjača ravnih linija potpuno je pročišćena interpretacija na tragu klasičnih uzora.

Stolna svjetiljka, sa zamijenjenim staklenim dijelom pri restauriranju, karakteristična je za oblikovanje 50-ih godina 20. stoljeća.

Danas se većina predmeta nalazi u sobi za koju su bili izrađeni (sada soba prorektora). Jedino se konzolni stolić nalazi na podestu pomoćnog stubišta, dva stolića za telefon u jednoj od prostorija u istočnom, a stolna svjetiljka u zapadnom krilu prizemlja zgrade.

Foto: Danilo Balaban

**NAMJEŠTAJ IZVEDEN PO NACRTU
JURJA DENZLERA – IZBOR**

STOL

1964. (nacrt), 1965. (izvedbeni nacrt)

Nacrt: arh. Juraj Denzler

hrastov furnir

vel. 80 x 810 x 86 cm

Svečani stol u auli, odnosno velikoj dvorani, ravnih je linija s četiri nosača stilizirane forme s uzorima u renesansi. Smješten je na podest, čime se ističe njegova reprezentativna namjena.

Prema sačuvanom nacrtu opreme dvorane očito je da je uza stol stajalo dvanaest stolaca i središnji, trinaesti, istaknut višim naslonom. Njihov se izgled, međutim, ne može sa sigurnošću utvrditi. Moguće je da su to naslonjači drvenih naslona za leđa i ruke sa sjedalom tapeciranim sivim skajem učvršćenim zakovicama, koji se i danas tamo nalaze, jedino nedostaje onaj većih dimenzija.

Foto: Danilo Balaban

STOLAC

1966. (izvedbeni nacrt)
Nacrt: arh. Juraj Denzler
hrastovina, mjed;
novija presvlaka: sivi skaj, zakovice
vel. 94 x 48 x 59 cm

Stolac s potpuno tapeciranim sjedalom i naslonom s četiri noge okruglog presjeka koje se sužuju prema dnu, a ukošene su prema van. Naslon ima perforaciju na donjem dijelu i zakovice na leđima. Ukupno 60 stolaca, zajedno sa stolovima, izvedeno je za prostoriju Senata, tj. „salu za konferencije“. Sačuvani su nacrti stolaca i stolova te fotografija te prostorije. Jedini sačuvani stolac nalazi se u prostoriji urudžbenog zapisnika u prizemlju zgrade.

GARNITURA

Zagreb, 1967. (nacrt), 1968. (izvedba)

Nacrt: arh. Juraj Denzler

Izvedba: stolarija Drago Filipčić,

stolar Rudolf Ivko; rezbar Alojz Srša

orahovina, rezbarena; nova presvlaka: koža

vel. stolova: 75 x 222 x 80 cm

vel. manjih naslonjača: 105 x 62 x 62 cm

vel. većih naslonjača: 115 x 62 x 62 cm

Dvije gotovo identične garniture, a svaka se od njih sastoji od stola, osam naslonjača i jednog naslonjača višeg naslona. Riječ je o predmetima oblikovanim i ukrašenim rezbarijom prema renesansnim uzorima. Prednje noge naslonjača jedne garniture završavaju rezbarenim lisnatim motivom, a druge rezbarenim lavljim šapama. Sačuvan je nacrt naslonjača u varijanti s lisnatim motivom. U nekim se detaljima izvedeni namještaj razlikuje od nacрта (npr. rezbareni akantus na naslonima za ruke i njihovim nosačima nije predviđen nacrtom).

Na stolovima je prilikom restauriranja pronađena signatura pisana običnom olovkom na papiru, odnosno na samoj drvenoj plohi:

Foto: Danilo Balaban

STOL „TALIJANSKA RENESANSA”/IZRAĐEN U stolariji /DRAGO FILIPČIĆ/STOLARIJU – izradio Rudolf Ivko/Rezbariju izradio – SRŠA ALOJZ/Zagreb, 2. IV. 1968. HRVATSKA, Jugoslavija, Europa.

Garniture se nalaze u sobi rektora u istočnom krilu te u sobi prorektorice u zapadnom krilu prizemlja zgrade.

Nataša Jakšić

O projektima namještaja i ostale opreme Alfreda Albinija i Jurja Denzlera

Prigodom utvrđivanja izbora namještaja Vanja Brdar Mustapić i autorica ovog teksta pregledale su sav namještaj u zgradi, a napose Albinijev i Denzlerov, te došle do novih spoznaja.

Garniture arhitekta Albinija iz godine 1956. i arhitekta Denzlera iz razdoblja od 1963. do 1967. jedini je namještaj u zgradi Rektorata za koji je sačuvana dokumentacija te se za njih pouzdano znaju autori i vrijeme nastanka. Zahvaljujem Vanji Brdar Mustapić na vrijednim dopunama.

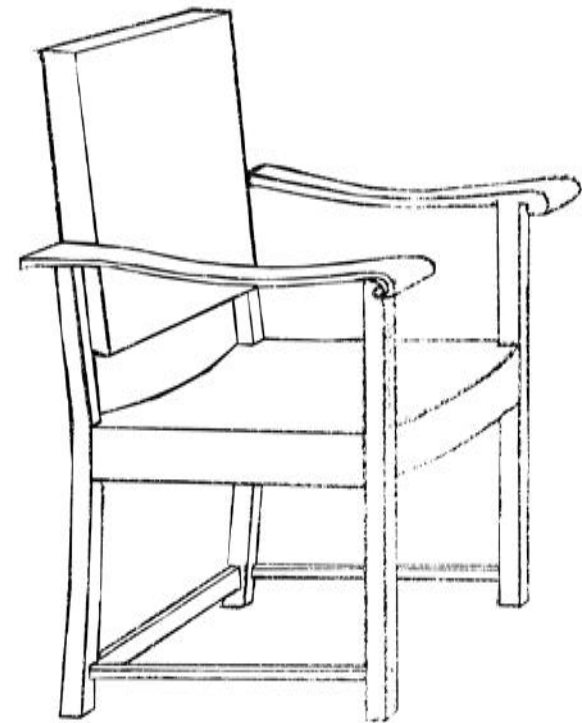
GARNITURE

Prilikom adaptacije sobe rektora Albinija je godine 1956. izradio nacрте za radni stol, tri naslonjača („netapecirana stolca“), garnituru za sjedenje od tri tapecirana naslonjača (sl. 1) i okruglog stola, dva ormara za knjige, jedan ugrađeni zidni ormar s konzolnim stolom, stolić za telefon te stolnu svjetiljku. Danas su u toj prostoriji ostali sačuvani radni stol, tri naslonjača („netapecirana stolca“), tri tapecirana naslonjača, dva ormara za knjige te ugrađeni zidni ormar. (sl. 2)

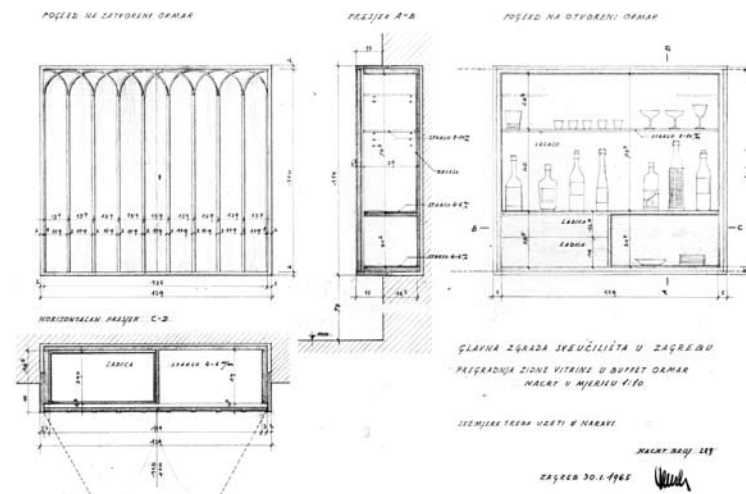
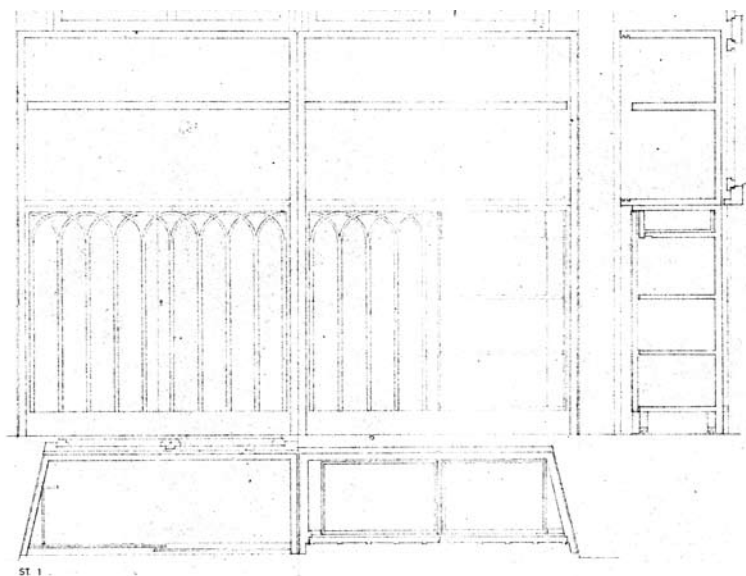
Konzolni stol ugrađenog zidnog ormara nalazi se na podestu pomoćnog stubišta, a stolna svjetiljka, prepravljena u detalju, te dva stolića za telefon (iako je u troškovniku naručen jedan) u drugim prostorijama u prizemlju zgrade.

Karakteristika ove Albinijeve garniture jednostavnost je oblika. Radna ploha stola, ploha za sjedenje i naslon jednostavna su geometrijska tijela, tek blago zakrivljenih obrisnih linija, s jače zakrivljenim nogarima i rukohvatima. Ormari za knjige i spise, predviđeni za nišu prozora, danas više nisu na predviđenu mjestu. Plohe njihovih vrata kao i plohe vrata ugrađenog ormara sadrže motiv preklapajućih lukova ograde

1.
Detalj Albinijevog projekta za namještaj – naslonjač

2.
Detalj Albinijevog projekta za
namještaj – ormar za knjige
3.
Denzlerov projekt pregradnje Albi-
nijevog ugrađenog ormara

vanjskog ulaznog stubišta. Kasnije, godine 1965., Denzler je izradio projekt pregradnje Albinijevog ugrađenog ormara u „buffet ormar“. (sl. 3)

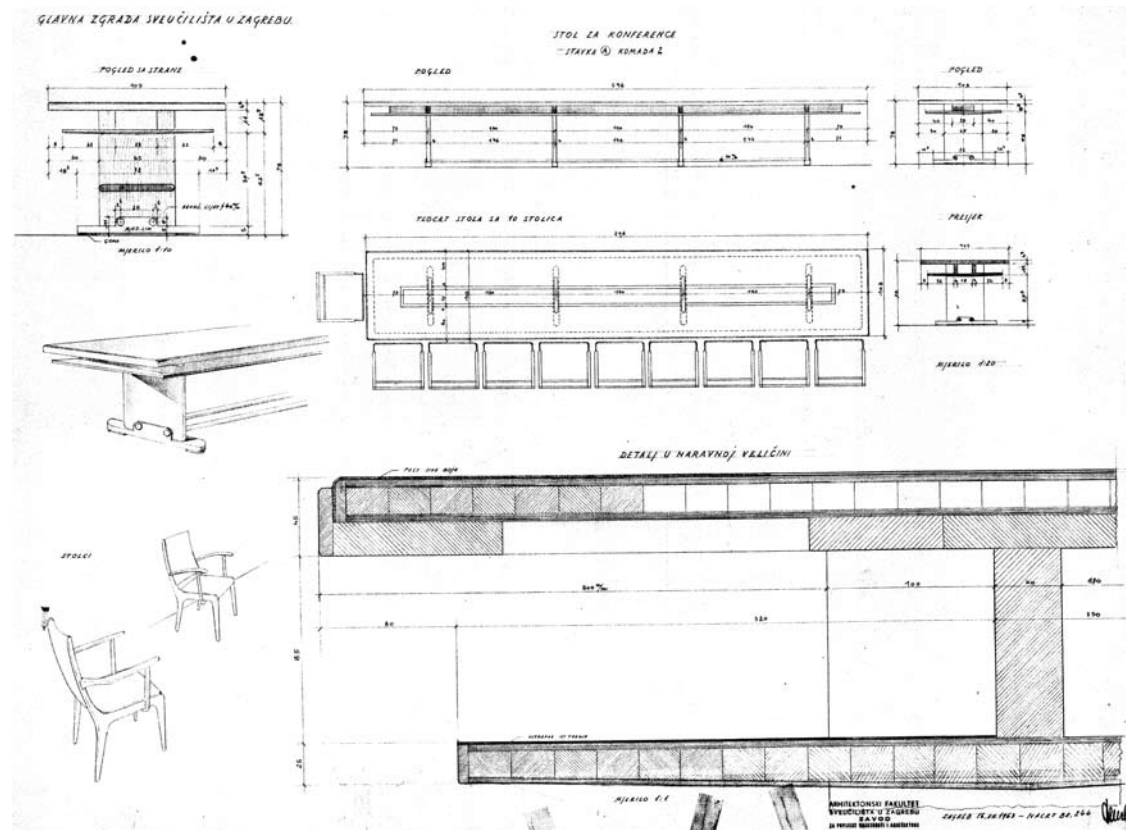
Prva garnitura koju je Denzler projektirao stol je za konferencije sa stolicama za sobu Senata, potkraj godine 1963. U početku je izradio stol dimenzija 105 x 596 cm, visine 78 cm. Horizontalnu radnu plohu stola slijedi niža i uža ploha za predmete i spine. (sl. 4) Na nacrtu je uz stol postavio devet stolaca uz dužu te jednu uz kraću stranicu stola. U perspektivi stolci nalikuju „netapeciranim stolicama“ Albinijeve radne sobe. Naredne godine Denzler je idejno riješio dvije varijante organizacije Senata u istočnom rizalitu te niz detalja kao što su pomoćni stol za konferencije, niski ormar s pomoćnom stolnom pločom te stol u garderobi. Tek 1966. izradio je glavne nacрте za pomoćni stol i stolce sobe Senata. Stolci se sastoje od tapeciranih elemenata plohe za sjedenje i punih naslona, jednostavnih trapezastih oblika s izduženim stožastim nogama koje se sužuju prema dolje. (sl. 5) Jedini sačuvani stolac te garniture nalazi se danas u prostoriji urudžbenog zapisnika u prizemlju zgrade. Sačuvana je crno-bijela fotografija konačnog uređenja prostorije Senata s realiziranim glavnim stolom, stolicama i lusterima (sl. 6).

U adaptaciji prostorije za konferencije u suterenskom zapadnom rizalitu Denzler je godine 1976. u nacrtima radio iste detalje namještaja, stola i stolaca sobe Senata. Razlika se sastoji u duljini stola, koja je u ovoj prostoriji upola kraća. Štoviše, analizom namještaja zgrade godine 2004. utvrđeni su stol i stolci sobe Senata upravo u toj suterenskoj prostoriji.

Godine 1964. Denzler je također izradio svečani stol s trinaest stolaca za aulu, nacrti kojih nisu sačuvani. Iz glavnog projekta uređenja aule očito je da se radi o naslonjačima, pravokutnog tlocrta i punih naslona. Visinom svog punog naslona trebao se isticati naslonjač postavljen u središnju os svečanog stola. Izvedbeni nacrt svečanog stola ostao je sačuvan. Radi se o drvenom stolu veličine 810 x 86 cm, visine 80 cm. Ploha se sastoji od kostura letvica, obloženog panel-pločama te postavljenog na četiri noge. (sl. 7) Noge stola ističu se zavojitim konturama. Zanimljivo je da je kroz konstrukciju stola provučena cijev za vod mikrofona.

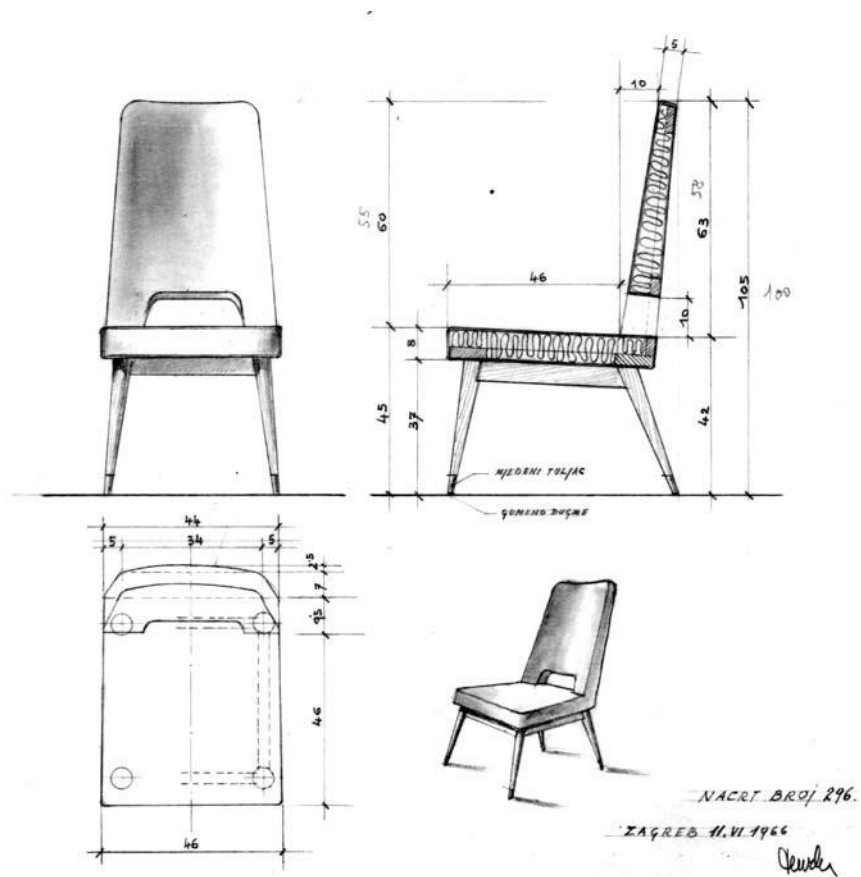
Godine 1965. Denzler je prilikom adaptacije suterenskih prostorija za tiskaru izradio nacрте radnih pravokutnih stolova, različitih veličina.

4.
Izvedbeni nacrt stola
za konferencije

5.
Denzlerov nacrt stolca za
prostoriju Senata

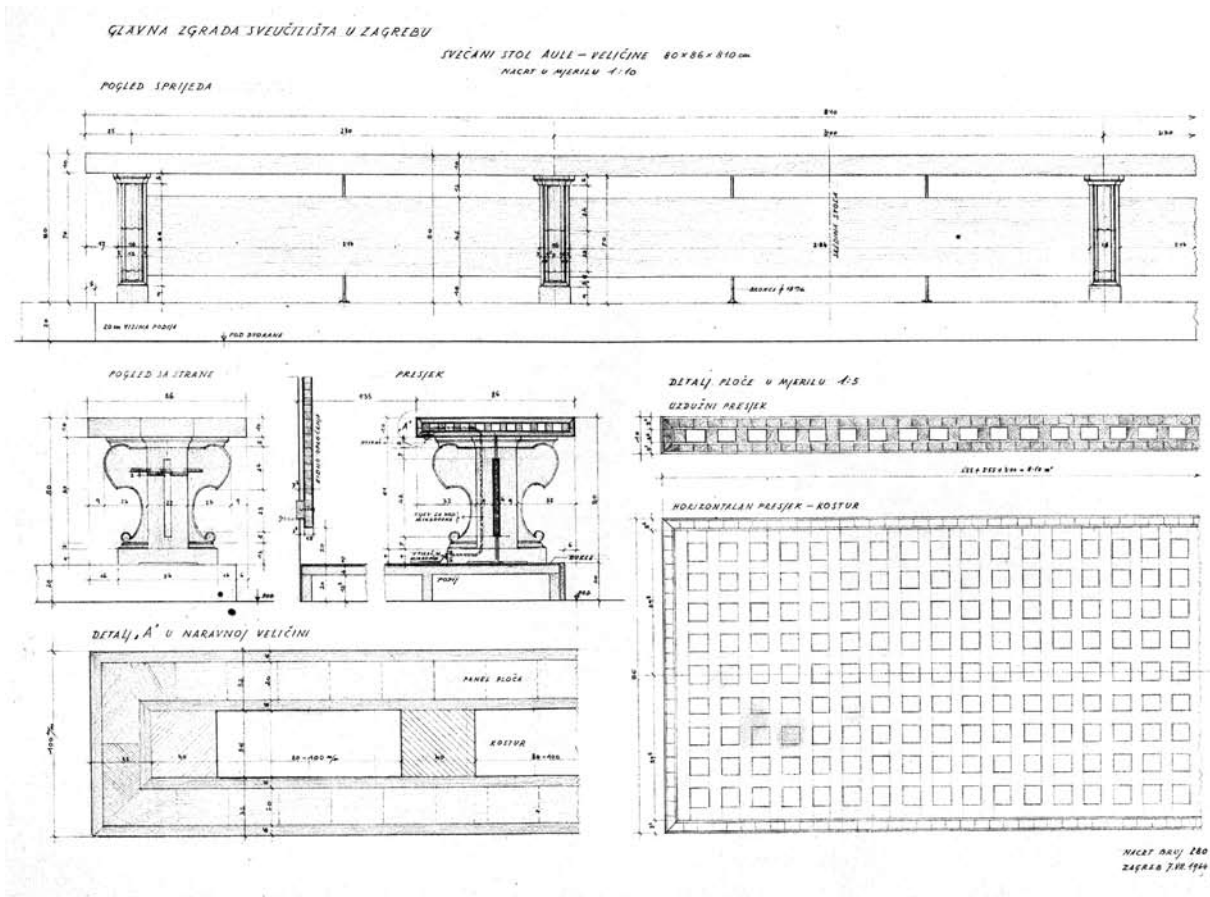
6.
Crno-bijela fotografija
prostorije Senata

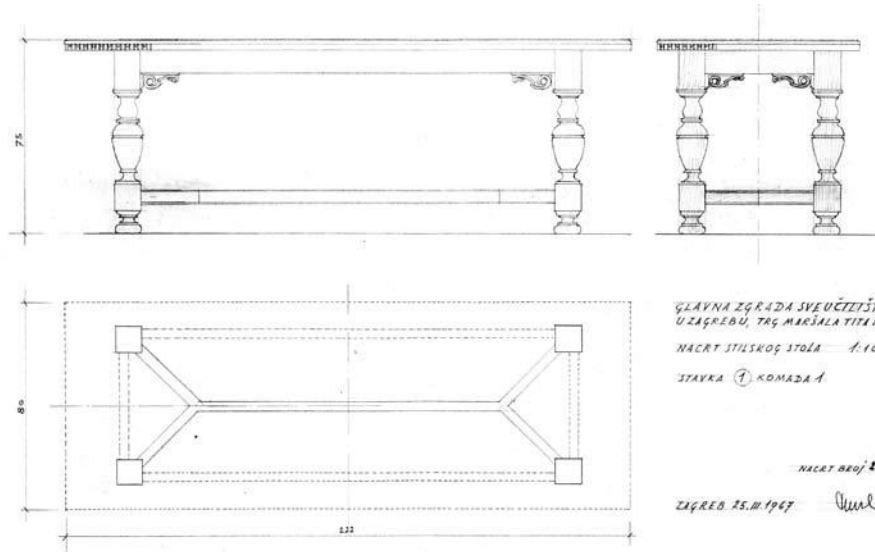

7.
Izvedbeni nacrt za
stol aule

Godine 1967. izradio je garniture za sjedenje. Nacrti tog bogato stiliziranog namještaja čuvaju se na Arhitektonskom fakultetu u zasebnoj mapi, koju je autor nazvao „Renesansno pokućstvo“. Radi se o dvije garniture za sjedenje. Obje se sastoje od stola dimenzija 222 x 80 cm visine 75 cm (sl. 8), osam naslonjača visine 105 cm i naslonjača visine 115 cm. (sl. 9)

Bogato profilirani dijelovi stola i naslonjača u potpunosti nose stilske karakteristike renesanse. Garniture se razlikuju oblikovanjem prednjih nogu naslonjača. Jedna garnitura ima lavlje šape, druga motiv akantusovog lista, što je prilikom pregleda namještaja uočila Vanja Brdar Mustapić. Jedna garnitura danas se nalazi u sobi rektora u istočnom dijelu, a druga u sobi prorektora u zapadnom dijelu prizemlja zgrade.

8.
Nacrt stilskog stola

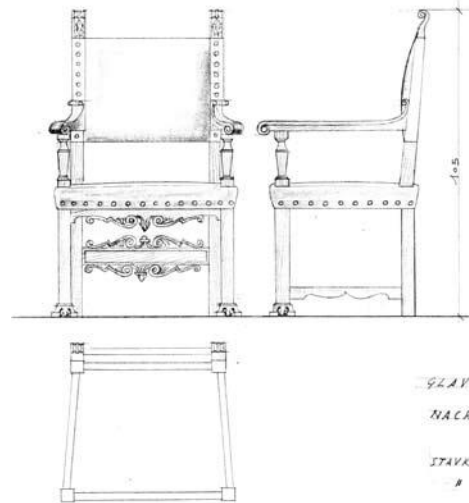
GLAVNA ZGRADA SVEUČILIŠTA
U ZAGREBU, TRG MARŠALA TITIA.
NACRT STILSKOG STOLA 1:10
STAVKA ① KOMADA 1

NACRT BR. 293

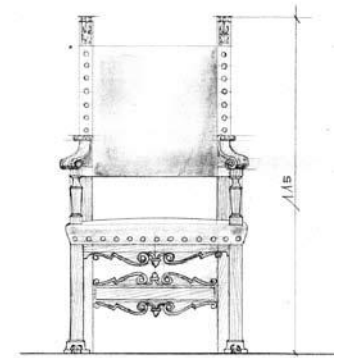
ZAGREB 25. III. 1967

Šturl

STAVKA ②

STAVKA ③

GLAVNA ZGRADA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU.
NACRT STILSKIH STOLICA U MJERILU 1:10

STAVKA ② KOMADA 8
" ③ " 1

NACRT BR. 297

ZAGREB 25. III. 1967

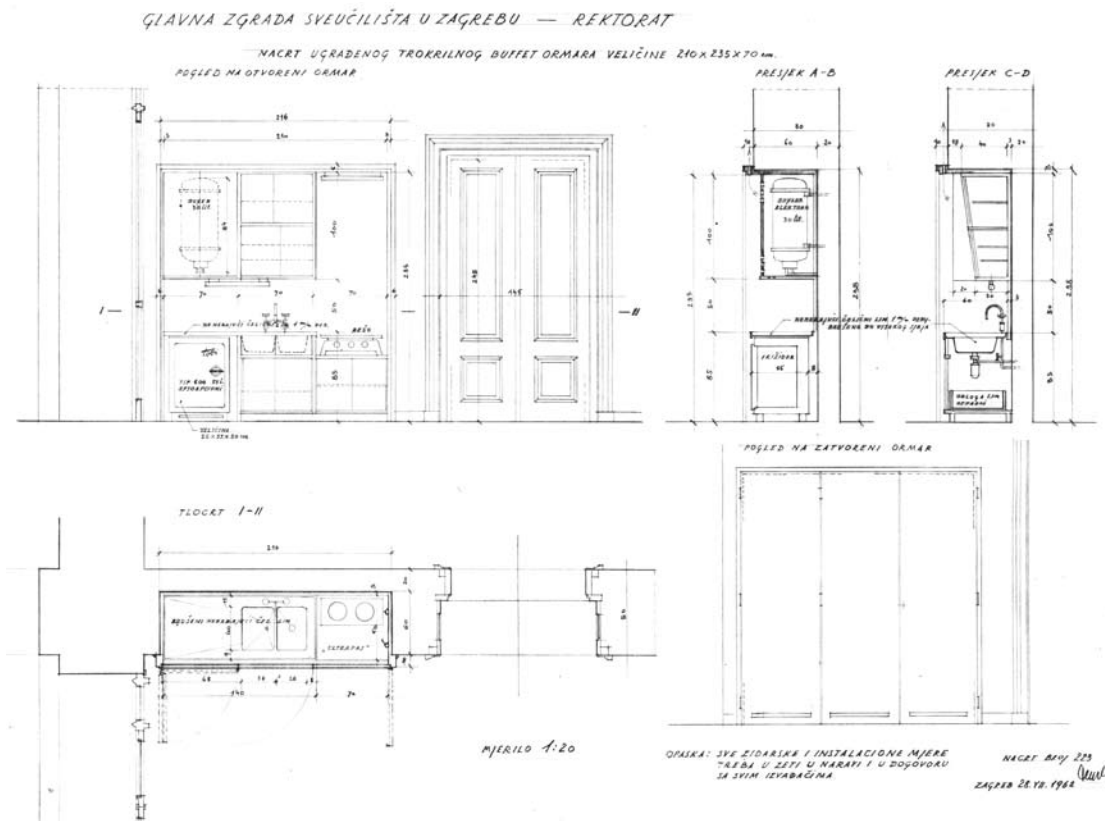
Šturl

9.
Nacrt stilskih
naslonjača

ORMARI I POLICE

Među prvim projektima koje je Denzler izradio godine 1961. hrastovi su pravokutni ugrađeni oglasni ormarići sa zaklonjenom horizontalnom rasvjetnom uz gornji brid ormara. Oni su još uvijek u upotrebi, nalaze se u hodniku Pravnog fakulteta, na prvom katu. Godine 1962. projektirao je i posebnu skupinu arhitektonskih detalja: ugrađene ormare. Tri su različita tipa, dvokrilni ormari i trokrilan ormar. Dvokrilni su podijeljeni na dva dijela, dio za garderobu i dio s umivaonikom i ogledalom, od kojih je za sobu tajnika viši, s dodatnim policama iznad umivaonika. Trokrilni ormar zapravo je mala ugrađena kuhinja s hladnjakom, sudoperom i štednjakom (sl. 10). Na nacrtima nisu naznačene njihove pozicije u zgradi. Danas je djelomično sačuvan ugrađeni ormar u prizemlju, u predsoblju zapadnog rizalita. Godine 1976. među posljednjim projektima Denzler je izradio projekt za ugrađene pravokutne vitrine u suterenskoj dvorani zapadnog rizalita zgrade.

10.
Nacrt trokrilnog
ugrađenog ormara

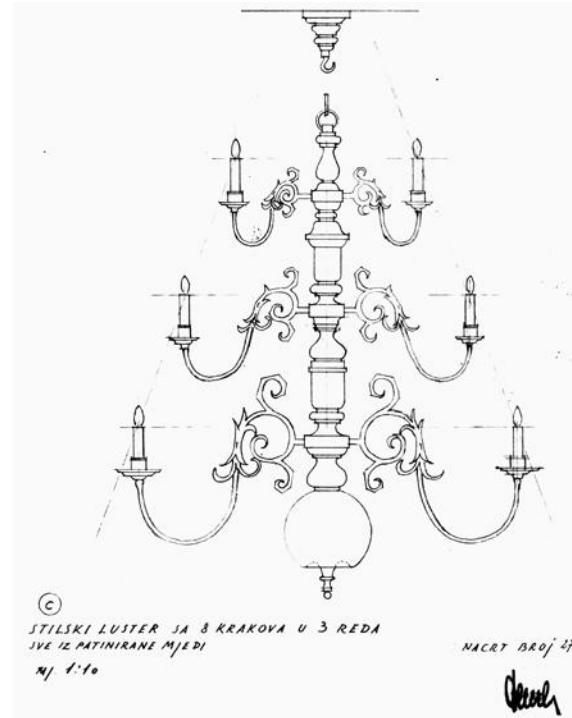

RASVJETNA TIJELA

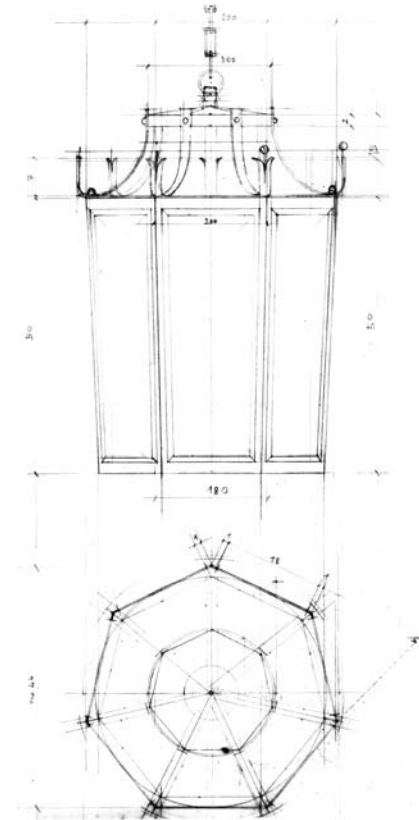
U listopadu 1961. Denzler je iz kataloga naručio dva lusteru (sa 12 i 8 luči) od kovanog željeza. U arhivi Arhitektonskog fakulteta sačuvani su Denzlerovi nacrti rasvjetnih tijela iz godine 1964. Tri su različita tipa: luster sa 6 - 8 - 12 krakova u dva reda od patinirane mjedi sa žaruljama u obliku svijeća, luster sa 6 - 8 - 12 krakova u dva reda od patinirane mjedi s običnim žaruljama te stilski luster s 8 krakova u tri reda od patinirane mjedi sa žaruljama u obliku svijeća. (sl. 11) Tako oblikovani lusteri većinom su zastupljeni u prostorijama Rektorata (sobe prorektora, aula, soba Senata). Postojeći troškovnik upućuje na zaključak da se vjerojatno radi o odabiru kataloških modela zidnih i stropnih svjetiljaka.

Denzlerovi su izvorni projekti stropna svjetiljka u vestibulu u obliku sedmerostrane prizme iz godine 1969. (sl. 12) te svjetiljka projektirana za hodnik iz godine 1971., kvadratne baze i piramidalnog pokrova od lima. (sl. 13)

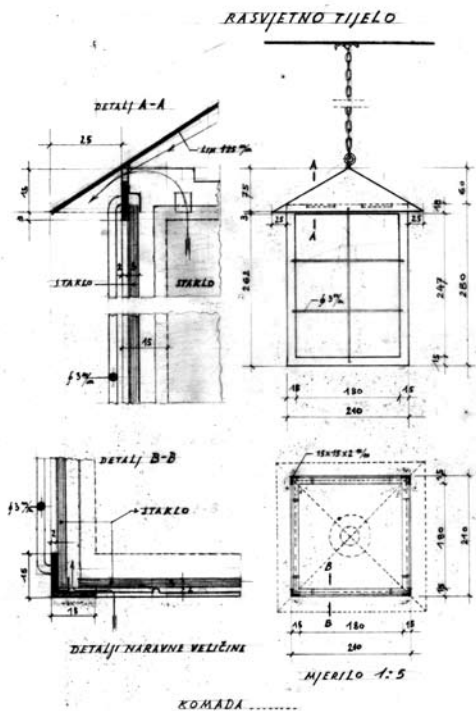
11.
Nacrt stilskog lusteru

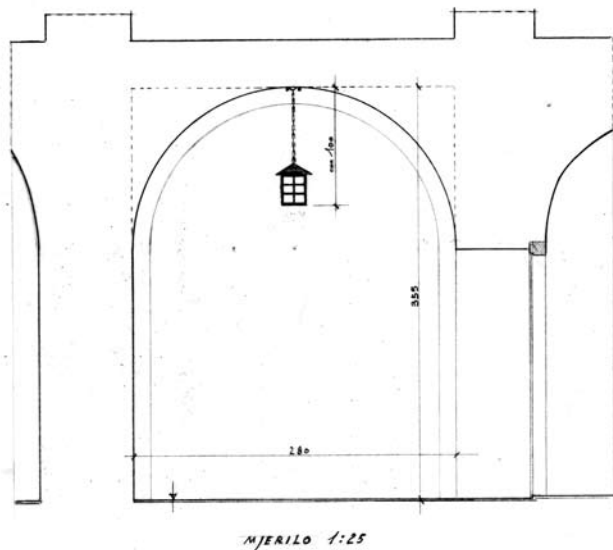
12.
Viseća svjetiljka u vestibulu – detalj nacrtu

RASVJETA HODNIKA

HODNIK

ZGB. 7.VIII.1971
Hecker
NACRT BR. 109

13.
Nacrt viseće svjetiljke za
suterenski hodnik

Vesna Lovrić Plantić

Satovi u zgradi Rektorata Sveučilišta i Pravnog fakulteta

SAT SA STUPOVIMA

Zagreb, urar Wilhelm König, oko 1830.
signatura: *Wilhelm König in Agram* (na brojčaniku)
42 x 30 x 15 cm
drvo, crno obojeno, pozlačeno, emajl,
mjed, staklo

Mehanizam između kružnih platina. Pogon na oprugu s kukastom zaprečnicom. Izbija pune sate i četvrtine sata na zvučne opruge. Leća njihala ima oblik glave Apolona kao boga Sunca. Datumar.

Cilindrično kućište flankirano četirima crno obojenim drvenim stupovima pozlaćenih baza i kapitela obješeno je o profilirani arhitrav. Baza sata vjerojatno je naknadna.

Urar Wilhelm König rođen je oko 1788. u Hannoveru. U Zagrebu se spominje 1815., građaninom postaje 1820., oženio se 1821., a umro 1863. Sačuvano je više satova s njegovom signaturom.

Ovaj sat nalazi se u sobi dekana Pravnog fakulteta.

PODNI SAT

mehanizam: Njemačka,
kućište: vj. Zagreb,
1920-1930.

signatura: *Dragutin Vasić Zagreb* (na brojčaniku)
280 x 70 x 41 cm
drvo, obojeno, metalna legura, mjed, staklo

Mehanizam između kvadratnih platina. Pogon na utege s kukastom zaprečnicom i dugačkim njihalom kao regulatorom. Izbija vremenske intervale na zvono na vrhu sata.

Sat je 1991. obnovio zagrebački urar Zlatko Lebarović. Tom prilikom izradio je nove utege i jedan kotač koloture. Drvena uklada na prednjem dijelu kućišta zamijenjena je staklom kako bi se vidjeli utezi i njihalo, a kućište je prebojano smeđom bojom. Prethodni premaz (također naknadan) bio je bijeli, usklađen s bojom zida pred kojim se sat nalazi. Sat je straga učvršćen na dasku koja prati njegov obris i umetnut unutar profilacije na zidu koja je u tu svrhu odrezana.

Dragutin Vasić bio je poznati zagrebački urar, draguljar i trgovac između dva svjetska rata. Urarski obrt prijavio je 1892. u Frankopanskoj ulici 2, kasnije Ilici 11.

Podni sat nalazi se na drugom odmorštu glavnog stubišta.

Dalibor Čepulo, Mirela Krešić

Pravni fakultet u Zagrebu od osnutka 1776. godine do suvremenog doba

Tradicija pravne naobrazbe u hrvatskim krajevima do 18. stoljeća

Pravni fakultet u Zagrebu najstarija je ustanova pravne naobrazbe u ovome dijelu Europe s neprekinutim djelovanjem od osnutka pa do danas. Njegovu ulogu i značenje u povijesti i suvremenom razdoblju nemoguće je razumjeti ako se ne poznaju složene odrednice djelovanja te institucije. Zbog toga je razvoj Pravnog fakulteta u Zagrebu potrebno razmotriti u širem kontekstu, uključujući i kratki prikaz prethodne tradicije pravne naobrazbe.

Bl. Augustin Kažotić (1260. - 1323.), dominikanac, zagrebački biskup, beatificiran 1702., osnivač katedralne škole u Zagrebu 1304. na kojoj su se predavale i pravne discipline

Prvi elementi pravne poduke na današnjem hrvatskom području potječu iz najranijeg razdoblja sveučilišne naobrazbe u Europi. Ključnu su važnost u tome imali studenti iz naših krajeva obrazovani na najpoznatijim sveučilištima u Europi koji su se vraćali u svoje zemlje donoseći sa sobom stečena pravna znanja.

Tako kao najraniji zabilježeni primjer studija prava iz naših krajeva vrijedi istaknuti Pavla Dalmatina (*Paulus Hungarus seu Dalmata*) koji je već oko 1200. studirao pravo na sveučilištu u Bolonji. Na bolonjskom sveučilištu ostao je kao profesor kanonskog prava do 1221., kada je kao pripadnik dominikanskog reda poslan u Ugarsku i u naše krajeve radi unaprjeđenja rada toga reda. U sljedećim je desetljećima u Bolonji kanonsko pravo studiralo više klerika iz Zagrebačke biskupije. Hrvatski studenti prava pojavili su se i na drugom znamenitom sveučilištu u Padovi ubrzo nakon njegova osnutka 1222. Prisutnost studenata iz naših krajeva potvrđena je i na najstarijim srednjoeuropskim sveučilištima osnovanima u 14. stoljeću u Beču, Krakowu i Pragu. Od 14. stoljeća nadalje mala kolonija hrvatskih studenata zabilježena je i na pariskom sveučilištu, a neki su od njih studirali pravo. Na tim su sveučilištima naši

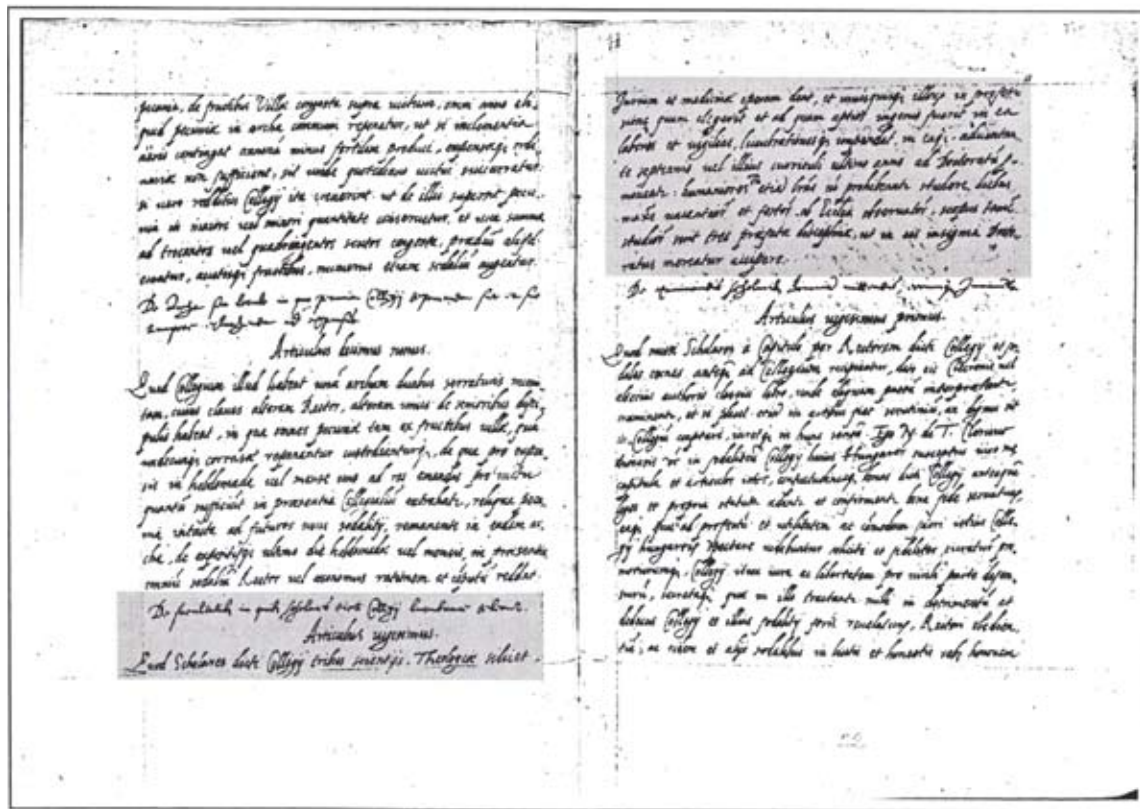
Zgrada Ugarsko-hrvatskog kolegija u Bolonji

studenti obavljali mnogobrojne funkcije, a pojedini su od njih ostali tamo i kao profesori. Studenti iz Zagreba uglavnom su odlazili u Padovu – koja će sve do 19. i 20. stoljeća ostati tradicionalno središte naobrazbe studenata iz naših primorskih krajeva – ali su se okrenuli Bolonji nakon što je 1553. Pavao Zondin (*Paulus Zondinus*), doktor prava i prepošt Zagreba i ugarskog Esztergoma, tamo osnovao Ugarsko-hrvatski kolegij (*Collegium Hungarico-Illyricum*). Taj kolegij, kojim je nakon Zondinove smrti upravljao zagrebački Kaptol, djelovao je do 1781., kada je bio ukinut u sklopu protucrkvено usmjerenih reformi Josipa II. Na Kolegiju su boravili studenti klerici i laici, a među njima i mnogi pravnik.

Ti naši rani pravnici naobraženi u inozemstvu vraćali su se u svoje krajeve gdje su donosili pravne knjige i stvarali prve knjižnice koje su u pravilu bile vezane uz crkve i samostane. To su bile i prve jezgre pravnoga znanja i pravne kulture u našim krajevima.

Ipak, tek su malobrojna bila nastojanja da se ustanovi sustavna pravna naobrazba. Razlozi su za to različiti, a među inim uključivali su slabu gospodarsku razvijenost, izostanak snažnih gradskih središta s

Pravila ili statut bolonjskog kolegija (1591.) koji je izradio Baltazar Dvorničić Napully, članak 20: „Pitomci ovog kolegija mogu se posvetiti trima naukama: naime teologiji, pravima i medicini”.

razvijenom pravnom tradicijom i pravnom kulturom. U Dalmaciji je razlog bio i diskriminatorska mletačka uprava koja je priznavala jedino akademske stupnjeve postignute u Padovi. K tome, broj hrvatskih studenata bio je malen, dok je blizina najpoznatijih europskih sveučilišta u Italiji od početka sprječavala razvoj drugih jezgri.

Prvi elementi pravne naobrazbe (predavanja kanonskog i civilnog prava) na hrvatskom području bilježe se u katedralnoj školi u Zagrebu koju je oko 1304. prema modelu *studia solemnia* osnovao biskup Augustin Kažotić, obrazovan na pariskom sveučilištu. Međutim financijski i politički problemi doveli su do zastoja u razvoju te škole i opadanja njenog značenja.

Pravna poduka ponovno se pojavila u Zagrebu 1613. ili neko vrijeme prije toga, kada je privatnu pravnu školu osnovao zagrebački prepošt Baltazar Napuly Dvorničić (1560 - 1624.), koji je završio teologiju i civilno pravo. U njoj je Napuly klericima i svjetovnjacima predavao građansko i kanonsko pravo. Može se pretpostaviti da se u predavanjima koristio i svojim rukopisom *Methodica processum directio* koji je 1590. napisao kao rektor Ugarsko-hrvatskog kole-

gija u Bolonji. Iako je nakon njegove smrti ta škola nestala, njena pojava svjedoči o raširenoj potrebi za nosiocima pravnoga znanja i izvan crkvenoga staleža. Ipak, zbog zahtjevnosti specijalizirane naravi pravne naobrazbe i teškoća u nalaženju njenih nosilaca, uvođenje elemenata pravnog studija i dalje je bilo otežano. Tako će se na Isusovačkoj akademiji u Zagrebu (*Neoacademia Zagrabensis*), osnovanoj 1669., dvogodišnji tečaj kanonskog prava pojaviti tek 1727. u sklopu tada osnovanog studija teologije. Od 1683. kanonsko se pravo predavalo i na studiju teologije u Pavlinskom samostanu u Lepoglavi, koji je 1671. podignut na razinu sveučilišta (*studium generale*) dobivanjem prava podjele doktorskih stupnjeva. No taj je studij ukinut 1786. istodobno kad i pavlinski red.

Elementi pravne naobrazbe bilježe se i na obali. Tako je pravna poduka zabilježena u Dubrovačkoj Republici već u drugoj polovini 15. i tijekom 17. i 18. stoljeća. Štoviše, 1794. u Dubrovniku je osnovana jednogodišnja pravna škola, koja je službeno ukinuta 1808. Kanonsko se pravo predavalo i na dominikanskom *studium generale* u Zadru osnovanom 1396. i službeno ukinutom od Francuza 1807. U Zadru su Francuzi 1806. osnovali pravni studij,

Pavlinski samostan, Lepoglava, detalj slike sv. Jurja, 18. stoljeće

a 1810. osnovan je Pravni fakultet, ali je on ukinut već 1812. U austrijskom je razdoblju u Zadru 1848. osnovana Privatna pravna škola, no ona je nestala već 1852. Povremeni tečajevi prava održavali su se tijekom 19. stoljeća i u Splitu, Šibeniku i Trogiru.

Sve to upućuje na potrebu uvođenja stabilne pravne poduke u navedenim krajevima. Međutim do uvođenja sustavne i kontinuirane pravne naobrazbe na današnjem hrvatskom području doći će tek s reformama Marije Terezije, u sklopu kojih je 1769. osnovan Političko-kameralni studij u Varaždinu.

Političko-kameralni studij u Varaždinu i Zagrebu 1769 - 1776.

Među najvažnijim reformama Marije Terezije bilo je osnivanje Kraljevskog vijeća (*Consilium Regium in regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae*) kao hrvatske zemaljske vlade. Zbog spleta razloga za sjedište Kraljevskog vijeća bio je određen Varaždin, tada najveći grad u Hrvatskoj i Slavoniji. Hitna potreba stvaranja nedostajućeg upravnog osoblja bio je pak razlog osnivanja Političko-kameralnog studija (*Studium politico-camerale*) 1769. o kojem je Kraljevsko vijeće trebalo voditi posebnu brigu. Kraljičinom naredbom o osnivanju toga studija utvrđeno je da će njegovo sjedište biti u Varaždinu „samo za ono vrijeme za koje će Kraljevsko vijeće zadržati sjedište u rečenom gradu“. No zapravo će do preseljanja u Zagreb doći i prije toga.

Osnovni je cilj Političko-kameralnog studija bio naobrazba stručnog upravnog osoblja koje je bilo potrebno s obzirom na reformu upravnog aparata koji više nije mogao počivati na nestručnom, odnosno neškolovanom osoblju. Potrebe za novim osobljem više nije moglo zadovoljiti dotadašnje stipendiranje talentiranih mladića za studij u Beču, nego je odgovarajući obrazovni zavod trebalo otvoriti u samoj Hrvatskoj. Naredbom o osnivanju studija

za prvog profesora bio je imenovan Adalbert Barić (1742 - 1804.). Imenovanje je bilo obrazloženo njegovim moralnim i profesionalnim kvalitetama, ali i time što „poznaje hrvatski jezik pa time lakše može svoja nastojanja i studije prilagoditi hrvatskome narodu“. Ipak, kao jezik podučavanja propisan je njemački, dok je kao udžbenik morao biti korišten odgovarajući udžbenik s bečkog sveučilišta *Grundsätze der Polizey- Handlung- und Finanzwissenschaft* Josepha von Sonnenfelsa.

Novi je studij stvarno počeo rad u prvoj polovini 1770., i to na latinskom jeziku. Barić je preveo Sonnenfelsovu knjigu na latinski i koristio se njome za poduku upravnih znanosti, ekonomske politike i javnih financija. No kraljica je ubrzo opomenula da kao školski jezik treba vratiti njemački.

Na temelju prijedloga Kraljevskoga vijeća studij je premješten u Zagreb već 1772., iako je Kraljevsko vijeće prešlo u Zagreb tek 1776. nakon što je veliki požar u Varaždinu uništio zgradu u kojoj je bilo njegovo sjedište. Taj je studij bio smješten u prostore Isusovačke akademije na Trgu sv. Katarine, u današnjoj Gornjogradskoj gimnaziji.

Studentska radnja na Političko-kameralnom studiju iz 1770. *Positiones ex universa scientia politico-camerali* grofa Josipa Draškovića prema predavanjima Adalberta Barića

Kraljevska akademija znanosti u Zagrebu i Pravni fakultet 1776 - 1850.

Godine 1776. iz Varaždina su u Zagreb premještene središnje hrvatske institucije vlasti (ban, Kraljevsko vijeće, Banski stol). Te je godine bila osnovana i Kraljevska akademija znanosti kojoj je pridružena i zagrebačka Glavna gimnazija (*Regia scientiarum academia Zagrebiensis cum Archygimnazio*). Konačni povratak središnjih političkih tijela u Zagreb te osnivanje Kraljevske akademije znatno su pridonijeli pretvaranju Zagreba – koji je u to doba imao 2.815 stanovnika – u političko i kulturno središte Hrvatske i Slavonije.

Kraljevska akademija znanosti osnovana je kraljičinim mandatom od 5. kolovoza 1776. (*Benignum mandatum regium de systemate studiorum*). Taj je propis i unatoč svojoj necjelovitosti postavio model organizacije koji u osnovi neće biti izmijenjen do ukidanja Kraljevske akademije znanosti 1850.

Ravnatelj Akademije predsjedao je Akademijskom vijeću koje su činili prodekani na čelu pojedinih fakulteta, prodirektor na čelu Glavne gimnazije te ispovjednik Akademije. Prvi viši ravnatelj bio je Nikola Škrlec Lomnički, jedna od vodećih osoba ugarskog i hrvatskog političkog i kulturnog života

Slobodni i kraljevski grad na brdu Grečkom, 1792.
Na desnoj strani vidljiva zgrada Kraljevske akademije
znanosti, odnosno Pravnog fakulteta
Akvarel Ludovika Bužana

Nikola Škrlec Lomnički (1729 - 1799.), vrhovni upravitelj školstva na području Hrvatske i Slavonije (1776 - 1788), protonotar Kraljevstva i veliki župan Zagrebačke županije; jedan od najznačajnijih hrvatskih i ugarskih kameralista

toga doba, poznat kao jedan od prvih i najznačajnijih kameralista u našim krajevima.

Studiji filozofije, teologije i prava bili su organizirani kao zasebni „fakulteti” s dvogodišnjim trajanjem. Dvogodišnji studij na Filozofskom fakultetu trebao je dati opću naobrazbu u humanističkim i prirodnim znanostima i dublje znanje u filozofskim disciplinama. Njegova je zadaća bila i u tome da pripremi kandidate za dvogodišnje studije teologije ili prava kojima se moglo pristupiti tek nakon završenog Filozofskog fakulteta.

Čini se da za nove katedre Pravnog fakulteta isprva nije bilo prostora u zgradi Akademije koja je ostala u prostorijama dotadašnje Isusovačke akademije na Trgu sv. Katarine. Zbog toga je ban naredio da se pravne katedre, zacijelo privremeno, smjeste u zemaljsku kuću (*domus regnicolaris*) u kojoj je bilo sjedište Zagrebačke županije, Županijski sud i Arhiv Kraljevine. Na tom se mjestu danas nalazi zgrada Hrvatskog sabora.

Na Pravnom su fakultetu imenovana četiri redovita profesora od kojih je svaki predavao više predmeta.

Jedan izvanredni profesor na svakom fakultetu trebao je zamjenjivati odsutne profesore. Kraljičin mandat propisao je da se profesorska mjesta trebaju popuniti imenovanjima „neovisno o klasi i društvenom položaju”, što je značilo da mogu biti imenovane i svjetovne osobe, a ne samo svećenici. Osobe općepoznate po svojim zaslugama mogle su biti imenovane i neposredno, bez prethodne provjere.

Viši ravnatelj Nikola Škrlec sazvaio je za 11. listopada 1776. sjednicu svih profesora, a rad fakulteta započeo je 4. studenog 1776. Taj se dan na Pravnom fakultetu svake godine obilježava kao Dan fakulteta.

Godine 1777. osnivački mandat Marije Terezije zamijenjen je vrlo opsežnim i detaljnim aktom *Ratio educationis totiusque rei literariae per regnum Hungariae et provincias eidem adnexas*. On je propisao da Kraljevina Ugarska treba imati jedno sveučilište (u Budi) te jednu akademiju u svakom od pet školskih okružja. Četiri su okružja bila u Ugarskoj, dok je peto bilo Zagrebačko školsko okružje, osnovano kraljičinim mandatom od 5. kolovoza 1776. Akademije su bile stupanj ispod Sveučilišta i nisu mogle podjeljivati akademske titule.

Imbrih Domin Petruševčki (1801 - 1836), profesor domovinskog prava, autor priručnika o privatnom pravu na hrvatskom jeziku, odnosno kajkavskom dijalektu

Prema *Ratio educationis* 1777. predmeti koji su se trebali izvoditi na Pravnom fakultetu u Zagrebu bili su: javno pravo i ono na što se to odnosi (*ius publicum & quae eodem pertinent*), domovinsko pravo zajedno s prihvaćenim običajnim pravom (*ius patrium una cum usibus receptis consuetudinibus*), upravna znanost, trgovina i javne financije (*politica, commercium & rei aerae scientiae*) te povijest europskih zemalja, opća povijest i tečaj javnih novosti (*historia provinciarum europearum, historia universalis & collegium novorum publicorum*). Novi plan donio je tek jednu važnu izmjenu u odnosu na kraljičin mandat, jer su se prva tri predmeta već predavala pod drukčijim nazivima. Jedina bitna novost bilo je uvođenje povijesnog predmeta koji se u Zagrebu izvodio pod nazivom opća povijest i povijest staleža (*historia universalis et historia statuum*). Nastavljeno je i predavanje kanonskog prava iako ga *Ratio educationis* 1777. nije uvrstio među obvezne predmete.

Kao jezik podučavanja bio je propisan latinski, ali *Ratio educationis* 1777. nije zabranio upotrebu nacionalnih jezika. Ipak, upitno je da li se hrvatski znatnije rabio i unatoč tome što su studenti pretežito bili hrvatskog podrijetla. No svakako je zanimlji-

Imbrih Domin Petruševčki, *Predznanya pravicz szamoszvojneh vugerzkeh*, 1818., prvi pravni udžbenik na hrvatskom jeziku

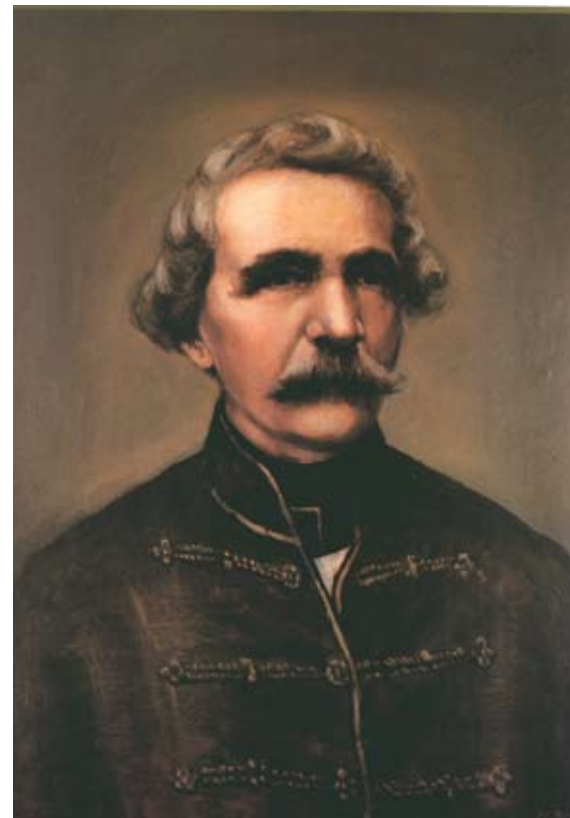
vo da je od 1819. do 1831. profesor domovinskog prava Imbrih Domin Petruševečki (1776 - 1848.) ili Imbro Domin u uobičajenijem obliku, na kajkavskom dijalektu hrvatskog jezika objavio seriju kratkih priručnika o privatnom pravu (u osnovi o Tripartitu). Zacijelo je to pokazatelj da se hrvatski jezik rabio u nekom stupnju. Zanimljivo je i da je 1832. Akademijsko vijeće dopustilo da student prava Matija Smodek podučava druge studente hrvatskom jeziku (u kajkavskoj varijanti). Smodek je to činio do 1846., a nastavio je tu poduku i nakon što je 1835. imenovan profesorom statistike. Namjera Ugarskog namjesničkog vijeća da uvede mađarski kao jezik poduke odbijena je od Višeg ravnateljstva uz navod da studenti ne govore mađarski te da bi poduka bila kao „govorenje gluhima”. Ipak, mađarski je kao izborni predmet uveden nakon okončanja apsolutizma Josipa II., a kao obvezni predmet predavao se od 1833. do 1848, za vrijeme snažnog ugarskog političkog pritiska na Hrvatsku.

Godine 1784. Teološki fakultet bio je premješten u sklop Središnjeg seminara pa je Akademija bila reducirana na dva fakulteta. Istodobno je na Pravnom fakultetu prestalo izvođenje nastave iz kanonskog prava.

Uz redovite i izvanredne profesore, na Fakultetu su nastavu obavljali i suplenti. Suplenti su u pravilu držali nastavu mađarskog jezika, ali su zamjenjivali i nastavnike na nekim drugim predmetima, a neki od suplenata izabrani su za redovite profesore. Suplenti su bili važna pomoć u izvođenju nastave, ali su pojedine katedre na Pravnom fakultetu, kao i na drugim fakultetima, vrlo često bile ispražnjene. To je bilo gotovo uobičajeno od početka 19. stoljeća do 1830-ih godina. Tako je 1810/11. na Pravnom fakultetu bio samo jedan profesor, a 1825. bila su dvojica. Neki su suvremenici razlog takvom stanju vidjeli u nametnutom režimu podučavanja i čvrstoj državnoj kontroli. Neki znamenitiji suvremenici žestoko su kritizirali kvalitetu nastave na zagrebačkoj Akademiji, ali su poneki ipak priznavali da je unatoč nedostacima u nastavi ona davala vrsne pravnike.

Studenti Pravnog fakulteta uglavnom su dolazili iz Hrvatske i Slavonije, ali je bilo i studenata iz drugih hrvatskih područja kao i iz Ugarske. Broj studenata povećavao se u skladu s društvenim razvojem i stabiliziranjem Akademije. Godine 1785. bilo je samo 13 studenata prava, ali se u razdoblju od 1826. do 1850. njihov broj kretao od najnižih 35

Matija Smodek, (1808. - 1881.) profesor više javnopravnih predmeta te Ugarsko-hrvatskog privatnog prava na Pravnom fakultetu Kraljevske akademije znanosti i Pravoslavnoj akademiji (1832. - 1874.); bibliotekar Knjižnice Kraljevske akademije znanosti (1841. - 1874.). Prvi predavao hrvatski jezik za studente Kraljevske akademije znanosti (1831. - 1840.)

godine 1845/46. do 48 godine 1839/40. Do ukidanja Kraljevske akademije znanosti 1850. njome je prošlo oko 2 000 studenata prava. Oni su uglavnom dolazili iz plemenitaških i građanskih obitelji, jer su do 1844. jedino plemići mogli obnašati javne funkcije izvan slobodnih kraljevskih gradova. No bilo je i studenata seljačkog podrijetla. Od 13 studenata u 1785. (8 na prvoj i 5 na drugoj godini) plemićkog ih je podrijetla bilo 9, a po dvojica su bila građanskog i seljačkog podrijetla.

Za Zagreb i Hrvatsku toga doba Akademija je predstavljala važan kulturni i intelektualni potencijal. Ipak, glavne prepreke postizanju željene kvalitete studija – uski pragmatički cilj Akademije i radni uvjeti – mogle su biti prevladane jedino radikalnom promjenom. Nastojanja radi uspostave sveučilišnog studija u Zagrebu zapravo su se sporadično javljala od 1774. No ukidanje Kraljevske akademije znanosti 1850. i osnivanje Pravoslavne akademije iste godine nisu proizišli iz tih nastojanja, niti će takav razvoj zadovoljiti odgovarajuće težnje. Međutim, time će biti postavljena osnovica za daljnji razvoj.

Zagreb na kraju 18. stoljeća.
Pogled s juga, na desnoj strani vidljiva
zgrada Kraljevske akademije znanosti
odnosno Pravnog fakulteta
Grafika Branka Šenoe

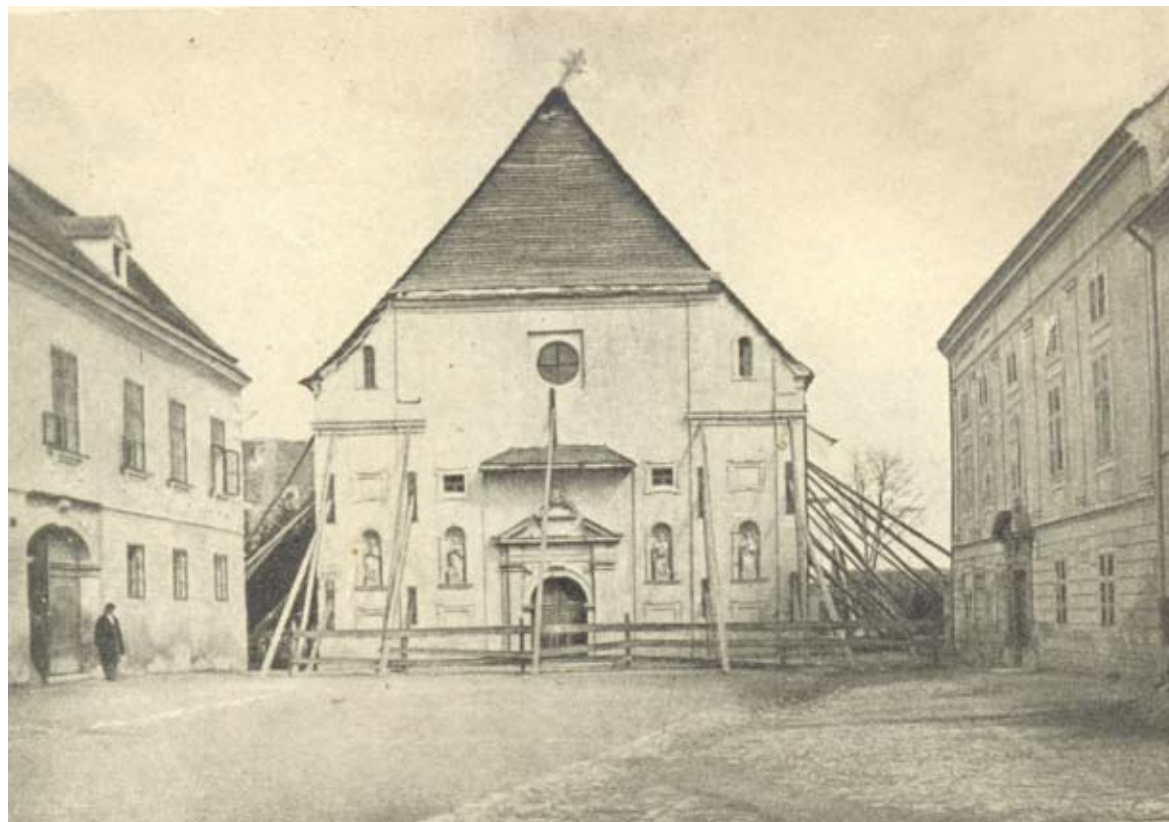
Pravoslavna akademija u Zagrebu 1850 - 1874. i nastojanja za osnivanje Sveučilišta

Ožujski ustav nametnut iz Beča 1849. dijelom je prihvatio liberalna dostignuća iz 1848. te postavio osnovu za modernizaciju Monarhije u apsolutističkom okviru. Jedan od osnovnih zahvata modernizacije trebala je biti reforma cjelokupnog naobrazbenog sustava pripremljena u Beču po uzoru na odgovarajuću prusku reformu. U novom sustavu gimnazije su trebale postati škole opće naobrazbe koje bi pripremale studente za sveučilišni studij. Zbog tog su razloga gimnazije bile produljene sa šest na osam godina, a dvogodišnji tečajevi filozofije prebačeni su s ukinutih kraljevskih akademija znanosti u gimnazije, kao njihov sedmi i osmi razred.

Tu je reformu 1850. proveo grof Leo Thun, ministar vjere i naobrazbe u carskoj vladi. U Hrvatskoj je ukinuta Kraljevska akademija znanosti, a njen dvogodišnji filozofski tečaj postao je sedmi i osmi razred zagrebačke Glavne gimnazije. Umjesto ukinute Kraljevske akademije znanosti osnovana je Pravoslavna akademija koja će biti jedina visokoškolska institucija u Hrvatskoj do osnivanja Sveučilišta godine 1874.

U početku učenici nisu bili vezani ni za kakav red predavanja, već su morali odslušati 15 sati preda-

Katarinski trg neposredno poslije potresa 9. studenog 1880. Akademska crkva sv. Katarine, desno ulično pročelje Sveučilišta odnosno Pravnog fakulteta dvije godine prije preseljenja u novu zgradu

vanja tjedno. Javne kušnje i ispiti dokinuti su te uvedeni semestralni i godišnji ispiti. Statut je propisao da nastavnici trebaju predavati dva sata tjedno na hrvatskom jeziku, a tek iznimno na latinskom, ako nije bilo odgovarajućeg profesora. Na temelju kraljevog naloga svi su predmeti podijeljeni među četiri profesora koji su na novu instituciju prešli s prijašnje akademije. Predavači austrijskog građanskog prava i austrijskog kaznenog prava imenovani su kasnije. Godine 1853. zagrebačka je Pravoslavna akademija sa 33 upisana studenta zauzimala treće mjesto među pet takvih institucija u Ugarskoj.

Nastavni je plan predviđao da se predaje dvanaest „učevnih predmeta“ potrebnih činovnicima, bilježnicima i odvjetnicima, i to: „filozofija prava s enciklopedičkim uvodom u pravo - i državnoznanstveni nauk, pravo kazneno i postupnik kazneni, dosad valjano privatno pravo, austrijansko građansko pravo, pravo trgovačko i mjenbeno, teorija statistike, opća europska i austrijanska statistika, austrijansko državno pravo, znanosti političke, pravo rudničko, pravo crkveno, teorija postupka u parnicama građanskim s novim zakonima koji su u Hrvatskoj i Slavoniji proglašeni, razlaganje financijskih i ad-

ministrativnih propisa izdatih za ovu krunovinu“. Uz te predmete predavala se i sudska medicina.

Nastavni je plan poboljšao 1852. kada su uvedeni kanonsko pravo i rimsko pravo. Opsežniji je zahvat uslijedio s novim uređenjem austrijskih sveučilišta i pravoslavničkih akademija 1855. koji je propisao uvođenje novih predmeta na Akademiju, kao i strogi raspored i obvezu pohađanja predavanja. Među inima su propisani i novi izborni predmeti: feudalno pravo ili povijest pojedinih austrijskih zemalja te državno računovodstvo. U rujnu 1856. uveden je predmet povijest austrijske carevine u sklopu kojeg su izlagani i elementi hrvatske povijesti.

Pavao Muhić (1811 - 1897.), profesor kameralnih disciplina na Pravnom fakultetu Kraljevske akademije znanosti i na Pravoslavnoj akademiji (1835 - 1871.); ravnatelj Pravoslavne akademije (1851 - 1871.); predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade u doba ostvaranja Sveučilišta (1872 - 1881.); predsjednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (1887 - 1890.)

Preustroj Pravoslovne akademije 1868.

Povratak ustavnosti u Hrvatskoj se doživljavao kao mogućnost za uspostavu modernih nacionalnih institucija. Među zahvatima koji su se smatrali najvažnijima bilo je i unaprjeđenje naobrazbe i osnivanje temeljnih kulturnih institucija (sveučilište, akademija znanosti i umjetnosti, narodni muzej). Tako je 1861. Hrvatski sabor donio Zakon o osnivanju Sveučilišta u Zagrebu, ali kralj nije potvrdio taj zakon, kao ni ostale zakone iz te godine.

Politička previranja povezana s pitanjem položaja Hrvatske u Monarhiji i Ugarskoj okončana su donošenjem Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. koju je zaključio Hrvatski sabor čija je unionistička većina izabrana pod pritiscima iz Budimpešte i Beča. Kao nagradu lojalnom saboru kralj je odredio da od rujna 1868. studij na Pravoslovnoj akademiji bude protegnut na četiri godine, da nastava na Akademiji bude organizirana prema sveučilišnom programu te da studij s Akademije može biti izravno nastavljen na nekom od austrijskih sveučilišta.

Preustroj Akademije izveden je prema već spomenutom austrijskom uređenju iz 1855. Tako su prve dvije godine studija činili uvodni predmeti, dok su se sljedeće dvije godine predavali pozitivnopravni

predmeti i upravne discipline. Zbog toga je postojećem ustroju pridodano osam katedri, i to: rimsko pravo, pravna povijest, kanonsko pravo, građansko pravo, građanski postupak, kazneno pravo, dvije katedre političkih znanosti te „ako sredstva dosegnu i stolica za povijest i filozofiju“. Posljednja katedra trebala je biti osnova budućeg filozofskog fakulteta. Pravoslovna akademija te je godine 1869. prešla pod nadzor osnovane hrvatske Zemaljske autonomne vlade.

Sljedeći korak prema dostizanju austrijskih standarda bilo je ukidanje godišnjih i polugodišnjih ispita i uvođenje državnih teoretskih ispita te sveučilišnog *index lectionum*. To je konačno primijenjeno 1870/71., ali tek nakon ustrajnog pritiska Akademijskog vijeća na Vladu.

Uvedena su tri državna ispita. Prvi državni ispit bio je iz pravne povijesti; moglo mu se prići nakon četvrtog semestra, a obuhvaćao je rimsko pravo, kanonsko pravo i opću pravnu povijest u svezi s pravnom poviješću Austro-Ugarske. Sudski i upravni ispiti slijedili su nakon toga. Strogi ispiti (rigorози) mogli su se polagati na nekom od austrijskih sveučilišta bez ikakvih uvjeta osim potvrde o postignutim rezultatima na Pravoslovnoj akademiji.

Tijekom postojanja Akademije gotovo je svaki predavač držao nekoliko različitih predmeta. Opterećeni nastavom i stalnim promjenama radnih uvjeta teško su i mogli postići neke osobitije rezultate. Stanje je pogoršavala i stalna fluktuacija nastavnika, pa je u 25 godina postojanja Akademije kroz nju prošlo 25 nastavnika. Neki od njih bili su imenovani na visoke sudske ili upravne dužnosti, dok su ostali pokazali različite „nedostatke“ na političkoj razini (npr. aktivnošću u političkoj oporbi) ili na osobnoj razini.

Bilo je očito da ni broj ni prosječna kvaliteta nastavnog osoblja Pravoslovne akademije neće udovoljiti zahtjevnijim kriterijima sveučilišne naobrazbe čije se uvođenje pripremalo. Stoga su se talentiraniji studenti slali u Beč da završe studije, uz obvezu da se vrate i da na Akademiji rade 10 godina kao nastavnici. Više takvih studenata doista je i dobilo mjesta na Pravoslovnoj akademiji, a potom na Sveučilištu.

Tako je unatoč svim problemima Pravoslovna akademija predstavljala temelj za osnivanje Sveučilišta i Pravnog fakulteta 1874.

Gornji grad s juga.
Zdesna zgrada Pravoslavne akademije.
Foto: Ivan Standl, oko 1870.

Sveučilište u Zagrebu i Pravoslavni i državoslovni fakultet 1874 - 1918.

Nakon preustroja Pravoslavne akademije prema sveučilišnom nastavnom planu 1868. osnivanje sveučilišta bilo je tek pitanje vremena. Tako je u povodu kraljeva posjeta Zagrebu 1869. Hrvatski sabor donio Zakon o osnivanju sveučilišta u glavnom gradu Zagrebu. Taj je kratki zakon bio ubrzo sankcioniran, no kako je on tek propisao da će sveučilište biti osnovano, ostalo je da se donesu i zakoni koji će to stvarno omogućiti. Organizacijski problemi povezani s problemima financijske naravi znatno su usporili otvaranje sveučilišta. Situacija se popravila 1873. kada je do tada oporbena Narodna stranka postigla sporazum s Ugarskom vladom, a reformistički političar Ivan Mažuranić imenovan na mjesto bana. Otvaranje sveučilišta bilo je među njegovim prioritetima, pa je u Saboru već u siječnju 1874. bio prihvaćen Zakon o osnivanju sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. Sveučilište se sastojalo od Filozofskog, Teološkog i Pravnog fakulteta koji je nosio naziv Pravoslavni i državoslovni fakultet. „Liečnički fakultet“ trebao je biti osnovan „kada to prilike dopuste“, što se odnosilo na potrebna sredstva i nastavno osoblje. Zbog toga će Medicinski fakultet biti osnovan tek 1917.

Zagreb s juga. Na Gornjem gradu obilježena zgrada Pravoslavne akademije, Sveučilišta i Pravnog fakulteta, u Donjem gradu sadašnja zgrada Sveučilišta i Pravnog fakulteta.

Foto: Ivan Standl, oko 1870.

Sveučilište je na velikoj proslavi 19. listopada 1874. otvorio ban Ivan Mažuranić. Među mnogobrojnim gostima s europskih sveučilišta pozvanih na otvaranje sveučilišta u malenoj zemlji, po ugledu je prednjačio Rudolf Gneist, znameniti profesor prava i rektor Berlinskog sveučilišta. Gneist je nakon povratka u svoju domovinu njemačku javnost izvijestio o osnivanju novog sveučilišta.

Sveučilište i Pravni fakultet ostali su smješteni u dotadašnjim prostorijama na Gornjem gradu koja su sve više postajale premale i nepogodne. No nakon što su naponi Zemaljske vlade i sveučilišnih vlasti 1882. rezultirali odlukom o preuređenju za sveučilišne potrebe zgrade dotadašnje tvornice duhana, u nju se preselio i Pravni fakultet. Otada pa do danas Rektorat i Pravni fakultet kontinuirano djeluju u toj zgradi.

Zagrebačko Sveučilište bilo je ustrojeno po uzoru na austrijska sveučilišta. To je bilo državno sveučilište pod nadzorom hrvatske Zemaljske vlade. Autonomija se odnosila uglavnom na nastavu, dok su financijska pitanja i imenovanja nastavnog osoblja bila uglavnom pod državnim utjecajem.

Prvi rektor i njegov nasljednik bili su izabrani između svih profesora za sva tri fakulteta. Kasnije su rektore s jednogodišnjim mandatom birale četveročlane delegacije profesorskih zborova, redomice iz kruga redovitih profesora svakog fakulteta.

Na fakultetima su svi redoviti i izvanredni profesori (ali, potonji najviše do polovice broja redovitih) te predstavnici docenata činili Proforski zbor koji je svake godine birao dekana s jednogodišnjim mandatom. Godine 1874. na svaki su fakultet bila neposredno imenovana po tri profesora koji su činili profesorske zborove koji su dalje predlagali kandidate za ostala profesorska mjesta.

Redoviti i izvanredni profesori imali su status kraljevskih službenika. Imenovao ih je kralj na prijedlog koji je Proforskom vijeću dostavljao ban, a njemu je prijedlog dostavljao Sveučilišni senat. Profesori su se birali natječajem, ali posebno istaknuti znanstvenici iznimno su mogli biti imenovani i po pozivu, to jest bez natječaja.

Taj je režim bio izmijenjen u razdoblju autoritarne vlasti bana Karolyja Khuena Héderváryja od 1883. do 1903. Politički motiviranim izmjenama Zakona

Mjesečnik Pravičkoga društva u Zagrebu; glavni hrvatski pravni časopis, izlazio od 1875. do 1946., a uređivali su ga profesori Pravnog fakulteta u Zagrebu

Konstantin Vojnović (1832 - 1903.), profesor građanskog prava (1874 - 1903.); redoviti član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Kao rektor postigao je djelomično priznanje doktorskih titula stečenih u Zagrebu na Bečkom sveučilištu čime je olakšano studiranje u Zagrebu studentima iz Istre i Dalmacije. Zbog oporbe mađaranskom režimu 1881. suspendiran, a 1903. prisilno umirovljen

o Sveučilištu 1894. ovlaštena je Zemaljska vlada da kralju predloži svoje kandidate neovisno o prijedlogu Proforskog zbora, dok je nove katedre mogla osnovati jedino Vlada. Te dvije odredbe dodatno su ograničile ionako skučenu sveučilišnu autonomiju. Nekoliko slučajeva u kojima su profesori imenovani protivno volji Proforskog zbora bilo je vezano uz Filozofski fakultet, ali se čini i da su banove neformalne sugestije bile odlučne u izboru nekoliko profesora Pravnog fakulteta. Profesori prava uglavnom su bili politički aktivni, pretežito su podržavali Vladu, ali je bilo i aktivnih članova oporbe ili onih koji su podržavali oporbu. U nekoliko su slučajeva profesori koji su bili zastupnici u Saboru kažnjeni suspenzijama, a indirektno i umirovljenjem.

Proforskim imenovanjima prethodio je postupak habilitacije na mjesta privatnih docenata. Kandidati za habilitaciju obično su dobivali Vladinu stipendiju te bi proveli neko vrijeme na stranim sveučilištima. Najčešće su odlazili u Beč i/ili Prag te ponekad još i na neko od njemačkih sveučilišta.

Sveučilište se financiralo iz državnog proračuna, a profesori su bili svrstani u činovničke razrede. Do 1894. ta su sredstva bila dopunjena i prihodima od

Nikola Tomašić (1864 - 1918.), profesor javnog prava (1892 - 1903.); ban (1910 - 1912.); omogućio osnivanje Katedre za hrvatsku pravnu povijest 1911.

„naukovine” koju su plaćali studenti. No taj je sustav bio kritiziran kao zastario i neodgovarajući. Zbog toga je Zakon o Sveučilištu iz 1894. povećao profesorske plaće, a naukovinu pretvorio u semestralnu školarinu koja se plaćala u zemaljski proračun.

S obzirom na to da su ustroj Sveučilišta i sustav nastave bili postavljeni po uzoru na austrijske propise, Zemaljska vlada je 1875. propisala supsidijarno važenje austrijskih sveučilišnih propisa. Osnovni cilj tog neuobičajenog rješenja bio je da se olakša mogućnost upisa Hrvata iz Dalmacije i Istre da studiraju na zagrebačkom Sveučilištu. Na početku je vladalo uvjerenje da će s obzirom na jednaki model studija vrlo brzo biti postignut reciprocitet zagrebačkog Sveučilišta s austrijskim sveučilištima. No unatoč svim nastojanjima tek su 1878. postignuti neki ograničeni rezultati. Studentima iz Hrvatske i Slavonije tek je vraćena „povlastica” neuvjetovanog pristupa na stroge ispite na nekom od austrijskih sveučilišta koja je već 1868. bila dana studentima Pravoslavne akademije. Ta je povlastica potom protegnuta na studente iz Istre i Dalmacije uz uvjet da u slučaju ako žele zaposlenje u Austriji moraju položiti sudski i upravni državni ispit i sve stroge ispite na nekom od austrijskih sveučilišta.

Dekanski lanac Pravoslavnog i državnoslovnog fakulteta u izvornom obliku, pozlačeno srebro, radionica Theodora Brandeisa, Beč 1877.

Pravni fakultet u Zagrebu 1918 - 1945.

Pravoslavni i državoslovni fakultet u Zagrebu, nakon završetka Prvog svjetskog rata i ulaskom Hrvatske u novonastalu državnu zajednicu, od pokrajinske visokoškolske ustanove postao je vodeća ustanova tog tipa na južnoslavenskom području. Partikularnost prisutna u svim sferama života nove Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca bila je vidljiva i na području znanosti i obrazovanja. Budući da je kao i u prethodnom razdoblju pravni studij nastavio dijeliti sudbinu visokog školstva i Sveučilišta, promjene koje su uslijedile utjecale su i na Fakultet.

U prvim poslijeratnim godinama Fakultet je zadržao svoj naziv, dok je zagrebačko Sveučilište nekoliko puta mijenjalo svoje ime – Hrvatsko sveučilište u Zagrebu (1918.), Sveučilište Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu (1919.), Sveučilište Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu (1921.).

Propisi doneseni u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije, koji su bili temelj razvoja modernog hrvatskog sveučilišta, ostali su na snazi do 1926. kada je na zagrebačko Sveučilište protegnuto važenje srbijanskog Zakona o univerzitetima iz godine 1905. Kako je zbog političkih razloga bila učestala zlouporaba Zakona o ustrojstvu Sveučilišta iz 1874. i na taj način naruša-

vana sveučilišna i fakultetska autonomija, tadašnji ministar prosvjete Stjepan Radić smatrao je da će doskočiti političkim igrama pomoću srbijanskog zakona, u kojem je izričito zajamčena autonomija sveučilišta i sloboda znanstvenog rada. Osim toga, temeljem tog zakona nije bilo moguće da ministar prosvjete predloži kralju za profesorsko imenovanje kandidata protivno odluci Profesorskog zbora kao što je bio čest slučaj u praksi. Iste godine Fakultet je dobio ime koje će zadržati do današnjih dana – Pravni fakultet u Zagrebu.

U razdoblju šestosiječanjske diktature ponovno je izmijenjen službeni naziv Sveučilišta u Sveučilište Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu (1929.), a ubrzo Univerzitet Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu (1930.). Iste je godine, nakon višegodišnjih napora, donesen prvi jedinstveni jugoslavenski Zakon o univerzitetima. Jedan od razloga otezanja donošenja tog zakona bila je stalna naznaka da će se pojedini fakulteti zagrebačkog i ljubljanskog Sveučilišta ukinuti. Rješenje je pronađeno u poimeničnom navođenju svih fakulteta jugoslavenskih sveučilišta kako bi se otežala sva nastojanja u vezi s mogućim ukinutjima. Iako je u Zakonu bilo odredbi kojima se zadiralo u sveučilišnu autonomiju, ona je uglavnom

„Justitia“, simbol studija prava; reljef Roberta Frangeša Mihanovića na glavnom portalu Nacionalne i sveučilišne knjižnice

sačuvana jer se diktatorski režim ipak nije usudio dirati u liberalne zasade Sveučilišta. *Općom uredbom univerziteta* (1931.), donesenom na temelju novog zakona, fakulteti nisu bili pravne osobe. Jedan od zadataka predviđen Uredbom bio je rad na izjednačavanju organizacijskog ustroja i nastave na svim istovrsnim fakultetima u zemlji kao i propisivanje jednakih uvjeta za stjecanje diplome i doktorata znanosti donošenjem odgovarajućih propisa.

Zajednička uredba za sve pravne fakultete Kraljevine Jugoslavije donesena je tek 1938., i to zbog otpora zagrebačkog i ljubljanskog Pravnog fakulteta zato što je predstavljala važnu promjenu u njihovom nastavnom programu i ispitnom režimu, ali i u cjelokupnoj organizaciji. Kako je za te promjene bilo potrebno osigurati znatnu financijsku potporu, upravo su financije bile razlogom što se s primjenom Uredbe i radom na izjednačavanju kasnilo, a uskoro u cijelosti i odustalo stvaranjem Banovine Hrvatske (1939.).

Prenošenjem nadležnosti za područje prosvjete s Ministarstva prosvjete Vlade Kraljevine Jugoslavije na odgovarajuće banovinsko ministarstvo promijenjena je i zakonska regulativa. *Uredbom o izmjenama i dopu-*

nama Zakona o univerzitetima iz 1940. promijenjen je ustroj sveučilišne uprave, dok su fakulteti ponovno postali pravne osobe te im je vraćena autonomija u pogledu organizacije nastave te predlaganja i izbora nastavnika. Međutim, izbor rektora Sveučilišta i dekana fakulteta od odgovarajućih tijela morao je, po novim propisima, potvrditi ban, što je shvaćeno kao otvoreni napad na sveučilišnu i fakultetsku autonomiju. Kao razrada Uredbe donesena je i nova *Opća naredba Sveučilišta i disciplinski red za sveučilišne slušače* (1940.).

Početak Drugog svjetskog rata i uspostavom Nezavisne Države Hrvatske donesena je *Zakonska odredba o Hrvatskom sveučilištu* (1941.) kojom je banovinsko Sveučilište u Zagrebu preimenovano u Hrvatsko sveučilište u Zagrebu i stavljeno pod nadzor Ministarstva nastave. Sveučilišna autonomija, iako zajamčena, bila je okrnjena odredbom o suspenziji svih pravila o izboru nastavnika te učestalim umirovljenjima i otpuštanjima zbog političkih razloga, kao i imenovanjima pojedinih nastavnika bez sudjelovanja fakultetskog vijeća.

Razdoblje od 1945. do 1954.

U prvim poslijeratnim danima zagrebačko Sveučilište i pripadajući fakulteti, pa tako i Pravni fakultet našli su se u svojevrsnom interregnumu. Sveučilišna i fakultetska tijela imenovana tijekom rata prestala su djelovati, a nova još nisu bila izabrana. Zato je nova vlast imenovala povjerenike na Sveučilištu i fakultetima kako bi se stvorili temelji za obnovu njihovog rada. Na Pravnom fakultetu za povjerenika bio je imenovan dr. Stjepan Iveković čiji je zadatak bio rad na konstituiranju nastavničkog vijeća i izboru dekana koji su potom trebali preuzeti upravljanje Fakultetom.

Prvi poslijeratni organizacijski propisi o Sveučilištu bili su *Uredba Narodne vlade Federalne Hrvatske o privremenom stavljanju pojedinih fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* i *Ekonomsko-komercijalne visoke škole u Zagrebu pod vrhovni nadzor stručnih ministarstava* (1945.) te *Naredba ministra prosvjete o izboru i nadležnosti rektora Sveučilišta u Zagrebu* i *o sastavu i nadležnosti Sveučilišnog senata* (1945.). Poseban zakon o Sveučilištu nije bio donesen. Najvažnija novina bilo je stavljanje fakulteta pod nadzor i upravljanje odgovarajućih ministarstava koja su propise i upute za rad fakulteta donosila po prethodnom sporazu-

mu s Ministarstvom prosvjete Narodne Republike Hrvatske koje je i nadalje vodilo poslove školstva. Nadzor nad Pravnim fakultetom bio je povjeren Ministarstvu pravosuđa. Jedinstveno upravljanje visokoškolskom nastavom ponovno je uspostavljeno osnivanjem „Komiteta za naučne ustanove, Sveučilište i visoke škole“ Vlade NRH (1947.) koji je godine 1950. pretvoren u Ministarstvo za nauku i kulturu. Iste godine Sveučilište i visoko školstvo došli su pod nadležnost Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu u okviru kojeg je djelovao Odbor za visoke škole i naučne ustanove.

Prikaz razvoja katedri pravnog studija od 1776.
Pavao Lerotić, ulje na platnu, (Vijećnica Pravnog
fakulteta u Zagrebu)

Razdoblje od 1954. do 1991.

Ustavne promjene pedesetih godina uzrokovale su izmjenu koncepcije izgradnje jugoslavenskog socijalističkog društva. Ideološke promjene uvjetovale su i praktične promjene na svim područjima društvenog razvoja. U skladu s tim, uvođenje društvenog samoupravljanja predstavljalo je novi stadij razvoja Sveučilišta i cjelokupnog sustava visokog obrazovanja. Savezni *Zakon o univerzitetima* iz 1954. odnosno hrvatski *Zakon o sveučilištima* iz godine 1957. predstavljaju pravne temelje novog ustroja i djelovanja Sveučilišta i fakulteta. Sveučilište je pretvoreno u obveznu zajednicu fakulteta sa statusom pravne osobe. Isti status imali su i fakulteti. Iako su se Sveučilište i fakulteti osnivali zakonom, a njihove statute potvrđivao Sabor, tim je zakonima dijelom smanjeno upletanje državnih tijela u rad fakulteta i Sveučilišta. Pravni fakultet je temeljem zakonskog ovlaštenja donio svoj prvi Statut koji je stupio na snagu nakon potvrde Sabora NRH (1959.).

Novim republičkim *Zakonom o visokoškolskom obrazovanju* (1961.), posebno njegovim kasnijim izmjenama (1965.), Sveučilište je postalo dobrovoljna zajednica fakulteta odnosno visokoškolskih ustanova, a promjene uvedene u fakultetski ustroj i organizaciju

nastave bile su povod novim statutima Pravnog fakulteta godine 1963. i 1967.

Položaj visokog školstva ponovno je reguliran *Zakonom o visokom školstvu* iz 1971. kojim je djelatnost visokoškolskih ustanova proglašena posebnim društvenim interesom, a Sveučilište definirano kao samoupravna zajednica visokoškolskih ustanova i zajednica znanstvenih i nastavnih radnika, studenata i drugih radnih ljudi. Na temelju odredbi ovog zakona donesen je novi Statut Pravnog fakulteta u Zagrebu (1976.) koji će uz mnogobrojne izmjene ostati na snazi sve do 1995. Sedamdesetih godina započela je izgradnja mreže hrvatskih sveučilišta osnivanjem Sveučilišta u Rijeci (1973.), zatim Splitu (1974.) te osječkog Sveučilišta „Josip Juraj Strossmayer“ (1975.). Svako od sveučilišta dobilo je i pravni fakultet.

Zakon o visokom obrazovanju (1977.) nametnuo je Sveučilištu i fakultetima obvezu provođenja još jedne reforme visokog školstva. Naime, Ustavom SFRJ 1974. te *Zakonom o udruženom radu* (1976.) uvedena koncepcija udruženog rada uzrokovala je temeljitu reorganizaciju svih pravnih subjekata u društvu. Sveučilište je bilo zamišljeno kao za-

jednica u koju su se na temelju „samoupravnog sporazuma“ udruživale „organizacije udruženog rada visokog obrazovanja“, tj. fakulteti. Na Pravnom fakultetu odustalo se od, zakonom predviđene, izgradnje OOUR-a te je Fakultet ustrojen kao jedinstvena radna zajednica. Prema Statutu Pravni fakultet bio je definiran kao znanstveno-nastavna organizacija visokog obrazovanja u kojoj su radnici Fakulteta neposredno udružili svoj rad i društvena sredstva.

Započeta reforma obrazovanja nastavljena je donošenjem *Zakona o usmjerenom obrazovanju* (1982.) i njegovim mnogobrojnim izmjenama.

Razdoblje od 1991. do danas

Raspadom SFRJ i uspostavom samostalne Hrvatske započela je nova faza u razvoju visokog obrazovanja i znanstvene djelatnosti. Prvi zakoni kojima je uređen sustav visokog obrazovanja i započeo još jedan reformski proces bili su *Zakon o visokim učilištima* (1993.) i *Zakon o znanstvenoistraživačkoj djelatnosti* (1993.). Jedna od većih novina bilo je ustrojavanje sustava visokog obrazovanja na dualnom načelu gdje uz sveučilišne ustanove postoji i izvansveučilišni sektor visoke naobrazbe, tj. veleučilišta.

Posljednje zakonsko rješenje kojim je uređen sustav znanstvene djelatnosti i visokog obrazovanja jest *Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju* (2003.) kojim je Hrvatska preuzela obveze iz Bolonjske deklaracije i drugih odgovarajućih europskih dokumenata i kojim je nastavljena odnosno započela još jedna reforma visokog školstva. Posljedica mnogobrojnih zakonskih izmjena jest i novi Statut Pravnog fakulteta u Zagrebu (2005.).

U razdoblju nakon 1945. na Fakultetu su uz tijela upravljanja bila ustrojena vijeća obrazovnog programa, kasnije vijeća studija i vijeća godišta kao stručna i savjetodavna tijela. Vijeće obrazovnog programa bilo je osnivano za svaki studij odnosno

program stalnog usavršavanja koji se izvodio na Fakultetu, a činili su ga svi nastavnici i suradnici koji su sudjelovali u nastavi studija, kao i predstavnici studenata, tj. polaznika programa. Vijeće godišta osnivalo se za svaku studijsku godinu dodiplomskog studija i činili su ga nastavnici i suradnici koji su sudjelovali u nastavi pojedine studijske godine i predstavnici studenata. Posljednji oblik stručnog i savjetodavnog tijela ustrojenog na Fakultetu jesu vijeća poslijediplomskih studija na koja su prenesene nadležnosti Fakultetskog vijeća u pogledu organiziranja i izvođenja poslijediplomske nastave.

Katedre su i nadalje ostale osnovne ustrojbene jedinice. S obzirom na razdoblje prije Drugog svjetskog rata kada je broj katedri rastao, nakon rata situacija se promijenila te je npr. Statutom iz 1959. bilo predviđeno samo sedam katedri koje su povezivale srodne nastavne predmete – za historiju države i prava, za ekonomske nauke, za krivično pravo, za ustavno pravo, za građansko pravo, za upravno pravo te međunarodno pravo. Međutim, ubrzo je takva organizacija katedri bila napuštena te su se katedre u pravilu počele organizirati po načelu jedan (obvezni) predmet jedna katedra. Tako je danas na Fakultetu ustrojeno 29 katedri.

Zgrada Pravnog fakulteta na Gornjem gradu, ulica sv. Ćirila i Metoda 4

Srodne katedre odnosno srodni predmeti bili su na različite načine povezivani u odsjeke/grupe/odjele radi koordinacije nastave, a njihov se broj tijekom godina učestalo mijenjao.

Devedesetih godina nakon ukidanja odjela kao ustrojbene jedinice znanstvenoistraživačkog karaktera koje okupljaju katedre, preostali su zavodi sa statusom podružnica Fakulteta. Danas postoje zavodi za međunarodno pravo i poredbeno pravo, za javno pravo i javnu upravu, za kaznene znanosti,

kriminologiju i viktimologiju, za trgovačko pravo, pravo društava, ekonomiju i financije, za građanskopravne znanosti i obiteljskopravnu znanost te zavod za pravnu povijest i rimsko pravo.

Na Pravnom fakultetu djelovali su od sredine pedesetih godina i instituti: za međunarodno pravo i međunarodne odnose, za historiju države i prava naroda Jugoslavije, za ekonomske nauke te građansko i porodično pravo. S vremenom su, iz različitih razloga, izuzevši Institut za međunarodno pravo i međunarodne odnose, prestali s radom.

Dio organizacijskog ustroja Fakulteta čine i Tajništvo te Biblioteka, koja je s vremenom, zahvaljujući bogatstvu svojeg fonda, postala najveća specijalizirana pravna biblioteka u Republici Hrvatskoj.

Neposredno nakon završetka Drugog svjetskog rata Pravni fakultet započeo je objavljivanje vlastitog glasila. Prvi broj *Zbornika Pravnog fakulteta*, znanstveno – teorijskog časopisa za pravne i društvene znanosti, tiskan je godine 1948. i do danas se kontinuirano objavljuje.

Zgrada Pravnog fakulteta,
Trg maršala Tita 3
Foto: Danilo Balaban

Osim Zbornika tiskaju se i specijalizirani časopisi koji pokrivaju pojedina područja prava: Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (1994.), Ljetopis Studijskog centra za socijalni rad (1994.), Revija za socijalnu politiku (1994.) i Hrvatska javna uprava (1997.).

Francina Dolenc,
Zgrada Sveučilišta, 1992.,
vlasništvo autora

- * Pri izradi ovog prinosna korišteni su sljedeći radovi: Dalibor Čepulo, Legal education in Croatia from medieval times to 1918: institutions, courses of study and transfers, u: *Juri-stenausbildung in Osteuropa bis zum Ersten Weltkrieg*, Hrsg. Zoran Pokrovac, Frankfurt a. M., 2007., 81-151; Dalibor Čepulo, Razvoj pravne izobrazbe i pravne znanosti u Hrvatskoj do 1776. godine i Pravni fakultet u Zagrebu od osnivanja 1776. do 1918. godine, u: Pavić, Željko (ur.), *Pravni fakultet u Zagrebu*, knj. 1, sv. 1, Zagreb, 1996., 51-93; Dalibor Čepulo, Pravni fakultet u Zagrebu od osnivanja 1776. do 1918., u: *Pravni fakultet u Zagrebu. Reformirani program pravnog studija*, Zagreb, 2005., 255-281; Mirela Krešić, Pravoslavni i državoslovni fakultet/Pravni fakultet u Zagrebu od 1918. do danas, u: *Pravni fakultet u Zagrebu. Reformirani program pravnog studija*, Zagreb, 2005., 282-306.
- Vrijedne sugestije u pripremi teksta dao je sada pokojni prof. dr. sc. Stjenko Vranjican na čemu mu i posthumno zahvaljujemo.

Ranka Franz-Štern

Zagrebačko sveučilište 1669 -1874 -2009.

Filozofske teze ispod alegorijskih likova i prizora otisnute na žutoj svili, koje je na Isusovačkoj akademiji obranio Josip Marpurg (Marpurch) godine 1685.

Više od tri stoljeća kontinuirane visokoškolske nastave možda se na prvi pogled i ne čini tako dugo ako se zna da povijest najstarijih europskih sveučilišta seže u jedanaesto i dvanaesto stoljeće. Uoči li se poseban povijesni položaj Hrvatske, onda zadivljuju početni napori za utemeljenje Zagrebačkog sveučilišta u sedamnaestom stoljeću. Nije na odmet naglasiti da je Sveučilište u Zagrebu najstarije sveučilište s neprekinutim djelovanjem u Hrvatskoj i ovom dijelu Europe.

U ovom prilogu, u prigodi obljetnica, navedeni su tek temeljni podaci o dugogodišnjoj povijesti Sveučilišta u Zagrebu s naglaskom na sve najvažnije godine i datume, a pozornost je dana sveučilišnim prostorima od useljenja u sveučilišnu zgradu 1882. do danas.

Uz godinu 1669., koju bilježimo kao godinu utemeljenja Sveučilišta, posebno je naglašeno otvorenje modernog sveučilišta godine 1874. Uz 135. obljetnicu toga važnog događaja prvi put objavljujemo listove Spomenice svečanosti otvaranja 19. listopada 1874. s potpisima uglednika, profesora i studenata. Spomenica se čuva u Hrvatskom državnom arhivu među najvrjednijim dokumentima.

Od utemeljenja do osnutka Sveučilišta 1874.

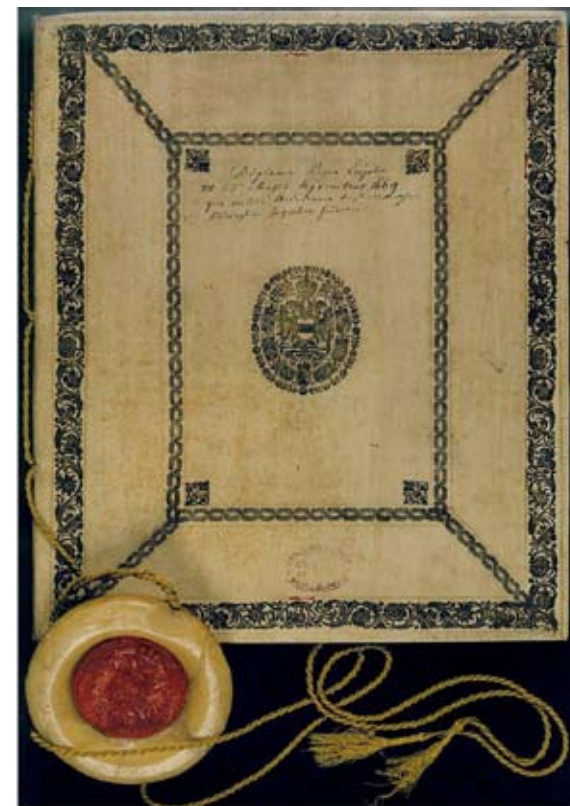
302

ZGRADA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU | ZAGREBAČKO SVEUČILIŠTE 1669-1874-2009.

Prvi oblici visokoškolske nastave u Zagrebu javljaju se prije više od 400 godina u krilu gimnazije koju su 1607. osnovali isusovci. U kolegiju na Katarininom trgu započeo je godine 1633. teološki studij osnutkom posebne katedre za moralno bogoslovlje. O osnivanju filozofskog tečaja, koji je u ono vrijeme bio temelj svakog sveučilišnog studija, raspravljalo se na Hrvatskom saboru u Varaždinu 1660. Pravim se osnivačima studija filozofije u Zagrebu smatraju zagrebački kanonik i prepozit zagrebačkog Kaptola Nikola Dijanežević (Dijanešević, 1606 - 1670.), utemeljivši zakladu za uzdržavanje profesora, i rektor isusovačkog kolegija Juraj Habdelić (1609 - 1678.). Taj je događaj od presudnog značenja za zagrebačko visoko školstvo. Godine 1662. bilježi kolegijski kroničar u tek skromnoj vijesti: „Ove godine dana 6. studenoga počeo je filozofski studij“¹. Prvo predavanje iz filozofije održao je toga dana pred pedesetak upisanih studenata isusovac Stjepan Glavač (1627 - 1680.), poznatiji kao geograf i autor prvog zemljovida Hrvatske. Na čelu kolegija bio je rektor Nikola Galović (1614 - 1684.). Studenti su trebali svladati trogodišnji program filozofije i posebno vještinu diskutiranja. Ispiti u današnjem smislu nisu postojali, a propisane rasprave (obrane teza) često su bile javne uz nazočnost publike.

Godine 1662. osnovan je *de facto* visokoškolski studij (*Academia Zagrabienensis*), i ta se godina uzima kao godina početka visokoškolske nastave u Zagrebu, iako je priznanje na molbu rektora Filipa Kaušića (1618 - 1673.) uslijedilo sedam godina kasnije. Dana 23. rujna 1669. car i kralj Leopold I. priznaje

1
Prva i zadnja stranica
Leopoldove diplome od
23. rujna 1669.

status i povlastice sveučilišne ustanove Isusovačkoj akademiji (*Academia Zagrabiensis*) u slobodnom kraljevskom gradu Zagrebu. Vladar je objavio: „Nadalje, svim svojim carskim kao i kraljevskim i drugim ugledom koji uživamo ovim odlučujemo i određujemo da se osnutak te akademije stalno za sva buduća vremena kod svih ljudi bilo kojega staleža i položaja ima smatrati odobrenim, prihvaćenim i potvrđenim“². Godinu 1669. Sveučilište u Zagrebu uzima kao godinu svojega utemeljenja. Uslijedile su dvije teške godine, Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan uhićeni su u Beču 1670. i smaknuti u travnju 1671., što je zasigurno odgodilo saborsko priznanje povlastice. Na molbu isusovaca Hrvatski sabor potvrdio je privilegij Leopolda I. tek 3. studenoga 1671. pa Sveučilište u Zagrebu taj dan obilježava kao Dan Sveučilišta (*Dies academicus*). Zagrebačka akademija nije mogla uživati sve dobivene povlastice, zabranjeno je dodjeljivanje akademskih naslova i časti. To je spriječio general Isusovačkog reda Giovanni Paolo Oliva (1600 - 1681.) jer je povlastica dobivena bez znanja vlasti reda. Unatoč tome rad na Akademiji je nastavljen.

Od godine 1685. ponovno se nakon prekida održavaju javne obrane teza, i to ne samo nakon završetka

studija već i nakon prvog godišta. Među mnogobrojnim tiskanim listovima posebno se ističu filozofske teze Josipa Marpurga na grafičkom listu iz 1685., otisnutom na žutoj svili s bogatim slikovnim sadržajem i ornamentikom.

Viši studij teologije uveden je 1746. sa šest profesora. Akademiji je od 1772. uz filozofiju i teologiju pridružen Političko-kameralni studij u Varaždinu, osnovan godine 1769. Akademija ostaje u rukama isusovaca više od jednoga stoljeća, do 1773., kada papa Klement XIV. ukida isusovački red. Zagrebački biskup Josip Galjuf (1722 - 1786.) zamijenio je isusovce svjetovnim svećenicima. Dvogodišnji studij filozofije i četverogodišnji studij teologije imaju posebne nastavnike, a organizacijski su povezani s gimnazijom.

Odlukom carice Marije Terezije 5. kolovoza 1776. utemeljena je Kraljevska akademija znanosti (*Regia scientiarum academia*) sa tri studija ili fakulteta: teološkog, filozofskog i pravnog. Time je završeno prijelomno razdoblje i uspostavljen je novi školski sustav u austrijskoj carevini, kojega je Akademija sastavni dio. Car Josip II. već 1784. premješta teološki studij izvan Akademije koji nastavlja djelovati pri

2

Car Leopold I. Habsburg (1640 - 1705.). U dobi od 18 godina postao car Svetog rimskog carstva njemačke nacije. Uz pomoć savezničke vojske pod vodstvom poljskog kralja Jana Sobieskog obranio je 1683. Beč od Turaka, zbog čega je dobio nadimak *Türkenpoldi*. Nizom reformi doveo je Austriju do europske svjetske sile. Poticao je kulturu i umjetnost, napose glazbu, u kojoj se okušao kao kompozitor, dirigent i izvođač na više instrumenata.

3
 Odredba Marije Terezije o osnivanju
 Kraljevske akademije znanosti od 5.
 kolovoza 1776.

4
 Kraljica Marija Terezija Habsburg
 Lotringen, autor slike Friedrich
 Krepp

zagrebačkom sjemeništu, u tzv. crnoj školi (kurija je dobila naziv po crnom premazu kojim su 1570. stanovnici Kaptola premazali kuću kanonika zbog prelaska na islam). Akademija je ostala s dva studija, pravnim i filozofskim. Profesorski zbor uputio je 12. svibnja 1790. predstavku Saboru za osnivanje sveučilišta s povlasticama kralja Leopolda „Snagom prethodnih kolegija odnesenih prigodom ukinuća isusovaca s ostalim isusovačkim dokumentima Zagrebačka Akademija traži svoja uzdignuća na Sveučilište, ili, ako se to ne može postići, ono barem da se na Zagrebačkoj Akademiji uvede studij kirurgije...”³ Godine 1800. broj slušača je ukupno 228, Zagreb te godine ima oko 7.000 stanovnika. S Ilirskim pokretom ponovno se 1835. pokreće pitanje otvaranja sveučilišta. Te godine na Akademiji studira 57 studenata prava i 147 filozofije.

Svi predmeti na Akademiji predavali su se latinskim jezikom. Dopusštenjem Senata počeo je Matija Smodek (1808 - 1881.) godine 1832. predavati hrvatski jezik kao neobvezatan predmet. Posebna katedra hrvatskog jezika utemeljena je 1846., prvim je profesorom imenovan Vjekoslav Babukić (1812 - 1875.), a 1849. uveden je hrvatski kao nastavni

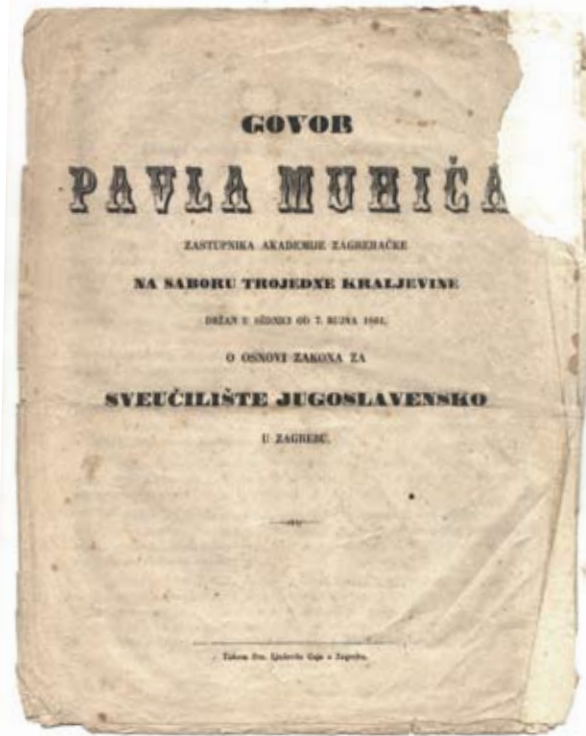
jezik. Ponovno se raspravljalo o studiju medicine u Zagrebu. Sabornici se 1843. obraćaju kralju da se „udostoji osnovati katedre medicine, kirurgije i primaljstva na Zagrebačkoj kraljevskoj akademiji znanosti“⁴. Molba nije usvojena.

Godine 1850. dolazi do novog preustroja školstva (Thunova reforma). Filozofski se studij ukida dekretom kojim je prenesen u gimnaziju s osam razreda pa u Akademiji ostaje samo pravni sudij s nazivom Kraljevska pravoslavna akademija (*Regia academia iuris*). Bila je to jedina visokoškolska ustanova u razdoblju od 1850. do 1874. Pravoslavna akademija imala je svrhu pribaviti potrebiti broj pravnika i iz nje su proizašli mnogi ugledni odvjetnici, suci i upravni činovnici onoga doba. Prvim ravnateljem imenovan je Pavao Muhić (1811 - 1897.), koji će na toj dužnosti ostati punih dvadeset godina, a od 1871. do 1874. *privremeni poslovođa* je Matija Mesić, kasnije prvi rektor Sveučilišta (temeljni podaci o svim rektorima i prorektorima od 1874. do danas su u prilogu „Rektori i prorektori Sveučilišta u Zagrebu“).

5
Biskup Josip Juraj Strossmayer,
autor slike Cansio-Davin

6
Naslovnica govora Pavla
Muhića od 7. rujna 1861.

7

Kralj Franjo Josip I. Habsburg
 Lotringen, autor slike Josip Bauer,
 1891.

Visokoškolska nastava u Zagreba očuvala se u složenim društvenim uvjetima i previranjima zahvaljujući u prvom redu darovitim i iznimnim pojedincima, čelnicima obrazovnih ustanova, rektorima odnosno upraviteljima. Od 1607. do 1874. tu dužnost obavljalo je ukupno sedamdesetak vrhunski obrazovanih uglednika onoga doba, danas već pomalo, no neopravdano, zaboravljenih. Naslov čelnika akademije odnosno sveučilišta razlikuje se od uobičajenog naslova rektora koji je i danas u uporabi, posebice u crkvenim ustanovama. Čelniku Sveučilišta sve do današnjih dana dodaje se atribut *magnificus*.

Istodobno s nastojanjima da se osnuje sveučilište gradi se današnja zgrada Sveučilišta, ali ne za visoku školu nego za potrebe zdravstva. U razdoblju od 1856. do 1859., na samom rubu grada, sagrađena je zgrada opće bolnice. Nikada nije privedena svrsi, a očito je bila prevelika za tadašnje prilike. U kolovozu 1869. potpisan je ugovor o najmu zgrade zemaljske bolnice za tvornicu duhana. Dok se iz današnje zgrade Sveučilišta širio miris duhana, nadahnuto i s mnogo žara priprema se otvaranje modernog sveučilišta na Gornjem gradu.

Reskript od 8. travnja 1869. o potvrdi Zakonskog članka o osnivanju Sveučilišta

Hrvatski sabor – na poticaj velikog mecene hrvatske prosvjete, kulture i umjetnosti biskupa Josipa Jurja Strossmayera – donio je još 1861. zakonsku osnovu o sveučilištu, kojom se zahtijeva osnivanje sveučilišta, te ju je uputio vladaru. Izvjestitelj odbora, ravnatelj Pravoslavne akademije Pavao Muhić održao je u Saboru govor o zakonskoj osnovi. Nove su predstavlke upućene 1865., 1866. i 1867. Hrvatski je sabor opetovao svoj zahtjev caru Franji Josipu I. prilikom njegova boravka u Zagrebu u ožujku 1869. Zakonski članak *ob utemeljenju sveučilišta u glavnom zemaljskom gradu Zagrebu* potpisan je u Budimu 8. travnja 1869. uz odredbu da nosi ime Sveučilište Franje Josipa I. Određeno je osnivanje sveučilišta s četiri fakulteta: *teologičkim, filozofičkim, juridičkim i liečničkim*. Na Filozofskom fakultetu predviđene su katedre humanističkih znanosti. Banovom odlukom imenovan je 21. travnja iste godine odbor za „izradbu osnove ob ustrojstvu sveučilišta i o troškovniku za sveučilište”⁵. Utemeljena je zaklada za jugoslovensko sveučilište, a koncem 1869. objavljeno iscrpno izvješće s imenikom darovatelja. Sveučilišno pitanje uznapredovalo je početkom 1872. kada je većinu u Saboru imala Narodna stranka. Slijedi više prijedloga i obrazloženja Vladinog odjela za bogoštovlje

i nastavu te rasprava o cjelovitom Mudroslovnom fakultetu s prirodoslovljem i matematikom. Na sjednici Hrvatskoga sabora 13. listopada 1873. uzeta je u raspravu *vladina osnova zakona ob ustrojstvu sveučilišta*. Nakon trodnevne rasprave osnova je predana na odobrenje.

Ustrojstvo Sveučilišta 1874.

308

ZGRADA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU | ZAGREBAČKO SVEUČILIŠTE 1669-1874-2009.

Zakonski članak sabora kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od 5. siječnja 1874. ob ustrojstvu sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu potvrđen je sankcijom Franje Josipa I. Time je pet godina nakon potpisa članka iz 1869. otvoren put osnutku modernoga sveučilišta, što je svečano objavio ban Ivan Mažuranić na sjednici Sabora 13. siječnja 1874. riječima: „Imam visokoj kući priobćiti, da je Njeg. Veličanstvo previšnjim riešenjem blagoizvoljelo potvrditi zakonsku osnovu ob ustrojstvu sveučilišta Franje Josipa I. Predajem zakon visokomu predsjedničtvu radi publikacije.“⁶

Sveučilište je trebalo imati četiri fakulteta: Pravni, Bogoslovni, Mudroslovni i Liječnički. Prva dva već su postojala: Pravni u okviru Pravoslavne akademije, a Bogoslovni u okviru sjemeništa. Mudroslovni fakultet imao je filozofičko-historički odjel i od 1876. i matematičko-prirodoslovni odjel, dok je osnivanje Liječničkog fakulteta bilo odgođeno. Odmah je imenovano *Povjerenstvo za provedbu zakona* pod predsjedanjem bana Ivana Mažuranića. Od travnja do kolovoza 1874. imenovani su prvi profesori⁷. *Naputkom o provedbi zakona* u rujnu izabrani su dekani i prodekani, a profesorski je zbor na skupnoj sjednici 4. listopada izabrao rektora Matiju Mesića i prorektora Konstantina Vojnovića. Vlada je potvrdila izbor 9. listopada.

Sveučilište je svečano otvoreno 19. listopada 1874. Svečanosti su trajale tri dana: 18. listopada svečani doček gostiju, 19. listopada budnica, svečana misa u prvostolnici, svečano otvaranje i instalacija rektora u sabornici, banket, bakljada i vesela đачka večer u Gradskoj streljani te 20. listopada svečani koncert i ples u kazalištu. Prvo predavanje održao je 28. listopada profesor slavenske filologije dr. Lavoslav Geitler (1847 - 1885.). Na predavanju je bio i sam ban Mažuranić. Na Sveučilištu je studiralo 205 redovitih studenata (7 na Bogoslovnom, 175 na Pravnom i 23 na Mudroslovnom fakultetu). Izvanredni studenti (njih 85) slušali su predavanja, no nisu mogli završiti studij. U to vrijeme Zagreb je imao oko 28.000 stanovnika smještenih na području Gornjega grada i užeg središta Donjega grada.

Mudroslovni i Pravoslavno-državotvorni fakultet smješteni su u zgradi gimnazije na Katarininom trgu, dok je Bogoslovni ostao na Kaptolu. Godine 1874. nadograđen je drugi kat na zgradi gimnazije prema osnovi za gradnju iz 1872. Sveučilište se također koristilo unajmljenim prostorijama Zemaljskoga muzeja u Demetrovoj ulici, Grkokatoličkog sjemeništa u današnjoj Ćirilometodskoj ulici (Rektorat i kvestura) te u Novoj Vesi 1 za kemijski laboratorij.

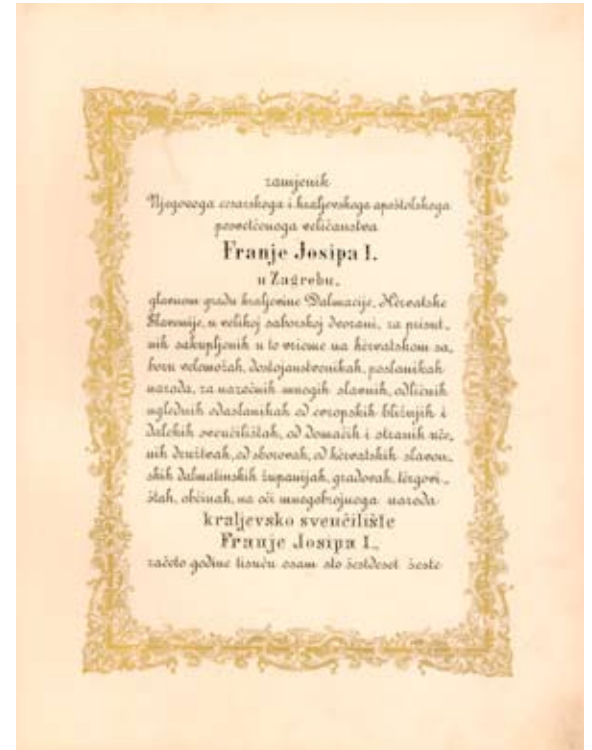
9

Ban Ivan Mažuranić, autori slike
Michele Canzio, Tommaso da Rin i
Francesco Beda, 1873.

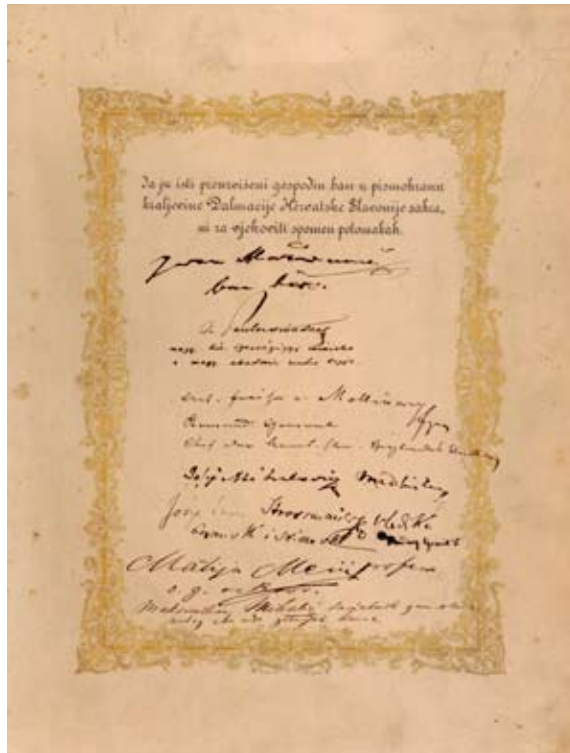

1. dr. Franjo Iveković
2. dr. Franjo Vrbanić
3. dr. Mavro Sachs (učitelj)
4. Natko Nodilo
5. dr. Josip Pliverić
6. dr. Feliks Suk
7. dr. Josip Stadler
8. dr. Franjo Maixner
9. dr. Juraj Posilović
10. dr. Stjepan Spevec
11. dr. Lavoslav Geitler
12. Armin Šrabec
13. dr. Matija Smodek (knjižničar)
14. rektor dr. Matija Mesić
15. dr. Kosta Vojnović
16. dr. Antun Kržan
17. dr. Franjo Marković
18. dr. Aleksandar Bresztyenszky
19. dr. Jaromil Hanel
20. dr. Napoleon Špun-Strižić
21. dr. Martin Štiglić
22. Stjepan Sabljak (propovjednik)
23. dr. Blaž Lorković
24. dr. Josip Rieger
25. dr. Luka Marjanović,
26. Danijel Rašić (učitelj)
27. dr. Ivan Koharić

Potpisi nazočnih uglednika i studenata, list 5 i 17

O smještaju Sveučilišta raspravljalo se na povjerenstvu u siječnju 1874., a time se bavilo i javno mnijenje. Već tada kao najbolje rješenje predložena je velika zemaljska zgrada, što je prihvaćeno tek osam godina kasnije.

Sljedeće, 1875/1876., akademske godine na Mudroslovnom fakultetu počeo je rad Matematičko-prirodoslovni odjel. Do akademske godine 1882/1883. na rektorsku su dužnost nakon Matije Mesića izabrani profesori: Stjepan Spevec, Anton Kržan, Konstantin Vojnović, Franjo Maixner, Franjo Iveković, Aleksandar Bresztyenszky i Franjo Marković. Dva posljednja, uz sve ostale rektorske obveze, pomno sa svojim suradnicima raspravljaju o prijelazu u novu zgradu. Uslijedile su velike pripreme za adaptaciju tadašnje tvornice duhana.

Sveučilište od 1882. do 1900.

312

ZGRADA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU | ZAGREBAČKO SVEUČILIŠTE 1669-1874-2009.

Od veljače do lipnja 1882. raspravlja se na Sveučilištu o smještaju i rasporedu u novoj zgradi. Nakon mnogo dogovora i dopisivanja unutar Sveučilišta sastavljen je prijedlog o smještaju Sveučilišta. Prijedlog potpisuje rektor, prof. dr. Franjo Marković⁸. „Temeljno načelo pri smještavanju sveučilišta u zemaljsku sgradu sada tvornicu duhana bio bi razmjerni potrebni obzir na udaljenost prostorija od ulične buke i na svjetlo. Prema obojemu obziru trebalo bi, da se čitaonice knjižničke (djačka i profesorska), znanstveni zavodi i dvorane za predavanje nesmieštaju prema Frankopanoj ulici na zapad nego prema vrtu na jug i na iztok, a da je rektorat s kvesturom, dekanati, dvorane za državne izpite i aula smjeste u zapadnom krilu prema Frankopanovoj ulici, pošto dotične prostorije ili samo kraće vrijeme svaki dan ili pače samo na njeke dane u godini rabe, pak već po tom a još više po naravi poslovanja u njih laglje podnose blizinu ulične buke i razmjerno manje svjetla ištu od prostorija za predavanje, za radnje zavoda i za čitanje...” Slijedi opis za rektorat s kvesturom u prizemlju prema ulici. Za Juridički fakultet predviđen je prvi kat. Dekanat i predavaonice Filozofskog fakulteta bile bi na drugom katu kao i aula. Za Fizikalni kabinet predviđen je prostor na drugom katu, a za Botaničko-fiziološki zavod prostor u prizemlju. Dio prizemlja prvoga

12
Zgrada Sveučilišta Franje
Josipa I., oko 1900.

kata zauzima knjižnica, a u razizemlju su stanovi pedela i podvornika. Nadalje, navodi se potreba da se sagradi centralno stubište. Citat je uvršten u tekst radi razumijevanja onodobnih rasprava i prijedloga čelnika Sveučilišta te činjenice prihvatanja njihovih stajališta od Vladina ureda. O tome svjedoči sljedeći citat.

Za dan predaje prostorija određen je „4. studeni u 10 sati prije podne“. Akademski senat zahvaljuje Vladi na svojoj sjednici 2. studenoga 1882., prvi put održanoj u novoj sveučilišnoj zgradi. Dana 5. studenoga 1882. zgrada je posvećena, a nastava je počela 6. studenoga.

U svom „odstupajućem govoru“ na taj se događaj osvrnuo u listopadu 1883. rektor Feliks Suk⁹, „...Kao što se je pri sastavljanju i izvadjanju osnove za preuđešenje sgrade najsusretljivije obaziralo na potrebe i želje ovoga sveučilišta, tako mi je zahvalno priznati, da je vis. kr. zem. vlada i za moga rektorovanja s najvećom pripravnosću uzela u obzir i izvela želje rektorata, i gg. predstojnika sveučilišne knjižnice, fizikalnoga i botaničkoga zavoda, tičući se unutrašnjega uredjenja predavaonicâ, uredskih soba i spomenutih sveučilišnih zavoda. Pa ako i nije u

13

Sveučilište na uporabnom predmetu, poslužavanik sa slikom zgrade, oko 1890.

313

14
Ludžbeni (kemijski) zavod na
Akademičkom trgu, oko 1900.

tom pogledu već sve dovršeno i dotjerano, ipak je ono, što je učinjeno, našlo jednodušno priznanje i najiskreniju pohvalu do svih stranih i domaćih polaznika, kojim sam imao sreću pokazati nove sveučilišne prostorije. Rodoljubnu srdcu svakako godi, što se naše sveučilište u novoj sgradi, premda mlađahno, što se tiče unutrašnje uredbe i narednosti, ponosno može takmiti i sa mnogo starijim sveučilištem, kao što je sveučilišna sgrada vanjstinom i položajem svojim već sada ponositi ures našeg glavnog grada Zagreba naročito, odkako je uredjen i onaj vrt pred njom, koji je odlukom vis. kr. zem. vlade prešao u vlasništvo grada Zagreba.“

Na Sveučilištu je u akademskoj godini 1882/1883. studiralo ukupno 416 studenata, od toga u sveučilišnoj zgradi 343. U nastavi sudjeluju 32 stalna i 3 honorarna nastavnika te 4 suradnika. Nastava na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu te Mudroslovnom fakultetu održavala se u sveučilišnoj zgradi. Mudroslovni fakultet (s Matematičko-prirodoslovnim odjelom) i aula smješteni su na drugom katu, a Pravoslavni na prvom katu zgrade. U prizemlju je Rektorat s kvesturom i knjižnica. U razizemlju su pomoćne prostorije i stanovi osoblja. Studenti Bogoslovnog fakulteta, njih 73 (13 redovitih), te 8

nastavnika smješteni su na Kaptolu. Za potrebe nastave kemije izgrađena je 1884. zgrada Ludžbenog zavoda (M. Antolec i H. Bollé) na Akademičkom trgu (danas Strossmayerov trg), prva zgrada u Zagrebu projektirana i građena za potrebe visokoškolske nastave (danas Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti).

Vrt ispred Sveučilišta uređen je 1883., a o nazivu Sveučilišni trg odlučeno je 1888. Naziv trga mijenjao se s promjenom političkih i društvenih prilika (Wilsonov trg 1919., Trg kr. Aleksandra I. 1927., Trg I 1941., Kazališni trg 1945. i od 1946. Trg maršala Tita, a raspravlja se i o novom imenu). Uz promjene naziva trga valja spomenuti i promjene naziva Sveučilišta (Kraljevsko sveučilište Franje Josipa I. do 1918., Hrvatsko sveučilište do 1919., Sveučilište Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca do 1929., Univerzitet Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu do 1940., Hrvatsko sveučilište do 1945. i od tada Sveučilište u Zagrebu).

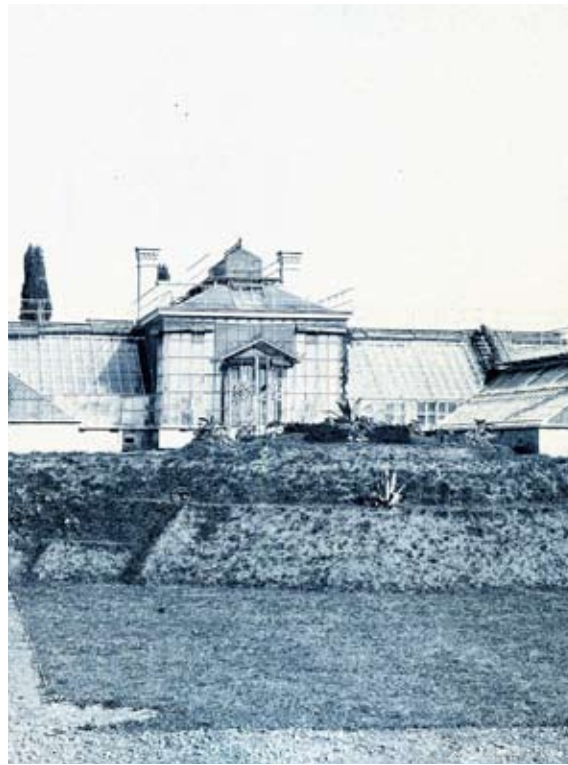
Godine 1889. utemeljen je Botanički vrt s Botaničko-fiziološkim zavodom. Bio je to uz zgradu Ludžbenog zavoda velik doprinos prirodoslovlju.

16
Središnji dio Botaničkoga
vrta, 1900.

17
Središnji staklenik s juga,
oko 1900.

U okviru Mudroslovnoga fakulteta osnovan je Farmaceutski tečaj (1882.) i Šumarska akademija (1897.), što predstavlja slijed prirodoslovlja prema primijenjenim znanostima u skladu s potrebama i zahtjevima onoga doba. Godine 1877. Sveučilište bilježi svoje prve doktore i njihovu svečanu promociju. Zanimljiv je osvrt u onodobnom tisku naslovljen „Prve promocije doktorah na hrvatskom sveučilištu“⁴¹⁰. Iste je godine Sveučilište, počašćeno darom vladara, primilo sveučilišne insignije – žezlo i lance. Još jedna važna pojedinost, početkom 20. stoljeća, godine 1901., upisane su i prve redovite studentice.

Zbivanja u 20. stoljeću do 1945.

18

Trg Ivana Mažuranića, (avionska snimka iz 1926.) sa Sveučilišnom knjižnicom, Kemijskim institutom; u drugom planu zgrada Kola i kazalište, posve u dnu zgrade Sveučilišta.

U 20. stoljeću zbivanja se na Sveučilištu intenziviraju, pa ćemo ih popratiti samo osnovnim podacima. U okviru Šumarske akademije osnovan je 1908. Geodetski tečaj. Godine 1913. otvorena je Sveučilišna knjižnica na Marulićevu trgu. Prostor koji je Knjižnica zauzimala u sveučilišnoj zgradi prenamijenjen je za potrebe nastave. U to vrijeme preseljena je i aula u prizemlje. Akademske godine 1917/1918. počeo je rad Medicinski fakultet čije je osnivanje zacrtano još 1874. Od godine 1919. na Sveučilištu djeluje Gospodarsko-šumarski fakultet. Samostalna Visoka veterinarska škola (1919.) postaje 1924. Veterinarski fakultet.

Iz sveučilišne zgrade u novu zgradu na Marulićevu trgu 20 seli se 1920. Botanički zavod. Od te godine do 1928. u zgradi djeluje Visoka škola za trgovinu i promet, preteča Ekonomskog fakulteta. Nakon Prvog svjetskog rata, akademske godine 1919/1920., na Sveučilištu studira 2.880 studenata, a nastavnika i suradnika bilo je 111. Sveučilište ima pet fakulteta (Bogoslovni, Filozofski, Pravni, Medicinski i Gospodarsko-šumarski). Sjedišta dvaju novoutemeljenih fakulteta u drugim su zgradama, građenima za druge namjene: Medicinski fakultet na Šalati (tada Široki

317

19
Zgrada Šumarskog doma u koju
je 1919. smješten Gospodarsko
-šumarski fakultet

20
Velika zavodska zgrada Medicin-
skog fakulteta, zapadno i južno
krilo, oko 1925.

21
Ortopedska i zubna
klinika Medicinskog
fakulteta, 1932.

brijeg), a Gospodarsko-šumarski u zgradi Šumarskog doma na Mažuranićevu trgu.

U sastav Sveučilišta 1926. ulazi Tehnički fakultet na temeljima Tehničke visoke škole (1919.). Godine 1937. Fizički, Matematički i Geografski zavod prelaze u zgradu na Marulićevu trgu 19.

Gradi se namjenski za potrebe Sveučilišta. Za Medicinski fakultet građene su na Šalati nove kliničke zgrade 1926., 1928. i 1931. Godine 1934/38. građene su zgrade Poljoprivredno-šumarskog fakulteta, slijedi Tehnički i Veterinarski fakultet 1940.

U Godišnjaku Sveučilišta iz 1940. rektor Andrija Živković¹¹ u svojem izvješću piše: „Ova zgrada stara oko 80 godina, posvema je trošna, a svojim rasporedom prostorija ne može više da, s obzirom na veliki broj studenata, odgovara potrebama. To je posve razumljivo, pošto ova zgrada nije bila građena ni za kakvu naučnu ustanovu. Za popravak zgrade (rektorat, kvesturu i aulu) traženo je 10.000 dinara, prema proračunu g. arh. Šena dr. Ede, redovitog profesora Tehničkog fakulteta“. Uz navode o cjelokupnim potrebama izgradnje novih sveučilišnih zgrada kaže: „Danas sa strepnjom gledamo kako na

kvadratni metar napućenog zagrebačkog tla od godine do godine sve manje dolazi intelektualnih vrednota, kako nastaje pustoš gdje je bilo duha“.

U međuratnom razdoblju, godine 1942. osnovan je Farmaceutski fakultet (danas Farmaceutsko-bio-kemijski fakultet).

22
Tehnički fakultet, 1947.

Nakon 1945. do 1990.

320

ZGRADA SVETIČULIŠTA U ZAGREBU | ZAGREBAČKO SVETIČULIŠTE 1669-1874-2009.

Nakon Drugog rata, godine 1946., Sveučilište otvara Prirodoslovno-matematički fakultet. Godinu dana kasnije osnovan je Ekonomski fakultet na temeljima Visoke škole za trgovinu i promet (1920.) odnosno Ekonomsko-komercijalne visoke škole (1925.). U Medicinski fakultet uključuje se 1947. Škola narodnog zdravlja (danas Škola narodnog zdravlja „Andrija Štampar“). Godine 1959. Poljoprivredno-šumarski fakultet dijeli se na Poljoprivredni fakultet (danas Agronomski fakultet) i Šumarski fakultet. Slijedi osnutak novih fakulteta: 1962. Fakultet političkih nauka (danas Fakultet političkih znanosti) i Stomatološki fakultet, 1967. Fakultet za fizičku kulturu (danas Kineziološki fakultet), 1973. Fakultet za defektologiju (danas Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet), 1974. Fakultet organizacije i informatike u Varaždinu, a 1980. Prehrambeno-biotehnološki fakultet. Godine 1956. Tehnički se fakultet dijeli u nekoliko faza i nakon više organizacijskih promjena danas djeluje tehnička grupacija s 12 fakulteta: Arhitektonski fakultet, Fakultet elektrotehnike i računarstva, Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije, Fakultet prometnih znanosti, Fakultet strojarstva i brodogradnje, Geodetski fakultet, Geotehnički fakultet u Varaždinu, Građevinski fakultet, Grafički fakultet, Metalurški

23

Nova zgrada Filozofskog fakulteta, 1962.

fakultet u Sisku, Rudarsko-geološko-naftni fakultet i Tekstilno-tehnološki fakultet.

Valja spomenuti godinu 1961. kada se Filozofski fakultet seli u novu zgradu na Sveučilišnoj aleji u Ulici I. Lučića, tada Đ. Salaja. U sveučilišnoj zgradi otada, kao i danas, nalazi se Rektorat Sveučilišta te uprava i dio Pravnog fakulteta. U zapadnom dijelu prizemlja i dvorišta smještena je Sveučilišna tiskara.

Nastavlja se gradnja novih zgrada sastavnica Sveučilišta: Elektrotehničkog fakulteta 1963. i 1969., Tehnološkog fakulteta 1964., Strojarsko-brodograđevnog fakulteta 1966. i 1969., Sveučilišnog računskog centra 1971/74., Prirodoslovno-matematičkog fakulteta 1980.

U drugim gradovima djeluju fakulteti u sastavu Sveučilišta u Zagrebu (u Rijeci: Medicinski fakultet od 1955., Strojarski fakultet od 1960. i Ekonomski fakultet od 1961; u Zadru Filozofski fakultet od 1956; u Splitu: Elektrotehnički fakultet i Kemijsko-tehnološki od 1960; u Osijeku Ekonomski fakultet od 1961.). Oni će kasnije prerasti u samostalna sveučilišta. U sastavu Sveučilišta djelovale su i visoke škole u Zagrebu i Osijeku.

U okviru Sveučilišta osnivaju se 60-ih godina proteklog stoljeća instituti, povezujući znanstveni rad zavoda više fakulteta. Zbog uvođenja samoupravljanja u institutima i na Sveučilištu, koje je samo postalo SOUR (složena organizacija udruženog rada), instituti su djelovali samostalno, ali su im neodređeni bili status i zadaci. Izdvojeni su iz Sveučilišta 1993. i stavljeni pod izravnu nadležnost Ministarstva znanosti.

Visokoškolska nastava na umjetničkom području, utemeljena prije stotinjak godina (dramska 1896., likovna 1907., glazbena 1916.), u sastav Sveučilišta uključuje se kasno. Akademija dramske umjetnosti u okviru Sveučilišta djeluje od 1979., a Akademija likovnih umjetnosti i Muzička akademija od 1980. Slijedom nezakonite odluke iz godine 1952. Katoličko bogoslovni fakultet djelovao je četiri desetljeća izvan Sveučilišta. Ta je odluka 1991. proglašena ništavnom, a Fakultetu je potvrđeno neprekidno djelovanje od osnutka, s priznanjem svih diploma. U okviru Fakulteta djeluju nastavni instituti i područni studij Teologija u Rijeci.

Sveučilište danas

322

ZGRADA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU | ZAGREBAČKO SVEUČILIŠTE 1669-1874-2009.

Hrvatski institut za istraživanje mozga, multidisciplinarna istraživačka i nastavna ustanova na području neuroznanosti, utemeljena 1990., podružnica je Medicinskog fakulteta. Godine 1993. osnovani su Hrvatski studiji, najprije kao jednogodišnji, a kasnije kao četverogodišnji. U tu je sastavnicu Sveučilišta uključen i Filozofski fakultet Družbe Isusove. Sada imaju status sveučilišnog centra. Godine 1997/1998. stručni se studiji izdvajaju iz Sveučilišta i osnivaju veleučilišta. Učiteljska akademija od 2006. djeluje kao Učiteljski fakultet, a 2007. u sastav Fakulteta ulaze Visoka učiteljska škole u Čakovcu i Visoka učiteljska škola u Petrinji kao odsjeci toga fakulteta. Godine 2005. završena je izgradnja Prirodoslovno-matematičkog fakulteta na Horvatovcu, a 2006. započeo se uređivati Sveučilišni kampus na Borongaju. Sada na toj lokaciji djeluju tri sastavnice. U ožujku 2009. otvorena je i predana na korištenje nova zgrada Knjižnice Filozofskog fakulteta (700 000 svezaka građe, druga po veličini knjižnica u Hrvatskoj).

Od 1874., od osnutka modernog sveučilišta do danas, Sveučilište u Zagrebu imalo je ukupno 79 profesora na dužnosti *rector magnificus* i jednu rektoricu – *rectrix magnifica*, Helenu Jasnu Mencer. Aktualni

24

Prirodoslovno-matematički fakultet, Fizika
(arh. M. Čanković),
Foto: Danilo Balaban 2009.

rektor Aleksa Bjeliš izabran je 27. rujna 2006. kao osamdeset prvi rektor ovoga sveučilišta. Rektorsku dužnost obavlja uz pomoć prorektorica Ljiljane Pinter, Melite Kovačević i Ksenije Turković te prorektora Bojana Baletića, Tonka Ćurka i Ivana Šimonovića (do listopada 2008.). Sa svojim suradnicima rektori su u ovoj zgradi ostvarili dio svog znanstveno-nastavnog djelovanja s ciljem unapređenja Sveučilišta. Njihova imena ugrađena su u povijest Sveučilišta, a svakako i u znanstvena postignuća Hrvata. Tome je odala priznanje i gradska vlast kad je imenima znanstvenika i zaslužnih građana koji su obavljali dužnost rektora nazvala 25 ulica odnosno stuba.

Generacije studenata, profesora i suradnika tijekom gotovo 130 godina prolazile su prostorima ove zgrade. Mnogi su ovdje studirali, obavljane su promocije, sveučilišne svečanosti, donošene su važne odluke za akademsku zajednicu. Zgrada, koje su obrisi zaštitni znak i simbol Sveučilišta u Zagrebu, zadržala je izvorni oblik od izgradnje do danas, a vjerojatno će ga očuvati i ubuduće.

U četrnaest knjiga promoviranih doktora našega sveučilišta upisana su od 1877. do početka rujna 2010. ukupno 18.146 imena. Uključeni su pravnici i

teolozi s položenim rigorozom te doktori sveukupne medicine nakon završenog Medicinskog fakulteta. Na temelju pisanog rada promovirana su 12.262 doktora znanosti¹². Sveučilište je do danas podijelilo 92 počasna doktorata, najviše sveučilišno priznanje, osobama zaslužnim za Sveučilište, istaknutim znanstvenicima, kulturnim djelatnicima i političarima.

Danas Sveučilište u Zagrebu ima 33 sastavnice gdje studira više od 65.000 studenata. Unutar Sveučilišta djeluju ustanove – studentski centri u Zagrebu, Varaždinu i Sisku te Sveučilišni računski centar. Od akademske godine 2005/2006. započeo je na Sveučilištu studij po novom ustrojstvu za sve sastavnice, usklađen s europskim standardima i ciljevima. Uspostavljena su prva dva ciklusa, preddiplomski (*bakalaureat*) i diplomski (magistarski), a u posljednje vrijeme naglasak je na doktorskom obrazovanju (doktorski studij) radi jačanja istraživačkog sveučilišta.

Ovaj pregled dugogodišnje povijesti svjedoči da je naše Sveučilište uvijek bilo europsko, što se nastavlja i danas kada je svojim djelovanjem dobilo priznanje u europskom visokom obrazovanju. Sva su stremljenja usmjerena prema što višem mjestu izvrsnosti u europskim i svjetskim mjerilima.

- 1 Datum hoc anno initium studio philosophico die 6. 9-bris, F. Fancev, Grada za povijest školskog i književnog rada isusovačkog kolegija u Zagrebu (1606-1772), *Starine* 37, 1934. (197), cit. prema N. Klaić, *Neoacademia Zagrabienensis (1669-1773)* u: Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu, dio I, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, 1969. (26).
 - 2 *Proque admissa, acceptata et confirmata futuris perpetius semper temporibus, apud omnes cuiusuis status et contitions homines habendam esse, nostra Caesarea pariter et Regia aliaque, qua pollemus, auctoritate omni decernimus ac statimus.* Iz teksta Leopoldove diplome, Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu, dio I., Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, 1969. (300).
 - 3 Zaključci hrvatskog sabora, IX (83), cit. prema L. Dobronić, Zagrebačka akademija, *Academia Zagrabienensis*, Visokoškolski studiji u Zagrebu 1633-1874., Dom i svijet, Zagreb, 2004. (111).
 - 4 Zaključci hrvatskog sabora, XII (121), cit. prema L. Dobronić, Zagrebačka akademija, *Academia Zagrabienensis*, Visokoškolski studiji u Zagrebu 1633-1874., Zagreb, Dom i svijet, 2004. (124, 125).
 - 5 Spomenica na svetčano otvaranje kralj. sveučilišta Franje Josipa I., u Zagrebu, prvoga hrvatskoga, dana 19. listopada 1874., Zagreb, tiskara Dragutina Albrechta, 1875. (42).
 - 6 Kao bilj 5 (48-49).
 - 7 Rudolf Horvat, *Prošlost grada Zagreba*, Zagreb, Kulturno-historijsko društvo „Hrvatski rodoljub“, 1942. (352-354). Navedeni su redosljedom imenovanja: Juraj Posilović, *biblijske nauke novog zavjeta*, Antun Kržan, *dogmatika*, Franjo Iveković, *biblijske nauke starog zavjeta*, Stjepan Spevec, *rimsko pravo*, Aleksandar Bresztyenszky, *ugarsko-hrvatsko građansko pravo te građanski parbeni i izvanparbeni postupak*, Blaž Lorković, *politička ekonomija*, Matija Mesić, *hrvatska povijest*, Franjo Marković, *filozofija*, Lavoslav Geitler, *slavenska filologija*, Martin Štiglić, *pastoralno bogoslovje*, Josip Štadler *fundamentalna dogmatika*, Josip Rieger, *crkvena povijest*, Ivan Koharić, *crkveno pravo*, Feliks Suk, *moralka*, Kosta Vojnović, *građansko pravo*, Jaromil Hanel, *opća pravna povijest*, Fran Vrbanić, *statistika*, Luka Marjanović, *crkveno pravo*, Franjo Maixner, *klasična latinska filologija*, Armin Šrabec, *klasična grčka filologija*, Natko Nodilo, *svjetska povijest*, Mauritius Sachs, *sudbena medicina*, Napoleon Špun-Stričić, *kazneno pravo i pravna povijest*, Josip Pliverić, *državno i međunarodno pravo*, Dane Rašić, *državno računoslavlje*.
 - 8 Arhiv Sveučilišta, br. 54/1882. Opisni nacrt za izmještanje kr. Sveučilišta u zemaljsku sgradu sada tvornicu duhana.
 - 9 Izvještaj odstupajućeg rektora dra Feliksa Suka u: Govori rečeni prigodom instalacije rektora kr. hrv. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu za školsku godinu 1883/84. obavljene dne 19. listopada 1883., Zagreb, tiskom A. Brusine, 1884.
 - 10 Narodne novine br. 294, ponedjeljak, 24. prosinca 1877., str. 663.
 - 11 Godišnjak Hrvatskoga sveučilišta u Zagrebu za školske godine 1933/34. – 1938/39., Zagreb, Tisak Narodne tiskare, 1940. (23, 32 i 37).
 - 12 Ranka Franz-Štern, *Doktorske promocije na Sveučilištu u Zagrebu 1877 - 2010.*, Knjiga doktora znanosti 7, rujan 2010. (IV-V).
- IZVORI SLIKA I DOKUMENATA**
1. (str. 302) 3. (str. 304), 11. (str. 310, 311) Hrvatski državni arhiv
 2. (str. 309) Große Österreichischer, Wien, Ueberreuter, 1985. (26)
 - Uvodna slika (str. 301) 4. (str. 304) 7. (str. 306) 9. (str. 308) Hrvatski povijesni muzej
 5. (str. 305) vlasništvo obitelji Bezić
 6. (str. 305) Rektorat Sveučilišta u Zagrebu, neoznačena građa
 8. (str. 307) 13. (str. 313) Muzej grada Zagreba
 10. (str. 309) Sveučilište Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu, 1874-1924, Spomenica Akademičkoga senata, Zagreb, 1925. (III)
 12. (str. 312) 14. (str. 314) 16. (str. 316) Spomenica o 25-godišnjem postojanju Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, Akademički senat kr. sveučilišta, Zagreb, 1900. (28, 72, 82)
 15. (str. 315) Ekonomski fakultet u Zagrebu 1920 - 1995., Zagreb, Ekonomski fakultet u Zagrebu, 1995. (20)
 17. (str. 316) Biserka Juretić, Mladen Perušić, *Izložbeni paviljon u Botaničkom vrtu*, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, 2007. (55)
 18. (str. 317) Spomenica Hrvatsko-slavonskoga šumarskog društva u Zagrebu, 1899., prema Snješka Knežević, *Zagrebačka zelena potkova*, Zagreb, Školska knjiga, 1996. (203)
 19. (str. 318) Snješka Knežević, *Zagrebačka zelena potkova*, Zagreb, Školska knjiga, 1996. (242)
 20. (str. 318) Alma Mater Croatica, Glasnik Društva za Strossmayerovo sveučilište, god. I., 1937/1938, broj 3
 21. (str. 319) Iva Muraj, *Klinika za ortopediju na Šalati u Zagrebu* arhitekta Egon Steinmanna, inauguracija hrvatske moderne, *Prostor* 12, 2004. (105)
 22. (str. 319) Snješka Knežević, *privatna fotodokumentacija*
 23. (str. 320) *Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu*, monografija, Zagreb, Filozofski fakultet Sveučilišta, 1998. (18)
 24. (str. 322) *Fotodokumentacija Rektorata Sveučilišta u Zagrebu*, 2009.
 25. (str. 323) *Fotodokumentacija Rektorata Sveučilišta u Zagrebu*, 2009.

LITERATURA (IZBOR, KRONOLOŠKI REDOSLIJED)

- SPOMENICA za svetčano otvaranje kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, prvoga hrvatskoga, dana 19. listopada 1874., Zagreb, Tiskara Dragutina Albrechta, 1875.
- SPOMENICA o 25-godišnjem postojanju Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, Akademički senat kr. Sveučilišta, Zagreb, Tisak kr. zemaljske tiskare, 1900.
- VJEKOSLAV KLAIĆ, Zagreb 1910-1913, Zagreb, naklada Knjižare Jugoslavenske akademije 1910.
- SVEUČILIŠTE KRALJEVINE SRBA, HRVATA I SLOVENACA u Zagrebu, 1874 -1924, Spomenica Akademičkoga senata, Zagreb, Tisak narodne tiskare, 1925.
- ALMA MATER CROATICA, Glasnik Društva za Strossmayerovo sveučilište, god. I., 1937/1938., broj 1-10
- GODIŠNJAK Hrvatskoga sveučilišta u Zagrebu za školske godine 1933/34 – 1938/39., Zagreb, Tisak Narodne tiskare, 1940.
- RUDOLF HORVAT, Prošlost grada Zagreba, Zagreb, Kulturno-historijsko društvo „Hrvatski rodoljub“, 1942.
- SPOMENICA u povodu proslave 300. godišnjice Sveučilišta u Zagrebu, knjiga I i II, glavni urednik Jaroslav Šidak, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, 1969.
- NADA KLAIĆ, O postanku Zagrebačkog sveučilišta, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, 1969.
- STJEPAN KRIVOŠIĆ, Zagreb i njegovo stanovništvo od najstarijih vremena do sredine XIX. stoljeća, Zagreb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1981.
- PRAVNI FAKULTET U ZAGREBU, 1776 - 1996, Zagreb, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996.
- SNJEŠKA KNEŽEVIĆ, Zagrebačka Zelena potkova, Zagreb, Školska knjiga i FotoSoft, 1996.
- FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU, monografija, urednik Stjepan Damjanović, Zagreb, Filozofski fakultet Sveučilišta, 1998.
- ZGRADA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU, glavni urednik Tomislav Premerl, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, 1999.
- LELJA DOBRONIĆ, Zagrebačka akademija, *Academia Zagrabienis*, Visokoškolski studiji u Zagrebu 1633 - 1874., Zagreb, Dom i svijet, 2004.
- ZAGREBAČKI LEKSIKON, urednici Josip Bilić i Hrvoje Ivanković, Zagreb, Hrvatski Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Masmedija, 2006.
- THESAURUS ARCHGYMNASII, zbornik radova u prigodi 400. godišnjice Klasične gimnazije u Zagrebu, 1607 - 2007., glavni urednik Ivan Koprek, Zagreb, Klasična gimnazija u Zagrebu, 2007.
- ISTRAŽIVAČKA STRATEGIJA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU, 2008 - 2013., Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, 2008.
- REDOVI PREDAVANJA I IZVJEŠĆA O RADU SVEUČILIŠTA U ZAGREBU od 1874/75. do 2008/09.

Ivan Mimik

Insignije Sveučilišta u Zagrebu

Vitrina s insignijama
u rektorovoj sobi
Foto: Filip Beusan

Insignije sadrže slojevitou simboliku koja se taložila stoljećima. Žezla, ceremonijalni lanci, talari, kapuljače, kape, stjegovi, pokali i medalje vidljivi su dio sveučilišta. U Austrijskom Carstvu, kasnijoj Austro-Ugarskoj Monarhiji, postojalo je jedanaest sveučilišta: Beč (Wien), Budimpešta, (Budapest), Cluj (Klausenburg, Kolosvar), Černivci (Czernowitz), Graz, Innsbruck, Krakov, Łwow (Lemberg), Prag (dva sveučilišta: češko i njemačko) i Zagreb, a k tome i mnogobrojne akademije i visoke škole. Svako je sveučilište posjedovalo dragocjene insignije s kojima se izlazilo u javnost samo u svečanim prigodama. Insignije su ili od pozlaćenog srebra, kao lanci, ili od masivnog, dijelom pozlaćenog ili posrebrenog bijelog metala (alpacca), kao žezla. Postojala je i tradicija da vladar svakom, bilo novoosnovanom ili reformiranom sveučilištu dariva insignije.

I zagrebačko Sveučilište posjeduje prilični broj insignija i može se njima ponositi. Ta osebujna spomenička građa ima podjednako kulturno-povijesnu i umjetničku vrijednost. Sve insignije, od svog prvotnog izgleda, raznoraznih preinaka pa sve do danas, odraz su novije hrvatske povijesti u malome.

Sveučilišni stjegovi

STIJEG IZ GODINE 1848.

Pripadao je Akademskoj legiji, studentskoj jedinici od 203 studenta dragovoljca, koja se pridružila jedinicama bana baruna Josipa Jelačića. Stijeg je naručen u Beču, stajao je 794 forinte i 45 novčića, a izvezle su ga velike patriotkinje grofica Sidonija Rubido, rođena Erdödy, prva hrvatska operna primadona, Sofija Hatz, Milica Švabelji i druge gospođe. U Zagreb su dopremljeni potkraj lipnja 1848: „Ovih danah došle su 3 zastave (barjaka) za ovdashnju narodnu stražu u Beču naručene: dve će dobiti građanske čete, a treću akademička četa.“

Svilena trobojnjica sa srebrnim resama veličine je 197 x 144 cm. Rese su se sačuvale s gornje i dijelom bočne strane, široke su 5 cm; visina stijega bez resa iznosila je 144 cm. U potpunosti je sačuvana gornja, crvena trećina trobojnice, a bijela, očuvana u fragmentima, montirana je na novu svilu 1919., dok je modra trećina posve nova. U medaljonu, odnosno kartuši, nalazi se grb Trojedne Kraljevine s tzv. ilirskim grbom u sredini i krunom na vrhu. Kartuša je uokvirena srebrnom vrpcom, dimenzije su joj 60 x 70 cm, izvedena je u tehnici ulja na platnu. Iznad nje, na crvenom polju srebrnom niti izvezeno je geslo: *Za. ustav. i. narodnu. Slobodu.*

Na naličju stijega slika je sv. Ilije kako se vozi po užarenom nebu, a dolje kleči neki muškarac i moli. S gornje je strane bio srebrni natpis: *Za. bratimstvo. slavjansko.* Stijegu su pripadale još tri raskošno izvezene vrpce za koje se ne zna jesu li sačuvane, od toga dvije s natpisima: *Sve za slavu i slobodu, Domorodke zagrebačke; Akademskoj mladeži u Zagrebu, Snagom duha i desnice.* Profilirani šiljak visine 39 cm i širine 13,2 cm od žute je mjedi s godinom 1848. izvedenom na proboj na srcolikom vršku. Čuva se u zbirci rijetkosti Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U vezi s namjenom stijega postoji određena dvojba. Naime, vrlo sličan stijeg II. čete Zagrebačke narodne straže na svom naličju ima kartušu na kojoj su naslikani sova, knjiga i pčelinjak, što upućuje na znanost i studij. Nije isključeno da je došlo do slučajne zamjene stjegova Narodne garde i Akademski mladeži. Moglo se to zbiti 1848. ili nakon raspuštanja četa 1849., a najvjerojatnije između 1850. kada je stijeg došao u posjed Pravoslavne akademije i 1874. kada je osnovano Sveučilište. Stoga bi se taj stijeg morao smatrati pravim sveučilišnim stjegom.

1.
Sveučilišni stijeg iz 1848.,
prednja-stražnja strana (NSK)

2.
Stijeg II. čete Narodne straže,
1848., prednja - stražnja
strana (HPM)

Veličina mu je 176 x 144 cm, dužina koplja 209 cm, šiljka 38 cm, a širina 14 cm. Iznad kartuše sa spomenutim simbolima znanosti, na crvenom polju izvezeno je srebrnom niti *Za slobodu*. Na drugoj strani sadrži kartušu s okrunjenim grbom Trojedne Kraljevine i ilirskim grbom u sredini, kao i stijeg koji se pripisuje Akademskoj četi, samo što na crvenom polju ima natpis *Za Slavjanstvo*. Čuva se u Hrvatskom povijesnom muzeju u Zagrebu.

Stijeg Akademске čete ima zanimljivu povijest. Za boravka cara Franje Josipa I. u Zagrebu u kolovozu 1895. studenti, revoltirani mađarskim hegemonističkim nastojanjima, sabrali su se pod svojim stijegom 16. listopada na Jelačićevu trgu i demonstrativno spalili ugarsku zastavu. Razjareni ban, grof Dragutin Khuen-Héderváry naredio je tajniku svog ureda Milanu Smrekaru da spali stijeg. Kao časna osoba i velik rodoljub, Smrekar je umjesto da uništi stijeg spalio samo profilirani držak, a sam svileni stijeg sakrio je u metalnu škrinjicu i držao ga kod kuće. Za njegova života ta tajna nije izašla na vidjelo. Potkraj godine 1918., rasapa Monarhije i uspostave Narodnog vijeća, Smrekarova udova Lujza rođ. pl. Drašković predala je škrinjicu Narodnome vijeću, a

od 1919. stijeg se čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici.

U Rektoratu se čuva replika tog stijega od svilenog ripsa, veličine 191,5 x 147 s resama. Kartuša, ulje na platnu, sa srebrnom bordurom ima dimenzije 62 x 72 cm. Vjerojatno je replika izrađena godine 1919. kad je ustanovljeno da se prvotni stijeg više ne može upotrebljavati zbog oštećenja.

STIJEG IZ 1907.

Izrađen je prema nacrtima glasovitog slikara Béle Csikosa-Sessije. Izvezle su ga Csikoseve učenice, mlade slikarice Lina Virant, kontese Zoë i Malvina Borelli te Milka Antolek, kasnije udana Dabić, i njezina sestra Paula Antolek, Alma Carnelutti, Zdenka Pexidr i Danica (zvana Duna) Peklić, kasnije udana Peyer, kojima se pridružila Marija Ehrlich rođ. Eisner, preudana Bučar. Drveni i kovinski dijelovi izrađeni su pod nadzorom vrsnog kipara Rudolfa Valdeca. Vršak je bio u obliku bojne sjekirice, ukrašen topazom. Izvezene trake bile su dar kume stijega, vrlo obljubljene grofice Elvire Kulmer rođ. pl. Türk, žene cesarskog i kraljevskog pravog tajnog savjetnika i komornika Miroslava Kulmera. Stijeg je blagoslovio tadašnji rektor Sveučilišta dr. Antun Bauer, kasniji zagrebački nadbiskup (1914 - 1937.). U novi stijeg ušiven je i dio resa sa staroga, za koji se smatralo da je spaljen. Naime godine 1892. zagrebački su studenti sudjelovali na proslavi i otkriću Gajeva spomenika u Krapini i tom se prigodom stijeg ošteti: zapeo je i s njega se otrgnuo dio resa. Stjegonoša Mate Segher iz Mitrovica spremio je i čuvao taj fragmet te ga kao relikviju predao godine 1907.

S jedne je strane novi stijeg prikazivao mladu ženu (Alma mater) u dugačkoj haljini kako stoji zdesna

i drži žezlo u desnici, dok pred njom kleči mladić slijeva i pruža ruke; pozadina je hrvatska trobojnica, gore desno nalazi se hrvatski grb. Sve je u okviru s pleterom, a natpis glasi: ALMA-MATER-CROATICA, gore, te 1848 -1895 -1907, dolje. To su godine nastanka prvog stijega, njegova uništenja te posvete novoga. S druge strane nije bilo natpisa, a u vegetabilnom okviru bio je sličan prizor kao i s prednje strane: pred Božicom prosvjete, okrenutom nalijevo, leži svezani mladić koji kida okove neznanja. Napet na okomiti i vodoravni metalni dio, stijeg je s bočne strane još imao tri trobojna trokutasta traka. Nije poznato kako je taj stijeg nestao i gdje se sada nalazi. No postoji Csikosev nacrt i fotografije.

Csikosev su stijeg nosili, između ostalog, 1. travnja 1919. u svečanoj pogrebnoj povorci kad je Družba „Braća hrvatskoga zmaja“ iz Wiener Neustadta prenijela u Zagreb posmrtnu ostatku Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana.

Medalje

SPOMEN-MEDALJA OSNUTKA SVEUČILIŠTA, 1874.

Uprava Sveučilišta naručila ju je od glasovite nje-mačke graverske tvrtke Wilhelm Mayer i Franz Wilhelm Medaillen-Plaketten und Münzprägeanstalt (M.&W.) u Stuttgartu. Kalupi su izrezbareni u Stuttgartu, a sama medalja iskovana je u Kremnici (Kremnitz, Körmöcz Banya, kovnička oznaka: K.B.). Čelični kalupi, 70 mm u promjeru s pripadajućim prstenom (manšetom), čuvaju se odavna u numiz-matičkoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu.

Masivna medalja iskovana je u zlatu, srebru i bronci, a promjer joj je 45 mm. Naličje nosi natpis: DOCTRINAE LVMEN GENTIVM VIGOR. Teče uokolo, između dviju linearnih kružnica, a u polju je personifikacija znanosti kako se uzdiže u visine – na glavi ima zvijezdu, prekrivena je velom koji vijori, u desnici drži goruću zublju, a u ljevici štiti s grbom Trojedne Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Signatura (M.&W. – K.B.) nalazi se na dnu polja, s lijeve i zdesne strane. Na naličju je poduži natpis na latinskom jeziku u 13 redaka, u lovorovu vijencu: REGNANTE/ FRANCISCO JOSEPHO I./BANATVM TENENTE/ JOANNE MAŽURANIĆ/ VNIVERSITAS LITTERARVM CROATICA/ AVCTORE/ EPPO J.G.STROSSMAYER/ POPVLI OPIBVS CONDITA/ A REGIS NOMINE APPELLATA/ SOLENNITER INAVGVATA/ ZAGRABIAE/ A.D.XIV.KAL.NOV./ MDCGGLXXIV

4.
Spomen-medalja osnutka Sveučilišta,
1874., avers-revers (Arheološki muzej
u Zagrebu)

LLATA/ SOLEMNITER INAVGVATA/ ZAGRABIAE/
A.D. XIV. KAL. NOV./ MDCCCLXXIV.

Medalje su se počele dijeliti 20. listopada 1874. Od pet primjeraka iskovanih u zlatu jedan je predan samome caru, koji ga je primio i potvrdio primitak te ga dao pohraniti u Numizmatičkom kabinetu bečkoga Povijesno-umjetničkoga muzeja (Kunsthistorisches Museum), gdje se i danas čuva. Ostale su zlatne medalje dobili: ban Ivan Mažuranić (danas u numizmatičkoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu), biskup J.J. Strossmayer, rektor Matija Mesić (danas u pripadajućoj originalnoj kutiji u Rektoratu, kao i primjerci srebrne i brončane medalje). Srebrne medalje darivale su se nekim dobročiniteljima i znamenitim ljudima.

5.
Kalupi za medalju osnutka
Sveučilišta, 1874.

Žezla

STARO ŽEZLO

Sve dok nisu nove insignije dovršene i dostavljene iz Beča, u upotrebi se nalazilo staro žezlo. Najvjerojatnije je izrađeno tridesetih godina 19. stoljeća za Hrvatsko-slavonsko-dalmatinsku Kraljevsku akademiju. Istokareno je od crnoga drva, po svoj prilici ebanovine, dužina mu iznosi 71 cm, ukrašeno je četirima vodoravnim prstenovima u obliku lovorovih vijenaca, a na vrhu je dvostrani grb Trojedne Kraljevine. Nije isključeno da se na grbu nalazila i kruna, koja je u neko doba uklonjena. Kad je stiglo novo žezlo, staro je služilo prigodom tih ceremonija. Danas ga rektor nosi za vrijeme doktorskih promocija.

Posebno masivno i veliko žezlo Hrvatskog sveučilišta Franje Josipa I. uvijek je nosio pedel, odjeven u tešku, zlatom izvezenu odoru. Dolama je bila crvene boje, a unutarnji kaput i hlače bili su crni, kao i čizme s ostrugama. Unutarnja odjeća zajedno s crnim kalpakom, perjanicom i resama čuva se u Hrvatskom školskom muzeju u Zagrebu. Pedel je uvijek pratio rektora za vrijeme svečanih ceremonija, kao što su to bile polaganje prisega prigodom instalacije novog rektora te prigodom doktorskih promocija. Prije godine 1918. rektor i dekani, svi s lancima oko

vrata, išli su u Tijelovskoj procesiji neposredno iza hrvatskoga bana, odjevenog u raskošnu, draguljima posutu magnatsku odoru, zvanu menten, s kalpakom i orlovim perom na glavi. Pedel je stupao s njihove lijeve strane. Ako nisu pripadali plemićkom staležu, rektor, dekani i doktori nisu smjeli odjenuti menten, a nosili su frakove i cilindre. I sveučilištari su 1895. dobili svečane odore kako bi se vladar što svečanije dočekao. Bile su sašivene prema starim plemićkim odorama, a s njima su išli kalpak, čizme i sablja. Tako je više od stotinu kostima naručeno u Budimpešti, po cijeni od 200 forinti.

6.
Staro žezlo; detalj (Rektorat)
Foto: Filip Beusan

REKTORSKO ŽEZLO

Drugo sveučilišno žezlo Sveučilištu je poklonio Franjo Josip I. Izvorna visina, dijelom pozlaćenoga, dijelom posrebrnenog žezla, bila je 130 cm. Njegov gornji dio sastoji se danas od tri dijela: na vrhu je polukugla ili gumb, ispod njega su tri izbočena obla lista s ugraviranim grbovima Hrvatske, Dalmacije i Slavonije, a nastavljaju se šesterokutnim ukrasom ispod kojeg su bogato razvedeni neogotički lisni ukrasi pričvršćeni na štap sitnim srebrnim vijcima. Preostali dio sastoji se od posrebrnenog heksagonalnog štapa s nekoliko pozlaćenih zadebljanja. I donji je kraj žezla profiliran.

Sam vrh žezla doživio je nekoliko preinaka. Izvorni vrh sastojao se od stilizirane minijature srednjovjekovne ugarske krune sv. Stjepana s pendilijima. Godine 1920. ta je kruna uklonjena i na njezino je mjesto montirana sitna replika krune obitelji Karađorđević, izrađene za krunidbu Petra Karađorđevića 8. rujna 1904. kad se uspeo na srpsko prijestolje nakon nepisivo okrutnog umorstva posljednjeg Obrenovića Aleksandra i njegove žene Drage Mašin dana 29. svibnja 1903. I ta je kruna uklonjena u travnju 1941. Za sada nije poznato je li tada na njezino mjesto postavljena idealizirana Zvonimirova kruna ili nije.

7.
Pedelova odora i kalpak
(HŠM)

8.
Pedel u svečanoj odjeći,
fotografija

Današnji vrh čini pozlaćeni poluloptasti gumb, a visina žezla smanjena je na 127 cm.

Žezlo se uvijek nosilo prigodom ceremonija samo u Zagrebu. Jedna jedina iznimka bila je kad se *rector magnificus* dr. Fran Barac, profesor Bogoslovnog fakulteta, u pratnji profesora dr. Milorada Stražnickog, dekana Pravnog fakulteta, i promotora dr. Josipa Šilovića uputio na talijansko bojište u punom jeku Prvoga svjetskoga rata da bi promovirao dvojicu glasovitih austro-ugarskih vojskovođa u doktore prava i državnštva *honoris causa*. Dana 30. siječnja 1916. dr. Fran Barac, dr. Milorad Stražnicki i dr. Josip Šilović promovirali su nadvojvodu generalisimusa Eugena (1863 - 1954.), a 1. veljače generala Svetozara pl. Borojevića od Bojne (1856 - 1920.). Nakon 1945. sve do 1991. žezlo se moglo vidjeti samo u iznimnim prigodama.

9.
Rektorsko žezlo;
original, 1877. i druga verzija, 1918.

10.
Žezlo, treća verzija, nakon
1945.

Foto: Filip Beusan

Sveučilišni pečati

PRVI PEČAT HRVATSKOG SVEUČILIŠTA FRANJE JOSIPA I. U ZAGREBU IZ 1874.

Natpis glasi: *SIGILLUM R(egiae): LITTER(arum):
UNIVERSITATIS FRANCISCI JOSEPHI I. ZAGRABIAE,
unutar lovorova vijenca i biserne kružnice; u polju
dva anđela nose grb Trojedne Kraljevine, nad njim
leži kruna sv. Stjepana, a dolje je godina 1874.

DRUGI PEČAT HRVATSKOG SVEUČILIŠTA U ZAGREBU IZ 1918.

Natpis glasi: *SIGILLUM R(egiae). LITTER(arum).
UNIVERSITATIS CROATICAЕ ZAGREBIAE, s grbom
Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u polju.

Unatoč promjenama naziva Sveučilišta u dvade-
setom stoljeću, pečat je ostao isti kakav je izrađen
1918. Pohranjen je u drvenoj tokarenoj kutijici, a
visi na trobojnoj vrpici.

11.
Prvi pečat Hrvatskog
sveučilišta Franje Josipa I. u
Zagrebu, 1874.

12.
Drugi pečat Hrvatskog
sveučilišta u Zagrebu, 1918.

Prsten – *sub auspiciis regis*

Posebni su propisi vrijedili za osobito svečanu promociju onih kandidata koji su od prvog razreda pučke škole do posljednjeg rigorozna dobivali samo izvrsne ocjene te su promovirani uz počasti s najvišeg mjesta, tj. *sub auspiciis regis*, u Austrijskoj Carevini *sub auspiciis imperatoris*. Car i kralj odobrio je tu ceremoniju rješenjem od 16. srpnja 1894., a hrvatska je Vlada u tom smislu izdala odredbu na carev rođendan 18. kolovoza 1894. Obrednik za takve promocije Vlada je regulirala naredbom od 24. studenoga 1897. Prigodom promocije *sub auspiciis regis* nazočni su bili zastupnik vladara, rektor i promotor s cijelim Akademičkim senatom. Kandidatu je uručen zlatni doktorski prsten – okrunjeni monogram Franje Josipa I. u sitnim dijamantima, položen preko ovalnog kabošona od modrog emaila (ili crnog oniksa) u okviru od sitnih briljanata, a uokolo su bili veliki prvorazredni briljanti. To je prstenje proizvodila bečka draguljarska tvrtka Köchert, osnovana 1814. – K.u K. Hof.- u. Kammer-Juwelier u. Goldschmied – koja postoji i danas.

13.
Prsten *sub auspiciis regis* i kutija

Takvim prstenom odlikovani su, prema istraživanjima Ranke Franz-Štern, sljedeći doktori: Ivan Maurović (1897.), Ladislav Polić (1899.), Gjuro M. Škarić (1902.), Milorad Stražnický (1903.), Branislav Dimitrijević (1904.), Mladen Pliverić (1905.), Vladimir Spevec (1907.), Milan Vrbanić (1907.), Marko Kostrenčić (1908.), Naum Mallin pl. Xaverski (1909.), Stjepan Škreb (1910.), Ivan Pavičić (1911.), Aleksandar Truhelka (1913.) te Rudolf Eckert (1914.). Član bosansko-hercegovačke vlade te kasnije vlade NDH Nikola Mandić takav je prsten nosio cijeli život, a glasoviti anatom Drago Perović dičio se tim prstenom – no tu čast nisu stekli na zagrebačkom Sveučilištu.

Rektorski i dekanski lanci

Svi su lanci iskovani od pozlaćenoga srebra i svaki se od njih sastoji od pedeset elemenata, spojenih s po dva prstenčića. Uvijek se izmjenjuju dva različita elementa: širi i uži.

Rektorski je lanac deblji od dekanskih: širok je 22, a dugačak 91,5 cm, ali se umjesto od 50 članaka danas sastoji od 48 (23 i 25). Jedan element čine četiri palmete složene u četverolist, drugi je oblik također četverolistan, složen od četiri sitna lista s palmetama s unutrašnje strane oko središnjeg ovalnog okomito položenog medaljona. Na kopči je utisnuta mala austrijska punca za srebro kakva je bila u upotrebi od 1. ožujka 1872. do 1. svibnja 1922., kao i majstorova punca (TB = Theodor Brandeis). Dekanski lanci sastoje se od sličnih, ali manjih elemenata (šir. 17 mm), i također su spojeni dvama prstenčićima. Jedan od članaka sastavljen je od četiri mala srca, a drugi ima ovalnu sredinu uokvirenu s jednim lukom i dva šiljka s gornje i donje strane te šiljkom s bočnih strana, a povezani su s po dva prstenčića. Oba su elementa kovana i poslije pozlaćivana. Na kopči dekanskog lanca Pravnog fakulteta vidljiva je jedino bečka punca, a na kopčama Bogoslovnog i Filozofskog fakulteta nalazi se i punca TB. Lanci su dugi 100 cm.

Na svakom od lanaca visi privjesak sastavljen od dva dijela, od uzla i zvijezde. U zvijezdu, dvostruki malteški križ od tamnocrvenog emajla s bijelim okvirom iznutra (52,5 x 52,5 mm), umetnuta je medalja. Izvorni nodus između lanca i privjeska bila je vrlo precizno izrađena minijaturna plosnata kruna sv. Stjepana u reljefu, s ušicom s gornje strane i s četiri privjeska od lančića (*pendilia*) s donje strane, slična onima na samome originalu. U zvijezdi se prvotno nalazila zlatna, odnosno srebrna pozlaćena medalja promjera 33 mm, s lovorom ovjenčanim poprsjem Franje Josipa I. okrenutim nadesno, a natpis je glasio FRANC.JOS.I. IMPERATOR ET REX. Čini se da je autor aversa bio poznati bečki medaljer Josef Tautenhayn, čiji je kalup Theodor Brandeis upotrijebio i za medalje Sveučilišta u Černovcima godine 1875. I naličje medalje bilo je slično onima na svim drugim rektorskim i dekanskim lancima te epohe.

Na rektorskom lancu natpis na naličju medalje glasio je: MVNIFICENTIA AVGVSTI/ RECTORI/ ZAGRABIENSIS/ MDCCCLXXVII. Sačuvane su samo slike naličja medalja na dekanskim lancima. Na lancu dekana Bogoslovnog fakulteta natpis u četiri retka bio je sljedeći: MVNIFICENTIA AVGVSTI,

14.
Rektorski lanac u
izvornom obliku

16.
Ivo Kerdić, medalja sa Strossmayerom za rektorski
lanac nakon 1918., avers-revers (preinačen 1941.)
Foto: Filip Beusan

strane poklopca. Iznutra je poklopac presvučen bijelim atlasom s nazivom bečke tvrtke u zlatnim slovima, dok je s donje strane plavi baršun. Nakon svih preinaka očito je da lanci više ne odgovaraju udubljenju.

Godine 1941., nakon osnutka Nezavisne Države Hrvatske, polje odnosno središnji dio naličja Kerdićeve medalje postao je zazornim i bio izbrušen, ali je natpis ostao na svome mjestu. U prazno polje umetnut je tadašnji državni grb u zlatu i emajlu. Samo je rektorski lanac očuvan u toj trećoj verziji, zato što ga je posljednji rektor iz ratnog razdoblja Stjepan Horvat, profesor geodezije na Tehničkom fakultetu, ponio sa sobom kad je u svibnju 1945. pobjegao pred komunističkim snagama. Dok je bio smješten u sabirnom izbjegličkom logoru u Fermu u Italiji, pohranio je lanac u Hrvatskom zavodu Sv. Jeronima u Rimu, odnosno kod njegova rektora dr. Jurja Mađerca. Tu se lanac čuvao sve do 14. travnja 1991., kad je vraćen Rektoratu Sveučilišta u Zagrebu.

Na svim je dekanskim lancima brzo uklonjen taj neugodni grb na naličju: na isti jednostavni način izbrušen je kao i prethodni. Sada polje naličja ima

neinventivnu neravnu iskucanu praznu površinu. No javnost vidi samo prednju stranu medalje.

Nakon što je rektorski lanac misteriozno nestao godine 1945., uprava Sveučilišta naručila je novi, izrađen prema dekanskim lancima, samo širi (22 mm) i duži (136 cm). Kolajna je ponovno bila od crvenog i bijelog emajla, a medalja je iskovana prema Kerdićevom kalupu s uništenim naličjem, što znači da je tvrtka IKOM (nekada Griesbach i Knaus) posjedovala izvorne kalupe. Uzao je lijevan u srebru, graviran i dijelom pozlaćen, dijelom emajliran, ali ne nosi nikakvu godinu. Medaljon od crvenog emajla ondašnje je vlasti podsjećao na crvenu zvijezdu, a biskupa Strossmayera, iako je bio visokodostojnik Rimske Crkve, tolerirali su zbog njegovih nastojanja oko ujedinjavanja Južnih Slavena. Kako se broj fakulteta stalno povećavao, naručena su istodobno još tri dodatna lanca (ili više njih), svaki 100 cm dugačak i 17 mm širok. Za njih su se rabili kalupi za elemente i medaljon, već izrađen za novi rektorski lanac.

17.
Dekanski lanac, treća verzija,
nakon 1945.

18.
Etui za dekanski lanac Pravnog
fakulteta, 1877.
Foto: Filip Beusan

NOVI REKTORSKI LANAC

Kad je godine 1969. Sveučilište u Zagrebu slavilo tri stoljeća otkako je car Leopold I. potpisao diplome o ustrojstvu Kraljevske akademije, Sveučilište je od ondašnjeg predsjednika Josipa Broza Tita primilo na dar novi masivni srebrni rektorski lanac, djelo hrvatskoga kipara i medaljera Koste Angelija Radovanija, izrađen u njegovu osebujnu stilu. Na licu medaljona prikazana su trojica velikih hrvatskih pjesnika: Marko Marulić, Ivan Gundulić i Ivan Mažuranić, a na naličju je biskup Josip Juraj Strossmayer. Sami članci lanca, gotovo kvadratnoga oblika, nose likove četrnaestorice hrvatskih književnika i znanstvenika. Jednostavniji srebrni lanci izrađeni su za druge fakultete.

19.
Novi rektorski lanac Koste Angelija
Radovanija, 1969.
Foto: Filip Beusan

NOVA MEDALJA SVEUČILIŠTA

Prigodom tristote obljetnice također je izrađena nova medalja. Autor je Ante Despot. Na aversu je natpis: UNIVERSITAS STUDIORUM ZAGRABIENSIS; dolje: MDCLXIX, dio južnoga pročelja zgrade Rektorata. Signatura dolje u polju desno: A/D. Revers; DIES ACADEMICVS gore; dolje 1669. (Tombak. dimenzije promjera 70 mm)

Prilog predstavlja znatno skraćenu verziju studije „Insignije Sveučilišta u Zagrebu“, objavljenu u Sveučilišnom vjesniku, 45, 3-4, 1999.

20.
Nova medalja Sveučilišta,
avers-revers,
Ante Despot, 1969.
Foto: Filip Beusan

Ranka Franz-Štern

Rektori i prorektori Sveučilišta u Zagrebu

Najviša čast koja se može postići na sveučilištu, izbor je na dužnost rektora. Rektor ili *rector magnificus* (odnosno rektorica ili *rectrix magnifica*), kako se do današnjih dana ustalio naslov za čelnika/čelnicu sveučilišta, moraju imati najviše znanstveno-nastavno zvanje redovitog profesora da bi bili izabrani. Rektora bira sveučilišno tijelo prema propisanom postupku.

U početku je rektorski mandat trajao godinu dana, a odstupajući bi rektor iduće godine obavljao dužnost prorektora. Mandati su se mijenjali donošenjem novih propisa, bili su jednogodišnji, dvogodišnji i trogodišnji, a od godine 1993. mandat je rektora četverogodišnji. Od godine 1966. prorektorsku dužnost ne nastavlja rektor u prethodnom mandatu, nego se na tu dužnost biraju nastavnici Sveučilišta u znanstveno-nastavnom zvanju redovitog ili izvanrednog profesora. Tek u tri akademske godine početkom 1970-ih na dužnosti prorektora bila su dva studenta.

Ovaj je pregled sažeti prikaz svih rektora i prorektora Sveučilišta u Zagrebu od 1874. godine, kada bilježimo osnutak modernog sveučilišta, do danas.

Navedene su akademske godine mandata, podaci o rektoru uz skraćeni životopis s naglaskom na rektorskom mandatu. Za prorektore su navedeni samo glavni podaci. Važno je napomenuti da je za više uzastopnih mandata pojedinog rektora navedena prva i posljednja akademska godina, a prorektori su u tom slučaju navedeni redosljedom izbora. Za drugi nepovezani mandat rektora, a bilo je to u šest mandata, upućuje se u tekstu na prvi mandat.

Funkciju rektora obnašalo je, odnosno obnaša 80 redovitih profesora i jedna redovita profesorica, a funkciju prorektora 95 profesora, 7 profesorica i dva studenta-prorektora, dakle 104 osobe. Neki su od njih na obje dužnosti birani više puta. Od ukupno 102 prorektora nastavnika, njih 36 nije obnašalo dužnost rektora.

U navođenju podataka za rektore i prorektore korišteni su uz sve raspoložive izvore Redovi predavanja, publikacija koja se za svaku akademsku godinu tiska od 1874. do danas. Nazivi fakulteta i predmeta navedeni su prema tom izvoru. Životopisi rektora, iako skraćeni, dopunjeni su manje poznatim podacima iz povijesti Sveučilišta u doba rektorske funkcije.

Navedene su i poneke zanimljivosti, neuobičajene u sličnim opisima, kao na primjer, spomenute su ulice koje nose imena rektora našega sveučilišta.

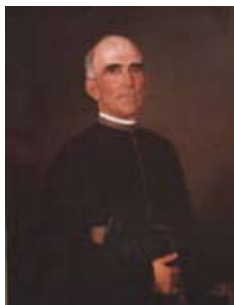
Uz životopise rektora priloženi su njihovi portreti. U novouređenoj auli Sveučilišta izloženo je 58 portreta rektora nastalih od 1876. do 2007. Za rektore koji nisu portretirani korištene su dostupne fotografije.

1874/1875.**REKTOR MATIJA MESIĆ**

Brod na Savi, 19. 2. 1826. - Zagreb, 5. 12. 1978.

Redoviti profesor hrvatske povijesti na Mudroslovnom fakultetu

A. Zuccaro, 1876.

Studij filozofije završio je na Kraljevskoj akademiji znanosti 1844., a studij teologije na bečkom Pazmaneumu 1848. Nakon zaređenja i kraće kapelanske službe bio je suplent za povijest i zemljopis na gimnaziji u Zagrebu. Od 1851. do 1853. studirao je povijest i zemljopis u Beču i Pragu. Na Pravoslavnoj akademiji u Zagrebu imenovan je profesorom 1854., a od 1871. na toj je visokoškolskoj ustanovi obavljao

dužnost ravnatelja. Sudjelovao je u radu Hrvatskog sabora i bio je predsjednik Matice ilirske. Redoviti je član JAZU od 1867. Godine 1874. izabran je za redovitog profesora hrvatske povijesti na Mudroslovnom fakultetu. Bio je prvi rektor Kraljevskog sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. U prigodi te svečanosti, 19. listopada 1874., održao je poznati govor u kojem je upozorio na važnost modernog sveučilišta i iskazao širinu vlastitih gledišta. Sustavno i kritički obradio je razdoblje hrvatske povijesti kasnog srednjeg vijeka u doba dinastije Jagelovića. Njegovo ime od 1928. nosi ulica na Šalati u Zagrebu.

PROREKTOR KONSTANTIN PL. VOJNOVIĆ

Herceg Novi, 2. 3. 1832. – Dubrovnik, 20. 5. 1903.

Redoviti profesor građanskog prava na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

1875/1876.**REKTOR STJEPAN SPEVEC**

Vukanci kraj Lobora, 14. 6. 1839. – Zagreb, 28. 1. 1905.

Redoviti profesor rimskog prava na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

A. Zuccaro, 1876.

Diplomirao je pravo na Pravoslavnoj akademiji u Zagrebu. Kako Akademija nije imala pravo dodjele doktorata, doktorirao je u Beču 1868. Iste je godine dobio mjesto pristava na zagrebačkom sudu i počeo predavati upravno i kanonsko pravo na Pravoslavnoj akademiji. Uskoro je bio imenovan izvanrednim pa redovitim profesorom za rimsko, državno i međunarodno pravo. Utemeljenjem modernog sveučilišta

1874. postaje sveučilišnim profesorom i ubrzo i rektorom. Sa svega 36 godina. Nakon rektorskog mandata bio je prorektor. Od godine 1875. do 1891. bio je član Hrvatskoga sabora. Godine 1886. imenovan je predstojnikom Odjela za bogoštovlje i nastavu Kraljevske zemaljske vlade. Uredio je novi školski zakon. Godine 1891. izabran je za predsjednika Stola sedmorice. Na tom je položaju bio do smrti. Kralj Franjo Josip I. imenovao ga je 1895. svojim tajnim savjetnikom.

PROREKTOR MATIJA MESIĆ**1876/1877.****REKTOR ANTUN KRŽAN**

Marija Gorica, 8. 6. 1835. – Zagreb, 6. 11. 1888.

Redoviti profesor dogmatike na Bogoslovnom fakultetu

A. Zuccaro, 1876/77.

Doktorat iz filozofije postigao je u Rimu 1859. Za svećenika je bio zaređen 1862., a godinu dana kasnije postiže u Rimu doktorat iz teologije. Nakon povratka u Zagreb profesor je na Nadbiskupskom sjemeništu gdje predaje metafiziku i specijalnu dogmatiku. Redoviti je profesor na Bogoslovnom fakultetu od 1874. Pisao je rasprave o postanku i razvitku organskog svijeta, protiveći se darvinističkom učenju. O tome je

održao i govor na svečanosti pri nastupu rektorske dužnosti 19. listopada 1876. Imao je tada 41 godinu. Prvi je rektor portretiran s rektorskim lancem 1877. Nakon rektorskog mandata bio je prorektor. Od te godine počinje izbor rektora *per turnum* (svake godine iz drugog fakulteta). Imenovan je kanonikom 1879. U dva mandata bio je dekan Bogoslovnoga fakulteta.

PROREKTOR STJEPAN SPEVEC

1877/1878.

REKTOR KONSTANTIN PL. VOJNOVIĆ

Herceg Novi, 2. 3. 1832. – Dubrovnik, 20. 5. 1903.

Redoviti profesor građanskog prava na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

A. Zuccaro, 1876.

Studirao je pravo na Sveučilištu u Beču od 1851. do 1854., doktorirao u Padovi 1856. U Splitu je djelovao kao vrstan odvjetnik, tajnik trgovačke komore, pravni pisac i političar. Zalagao se za ujedinjenje Dalmacije i Istre s Hrvatskom i Slavonijom. Bio je zastupnik u Dalmatinskom saboru. Na preporuku njegova istomišljenika i prijatelja biskupa Strossmayera izabran je 1874. na Zagrebačkom sveučilištu za profesora austrijskoga pra-

va. Bio je prorektor za mandata prvog rektora Matije Mesića. Drugi put bio je prorektor nakon svog rektorskog mandata. Od 1878. do 1884. bio je zastupnik u Hrvatskom saboru. Redoviti je član JAZU od 1890. Iz političkih razloga, suprotstavljajući se mađarizaciji, suspendiran je privremeno od sveučilišne službe i umirovljen godine 1891. Vratio se u Dubrovnik i posvetio istraživanju dubrovačke pravne povijesti. Od 1933. ulica u Zagrebu nosi njegovo ime.

PROREKTOR ANTUN KRŽAN

1878/1879.

REKTOR FRANJO MAIXNER

Osijek, 4. 8. 1841. – Zagreb, 2. 3. 1903.

Redoviti profesor klasične filologije latinske na Mudroslovnom fakultetu

F. Quiquerez, 1880.

Filozofiju je diplomirao na Praškom sveučilištu. Godine 1886. osnovao je na Mudroslovnom fakultetu Seminar za klasičnu filologiju (danas Odsjek za klasičnu filologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu) i njen je prvi profesor. Akademске godine 1879/1880., nakon rektorskog mandata bio je prorektor. Sve do 1888. sam je obavljao svu nastavnu djelatnost na Mudroslovnom fakultetu obuhvaćajući kolegije latinskoga jezika i rimske književnosti. Redoviti je član JAZU od 1882. Pisao je radove iz gramatike, klasične književnosti i arheologije. Od klasičnih autora najviše je proučavao Cicerona. Bavio se i hrvatskim latinizmom.

PROREKTOR KONSTANTIN PL. VOJNOVIĆ

1879/1880.

REKTOR FRANJO IVEKOVIĆ

Klanjec, 10. 9. 1834. – Zagreb, 2. 3. 1914.

Redoviti profesor biblijskih nauka starozavjetnih i hebrejskog jezika na Bogoslovnom fakultetu

O. Iveković, 1886.

Studirao je bogosloviju u Zagrebu i Pešti. Doktorat teologije stekao je u Beču. Kraće vrijeme bio je kapelan crkve sv. Marka u Zagrebu. Na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu predavao je orijentalne jezike i biblijsku egzegezu (tumačenje Biblije). Od 1875. docent, a od 1878. redoviti je profesor na Bogoslovnom fakultetu. Nakon rektorskog mandata bio je prorektor. Bio je ravnatelj Plemićkog konvikta, zatim kanonik te apostolski protonotar. Na temelju građe koju je prikupio njegov tada pokojni nećak dr. Ivan Broz, i uz vlastitu građu, izdao je 1901. Rječnik hrvatskoga jezika u dva sveska. Objavljivao je u časopisima (*Vienac, Rad, Književnik, Katolički list i dr.*). Stube na zagrebačkoj Šalati od 1931. nose njegovo ime.

PROREKTOR FRANJO MAIXNER

1880/1881.**REKTOR ALEKSANDAR BRESZTYENSZKY**

Prečec kraj Dugog Sela, 6. 9. 1843. – Pleso kraj Velike Gorice, 9. 5. 1904.

Redoviti profesor parbenog i izvanparbenog postupka i ugarsko-hrvatskog građanskog prava na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

S. Milanese, 1881.

Studirao je pravo u Zagrebu i Budimpešti, gdje je i doktorirao 1868. Katedru ugarsko-hrvatskog građanskog prava vodio je na Pravoslavnoj akademiji, a nakon 1874. na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu u sastavu tek osnovanog sveučilišta. Pri nastupu rektora Stjepana Spevca, godine 1875., održao je pozdravni govor i najavio sveučilišnu inauguracijsku svečanost. Nakon rektorskog mandata

utemeljio je Zakladu Anke Bresztyenszky rođ. Štefanić, svoje majke, za najbolje studentske stručne rasprave (to je preteča današnje Rektorove nagrade). Nakon rektorskog mandata bio je prorektor. Nakon istupanja iz Unionističke stranke i umirovljenja 1894., posvetio se publicističkom radu, prišao opoziciji i postao predvodnik Hrvatske stranke prava. Bio je gradski zastupnik u Zagrebu i zastupnik u Saboru. Zalagao se za ujedinjenje Zapadne i Istočne crkve. Od godine 1933. ulica u Zagrebu nosi njegovo ime.

PROREKTOR FRANJO IVEKOVIĆ**1881/1882.****REKTOR FRANJO MARKOVIĆ**

Križevci, 26. 7. 1845. – Zagreb, 15. 9. 1914.

Redoviti profesor filozofije na Mudroslovnom fakultetu

Neutvrđeni autor

Klasičnu filologiju, slavistiku i filozofiju završio je u Beču 1866. Iste godine zaposlio se u gimnaziji u Osijeku. Premješten je u zagrebačku gimnaziju. U Beču je 1972. stekao doktorat iz estetike. Od 1874. redoviti je profesor Mudroslovnog fakulteta. Član JAZU postao je 1876. Bio je dekan u dva mandata. Nakon rektorskog mandata bio je prorektor. U to vrijeme Sveučilište priprema prijelaz s Katarininog

trga u današnju zgradu. Nakon 1881. uključuje se u politički život kao zastupnik u Hrvatskome saboru. Predstavnik je formalističke estetike. Posebno su vrijedni njegovi radovi iz hrvatske filozofske baštine. Zaslužan je za uvođenje stručnog filozofskog nazivlja u Hrvatskoj. Kao književnik objavljivao je balade, romance, tragedije. Trg na zagrebačkom Gornjem gradu od 1929. nosi njegovo ime.

PROREKTOR ALEKSANDAR BRESZTYENSZKY**1882/1883.****REKTOR FELIKS SUK**

Petelinek (Slovenija), 30. 12. 1845. – Zagreb, 8. 4. 1915.

Redoviti profesor moralnog bogoslovlja na Bogoslovnom fakultetu

F. Ludvig, 1898.

Zagrebački nadbiskup i kardinal Josip Haulik omogućio je mladom Suku studij teologije u Innsbrucku. Za svećenika je zaređen 1868. Doktorirao je 1870. U Zagrebu je obavljao razne službe u biskupiji. Na tek otvorenom sveučilištu u Zagrebu postaje sveučilišnim profesorom moralnog bogoslovlja. U dva mandata bio je dekan Bogoslovnoga fakulteta. Za rektora Sveučilišta izabran je u 37. godini života, a pro-

rektor je bio godinu dana kasnije. Suradivao je u *Katoličkom listu* i *Hrvatskom učitelju*, autor je srednjoškolskih udžbenika iz katoličke apologetike i moralke. U njegovom rektorskom mandatu Sveučilište je preseljeno s Katarininog trga u današnju zgradu, tada na rubu grada. Svečano je otvorena 5. studenoga 1882.

PROREKTOR FRANJO MARKOVIĆ

1883/1884.

REKTOR BLAŽ LORKOVIĆ,

Novigrad na Dobri, 29. 1. 1839. – Zagreb, 17. 2. 1892.

Redoviti profesor političke ekonomije, ustavne i upravne politike na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

S. Milanese

Pravo je studirao u Zagrebu i Grazu. Od 1871. profesor je na Pravoslavnoj akademiji, poslije Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu. Redoviti je profesor od 1874. Dekan Fakulteta bio je u dva mandata. U nastupnom rektorskom govoru 1883. prikazao je gospodarsko stanje Hrvatske u 18. stoljeću te glavna dostignuća i ideje. Nakon rektorskog mandata bio je prorektor. Oštro se suprotstavljao mađarizaciji Hrvatske. Bio

je suspendiran prije isteka mandata jer nije oštro postupio prema studentima-demonstrantima. Izborio je poštovanje sveučilišne autonomije i vraćen je u službu. Vodeći je hrvatski ekonomski pisac 19. stoljeća, popularizator ekonomske znanosti i analitičar svjetskih gospodarskih problema i teorija. Bavio se i književnim radom, objavljivao je novele iz suvremenog života. Ulica u Zagrebu nosi od 1928. njegovo ime. Bila je preimenovana 1946., ali je ime vraćeno 1993.

PROREKTOR FELIKS SUK

1884/1885.

REKTOR GJURO PILAR

Brod na Savi (Slavonski Brod), 22. 4. 1846. – Zagreb, 19. 5. 1893.

Redoviti profesor mineralogije i geologije na Mudroslovnom fakultetu

I. Lovreković i
D. J. Pavić, 1996.

Studirao je na Fakultetu prirodnih znanosti u Bruxellesu. Doktorirao je 1868. i postigao naslov docenta. Od godine 1875. u zvanju je redovitoga profesora na Mudroslovnom fakultetu u Zagrebu. Ravnatelj je Mineraloško-geološkog odjela Narodnog muzeja u Zagrebu. Prvi je rektor prirodnoznanstvenik i prvi profesor Hrvat na Matematičko-prirodoslovnom odjelu Mudroslovnoga fakulteta. U dva mandata bio

je dekan Fakulteta, a nakon rektorskog mandata i prorektor ak. god. 1885/1886. Godine 1874. utemeljio je sa suradnicima Hrvatsko planinarsko društvo, a 1885. Hrvatsko naravoslovno društvo. Bio je svestran geoznanstvenik, proučavao vode i postavio temelj krškoj hidrologiji. Bavio se potresima, istraživanjima speleoloških objekata, nalazištima ugljena. Kao vrstan šahist, jedan je od organizatora šahovskog života u Zagrebu. Pobjednik je prvog šahovskog turnira održanog u Zagrebu 1886. Njegovim imenom nazvana je ulica u Zagrebu.

PROREKTOR BLAŽ LORKOVIĆ

1885/1886.

REKTOR GUSTAV BARON

Kutina, 16. 10. 1847. – Zagreb, 18. 3. 1914.

Redoviti profesor uvodnih znanosti u Novi zavjet i tumačenje Sv. pisma Novog zavjeta iz Vulgate i izvornog teksta na Bogoslovnom fakultetu

Studirao je teologiju u Beču i Zagrebu. Zaređen je za svećenika 1873. Na Bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu doktorirao je 1876. Bio je profesor i nadstojnik na Nadbiskupskom liceju u Zagrebu. Docentom na Bogoslovnom fakultetu postao je 1877., a redoviti je profesor od 1881. Dekan Fakulteta bio je u dva mandata. U nastupnoj rektorskoj svečanosti 18. listopada 1885. održao je govor s temom Sve-

toga pisma. Nakon rektorskog mandata bio je prorektor. Godine 1887. imenovan je papinskim komornikom. Bio je kanonik i rektor Bogoslovnog sjemeništa u Zagrebu od 1897. do 1907. i generalni vikar od 1912. do kraja života. Utemeljitelj je Kola hrvatskih književnika, jedan od začetnika hrvatskoga katoličkog pokreta te obnovitelj crkvenog pjevanja.

PROREKTOR GJURO PILAR

1886/1887.**REKTOR FRAN (FRANJO) VRBANIĆ**

Gospić, 1. 11. 1847. – Zagreb, 26. 8. 1909.

Redoviti profesor statistike, mjenbenog i trgovačkog prava na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

O. Jelačić

Studij prava završio je na Pravoslavnoj akademiji u Zagrebu, a doktorirao u Beču 1872. Već kao gimnazijalac bavio se literarnim radom i prevođenjem. Zaslužan je za osnivanje Statističkog ureda u Zagrebu 1875. Potrebu statističkog istraživanja u državnoj upravi naglasio je u svom nastupnom rektorskom govoru u listopadu 1886. Četiri je puta bio dekan Pravoslavnog i državoslovnog fakulteta i dvaput rektor (rektor 1901/1902.) te prorektor nakon oba rektorska mandata. Bio je zastupnik u Saboru na strani opozicije. U JAZU je djelovao kao član i glavni tajnik. Istupao je protiv širenja mađarskog jezika i financijskog položaja Hrvatske prema Ugarskoj. Hrvatsku pravnu znanost zadužio je analizama na polju statistike, trgovačkog, državnog i upravnog prava. Ulica u Zagrebu nazvana je 1928. po njemu.

PROREKTOR GUSTAV BARON**1887/1888.****REKTOR TADIJA SMIČIKLAS**

Reštovo na Žumberku, 1. 10. 1843. – Zagreb, 8. 6. 1914.

Redoviti profesor hrvatske povijesti s osobitim obzirom na austrijsku i ugarsku povijest na Mudroslovnom fakultetu

J. Bužan, 1902.

Poslije studija povijesti i geografije u Beču postao je suplent u Osijeku, a zatim do 1873. službuje kao srednjoškolski profesor u Rijeci i Zagrebu. Na Mudroslovnom fakultetu u Zagrebu, kao nasljednik prof. Matije Mesića, redoviti je profesor od 1882. Izabran je na temelju svoje *Poviesti hrvatske* koju je objavio kao srednjoškolski profesor. Za tajnika JAZU i predsjednika Matice hrvatske izabran je 1889., a od 1900. do 1914. bio je predsjednik JAZU. Sve osnovne isprave za srednjovjekovnu povijest Hrvatske objavio je 1904. u *Diplomatičkom zborniku Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*. U svojim djelima dao je cjelovitu kritičku analizu povijesti hrvatskog naroda do godine 1848. Uz njegov 70. rođendan, godine 1913., Senat Sveučilišta dodijelio mu je počasni doktorat. To je prvi doktorat *honoris causa* Zagrebačkog sveučilišta iako je to pravo uređeno još 1669. Leopoldovom diplomom. Središnja gradska ulica u Zagrebu nazvana je 1928. po njemu.

PROREKTOR FRAN (FRANJO) VRBANIĆ**1888/1889.****REKTOR ANTUN FRANKI (FRANCHI)**

Omišalj, 2. 11. 1844. – Omišalj, 30. 1. 1908.

Redoviti profesor crkvene povijesti na Bogoslovnom fakultetu

F. Pavačić

Doktorirao je teologiju u Beču. Djelovao je na Zmajevićevom sjemeništu u Zadru, a od 1882. do 1891. na Bogoslovnom fakultetu Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. Nakon rektorskog mandata bio je prorektor. Godine 1893. ban Khuen Héderváry, nezadovoljan njegovim političkim stavovima, uručio mu je otkaz unatoč zauzimanju biskupa J. J. Strossmayera i Franje Račkog. Vratio se u Omišalj i kao dekan upravljao župom do kraja života. U doba velikog iseljavanja njegovih sumještana u Ameriku početkom 20. stoljeća organizirao je tečajeve engleskoga jezika. Napisao je kritiku djela Natka Nodila te kritike na poslanice dalmatinskih pravoslavnih episkopa.

PROREKTOR TADIJA SMIČIKLAS

1889/1890.

REKTOR LUKA MARJANOVIĆ

Zavalje kraj Bihaća, 18. 10. 1844. – Zagreb, 8. 9. 1922.
Redoviti profesor crkvenog prava na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

Z. Bielen, 1997.
Pravni fakultet

Studij prava završio je u Zagrebu, a doktorirao 1872. u Beču. Na Pravoslavnoj akademiji u Zagrebu predavao je od 1872. do 1874. austrijsko građansko pravo. Nakon osnutka sveučilišta 1874. godine profesor je kanonskog prava katoličke i grčkoistočne crkve na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu. Četiri je puta bio dekan Fakulteta. Nakon rektorskog mandata bio je prorektor. Bio je zastupnik Krapine u Saboru. Sveučilište napušta 1903. kad je imenovan predstojnikom vladinog Odsjeka za pravosuđe. Vrijedan je i njegov etnografski rad. Prikupljao je i proučavao hrvatske narodne pjesme i narodne pjesme muslimanskih pjevača.

PROREKTOR ANTUN FRANKI (FRANCHI)

1890/1891.

REKTOR NATKO NODILO

Split, 31. 8. 1834. – Zagreb, 21. 5. 1912.
Redoviti profesor opće povijesti na Mudroslovnom fakultetu

Studirao je teologiju u Zadru do 1856., napustio studij i zaposlio se kao pomoćni učitelj u splitskoj gimnaziji. Studij povijesti i geografije završio je u Beču 1861. Vraća se u splitsku gimnaziju kao suplent, no ubrzo postaje urednikom novog lista *Il Nazionale* u kojem objavljuje osnovna načela nacionalne i liberalne politike. Bio je sudski proganjan. Napustio je uređivanje lista, radio kao učitelj u zadarskoj gimnaziji i djelovao kao zastupnik u Dalmatinskom saboru, zalagao se za ujedinjenje Dalmacije s Hrvatskom. Godine 1874. izabran je za prvog profesora opće povijesti Zagrebačkog sveučilišta. Nakon rektorskog mandata bio je prorektor. U dva mandata bio je dekan Fakulteta. Umirovljen je 1901. U razdoblju od 1905. do 1908. objavio je niz eseja u kojima je elaborirao politička uvjerenja. Proučavao je ranu srednjovjekovnu povijest Hrvata i jugoistočne Europe. Autor je prve opće povijesti srednjeg vijeka na južnoslavenskom prostoru. Svojim je djelom pridonio hrvatskoj znanosti pa od 1931. ulica u Zagrebu nosi njegovo ime.

PROREKTOR LUKA MARJANOVIĆ

1891/1892.

REKTOR IVAN BUJANOVIĆ

Piškorevci, 26. 3. 1852. – Zagreb, 28. 3. 1927.
Redoviti profesor posebnog dijela dogmatike na Bogoslovnom fakultetu

Studirao je teologiju u Budimpešti od 1870. do 1874. Doktorirao je u Beču 1880. Gimnazijski vjeroučitelj bio je u Osijeku od 1877., a od 1882. profesor je na Bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Dekansku dužnost obavljao je u nekoliko mandata. U nastupnom rektorskom govoru 1891. ocrtao je značenje kršćanske vjere u životu čovjeka pojedinca i ljudskog roda. Rektorsku dužnost obavljao je i ak. god. 1903/1904. Jedini je profesor Bogoslovnog fakulteta dva puta izabran na tu dužnost. Nakon oba rektorska mandata bio je prorektor. Bio je začasni prisjednik Đakovačke biskupije i apostolski protonotar. Prvi je na hrvatskom jeziku objavio najvažnije dijelove sustava dogmatskog bogoslovlja. Pisao je u duhu neoskolastičkoga shvaćanja, apologetski i s naglašenim nastojanjem oko filozofskog opravdanja teoloških sadržaja. Autor je više teoloških knjiga.

PROREKTOR NATKO NODILO

1892/1893.**REKTOR JOSIP PLIVERIĆ**

Nova Gradiška, 4. 2. 1847. – Zagreb, 17. 7. 1907.

Redoviti profesor općeg hrvatsko-ugarskog državnog prava, međunarodnog prava i upravnog zakonoslavlja na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

Z. Lukinović, 1927.

Diplomirao je s doktoratom u Beču 1874. Sljedeće godine namjesni je profesor opće pravne povijesti na Zagrebačkom sveučilištu. Bio je dekan Pravoslovnog i državoslovnog fakulteta, rektor Sveučilišta u dva mandata (i 1904/1905.) i prorektor nakon oba rektorska mandata. Zaslužan je za razvoj moderne discipline ustavnog prava u Hrvatskoj. Osim profesorske, stvarao je i političku karijeru, ponajprije kao zastupnik Narodne stranke u Hrvatskom saboru od 1893 do 1906., a kasnije od 1897. do 1905. i u zajedničkom Ugarsko-hrvatskom saboru sa sjedištem u Budimpešti. U radovima je dokazivao potrebu održanja pune hrvatske državnosti i nakon Hrvatsko-ugarske nagodbe. Tu je teoriju obranio pred istaknutim međunarodnim pravnicima poput heidelbergškog profesora Jellineka.

PROREKTOR IVAN BUJANOVIĆ**1893/1894.****REKTOR VINKO (VINCENC) DVOŘÁK**

Dušejov, Německý Brod, 21. 1. 1848. – Zagreb, 6. 5. 1922.

Redoviti profesor fizike na Mudroslovnom fakultetu

Diplomirao je i doktorirao u Pragu. Na Mudroslovnom fakultetu tek osnovanog zagrebačkog sveučilišta osniva 1875. Fizikalni kabinet. Prvi je sveučilišni profesor fizike i osnivač visokoškolske nastave fizike. Redoviti je član JAZU od 1887., a Češke akademije od 1893. Uz članstvo tadašnjih inozemnih prirodoslovnih društava djelovao je u Hrvatskom prirodoslovnom društvu. Istraživao je na području akustike,

optike, hidrodinamike, elektriciteta i povijesti fizike. Uz njegovo ime vezane su *Dvořák-Rayleighova cirkulacija* i *Dvořákova stereokinetna pojava* te akustičke naprave. Trajno je zabilježen u svjetskoj znanosti, što nije na vrijeme vrednovano. Prekopano je njegovo počivalište na Mirogoju, nema portreta u auli Sveučilišta, a uništena je i donirana knjižnica. Tek od 1993. ulica u Vrapču nosi njegovo ime. Valja navesti da je disertacija o Dvořákovu životu i djelu obranjena 2005. godine na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

PROREKTOR JOSIP PLIVERIĆ**1894/1895.****REKTOR ANTUN MAUROVIĆ**

Zagreb, 8. 9. 1851. – Senj, 7. 2. 1908.

Redoviti profesor crkvene povijesti na Bogoslovnom fakultetu

Nepoznati autor,
Sakralna baština Senj

Teologiju je doktorirao u Beču. Zaređen je za svećenika 1876. Kao gimnazijski kateheta djelovao je u Zagrebu. Od 1891. redoviti je profesor na Bogoslovnom fakultetu Kraljevskog Sveučilišta u Zagrebu. Poslije rektorskog mandata nije preuzeo dužnost prorektora kao što je to bilo uobičajeno, a na tu je dužnost izabran profesor Bogoslovnog fakulteta Juraj Dočkal. Neposredno nakon rektorskog mandata (1895.) imenovan je biskupom senjskim. Obnovitelj je Ožegovićianuma (konvikta za siromašne učenike, utemeljenog 1857.) i sjemeništa u Senju. Teološke rasprave objavljivao je u *Katoličkom listu*.

PROREKTOR VINKO (VINCENC) DVOŘÁK

1895/1896.

REKTOR FRANJO JOSIP SPEVEC

Vukanci kraj Lobora, 27. 3. 1855. – Zagreb, 31. 3. 1918.

Redoviti profesor austrijskog privatnog prava te enciklopedije i metodologije prava na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

Z. Bielen, 1994.,
Pravni fakultet

Iznimno nadaren, s lakoćom je završio gimnaziju i studij prava s doktoratom na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Kad je dotadanji profesor opće pravne povijesti Jaromil Hanel prešao na Praško sveučilište, pozvan je da ga zamijeni. Pripremao se u Njemačkoj i Pragu te habilitirao s temom iz privatnog prava, a kasnije se bavio građanskim pravom. Kao i njegov stariji brat Stjepan Spevec (rektor 1875/1876.), politički je pripadao Narodnoj stranci i podržavao Khuenov režim. Bio je izvrstan govornik i plodan pravni pisac. Nakon rektorskog mandata bio je prorektor.

PROREKTOR JURAJ DOČKAL

Pisarovina, 9. 10. 1854. – Zagreb, 6. 5. 1899.

Redoviti profesor uvodnih znanosti u Stari zavjet, tumačenja Sv. pisma Starog zavjeta iz Vulgate i izvornog teksta i hebrejskog jezika na Bogoslovnom fakultetu

1896/1897.

REKTOR ARMIN PAVIĆ

Slavonska Požega, 29. 3. 1844. – Zagreb, 11. 2. 1914.

Redoviti profesor hrvatskog jezika i književnosti na Mudroslovnom fakultetu

Studij klasične filologije i slavistike završio je u Beču 1864. Nakon srednjoškolske profesorske službe izabran je 1877. za profesora hrvatskog jezika i književnosti na Katedri za hrvatski ili srpski jezik Mudroslovnog fakulteta u Zagrebu. Godine 1880. imenovan je redovitim profesorom. Bio je dekan u dva mandata prije obnašanja rektorske dužnosti. Nakon rektorskog mandata bio je prorektor. Kao sveučilišni profesor

čuvao je cjelinu kroatistike, predajući podjednako jezikoslovne i književno-znanstvene kolegije. Redoviti je član JAZU od 1874. Od 1898. do 1904. bio je pročelnik vladinog Odjela za bogoštovlje i nastavu te saborski zastupnik. Objavljivao je kazališne i književne kritike u mnogim časopisima, najčešće u *Viencu*. Proučavao je Palmotića i Gundulića, posebno njegova *Osmana* i objavio tri rasprave o toj temi. Jedan je od poznatijih hrvatskih starijih književnih povjesničara. Bavio se i prevodenjem.

PROREKTOR FRANJO JOSIP SPEVEC

1897/1898.

REKTOR JURAJ DOČKAL

Pisarovina, 9. 10. 1854. – Zagreb, 6. 5. 1899.

Redoviti profesor uvodnih znanosti u Stari zavjet, tumačenja Sv. pisma Starog zavjeta iz Vulgate i izvornog teksta i hebrejskog jezika na Bogoslovnom fakultetu

F. Schaffgotsch, 1939. (atr.)

Teološki studij završio je u Zagrebu postigavši doktorat. Godine 1877. zaređen je za svećenika. Bio je kapelan u Varaždinu. Na Nadbiskupskom sjemeništu u Zagrebu predavao je matematiku i fiziku. Obavljao je i dužnost ravnatelja Nadbiskupskog orfanotrofija. Do kraja života predavao je biblijske discipline i hebrejski jezik na Bogoslovnom fakultetu. U govoru na svečanosti pri preuzimanju rektorske dužnosti

obrazložio je crkveno stajalište o postanku ljudskoga roda. Nakon rektorskog mandata bio je prorektor. Kao vrstan poznavatelj hebrejskog jezika napisao je i hebrejsku gramatiku.

PROREKTOR ARMIN PAVIĆ

1898/1899.**REKTOR JOSIP ŠILOVIĆ**

Praputnjak kraj Bakra, 8. 9. 1858. – Zagreb, 9. 5. 1939.
Redoviti profesor kaznenog prava, kaznenog postupka i filozofije prava na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

V. Becić, 1930.,
Pravni fakultet

Studij prava s doktoratom završio je 1884. na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu. Nakon rada u sudstvu i upravi, 1894. imenovan je redovitim profesorom građanskog parbenog postupka, a 1897. profesorom kaznenog prava i filozofije prava. Bio je jedan od najplodnijih pravnih pisaca. Osnivač je hrvatske moderne nastave kaznenog prava. Vladao je s pet jezika i stenografijom. Bio je zastupnik u Hrvatskom

i Hrvatsko-ugarskom saboru, ban Savske banovine i senator. U humanitarnom radu posebno se posvetio djeci. Nakon rektorskog mandata kao prorektor pomagao je rektoru Đuri Arnoldu. Vrijedan je i njegov rad u uspostavljanju i održavanju znanstvenih veza s pravnicima u inozemstvu. U vrijeme njegova rektorskog mandata studij šumarstva, koji je na Gospodarskom učilištu u Križevcima djelovao od 1860., prebačen je u Zagreb kao Šumarska akademija u sklopu Mudroslovnog fakulteta.

PROREKTOR JURAJ DOČKAL**1899/1900.****REKTOR ĐURO ARNOLD**

Ivanec kraj Varaždina, 24. 3. 1853. – Zagreb, 22. 2. 1941.
Redoviti profesor pedagogije i teorijske i praktične filozofije na Mudroslovnom fakultetu

O. Jelačić

Filozofiju je diplomirao u Zagrebu. U zagrebačkoj Klasičnoj gimnaziji djeluje od 1879., a već 1880. promoviran je za prvog doktora filozofije Zagrebačkog sveučilišta s disertacijom *Etika i poviest*. To je prvi doktorat na temelju pisanog rada Zagrebačkog sveučilišta, označen kao *Zlatni doktorat* godine 1930. uz 50. obljetnicu prve disertacije. Na Mudroslovnom fakultetu izabran je 1894. za izvanrednog i 1896. za redovitog profesora.

U dva mandata bio je dekan, a nakon rektorskog mandata bio je prorektor. Djelovao je kao predsjednik Matice hrvatske i član Družbe Braće hrvatskoga zmaja. Od 1899. redoviti je član JAZU. Kršćanski je i tradicionalni mislilac te jedan od najistaknutijih predstavnika filozofije svojega doba u Hrvatskoj. Bavio se pedagoškim radom. Sklonost pedagogiji stekao je vjerojatno u mnogobrojnoj obitelji u kojoj je bio devetnaesto dijete. Kratka zagrebačka ulica nazvana je njegovim imenom.

PROREKTOR JOSIP ŠILOVIĆ**1900/1901.****REKTOR RUDOLF VIMER**

Bjelovar, 21. 3. 1863. – Zagreb, 28. 10. 1933.
Redoviti profesor uvodnih znanosti u Novi zavjet i tumačenje Sv. pisma Novog zavjeta iz Vulgate i iz izvornog teksta na Bogoslovnom fakultetu

Bogosloviju je studirao u Zagrebu i završio na bečkom Augustineumu. Zaređen je za svećenika vrlo mlad 1885. Bio je kapelan u Karlovcu, a zatim u Zagrebu u župi sv. Petra. Od 1890. djelovao je kao kateheta na gornjogradskoj gimnaziji te kao dugogodišnji perfekt u Plemićkom konviktu. Teologiju je doktorirao u Beču 1892., kada je imenovan docentom na Katedri za orijentalne jezike Bogoslovnog fakulteta. Godine 1895. uz stipendiju Zemaljske vlade boravio je u zemljama Bliskog istoka. Sudjelovao je u ekspediciji na planinu Sinaj. Bio je dekan Bogoslovnog fakulteta i prorektor nakon rektorskog mandata. Poznavao je većinu europskih jezika, klasične i orijentalne jezike. Smatran je tada najučtenijim svećenikom Zagrebačke nadbiskupije. Bio je plodan pisac biblijske tematike i veliki humanist. Napisao je najbolji hrvatski životopis Isusa Krista. Utemeljitelj je franjevačkog samostana u rodnom Bjelovaru.

PROREKTOR ĐURO ARNOLD

1901/1902.

REKTOR FRAN VRBANIĆ

Redoviti profesor statistike, mjenbenog i trgovačkog prava na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

Životopis rektora Frana Vrbanića v. na str. 352; uz njegov je prvi rektorski mandat akademske godine 1886/1887.

PROREKTOR RUDOLF VIMER

1902/1903.

REKTOR VJEKOSLAV KLAJĆ

Garčin kraj Slavenskog Broda, 21. 6. 1849. – Zagreb, 1. 7. 1928. Redoviti profesor opće povijesti na Mudroslovnom fakultetu

M. Cl. Crnčić

U Beču je studirao povijest i geografiju. Godine 1873. imenovan je najprije učiteljem, a potom profesorom povijesti i zemljopisa na gornjogradske Klasičnoj gimnaziji u Zagrebu. Kao suplent hrvatske povijesti djeluje na Zagrebačkom sveučilištu od 1878. do 1882. Sljedeće je godine izabran za javnog redovitog profesora opće povijesti. Službu je obavljao do 1922. s manjim prekidom zbog privremenog umirovljenja. Redoviti je član JAZU od godine 1896. Za njegova rektorskoga mandata redarstvenici su upali u zgradu Sveučilišta. Branio je studente demonstrante i autonomiju Sveučilišta. Najpoznatiji je predstavnik genetičkog smjera u hrvatskoj historiografiji. Njegova djela odigrala su važnu ulogu pri jačanju nacionalne svijesti. Bavio se književnim radom i glazbom kao dirigent orkestra Hrvatskog sokola. Bio je ravnatelj Hrvatskog glazbenog zavoda. Poslije njegove smrti imenovana je po njemu 1929. ulica u Zagrebu.

PROREKTOR FRANJO VRBANIĆ

1903/1904.

REKTOR IVAN BUJANOVIĆ

Redoviti profesor posebno dijela dogmatike na Bogoslovnom fakultetu

Životopis rektora Ivana Bujanovića v. na str. 353; uz njegov je prvi rektorski mandat akademske godine 1891/1892.

PROREKTOR ANTUN HEINZ

Dr. Antun Heinz, redoviti profesor biologije na Mudroslovnom fakultetu, izabran je za prorektora jer je profesoru Vjekoslavu Klajću, rektoru u prethodnom mandatu, bio odobren jednogodišnji dopust. Profesor Heinz bio je rektor akademske godine 1905/1906.

1904/1905.**REKTOR JOSIP PLIVERIĆ**

Redoviti profesor općeg hrvatsko-ugarskog državnog prava i međunarodnog prava na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

Životopis rektora Josipa Pliverića v. na str. 354; uz njegov prvi rektorski mandat akademske godine 1892/1893.

PROREKTOR IVAN BUJANOVIĆ**1905/1906.****REKTOR ANTUN HEINZ**

Zagreb, 11. 2. 1861. - Zagreb, 21. 1. 1919.

Redoviti profesor botanike na Mudroslovnom fakultetu

Nakon diplome i doktorata na Mudroslovnom fakultetu (1886.) sveučilišnu karijeru započinje na Mudroslovnom fakultetu u Zagrebu kao asistent prvog profesora botanike Bohuslava Jiruša. Nakon odlaska prof. Jiruša u Prag, predaje predmete opće, šumarske i farmaceutske botanike. Redoviti je profesor od 1896. Ostvario je zamisao prof. Jiruša o osnivanju botaničkog vrta i 1889. utemeljio Botanički vrt koji je s Botaničko-fiziološkim zavodom pripadao Matematičko-prirodoslovnom odjelu Mudroslovnoga fakulteta. Bavio se biljnom anatomijom i bakteriologijom, posebno istraživanjem flore mahovina i paprati. Za drugog mandata rektora Ivana Bujanovića 1903/1904. bio je prorektorom. Njegovo ime nosi od 1936. ulica u Zagrebu.

PROREKTOR JOSIP PLIVERIĆ**1906/1907.****REKTOR ANTUN BAUER**

Breznica kraj Bisaga, 11. 2. 1856. - Zagreb, 7. 12. 1937.

Redoviti profesor općeg dijela dogmatike na Bogoslovnom fakultetu

N. Rojc

Studirao je u Budimpešti i Beču, gdje je 1883. stekao doktorat iz filozofije i teologije. Nakon zaređenja djelovao je kao kapelan, a kasnije i vjeroučitelj na učiteljskoj školi i gimnaziji u Zagrebu. Od 1904. u zvanju je redovitog profesora na Bogoslovnom fakultetu. Dvije godine prije rektorskog mandata bio je dekan tog fakulteta. Njegovo nastupno predavanje pri preuzimanju rektorske časti omeli su studenti izvikujući kako teologiji nije mjesto na sveučilištu. Nakon rektorskog mandata bio je prorektor. Redoviti je član JAZU od 1899. i doživotni pokrovitelj. Upravu Zagrebačke nadbiskupije preuzeo je 1914. Bio je suradnik i urednik *Katoličkog lista*, zastupnik u Hrvatskom saboru i član Hrvatske stranke prava. U svojim djelima zastupao je skolastičku filozofiju. Bio je dobrotvor i mecen. Na zemljištu nadbiskupskog vrta dao je sagraditi veliku stambenu zgradu u Vlaškoj ulici u Zagrebu. Njegovim imenom prozvana je ulica s istočne strane te zgrade.

PROREKTOR ANTUN HEINZ

1907/1908.

REKTOR MILIVOJ KLEMENT MAUROVIĆ

Virovitica, 5. 7. 1859. – Zagreb, 21. 1. 1926.

Redoviti profesor opće pravne povijesti i ugarsko-hrvatskog privatnog prava na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

O. Jelačić

Studij prava s doktoratom završio je u Zagrebu 1885., usavršavao se u pravnoj povijesti u Beču i Pragu. Na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu u Zagrebu djelovao je od 1887. do smrti. Rektorski stolac zauzeo je bez svečanosti, jer su studenti omeli inauguraciju njegova prethodnika rektora i kasnije nadbiskupa Antuna Bauera. Nije želio izazivati demonstracije, ali je za njegova mandata ipak došlo do

nereda zbog otpuštanja nekoliko profesora. Nakon rektorskog mandata bio je prorektor. Uz povijest prava i privatno pravo predavao je enciklopediju prava i njemačko privatno pravo. Sudjelovao je u osnivanju Katedre za hrvatsku pravnu povijest 1911. Bio je dekan Fakulteta u tri mandata. Redoviti je član JAZU od 1915. Objavio je više djela iz pravne povijesti.

PROREKTOR ANTUN BAUER

1908/1909.

REKTOR GUSTAV JANEČEK

Konopište, 30. 11. 1848. – Zagreb, 8. 9. 1929.

Redoviti profesor kemije na Mudroslovnom fakultetu

Studirao je farmaciju i kemiju u Pragu, gdje je doktorirao 1875., habilitirao je na Tehničkoj visokoj školi u Beču 1897. Iste godine prelazi na Mudroslovni fakultet u Zagrebu kao izvanredni profesor. Od 1881. redoviti je profesor. Punih 45 godina bio je predstojnik Kemijskog zavoda i u tri mandata dekan Fakulteta. Utemeljitelj je suvremenog kemijskog studija u Hrvatskoj. Nakon rektorskog mandata bio je prorektor.

Zaslužan je za izgradnju dvaju kemijskih zavoda i osnivanje Farmaceutskog tečaja (preteča današnjeg Farmaceutsko-biokemijskog fakulteta). Redoviti je član JAZU i predsjednik od 1921. do 1924. Objavio je udžbenike iz fizikalne, organske, analitičke, farmaceutske i forenzične kemije. Osnovao je 1918. veletrgovinu lijekovima ISIS d. d. u Zagrebu (poslije Medika) i prvu hrvatsku tvornicu kemikalija i farmaceutskih preparata Kaštel d. d. 1922 u Karlovcu koja 1928. seli u Zagreb (preteča Plive). Ulica u Ivanjoj Reki od 1993. nosi njegovo ime.

PROREKTOR MILIVOJ MAUROVIĆ

1909/1910.

REKTOR JOSIP VOLOVIĆ

Donje Prilišće, 9. 8. 1858. – Zagreb, 7. 8. 1942.

Redoviti profesor uvodnih znanosti u Sv. pismo i Stari zavjet te tumačenje Sv. pisma Starog zavjeta iz Vulgate i iz izvornog teksta i hebrejskog jezika na Bogoslovnom fakultetu

Nakon prve godine studija na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu bio je upućen u Rim, gdje na Gregorijani nastavlja filozofsko-teološki studij. Bio je pitomac Germanicuma. Godine 1883. postigao je doktorat iz filozofije, a 1887. proglašen doktorom teologije. Nakon drugog doktorata pohađao je predavanja iz filozofije na Akademiji sv. Tome Akvinskoga. Poslije završetka studija vratio se u Zagreb. Od 1887. djeluje na Bogoslovnom fakultetu, najprije kao suplent iz biblijskih znanosti Staroga zavjeta i hebrejskog jezika te profesor od 1901. U dva mandata bio je dekan Fakulteta i nakon rektorskog mandata prorektor. Godine 1910. postaje kanonikom zagrebačke prvostolnice te napušta profesorsko mjesto. Sveta Stolica imenovala ga je 1916. apostolskim protonotarom. Od 1919. vraća se na Bogoslovni fakultet. Kao suplent predavao je gotovo sve teološke discipline. Djelovao je kao urednik *Katoličkog lista*.

PROREKTOR GUSTAV JANEČEK

1910/1911.

REKTOR JULIJE RORAUER

Senj, 11. 4. 1859. – Beč, 4. 12. 1912.

Redoviti profesor narodne ekonomije na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

Diplomirao je pravo s doktoratom na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu u Zagrebu 1888. Kao visoki pravni činovnik djelovao je u Zemaljskoj vladi, a od 1906. redoviti je profesor na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu. Bio je član Stranke narodnog napretka (mađaronske orijentacije) i zastupnik u Budimpešti. Od sveučilišnog djelovanja poznatija je njegova prisutnost u književnosti onoga doba.

Njegove drame pune salonskih intriga izazvale su osudu službene kritike, no ne i publike. Objavljivao je operne kritike, pokrenuo i izdavao humoristički časopis, prevodio s francuskog, bavio se i fotografijom. Spominje se i jedan njegov stručni tekst iz područja ekonomije. Umro je nakon prorektorskog mandata u bečkoj bolnici od posljedica pokušaja samoubojstva.

PROREKTOR JOSIP VOLOVIĆ

1911/1912.

REKTOR JULIJE DOMAC

Vinkovci, 1. 6. 1853. – Zagreb, 6. 3. 1928.

Redoviti profesor farmakognozije na Mudroslovnom fakultetu

R. Braun, 1924.

Studij farmacije završio je u Beču 1874., a doktorirao u Grazu 1880. Kao sveučilišni profesor farmakognozije djeluje od 1896. do 1924. na Farmaceutskom tečaju Mudroslovnog fakulteta u Zagrebu. Utemeljio je Zavod za farmakognoziju 1896. Bio je to prvi takav zavod u ovom dijelu Europe. Postavio je temelje u nastavnom i znanstvenom radu te se smatra osnivačem hrvatske farmacije. Dekansku dužnost obavljao je ak. god. 1901/1902. Njegovim imenom nazvana je 1955. godišnja nagrada za izvanredne zasluge na području farmaceutike. Za njegovog rektorskog mandata započela je godine 1911. gradnja Sveučilišne knjižnice. Bio je prorektor nakon rektorskog mandata. Ulica u Ivanjoj Reki nosi od 1993. njegovo ime.

PROREKTOR JULIJE RORAUER

1912/1913.

REKTOR JOSIP PAZMAN

Pakrac, 18. 2. 1863. – Zagreb, 5. 12. 1925.

Redoviti profesor moralnog bogoslovlja na Bogoslovnom fakultetu

Filozofsko-teološke studije pohađao je na Papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu. Doktorat iz filozofije postigao je 1887., teologije 1890., a iste godine i bakalaureat iz crkvenoga prava. Za suplenta na Katedri moralne teologije Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu izabran je 1894., redoviti je profesor od 1909. Obavljao je dužnost dekana, a nakon rektorskog mandata i dužnost prorektora. Zbog hrvatski orijentirane politike uhićen je 1919. i nasilno umirovljen. Dekretom nadbiskupa Posilovića imenovan je 1904. urednikom *Katoličkog lista*. Utemeljio je *Bogoslovsku smotru* kao prilog *Katoličkom listu*, a kasnije kao glasilo profesorskog zbora Bogoslovnog fakulteta. U oba časopisa objavljivao je mnoge članke i rasprave. Najvažnije mu je djelo prijevod *Zakonika crkvenog prava*, dovršeno 1919. Ostalo je u rukopisu koji se čuva u Papinskom hrvatskom zavodu sv. Jeronima u Rimu.

PROREKTOR JULIJE DOMAC

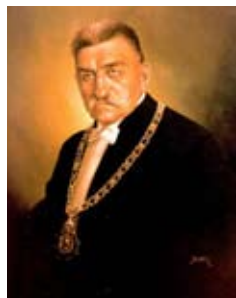
1913/1914.

REKTOR EDO LOVRIĆ

Crikvenica, 30. 7. 1866. – Zagreb, 21. 8. 1951.

Redoviti profesor katoličkog i grčko-istočnog crkvenog prava na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

O. Jelačić

Studij prava s rigorozom završio je na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu u Zagrebu 1891. Od 1893. do 1898. visoki je pravni činovnik u Zemaljskoj vladi i Kraljevskom financijskom sudu u Zagrebu. Na Fakultetu je uz kanonsko pravo predavao i ženidbeno pravo. Od 1903. izvanredni je, a od 1906. redoviti profesor. Bio je rektor ak. god. 1937/1938. – 1938/1939. (zimski semestar). U tri mandata obavljao je

dužnost dekana. Tri dekanska, dva rektorska mandata uz jedan prorektorski mandat (u razdoblju od 1907. do 1939.) pokazuju njegovu popularnost u akademskom krugu prve polovine prošloga stoljeća. Umirovljen je kao rektor u rujnu 1938. Redoviti je član JAZU od 1941. Sudjelovao je u zakonodavnom radu i objavio niz djela iz područja bračnog i kanonskog prava.

PROREKTOR JOSIP PAZMAN

1914/1915.

REKTOR ĐURO KÖRBLER

Vrhovac kraj Ozlja, 16. 8. 1873. – Zagreb, 4. 11. 1927.

Redoviti profesor staroklasične filologije na Mudroslovnom fakultetu

Studij klasične filologije završio je u Zagrebu. Od 1900. bio je privatni docent, a od 1907. do smrti redoviti profesor klasične filologije na Filozofskom fakultetu Zagrebačkog sveučilišta. Nakon rektorskog mandata bio je prorektor. Bio je član i tajnik JAZU. Bavio se grecističkim i latinističkim temama. Valja naglasiti njegov komparativni pristup grčkoj i rimskoj književnosti, koji se poslije njega, do najnovijeg vre-

mena, nije primjenjivao pri studiju klasične filologije. Radovi su mu iz klasične filologije, pedagogije te hrvatske književne povijesti. Objavio je opsežne radove o hrvatskim latinistima, posebno dubrovačkim.

PROREKTOR EDO LOVRIĆ

1915/1916.

REKTOR FRAN BARAC

Šemovci kraj Virja, 26. 8. 1872. – Zagreb, 20. 9. 1940.

Redoviti profesor općeg dijela dogmatike na Bogoslovnom fakultetu

O. Jelačić

Teologiju je studirao u Zagrebu, Fribourgu i Louvainu. Redoviti je profesor na Bogoslovnom fakultetu Zagrebačkog sveučilišta od 1913. i dekan u dva mandata. Kao rektor u vrijeme Prvog svjetskog rata putovao je u siječnju 1916. na bojište noseći sveučilišne insignije i Knjigu doktorata za dodjelu počasnog doktorata nadvojvodi Eugenu Habsburškom i generalu Svetozaru pl. Borojeviću. Prorek-

tor je bio nakon rektorskog mandata. Zalagao se za afirmaciju Hrvatske i ustroj Kraljevine SHS na federalnom principu. Bio je privremeno umirovljen 1924., ali je iduće godine vraćen u službu. Vodio je rasprave o modernoj katoličkoj apologetici. Za vrijeme Prvog svjetskog rata objavljuje knjigu Rat i vjera.

PROREKTOR ĐURO KÖRBLER

1916/1917.**REKTOR ERNEST MILER**

Pakrac, 28. 5. 1866. – Zagreb, 9. 10. 1928.

Redoviti profesor sociologije i kriminalnih znanosti na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

Studirao je pravo u Beču i Zagrebu, gdje je i doktorirao 1890. Nakon studija radio je u državnom odvjetništvu. Od 1906. prvi je profesor kriminologije i sociologije na novoj katedri na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu u Zagrebu. Bila je to prva katedra sociologije, a profesor Miller jedan od začetnika sociologije u Hrvatskoj. Sociologiju je predavao na Visokoj školi za trgovinu i promet i na Ekonomsko-komercijalnoj školi u Zagrebu. Bio je u tri mandata dekan

Fakulteta i prorektor nakon prvog rektorskog mandata. Objavljivao je članke i rasprave s područja kriminologije, sociologije kriminaliteta, urbane i političke sociologije. Umro je za vrijeme svoga drugog trogodišnjeg rektorskog mandata (1926/1927. – 1927/1928.), godinu dana prije isteka. U vrijeme njegova drugog rektorskog mandata Sveučilište se proširilo. Tehnička visoka škola ušla je 1926. u sastav Sveučilišta kao Tehnički fakultet.

PROREKTOR FRANJO BARAC**1917/1918.****REKTOR JULIJE GOLIK**

Fužine, 7. 4. 1866. – Zagreb, 1. 12. 1924.

Redoviti profesor klasične filologije latinske na Mudroslovnom fakultetu

I. Tišov, 1916.

Diplomirao je na Mudroslovnom fakultetu u Zagrebu, kao srednjoškolski profesor doktorirao je na istom fakultetu 1894. Prvi je predsjednik Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora utemeljenog 1904. Pri katedri za latinsku filologiju djeluje od 1898., redovitim profesorom postaje 1909. Radove posvećuje pedagoškoj tematici, posebice u klasičnoj filologiji. Bavio se pitanjima latinskog jezika i rim-

skom književnošću. Napisao je i uredio mnoge udžbenike i priručnike, prevodio je s latinskoga. Za njegovog rektorskog mandata utemeljen je Medicinski fakultet. U auli Sveučilišta, uz njegovo uvodno slovo, prof. Drago Perović održao je u siječnju 1918. prvo predavanje iz anatomije. Medicinskom fakultetu dodijeljena je tada zgrada bivše gimnazije na Šalati i darovano prostrano zemljište za buduću izgradnju. Sljedeće akademske godine bio je prorektor.

PROREKTOR ERNEST MILER**1918/1919.****REKTOR IVAN ANGELO RUSPINI**

Osijek, 26. 4. 1872. – Lisca kraj Zidanog Mosta, 2. 10. 1934.

Redoviti profesor crkvenog prava na Bogoslovnom fakultetu

Nakon završene gimnazije boravio je dvije godine u sjemeništu u Đakovu. Nastavio je studij u Innsbrucku, gdje je zaređen za svećenika i doktorirao 1897. Nakon povratka u domovinu predavao je filozofiju, crkveno pravo i povijest u Đakovu. Suplentom na Bogoslovnom fakultetu imenovan je 1910., redoviti je profesor od 1913. U četiri mandata obnašao je dužnost dekana. Nakon rektorskog mandata preuzeo je

prorektorsku dužnost. Objavio je mnoge rasprave iz kanonskog prava. Bio je bilježnik i predsjednik Biskupijskog suda u Đakovu. Obavljao je visoke crkvene dužnosti u Zagrebu. Bio je papinski počasni komornik. Volio je prirodu, posebno planine. Umro je na izletu penjući se na Lisca u blizini Zidanog Mosta. Za njegova rektorskog mandata, svršetkom Prvog svjetskog rata, proglašena je 29. listopada 1918. Država SHS, a Sveučilište je dobilo naziv Hrvatsko sveučilište. Ubrzo (1. 12. 1918.) uslijedilo je ujedinjenje i stvorena je Kraljevina SHS, a Sveučilište nosi ime Sveučilište Kraljevstva SHS u Zagrebu.

PROREKTOR JULIJE DOMAC

1919/1920.

REKTOR LADISLAV POLIĆ

Karlovac, 29. 10. 1874. – Zagreb, 8. 11. 1927.

Redoviti profesor općeg državnog prava i međunarodnog prava na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

O. Jelačić

Studij prava s doktoratom završio je u Zagrebu 1899. Budući da je gimnaziju i studij prava završio s odlikom, promoviran je u doktora pravnih znanosti *sub auspiciis regis*. Javno pravo specijalizirao je u Heidelbergu, Beču i Budimpešti. Zvanje privatnog docenta stekao je na Pravoslavnom fakultetu u Zagrebu 1902., a od 1908. zvanje redovitog profesora. Dekan Fakulteta bio je ak. god. 1910/1911., rektor u dva

mandata i prorektor nakon prvog mandata. Umirovljen je iz političkih razloga 1924., na početku drugog mandata, podržavajući Radićevu republikansku ideju. Senat nije htio birati drugog rektora pa je na čelu Sveučilišta bio prorektor Stjepan Zimmermann. Bio je član stalnog arbitražnog suda u Haagu 1920. i delegat Kraljevine SHS u Ligi naroda 1924. Izabran je za zastupnika u Narodnoj skupštini Kraljevine SHS. Objavljivao je pravne studije u časopisu *Mjesečnik*.

PROREKTOR IVAN ANGELO RUPINI

1920/1921.

REKTOR KARLO RADONIČIĆ

Trst, 15. 11. 1879. – Zagreb, 12. 11. 1935.

Redoviti profesor interne medicine na Medicinskom fakultetu

Završio je studij medicine i specijalizaciju interne medicine u Beču. Kao klinički asistent radio je u Beču i Innsbrucku. U Beču je promoviran 1905. za doktora sveukupnog liječništva. Utemeljio je 1919. internu kliniku u Zagrebu na tek osnovanom Medicinskom fakultetu i vodio je do kraja života. Dekan Medicinskog fakulteta bio je u tri mandata i prorektor nakon rektorskog mandata. Bavio se patofiziologijom jetre

i patologijom sredoprsja. Bio je poznat kao predavač i pedagog te nadasve odličan govornik. Poticao je izgradnju studentskog doma (Dom visokoškolaca) u Runjaninovoj ulici. Predsjedao je Zboru liječnika od 1927. do 1930. Bio je veliki admiral Bokeljske mornarice.

PROREKTOR LADISLAV POLIĆ

1921/1922.

REKTOR VLADIMIR VARIČAK

Švica kraj Otočca, 16. 3. 1865. – Zagreb, 17. 1. 1942.

Redoviti profesor matematike na Mudroslovnom fakultetu

Na Mudroslovnom fakultetu diplomirao je matematiku i fiziku 1888., doktorirao 1890. Radio je kao srednjoškolski profesor na realnim gimnazijama, godine 1895. habilitirao je na Mudroslovnom fakultetu. Bio je postavljen za učitelja fizike i mehanike na novoosnovanoj Šumarskoj akademiji. Odlaskom prof. Karela Zahradnika postao je 1899. suplent, a od 1902. redoviti je profesor matematike na Mudroslovnom

fakultetu. Dekan Fakulteta bio je akademske godine 1921/1922., prorektor nakon rektorskog mandata 1922/1923. te 1928/1929. – 1931/1932. Na drugu prorektorsku dužnost izabran je zbog smrti rektora Milera 1928. Redoviti je član JAZU od 1904. Bavio se teorijom ravninskih krivulja, teorijom funkcija, teorijom relativnosti i matematičko-pedagoškom problematikom. Znatno je pridonio analizi Boškovićeve matematičkog djelovanja. Jedan je to od prvih putokaza za razvijanje istraživanja povijesti matematike. Njegovim imenom nazvana je ulica u Novom Zagrebu.

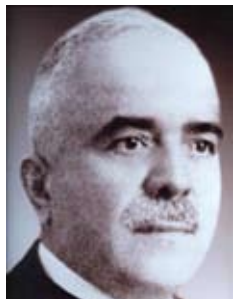
PROREKTOR KARLO RADONIČIĆ

1922/1923.

REKTOR ĐURO NENADIĆ

Rudopolje, 24. 4. 1876. – Zagreb, 16. 7. 1966.

Redoviti profesor uređivanja šuma i povijesti šumarstva na Gospodarsko-šumarskom fakultetu

Nakon završetka studija 1901. na Šumarskoj akademiji (u sastavu Mudroslovnog fakulteta) radio je kao šumarski vježbenik kod Petrovaradinske imovne općine u Srijemskoj Mitrovici, a od 1902. u Šumarskom odsjeku Zemaljske vlade u Zagrebu. Doktorirao je u Münchenu 1907., gdje je završio dvogodišnji šumarski studij. Od 1912. do 1919. profesor je uređivanja šuma na Šumarskoj akademiji u Zagrebu. Godine

1919. s profesorom Andrijom Petračićem utemeljuje Gospodarsko-šumarski fakultet kao peti fakultet Zagrebačkog sveučilišta. Godine 1921. bio je pomoćnik ministra šuma i rudnika. Na Fakultetu je djelovao u zvanju redovitog profesora od 1920. do 1945. Akademске godine 1927/1928. obavljao je dužnost dekana. Utemeljio je Zavod za uređivanje šuma. Zalagao se za održivo gospodarenje šumama nazvavši ga „željeznim zakonom šumarstva“. To je načelo postalo temeljnim postulatom zagrebačke škole uzgajanja šuma.

PROREKTOR VLADIMIR VARIČAK

1923/1924.

REKTOR STJEPAN ZIMMERMANN

Virovitica, 24. 12. 1884. – Zagreb, 13. 4. 1963.

Redoviti profesor filozofske teološke propedeutike na Bogoslovnom fakultetu

Bogosloviju je studirao u Zagrebu na Bogoslovnom fakultetu s prekidom zbog pohađanja filozofskog tečaja u Beču. Kao svećenik zaređen 1907., nastavio je studij na Gregorijani u Rimu, gdje je doktorirao filozofiju 1910. Nakon povratka u domovinu radio je kao vjeroučitelj, a zatim profesor logike i psihologije u Zagrebu. Habilitirao je 1918. na Mudroslovnom fakultetu, no kao svećenik nije bio prihvaćen. Na Bogoslovnom

fakultetu imenovan je nositeljem Katedre za filozofiju kao nasljednik nadbiskupa Bauera. Redoviti je član JAZU od 1921. Bio je član Matice hrvatske i član uredništva *Hrvatske enciklopedije*. Za njegova mandata Sveučilište dobiva svoj šesti fakultet. Visoka veterinarska škola ulazi 1924. u Sveučilište kao Veterinarski fakultet. Izabran za rektora ak. god. 1923/1924. obavljao je tu dužnost i ak. god. 1924/1925. kao prorektor, jer je rektor Ladislav Polić bio umirovljen iz političkih razloga na početku svoga mandata. Nakon progona komunističkih vlasti umirovljen je 1946. Povukao se, pisao, no ništa nije objavljivao. Sada se svestrano proučava njegov doprinos filozofiji.

PROREKTOR GJURO NENADIĆ

1924/1925.

REKTOR LADISLAV POLIĆ

Redoviti profesor općeg državnog prava i ustavnog prava Kraljevine SHS kao i međunarodnog prava na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

Životopis rektora Ladislava Polića v. na str. 363; uz njegov prvi rektorski mandat akademske godine 1919/1920.

PROREKTOR STJEPAN ZIMMERMANN

Rektorsku dužnost obavljao je prorektor Stjepan Zimmermann jer Senat nije htio birati rektora umjesto nasilno umirovljenog profesora Polića.

1925/1926.

REKTOR DRAGO PEROVIĆ

Gorica kraj Trebinja, 20. 9. 1888. – Zagreb, 16. 1. 1968.
Redoviti profesor anatomije na Medicinskom fakultetu

M. Tartaglia, 1973.

Studirao je medicinu u Beču, diplomirao je 1913. s diplomom bečkog sveučilišta *sub auspiciis regis*. Nakon diplome zaposlio se kao asistent na tamošnjem Anatomskom institutu. Godine 1917. utemeljen je Medicinski fakultet u Zagrebu kao četvrti fakultet Sveučilišta određen Zakonskim člankom o osnivanju još 1874. Preuzeo je katedru anatomije i njegovim inauguralnim predavanjem u auli Sveučilišta 12. siječnja 1918.

započela je medicinska nastava u Zagrebu. Uredio je Anatomski zavod s muzejom u kojem se nalazi najvrjednija osteološka zbirka. Nakon jednogodišnjeg rektorskog mandata obnašao je dužnost prorektora. Redoviti je član JAZU od 1948. Umirovljen je 1961. Znanstvena istraživanja bila su usmjerena na unutarnje uho, nosnu šupljinu i paranazalne sinuse. Obogatio je hrvatsko anatomsko nazivlje. Utemeljitelj je anatomije na Zagrebačkom sveučilištu. Njegovim su imenom nazvane stube u Zagrebu.

PROREKTOR MARKO KOSTRENCIĆ

Zagreb, 21. 3. 1884. – 19. 5. 1976.
Redoviti profesor hrvatske pravne povijesti Srba, Hrvata i Slovenaca na Pravoslavnom i državoslovnom fakultetu

1926/1927. – 1927/1928.

REKTOR ERNEST MILER

Redoviti profesor kaznenih znanosti na Pravničkom fakultetu

Životopis rektora Ernesta Milera v. na str. 362; uz njegov je prvi rektorski mandat akademske godine 1916/1917. Umro je 9. 10. 1928., godinu dana prije isteka trogodišnjeg mandata.

PROREKTOR DRAGO PEROVIĆ

1928/1929. – 1931/1932.

REKTOR JOSIP BELOBRK

Prugovac kraj Đurdevca, 12. 3. 1879. – Zagreb, 3. 10. 1932.
Redoviti profesor pravnih znanosti na Tehničkom fakultetu

O. Jelačić

Studij prava s doktoratom završio je u Zagrebu 1902. Radio je u sudstvu i odvjetništvu te upravnim poslovima u Zemaljskoj vladi u Zagrebu. Od godine 1909. predavao je pravne predmete na visokim školama i fakultetima u Zagrebu. Redoviti je profesor pravnih predmeta na Tehničkoj visokoj školi u Zagrebu od 1920. Ta škola prerasta 1926. u Tehnički fakultet u sastavu Sveučilišta, a prof. Belobrck imenovan je redovitim sveučilišnim profesorom. Bio je dekan Tehničke visoke škole i prvi dekan novoosnovanog Tehničkog fakulteta, te rektor Sveučilišta u dva mandata. Naslijedio je rektora Milera nakon njegove smrti 1928. Kada mu je istekao trogodišnji mandat, ponovno je biran na dvogodišnji mandat prema propisima novog Zakona o univerzitetima. Umro je obavljajući dužnost rektora na otvorenju Ortopedskog kongresa u Zagrebu. Rektorsku dužnost preuzeo je profesor Albert Bazala. Sveučilište od 1929. nosi naziv Sveučilište Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu.

PROREKTOR VLADIMIR VARIČAK

rektor 1921/1922. (str 363.)

1932/1933.**REKTOR ALBERT BAZALA**

Brno, 13. 7. 1877. – Zagreb, 12. 8. 1947.

Redoviti profesor teoretske i praktične filozofije i povijesti filozofije na Filozofskom fakultetu

O. Jelačić

Diplomirao je filozofiju i klasičnu filologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i doktorirao kod profesora Franje Markovića godine 1900. Studij je nastavio u Njemačkoj kod tada vrhunskih filozofa. Redovitim profesorom postaje 1912., kada izlazi i treći svezak njegova djela *Povijest filozofije*. U duhu prosvjetiteljskih ideja osniva 1907. i vodi kao počasni doživotni predsjednik Pučko sveučilište u Zagrebu. Djelovao

je kao narodni zastupnik i povjerenik za prosvjetu i bogoštovlje u Zemaljskoj vladi. Obnašao je dužnost predsjednika Matice hrvatske. Umrovljen je 1924., pa vraćen u službu 1927. Rektorsku dužnost preuzeo je nakon iznenadne smrti profesora Belobrka. Njegov mandat trebao je trajati dvije godine. Dao je ostavku na dužnost rektora nakon izbora za predsjednika JAZU. Tu je dužnost obavljao od 1933. do 1941. Poznat je njegov govor *O slobodi nauke i umjetnosti* iz 1934. Utemeljitelj je Hrvatskog sveučilišnog društva i časopisa *Alma Mater Croatica*. Ponovno je umirovljen 1943. kao protivnik ustaškog režima. Godine 1994. njegovim je imenom nazvana ulica u Zagrebu.

PROREKTOR ĐURO STIPETIĆ

Rektor 1933/1934. – 1934/1935.

1933/1934. – 1934/1935.**REKTOR ĐURO STIPETIĆ**

Zagreb, 9. 7. 1876. – ? 17. 2. 1946.

Redoviti profesor brodogradnje na Tehničkom fakultetu

O. Jelačić

Diplomirao je na Tehničkoj visokoj školi u Beču 1899. Službovao je u mornarici u Puli, a nakon toga u brodogradilištu u Monfalconeu kao direktor ratne brodogradnje i direktor brodogradilišta. Za javnog redovitog profesora brodogradnje na Tehničkoj visokoj školi u Zagrebu, utemeljenoj 1919., imenovan je 1920. Prvi je redoviti profesor brodogradnje i utemeljitelj studija brodogradnje u Hrvatskoj. Bio

je dekan Tehničke visoke škole i dekan Tehničkog fakulteta u Zagrebu, prvi rektor i prorektor tehničke struke. U zagrebačkoj sekciji Udruženja jugoslavenskih inženjera i Društvu sveučilišnih nastavnika djelovao je kao predsjednik. Bio je i višegodišnji predsjednik Hrvatsko-njemačkog društva. Osuđen je u Zagrebu 1945. od komunističkih vlasti, strijeljan u veljači 1946. Nema podataka o mjestu izvršenja presude i grobu; zato na mjestu smrti stoji upitnik. Profesor Stipetić jedini je rektor osuđen na smrtnu kaznu.

PROREKTOR ALBERT BAZALA**1935/1936 – 1936/1937.****REKTOR STANKO HONDL**

Zagreb, 22. 10. 1873. – Zagreb, 9. 4. 1971.

Redoviti profesor fizike na Filozofskom fakultetu

O. Jelačić

Studirao je matematiku i fiziku na Mudroslovnom fakultetu Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. Diplomirao je 1895. i doktorirao 1898. Boravio je u Göttingenu i Berlinu, gdje je sudjelovao u Planckovom seminaru. Radio je kao srednjoškolski profesor u Vinkovcima i Zagrebu. Sveučilišnu karijeru započeo je 1902. kao privatni docent. U zvanje redovitog profesora izabran je 1915. Bio je predstojnik Fizikalnog

kabineta (zavoda) do 1945. Nakon dvogodišnjeg rektorskog mandata bio je prorektor. Zaslužan je za izgradnju zgrade Fizikalnog zavoda na Marulićevu trgu i osnivanje laboratorija za atomsku fiziku 1943. Član je JAZU od 1925. i njen dopredsjednik od 1933. do 1942. Polje njegovog interesa je teorijska i eksperimentalna fizika, povijest fizike i filozofija znanosti. Umro je u 98. godini kao najstariji profesor i rektor zagrebačkog sveučilišta.

PROREKTOR ĐURO STIPETIĆ

1937/1938. – 1938/1939.

(zimski semestar)

REKTOR EDO LOVRIĆ

Redoviti profesor prava katoličke i istočno-pravoslavne crkve na Pravnom fakultetu

Životopis rektora Ede Lovrića v. na str. 361; uz njegov je prvi rektorski mandat akademske godine 1913/1914. Umirovljen je na dužnosti rektora 14. rujna 1938. zbog učestalih studentskih demonstracija.

PROREKTOR STANKO HONDL

1938/1939. – 1939/1940.

(ljetni semestar)

REKTOR ANDRIJA ŽIVKOVIĆ,

Sikirevci, 23. 11. 1886. – Zagreb, 10. 1. 1957.
Redoviti profesor moralnog bogoslovlja na Bogoslovnom fakultetu

O. Jelačić

Studirao je na Papinskom sveučilištu Gregoriana, diplomirao 1909., a doktorirao teologiju 1913. Usporedno je slušao predavanja na Biblijskom institutu u Rimu. U rodnom Đakovu obavljao je razne duhovne službe i djelovao kao profesor na liceju u Đakovu. Neko je vrijeme bio biskupski tajnik. Od godine 1924. djelovao je na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, gdje je brzo napredovao u akademskom zvanju.

Izabran je za rektora nakon što je njegov prethodnik profesor Lovrić umirovljen. Posljednji je rektor biran u skladu s jugoslavenskim zakonom iz 1931. Prema novom zakonu Banovine Hrvatske iz 1940., za izbor rektora vraća se jednogodišnji mandat. Bio je rektor u dvije države, a prorektor i u trećoj za mandata rektora Ivšića. Glavno djelo *Katoličko moralno bogoslovlje* objavljuje od 1939. do 1946. predstavlja prvi sustavni znanstveni prikaz cjelokupnog moralnog nauka, namijenjeno ponajprije studentima. Objavio je niz priloga i rasprava iz moralne teologije, posebno eugenike.

PROREKTOR STANKO HONDL

1940/1941. – 1942/1943.

(zimski semestar)

REKTOR STJEPAN IVŠIĆ

Orahovica, 13. 8. 1884. – Zagreb, 14. 1. 1962.
Redoviti profesor slavenske filologije na Filozofskom fakultetu

J. Vaništa

Studirao je hrvatski jezik i klasičnu filologiju u Zagrebu, a slavenske jezike u Poljskoj i Rusiji. Doktorirao kao gimnazijski profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1913. s tezom *Prilog za slavenski akcentat*. Sveučilišnu karijeru počinje 1914. kao docent na Katedri za klasičnu filologiju Mudroslovnog fakulteta u Zagrebu. Redoviti je profesor od 1918., a redoviti član JAZU od 1929. Bio je dekan Filozofskog fakulteta.

U njegovom rektorskom mandatu ustanovljen je 1942. Farmaceutski fakultet. Bio je rektor za Banovine Hrvatske i NDH. Sveučilište tada nosi naziv Hrvatsko sveučilište u Zagrebu. Suprotstavio se uvođenju morfonološkoga (tzv. korijenskoga) pravopisa te mu rektorski mandat odlukom poglavnika prestaje u ožujku 1943. U mnogobrojnim znanstvenim radovima ostvario je vrhunske akcentološke radove, prvi od njih objavio je još kao student. Vrijedan je njegov doprinos hrvatskoj dijalektologiji. Bio je vrstan poznavatelj glagoljičke baštine. U hrvatskom jezikoslovlju zauzima mjesto vodećeg slavista. U nizu ulica posećenih hrvatskim lingvistima u zagrebačkom naselju Utrine nalazi se i jedna nazvana po njemu.

PROREKTOR ANDRIJA ŽIVKOVIĆ

1942/1943. – 1943/1944.

(ljetni semestar)

REKTOR BOŽIDAR ŠPIŠIĆ

Sisak, 6. 9. 1879. – Zagreb, 31. 8. 1957.

Redoviti profesor ortopedije na Medicinskom fakultetu

O. Jelačić

Studij medicine završio je u Grazu, gdje je 1904. promoviran za doktora sveukupne medicine. Posvetio se ortopediji i specijalizirao kod najpriznatijih ortopeda Njemačke i Austrije. Godine 1908. vraća se u Zagreb i osniva u Zagrebu privatni ortopedski zavod. Taj zavod, prvi u jugoistočnoj Europi, bio je okosnica kasnije razgranate ortopedске službe. Za vrijeme balkanskih ratova i Prvog svjetskog rata organ-

zira uspješnu ortopedsku službu za osposobljavanje invalida. Godine 1922. dobiva privatnu docenturu i počinje predavati na Medicinskom fakultetu u Zagrebu te od tada postoji Katedra za ortopediju Medicinskog fakulteta. Godine 1930. počeo je rad Ortopedske klinike na Šalati, koja je 1940. potpuno dovršena i opremljena. Umirovljen je 1946. Utemeljitelj je ortopedije i rehabilitacije. Osobito se bavio prirođenim manama i skrbi za saku djecu. Od 2008. ulica u Sisku nosi njegovo ime.

PROREKTOR RUDOLF CESAREC

Zagreb, 2. 3. 1889. – Zagreb, 31. 8. 1957.

Redoviti profesor analitičke geometrije i aksonometrije na Filozofskom fakultetu

1944/1945.

REKTOR STJEPAN HORVAT

Srijemski Karlovci, 29. 11. 1895. – Buenos Aires, 12. 3. 1985.

Redoviti profesor geodezije na Tehničkom fakultetu

V. Kuliš, 1994.

Geodetski tečaj pri Šumarskoj akademiji u Zagrebu završio je 1918. Od 1920. radio je u Vojno-geografskom institutu u Beogradu, a 1923. otvorio Civilnu geodetsku poslovnicu u Zemunu. Na Tehničkom fakultetu u Zagrebu radio je od 1926. i formalno je završio školovanje diplomiravši 1936. Već nakon godinu dana izabran je za izvanrednog, a 1941. za redovitog profesora geodezije. Na dužnost dekana Tehničkog

fakulteta postavljen je naredbom 1943., a 1944. i rektora Hrvatskog sveučilišta. Emigrirao je u svibnju 1945. u Italiju i kasnije u Argentinu. Rektorski lanac odnio je u Italiju i pohranio ga u Papinskom hrvatskom zavodu sv. Jeronima u Rimu. Lanac je vraćen u zemlju 1991. U Buenos Airesu postao je savjetnikom u Vojno-geografskom institutu. Bavio se primijenjenom matematikom u geodeziji i kartografiji, astronomijom i geofizikom. Pisao je pjesme, skladao i dirigirao.

PROREKTOR BOŽIDAR ŠPIŠIĆ

1945/1946.

REKTOR ANDRIJA ŠTAMPAR

Drenovac kraj Broda na Savi (Slavonski Brod), 1. 9. 1888. – Zagreb, 26. 6. 1958.

Redoviti profesor higijene i socijalne medicine na Medicinskom fakultetu

J. Vaništa

Studirao je medicinu u Beču. Bio je načelnik Higijenskog odjela Ministarstva zdravstva. Bavio se organizacijom zdravstvene službe i zdravstvenim prosvjećivanjem. U Beogradu je utemeljio Centralni higijenski zavod, a u Zagrebu Školu narodnog zdravlja. Kao stručnjak Lige naroda boravio je u mnogim zemljama diljem svijeta. Redoviti je profesor na Medicinskom fakultetu od 1945. Prvi je rektor nakon Dru-

gog svjetskog rata, a Sveučilište mijenja naziv zadržan do danas – Sveučilište u Zagrebu. Potkraj njegova rektorskog mandata iz Filozofskog fakulteta izdvaja se Matematičko-prirodoslovni odjel, utemeljen je Prirodoslovno-matematički fakultet. Bio je dekan Medicinskog fakulteta, preustrojio je nastavu usmjerivši je prema preventivi i socijalnoj skrbi. Sudjelovao je u osnivanju Svjetske zdravstvene organizacije. Redoviti je član JAZU i predsjednik od 1947. do 1958. Predsjedao je I. svjetskoj zdravstvenoj skupštini u Ženevi. Škola narodnog zdravlja i malena ulica u Zagrebu nazvane su po njemu.

PROREKTOR GRGA NOVAK

Rektor sljedeće akademske godine

1946/1947.

REKTOR GRGA NOVAK

Hvar, 2. 4. 1888. – Zagreb, 7. 9. 1978.

Redoviti profesor opće povijesti starog vijeka na Filozofskom fakultetu

M. Stančić

Povijest, geografiju i arheologiju studirao je Zagrebu, Beču i Pragu od 1907. do 1911., a 1913. stekao je doktorat iz povijesti na Mudroslovnom fakultetu u Zagrebu. Na splitskoj Velikoj realci bio je profesor povijesti i pomoćnik Frana Bulića u Arheološkom muzeju. Sveučilišnu karijeru počeo je u Skopju. Od 1924. redoviti je profesor povijesti staroga vijeka na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Obavljao je dužnost de-

kana Fakulteta. Nakon rektorskog mandata bio je prorektor. Za njegova mandata Sveučilište se širi, utemeljen je Ekonomski fakultet. Sveučilište ima deset fakulteta. Od 1947. redoviti je član JAZU i predsjednik Akademije dvadeset godina (1958 - 1978.). Proučavao je povijest staroga i novoga vijeka. Od arheoloških istraživanja treba naglasiti Grapčevu i Markovu špilju na Hvaru s otkrićem neolitičke kulture na Jadranu. Proučavao je grčku i rimsku kulturu na Jadranu, povijest dalmatinskih gradova i razdoblje hrvatskog narodnog preporoda u Dalmaciji. Njegovim je imenom 1993. nazvana ulica na Knežiji u Zagrebu.

PROREKTOR ANDRIJA ŠTAMPAR

1947/1948. – 1948/1949.

REKTOR ANDRE MOHOROVIČIĆ

Križevci, 12. 7. 1913. – Zagreb, 17. 12. 2002.

Redoviti profesor arhitekture i povijesti arhitekture na Tehničkom fakultetu

M. Tartaglia, 1973.

Na Arhitektonskom odjelu Tehničkog fakulteta diplomirao je 1935., a 1938. povijest umjetnosti i povijest na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Od godine 1936. djelovao je kao asistent na Arhitektonskom odjelu, od 1940. kao suplent. U zvanje redovitog profesora izabran je 1945. preskočivši zvanje docenta i izvanrednog profesora. Bilježi se kao najmlađi rektor. Imao je tek 34 godine. Biran je za rektora u dva uzastopna jednogodišnja mandata.

Dekan Tehničkog fakulteta bio je akademske godine 1950/1951. Redoviti je član HAZU od 1962. Doktorirao je u Ljubljani na Tehničkom fakultetu 1963. Bio je glavni urednik *Enciklopedije likovnih umjetnosti* (1959. – 1966.). U počasno zvanje *professor emeritus* Sveučilišta u Zagrebu izabran je 1998. Već njegovi prvi radovi temelje se na metodi analize kojom se služi i nadalje u teoretskom pristupu arhitekturi i urbanizmu. Proučavao je hrvatsku arhitektonsku baštinu, bavio se zaštitom spomenika. Nositelj je mnogobrojnih priznanja.

PROREKTOR GRGA NOVAK

PROREKTOR HRVOJE IVEKOVIĆ

Zagreb, 9. 5. 1901. – Zagreb, 13. 12. 1991., redoviti profesor opće i anorganske kemije na Farmaceutskom fakultetu

1949/1950.

REKTOR MARKO KOSTRENČIĆ

Zagreb, 21. 3. 1884. – Zagreb, 19. 5. 1976.

Redoviti profesor hrvatske pravne povijesti na Pravnom fakultetu

O. Mujadžić

Pravo je studirao u Beču i Zagrebu, diplomirao je 1908. na Zagrebačkom sveučilištu s doktoratom *sub auspiciis regis* (dobivali su kandidati s najvišim ocjenama od pučke škole do rigozoza uz dodjelu zlatnog doktorskog prstena od zastupnika vladara). Profesor je pravne povijesti od 1913. do 1955. Godine 1931. bio je ministar socijalne politike, a 1935. i 1936. ban Savske banovine. Redoviti je član JAZU od 1921. Zva-

nje počasnog doktora dodijelilo mu je 1936. Praško sveučilište. Tijekom Drugog svjetskog rata interniran je u logor. Nakon 1945. reaktiviran je kao profesor i akademik. Bio je urednik više svezaka *Diplomatičkog zbornika Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*. Uredio je *Rječnik srednjovjekovnog latiniteta Jugoslavije*. Jedan je od redaktora *Enciklopedije Leksikografskog zavoda*. Bavio se sportom, kao natjecatelj i trener mačevanja, suosnivač je zagrebačkog HAŠK-a.

PROREKTOR ANDRE MOHOROVIČIĆ

1950/1951.**REKTOR ANTUN BARAC**

Kamenjak kraj Crikvenice, 20. 8. 1894. – Zagreb, 1. 11. 1955.
Redoviti profesor novije hrvatske književnosti na Filozofskom fakultetu

M. Stančić

Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1917., a kao srednjoškolski profesor na Sušaku doktorirao je 1918. s tezom o poeziji Vladimira Nazora. Od 1930. profesor je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Redoviti je član JAZU od 1947. Uredio je mnoge znanstvene edicije i antologije, a s Vladimirom Nazorom pisao je srednjoškolske udžbenike. Prorektor Sveučilišta u Zagrebu bio je nakon rektorskog

mandata. Znatno je pridonio suvremenoj hrvatskoj znanosti o književnosti, posebno mjestu hrvatske književnosti u europskoj literaturi. Objavio je monografije o više hrvatskih književnika. Trg u Novom Zagrebu imenovan je njegovim imenom.

PROREKTOR MARKO KOSTREŃIĆ**1951/1952.****REKTOR FRAN BOŠNJAKOVIĆ**

Zagreb, 12. 1. 1902. – Stuttgart, 1. 10. 1993.
Redoviti profesor termodinamike i termotehnike na Tehničkom fakultetu

N. Reiser, 1976.

Studirao je na Tehničkoj visokoj školi (TVŠ) u Zagrebu i nastavio studij na tada vodećoj školi termodinamike u Dresdenu. Nakon diplome vraća se u Zagreb na TVŠ kao asistent prof. Leopolda Sorte. Doktorirao je 1928. u Dresdenu. U zvanje redovitog profesora izabran je 1937. Od 1942. do 1945. predsjednik je Hrvatskog društva inženjera, krovne hrvatske inženjerske udruge. Tijekom Drugog rata obnaša

dužnost u upravama nekoliko poduzeća. To će ga nakon svršetka rata staviti u položaj optuženika komunističkih vlasti, no unatoč tome izabran je 1951. za rektora. Sljedeće akademske godine obavlja dužnost prorektora. Napušta Sveučilište i odlazi u Njemačku u srpnju 1953. Počasni je doktor Sveučilišta u Zagrebu od 1969. Objavljivao je radove iz termodinamike višekomponentnih sustava. Poznati su i njegovi grafički prikazi termodinamičkih procesa. Udžbenici prof. Bošnjakovića opetovano izdavani i prevedeni citirani su u svjetskim izvorima. Godine 1994. utemeljena je na Sveučilištu u Zagrebu godišnja Nagrada „Fran Bošnjaković“. Dodjeljuje se istaknutim nastavnicima koji djeluju u području tehničkih znanosti. Njegovo ime nosi strojar-ska tehnička škola (1997.) i ulica u Zagrebu (1994.).

PROREKTOR ANTUN BARAC**1952/1953.****REKTOR TEODOR VARIĆAK**

Koprivnica, 30. 4. 1907. – Zagreb, 14. 10. 1977.
Redoviti profesor histologije i embriologije na Veterinarskom fakultetu

N. Reiser, 1975/1976.

Na Veterinarskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je 1934., gdje nastavlja kao asistent u Zavodu za histologiju i embriologiju. Doktorirao je 1936., usavršavao se u Njemačkoj. Nakon habilitacijskog postupka 1940. imenovan je docentom, izvanrednim profesorom (1945.) i redovitim profesorom (1947.). Dužnost dekana Fakulteta obavljao je u dva mandata. U razdoblju od 1954. do 1957. bio je predsjednik Društva

nastavnika Sveučilišta, visokih škola i suradnika znanstvenih ustanova. Redoviti je član JAZU od 1958. Za njegova rektorskog mandata godine 1952. slijedom nezakonite odluke isključen je iz krila Sveučilišta Rimokatolički bogoslovni fakultet (vraćen je 1991.). Prorektor je bio akademske godine 1953/1954. U znanstvenom radu dao je prilog poznavanju građe jetre i krvnih žila, napose u sisavaca i riba. Vrijedne su njegove komparativne studije embrionalnog razvitka timusa, citološke i mikroskopske građe endokrinih žlijezda i histokemije nekih enzima. Bio je urednik nekoliko prirodnoznanstvenih časopisa.

PROREKTOR FRAN BOŠNJAKOVIĆ

1953/1954.

REKTOR ŽELJKO MARKOVIĆ

Slavonska Požega, 20. 2. 1889. – Opatija, 23. 8. 1974.

Redoviti profesor primijenjene matematike na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu

N. Reiser

Studirao je matematiku i astronomiju u Zagrebu, Pragu, Göttingenu, usavršavao se u Parizu. Doktorirao je na Mudroslovnom fakultetu u Zagrebu 1915., a habilitirao 1918. za predmet mehanika neba. Na Tehničkoj visokoj školi u Zagrebu izabran je 1922. za redovitog profesora matematike. Dekan te škole bio je u dva mandata. Godine 1926. Tehnička visoka škola prerasta u Tehnički fakultet kao sastavnica Sveučilišta.

Dužnost dekana tog fakulteta obnašao je 1930/1931., kada postaje i redoviti član JAZU. Nakon rektorskog mandata bio je prorektor. Od 1949. do 1962. redoviti je profesor i predstojnik Zavoda za primijenjenu matematiku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, a dekan akademske godine 1957/1958. U znanstvenom radu posvetio se teoriji diferencijalnih i integralnih jednadžbi, nebeskoj mehanici i povijesti matematike (posebno djelu Ruđera Boškovića).

PROREKTOR TEODOR VARIČAK

1954/1955. – 1956/1957.

REKTOR HRVOJE IVEKOVIĆ

Zagreb, 9. 5. 1901. – Zagreb, 13. 12. 1991.

Redoviti profesor opće i anorganske kemije na Farmaceutskom fakultetu

M. Detoni, 1970.

Kemiju je studirao u Brnu i Zagrebu. Diplomirao je 1924. na Kemičko-inženjerskom odjelu Tehničke visoke škole u Zagrebu. Doktorirao 1930. na Tehničkom fakultetu. Od 1927. do 1941. bio je predstojnik Laboratorijskog odsjeka Higijenskog zavoda u Zagrebu. Sudionik je Drugog svjetskog rata, a od 1943. član Odjela za zdravstvo ZAVNOH-a. Redoviti je profesor Farmaceutsko-biokemijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu od 1945. do 1970. U tri mandata bio je dekan. Redoviti je član JAZU od 1967. Područje je njegova znanstvenog interesa kemija vodika te kemija aluminija i njegovih spojeva. Razvio je postupak ekstrakcije aluminija i rijetkih metala iz boksita. Bavio se vodama, desalinizacijom morske vode, proučavao je podzemne vode Zagreba. U njegovu je mandat rektorski mandat produžen na dvije godine, a umjesto Senata uvedena su nova tijela – vijeće i skupština.

PROREKTOR ŽELJKO MARKOVIĆ

1956/1957. – 1957/1958.

REKTOR ZORAN BUJAS

Split, 27. 10. 1910. – Split, 11. 1. 2004.

Redoviti profesor psihologije na Filozofskom fakultetu

O. Mujadžić

Diplomirao je psihologiju na Sveučilištu u Zagrebu, na Filozofskom fakultetu. Nakon obrane disertacije nastavio je 1933. studij u Parizu. Radio je u Savjetovalištu za izbor zvanja u Zagrebu, a od 1940. na Visokoj pedagoškoj školi. Od 1949. izvanredni je profesor na Filozofskom fakultetu. U zvanje redovitog profesora izabran je 1955. Do umirovljenja, godine 1981., vodio je Odsjek za psihologiju. Bio je dekan Filozofskog fakulteta i prorektor nakon rektorskog mandata. Predavao je na Harvardu i Sorbonni. Član je HAZU od 1960., dopisni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti od 1985. Počasni je doktor Univerze v Ljubljani od 1981. U počasno zvanje *professor emeritus* Sveučilišta u Zagrebu izabran je 2000. Bitno je utjecao na izobrazbu psihologa i razvoj psihologije u nas. Posebno su mu vrijedna istraživanja na polju psihofiziologije, psihofizike i profesionalne orijentacije.

PROREKTOR HRVOJE IVEKOVIĆ

1958/1959. – 1959/1960.**REKTOR MARIJAN HORVAT**

Zagreb, 10. 1. 1903. – Zagreb, 24. 12. 1967.

Redoviti profesor rimskog prava na Pravnom fakultetu

M. Stančić

Pravni fakultet s doktoratom završio je u Zagrebu 1926. Do 1940. bavio se odvjetništvom. Habilitirao je 1939. na Pravnom fakultetu i predavao rimsko pravo. Redoviti je profesor od 1944. i ponovno od 1945., jer su svi izbori na Sveučilištu u vrijeme NDH bili poništeni. U dva mandata obnašao je dužnost dekana. Nakon dvogodišnjeg rektorskog mandata bio je prorektor tri akademske godine. Dopisni je član JAZU od 1961. Bio je glavni urednik *Zbornika Pravnog fakulteta u Zagrebu* od 1953. do 1965. Objavio je mnogobrojne radove iz rimskog prava, hrvatske pravne povijesti i suvremenog privatnog prava. Zahvaljujući svom bogatom znanstvenom opusu najveće je ime pravne romanistike u nas, a pojedine njegove studije iz rimskog prava imaju trajnu vrijednost u svjetskim razmjerima.

PROREKTOR ZORAN BUJAS**1960/1961. – 1962/1963.****REKTOR VLADIMIR SERDAR**

Vinkovci, 12. 5. 1912. – Zagreb, 24. 4. 2002.

Redoviti profesor teoretske i demografske statistike na Ekonomskom fakultetu

N. Reiser

Diplomu s doktoratom stekao je 1935. na Sveučilištu Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu, na Pravnom fakultetu. Radio je u praksi na statističkim poslovima u institutima za proučavanje gospodarstva i Statističkom uredu SRH u Zagrebu. Od 1947. djeluje na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, od 1956. je redoviti profesor. U dva mandata bio je dekan Ekonomskog fakulteta, rektor pa prorektor. Za njegova rektorskog mandata donesen je 1961. Zakon o visokoškolskom obrazovanju. Mandat rektora bio je tri godine. Fakulteti su postali samostalne jedinice udružene u Sveučilište, prvi je put uveden klasifikacijski ispit za upis. Na dužnosti direktora Instituta za društvena istraživanja bio je od 1967. do 1976., kada je umirovljen. Bio je član Međunarodnog statističkog instituta i Međunarodne unije za znanstveno proučavanje stanovništva. Emeritirani je profesor Sveučilišta u Zagrebu od 2000. Područje njegova znanstvenog interesa je teorijska statistika. Bavio se problematikom visokoškolskog obrazovanja, posebice studijem uz rad.

PROREKTOR MARIJAN HORVAT**1963/1964. – 1965/1966.****REKTOR SLAVKO MACAROL**

Trst, 23. 2. 1914. – Zagreb, 26. 5. 1984.

Redoviti profesor geodezije na Geodetskom fakultetu

J. Vaništa

Diplomirao je geodeziju 1937. na Tehničkom fakultetu u Zagrebu. Nastavlja rad na Arhitektonsko-građevinsko-geodetskom fakultetu, kasnije Geodetskom fakultetu. Već za vrijeme studija radio je na triangulacijama šumskih veleposjeda u Slavoniji, a nastavio je i poslije diplome. Odmah nakon 1945. bio je jedan od osnivača Ministarstva građevina NRH i načelnik Geodetskog odjela. Od godine 1958. bio je u zvanju redovitog profesora Sveučilišta u Zagrebu. U dva je mandata bio dekan Geodetskog fakulteta, šest mandata prodekan, a nakon rektorskog mandata dvije je godine obnašao dužnost prorektora. Njegova znanstvena djelatnost vezana je uz primijenjenu geodeziju i suvremenu instrumentalnu tehniku. Jedan je od osnivača Saveza izviđača Hrvatske.

PROREKTOR VLADIMIR SERDAR

1966/1967. – 1967/1968.

REKTOR JAKOV SIROTKOVIĆ

Rab, 7. 11. 1922. – Zagreb, 31. 10. 2002.

Redoviti profesor planiranja narodne privrede na Ekonomskom fakultetu

N. Reiser, 1980-1982.

Na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirao je 1948., a doktorirao 1951. Bio je sudionik NOB-a od 1941. Od 1950. do 1991. predavao je na Fakultetu, od 1961. kao redoviti profesor. Rektorski mandat vraćen je na dvije godine. Uz rektora djeluju prvi put i dva prorektora. Uz prethodnog rektora prof. Macarola kao prorektora izabran je još jedan prorektor. U slijedu je obavljao visoke državne i partijske

funkcije. Bio je potpredsjednik Saveznog izvršnog vijeća SFRJ od 1970. do 1974., predsjednik Izvršnog vijeća Sabora SRH do 1978., član Predsjedništva SRH od 1978., predsjednik JAZU od 1978. do 1991. Objavljivao je u području teorije i politike ekonomskog razvoja, makroekonomske analize i ekonomske politike. U počasno zvanje *professor emeritus* Sveučilišta u Zagrebu izabran je 2000.

PROREKTOR SLAVKO MACAROL

PROREKTOR MILAN ANDROIĆ

Gračac, 17. 11. 1913. – Zagreb, 25. 6. 1999., redoviti profesor šumarske entomologije na šumarskom fakultetu

1968/1969. – 1971/1972.

REKTOR IVAN SUPEK

Zagreb, 8. 4. 1915. – Zagreb, 5. 3. 2007.

Redoviti profesor teorijske fizike na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu

O. Gliha, 1978.

Studirao je u Zagrebu, Zürichu i Leipzigu. U Leipzigu je doktorirao kod čuvenog Wernera Heisenberga i nastavio rad na kvantnoj teoriji polja. Kasnije se bavio istraživanjima teorije metala na niskim temperaturama. Nakon hapšenja u Njemačkoj 1941., vraća se 1943. u Zagreb. Djelovao je u Prosvjetnom odjelu ZAVNOH-a. Od 1946. bio je voditelj Instituta za teorijsku fiziku i prvi je profesor teorijske fizike Prirodoslov-

no-matematičkog fakulteta, a također i prvi profesor filozofije znanosti na Sveučilištu. Utemeljitelj je Instituta Ruđer Bošković (1950.). Godine 1957. isključen je iz Instituta. Redoviti je član JAZU (HAZU) od 1960. i predsjednik od 1991. do 1997. Godine 1960. osnovao Institut za filozofiju znanosti i mira. Bio je rektor u dva dvogodišnja mandata. Godine 1969. obilježena je 300. obljetnica osnutka Sveučilišta i tom je prigodom akademik Suppek promovirao 22 počasna doktora. Za njegova drugog mandata prvi put je izabran prorektor-student. Nakon Hrvatskog proljeća i štrajka studenata isključen je iz javnog života. U počasno zvanje *professor emeritus* Sveučilišta u Zagrebu izabran je 2000. Autor je romana i drama s filozofskim, političkim i znanstvenim temama.

PROREKTOR JAKOV SIROTKOVIĆ

PROREKTOR NIKŠA ALEGRETTI

Supetar, 6. 2. 1920. – Zagreb, 26. 10. 1982., redoviti profesor fiziologije na Medicinskom fakultetu

PROREKTOR HRVOJE POŽAR

Knin, 5. 7. 1916. – Zagreb, 30. 6. 1991., redoviti profesor elektrotehnike na Elektrotehničkom fakultetu

PROREKTOR-STUDENT IVAN ZVONIMIR ČIČAK

1971/1972.
Zagreb, 10. 8. 1947., student Filozofskog fakulteta

1972/1973. – 1975/1976.**REKTOR PREDRAG VRANICKI**

Benkovac, 21. 1. 1922. – Zagreb, 31. 1. 2002.

Redoviti profesor povijesti filozofije i dijalektičkog materijalizma na Filozofskom fakultetu

O. Gliha, 1977.

Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirao je filozofiju 1947., a doktorirao 1951. na Univerzitetu u Beogradu. Godine 1954. izabran je u zvanje docenta, a 1962. za redovitog profesora. Dekan Filozofskog fakulteta bio je od 1964/1965. do 1965/1966. Godine 1967. utemeljio je Institut za filozofiju. Sudjelovao je u pokretanju (1964.) i izdavanju časopisa *Praxis*, zabranjenog 1974. Okupljao je mislioce različitih

orientacija i objavljivao radove tzv. „zagrebačkog filozofskog kruga“. Nakon dva uzastopna rektorska mandata odlazi 1976. u mirovinu. U njegovom prvom rektorskom mandatu djelovao je prorektor-student, a ta se funkcija gubi nakon 1974. Od 1979. redoviti je član HAZU. Sveučilište u Zagrebu dodijelilo mu je počasno zvanje *professor emeritus*. Bavio se filozofijom marksizma. Njegovo životno djelo *Historija marksizma* prevedeno je na više jezika.

PROREKTOR JOSIP IVOŠ

Lonjica kraj Vrbovca, 21. 10. 1912 - Zagreb, 24. 11. 1988., redoviti profesor zoohigijene na Veterinarskom fakultetu

PROREKTOR TOMISLAV LOVRIĆ

Baška, 10. 12. 1925., redoviti profesor tehnologije voća i povrća na Tehnološkom fakultetu

PROREKTOR-STUDENT ŽELJKO LACKOVIĆ

1972/1973., 1973/1974.,

Zagreb, 17. 1. 1949., student Medicinskog fakulteta

1976/1977. – 1978/1979.**REKTOR DRAGO GRDENIĆ**

Križevci, 31. 8. 1919.

Redoviti profesor opće kemije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu

D. Parać, 1980.

Diplomirao je kemiju s fizikom na Sveučilištu u Zagrebu, na Filozofskom fakultetu, a doktorirao 1951. Sudionik je NOB-a te član Prosvjetnog odjela ZAVNOH-a od 1942. do 1945. Specijalizaciju je proveo u Moskvi i Oxfordu. Utemeljitelj je Zavoda za opću i anorgansku kemiju Prirodoslovno-matematičkog fakulteta. Redoviti je profesor od 1960. i dekan fakulteta 1960. – 1962. Jedan je od osnivača Instituta Ruđer

Bošković. Redoviti je član HAZU od 1973. i glavni tajnik od 1973. do 1975. Razvio je kemiju živinih spojeva, kompleksnih spojeva metala i poluvodiča, prvi je u Hrvatskoj (1950.) primijenio metodu rentgenske difrakcije za određivanje kristalne i molekulske strukture. S mnogim suradnicima utemeljio je zagrebačku školu strukturne kemije. Istražuje povijest kemije. Godine 1997. izabran je u počasno zvanje *professor emeritus* Sveučilišta u Zagrebu.

PROREKTOR BOŽIDAR JELČIĆ

Vučitrn, Kosovo, 15. 12. 1930., redoviti profesor nauke o financijama i financijskog prava na Pravnom fakultetu

PROREKTOR ARSO ŠKORIĆ

Sibinj kraj Slavonskog Broda, 25. 1. 1922., redoviti profesor pedologije i osnova agrikulturne na Poljoprivrednom fakultetu

1978/1979. – 1981/1982.**REKTOR IVAN JURKOVIĆ**

Ogulin, 27. 3. 1917.

Redoviti profesor znanosti o rudištima i rudne mikroskopije na Rudarsko-geološko-naftnom fakultetu

N. Vračun

Diplomirao je kemiju na zagrebačkom Tehničkom fakultetu 1939., a 1942. geologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Doktorirao je 1956. na Tehničkom fakultetu. Od 1939. bio je asistent u Zavodu za mineralogiju, petrografiju i inženjersku geologiju Tehničkog fakulteta. U zvanje docenta biran je 1957., a redovitog profesora 1964. Redoviti je član HAZU od 1969. Rukovodio je vrijednim geološkim istraživanjima u više zemalja

Afrike, Azije i Južne Amerike. Obavljao je odgovorne funkcije u znanosti i obrazovanju: predsjednik Savjeta za znanstveni rad (1971. – 1978.), predsjednik Republičkog savjeta za obrazovanje, znanost i kulturu (1978. – 1982.), predsjednik Skupštine Sveučilišta u Zagrebu (1982. – 1984.). Godine 2000. izabran je u počasno zvanje *professor emeritus* Sveučilišta u Zagrebu.

PROREKTOR BOŽIDAR JELČIĆ

(prorektor u prethodnom mandatu)

PROREKTOR KREŠIMIR ČUPAK

Sisak, 13. 5. 1922. – Zagreb, 29.5.2010., redoviti profesor oftalmologije na Medicinskom fakultetu

PROREKTOR BOŠKO BJELAJAC

Ravnice kraj Bosanskog Novog, 26. 12. 1926. – Zagreb, 9. 4. 1987., profesor komunalnog sistema i nomotehnike na Višoj upravnoj školi

1982/1983. – 1985/1986.

REKTOR ZVONIMIR KRAJINA

Šibenik, 12. 1. 1923. – Zagreb, 10. 8. 2010.

Redoviti profesor otorinolaringologije na Medicinskom fakultetu

Ž. Haramija

Na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirao je i završio specijalizaciju iz otorinolaringologije. Od 1947. do 1986. djelovao je u Klinici za uho, nos i grlo Medicinskog fakulteta na Šalati. Redoviti je profesor od 1971. Umjesto prorektora u dva dvogodišnja rektorska mandata pomagali su mu predsjednici odbora za nastavu i izdavačku djelatnost te pitanja znanosti i poslijediplomske studije. Razvio je rinologiju i funkcionalnu kirurgiju nosa

i nosne piramide, bavio se tumorima glave i vrata. Uveo je metodu djelomične laringektomije, poznate pod imenom „zagrebačka metoda“. Od 1998. izabran je u počasno zvanje *professor emeritus* Sveučilišta u Zagrebu.

PREDSJEDNICI ODBORA (FUNKCIJA PROREKTORA)

VLADIMIR MUŽIĆ

Zagreb, 18. 2. 1925., redoviti profesor metodologije pedagogije na Filozofskom fakultetu - Pedagogijske znanosti

FEDOR ROCCO

Gradac kraj Ploča, 11. 7. 1924., redoviti profesor marketinga i tržišnog poslovanja na Ekonomskom fakultetu

SLAVEN BARIŠIĆ

Pleternica, 26. 1. 1942., redoviti profesor fizike na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu

VERA JOHANIDES

Tompojevci kraj Vukovara, 8. 10. 1917. – Zagreb, 16. 8. 2000., redovita profesorica biokemijskog inženjerstva na Prehrambeno-biokemijskom fakultetu

1986/1987. – 1988/1989.

REKTOR VLADIMIR STIPETIĆ

Zagreb, 27. 1. 1928.

Redoviti profesor ekonomike Jugoslavije i ekonomske poljoprivrede na Ekonomskom fakultetu

I. Polović, 1987.

Diplomirao je na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1951., doktorirao je 1956. U zvanje docenta biran je 1960., a redoviti je profesor od 1968. Nakon diplome, do 1960. bio je zaposlen na Radio-Zagrebu, Ekonomskom institutu i Saveznom zavodu za privredno planiranje. Dekan Ekonomskog fakultet bio je 1970/1971. Nakon isteka rektorskog mandata u trajanju od dvije godine ostao je na toj dužnosti još jedan se-

mestar do nastupa sljedećeg rektora prof. Šeparovića. Obavljao je državničke dužnosti (Izvršno vijeće Sabora SRH, Vijeće republike i pokrajina Skupštine SFRJ, Ekonomski savjet SIV-a). Redoviti je član HAZU od 1973. Godine 2000. izabran je u počasno zvanje *professor emeritus* Sveučilišta u Zagrebu. Bio je urednik više nakladničkih cjelina u izdanju Informatora i JAZU. Objavio je samostalno više od 30 knjiga iz ekonomike Jugoslavije i agrarne ekonomije.

PREDSJEDNICI ODBORA (FUNKCIJA PROREKTORA):

VLADIMIR KOLESARIĆ

Virovitica, 14. 5. 1939., redoviti profesor eksperimentalne psihologije na Filozofskom fakultetu

DAVOR RODIN

Zagreb, 13. 5. 1936., redoviti profesor povijesti marksizma na Fakultetu političkih nauka

TOMO MARTINČIĆ

Reka kraj Koprivnice, 14. 12. 1929. – Zagreb, 3. 12. 1997., redoviti profesor patološke fiziologije na Veterinarskom fakultetu

1988/1989. – 1990/1991.

REKTOR ZVONIMIR ŠEPAROVIĆ

Blato na Korčuli, 14. 9. 1928.

Redoviti profesor krivičnog prava na Pravnom fakultetu

I. Tomić Femić, 1998.

Diplomirao je na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1953., doktorirao 1966. na Sveučilištu u Ljubljani. U pravosuđu je radio do 1961., kada prelazi na Pravni fakultet. U zvanje redovitog profesora biran je 1979. Usavršavao se u Austriji, SAD-u i Njemačkoj. Na Pravnom fakultetu obavljao je dužnost prodekana i dekana. Nakon rektorskog mandata bio je ministar vanjskih poslova RH od 1991. do 1992. i ambasador pri UN te mini-

star pravosuđa od 1999. do 2000. Suutemeljitelj je, potpredsjednik i predsjednik Svjetskog žrtvoslovnog društva. Predavao je na Sveučilištu J. J. Strossmayera u Osijeku te na više poslijediplomskih studija u Zagrebu i Rijeci. Za njegova rektorskog mandata obilježena je 320. obljetnica osnutka Sveučilišta, ujesen 1989., kada je potaknuto osnivanje AMAC-a. Uspostavljena je suradnja s Katoličkim bogoslovnim fakultetom, vraćen je rektorski lanac, započele su demokratske promjene. U počasno zvanje *professor emeritus* Sveučilišta u Zagrebu izabran je 1998.

PREDSJEDNICI ODBORA (FUNKCIJA PROREKTORA)

FEDOR VALIĆ

Zagreb, 26. 6. 1923., redoviti profesor zdravstvene ekologije na Medicinskom fakultetu

VINKO ŠKARIĆ

Split, 16. 10. 1923. – Zagreb, 1. 1. 2006., znanstveni savjetnik Instituta Ruđer Bošković

MARIJAN ŠUNJIĆ

Zagreb, 5. 4. 1940., redoviti profesor teorijske fizike na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu

1990/1991. – 1997/1998.**REKTOR MARIJAN ŠUNJIĆ**

Zagreb, 5. 4. 1940.

Redoviti profesor teorijske fizike na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu

J. Biffel, 1998.

Diplomirao je fiziku na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je i magistrirao. Doktorat iz fizike čvrstog stanja obranio je u Londonu 1970. Od 1963. do 1978. radi na Institutu Ruđer Bošković. Godine 1978. prelazi na Prirodoslovno-matematički fakultet. U zvanje redovitog profesora izabran je 1981. Obavljao je niz dužnosti u sveučilišnim asocijacijama u Hrvatskoj i Europi. U Ministarstvu znanosti, tehnologije i informatike bio je zamjenik/pomoćnik ministra od 1990. do 1991.; u isto vrijeme bio je i v. d. direktora Republičkog zavoda za međunarodnu znanstveno-tehničku suradnju. Kao gostujući znanstvenik ili profesor nastupa u Europi i Americi. Bio je rektor tijekom dvaju necjelovitih mandata, prije Domovinskog rata i u vrijeme proglašenja neovisnosti, kada se Sveučilište preustrojava na temeljima europske tradicije. Od 1998. do 2000. bio je izvanredni i opunomoćeni veleposlanik pri Svetoj Stolici. Znanstveno mu je područje fizika čvrstog stanja, posebno fizika površina. Bavi se i etičkim aspektima znanosti te odnosom znanosti i religije. Dobitnik je Republičke nagrade „Ruđer Bošković“ godine 1980.

PREDSJEDNICI ODBORA I PROREKTORI**FEDOR VALIĆ**

(prorektor u prethodnom mandatu)

HRVOJE BABIĆ

Bugojno, 17. 9. 1929., redoviti profesor elektrotehnike na Elektrotehničkom fakultetu

ZDENKO ŠKRABALO

Sombor, 4. 8. 1929., redoviti profesor interne medicine na Medicinskom fakultetu

IGOR GJADROV

Split, 4. 5. 1929., redoviti profesor dirigiranja na Muzičkoj akademiji

BRANIMIR JAKŠIĆ

Zagreb, 1. 1. 1946., redoviti profesor interne medicine na Medicinskom fakultetu

ENES MIDŽIĆ

Zagreb, 23. 6. 1946., redoviti profesor filmskog i televizijskog snimanja na Akademiji dramske umjetnosti

PETAR KRALJEVIĆ

Split, 12. 6. 1946., redoviti profesor radiobiologije na Veterinarskom fakultetu

HELENA JASNA MENCER

Zagreb, 3. 4. 1943., redovita profesorica inženjerstva polimernih materijala na Fakultetu kemijskog inženjerstva i tehnologije

MIRJANA POLIĆ-BOBIĆ

Perušić, 7. 10. 1951., izvanredna profesorica španjolske i hispanoameričke književnosti na Filozofskom fakultetu

1997/1998. – 2001/2002.**REKTOR BRANKO JEREN**

Zagreb, 27. 3. 1951.

Redoviti profesor elektrotehnike na Fakultetu elektrotehnike i računarstva

Z. Kauzlarić Atač, 2002.

Diplomirao je na Elektrotehničkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i doktorirao 1984. U znanstveno-nastavno zvanje docenta biran je 1985., za izvanrednog profesora 1990., za redovitog profesora 1997. Djeluje u Zavodu za elektroničke sustave i obradbu informacija Fakulteta elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu. Radio je na sveučilištima u Njemačkoj, SAD-u i Velikoj Britaniji. Jedan je od osnivača sveučilišne računalne mreže CARNet. U Vladi Republike Hrvatske bio je ministar znanosti i tehnologije od 1993. do 1995. Od 1996. do 1998. bio je predsjednik Savjeta za znanost i tehnologiju RH. Znanstveni mu je interes područje računalnog inženjerstva, posebice digitalna obradba signala. Državnom nagradom za znanstvenoistraživački rad u području tehničkih znanosti odlikovan je 1997. godine.

PROREKTOR DRAGAN MILANOVIĆ

Slavonski Brod 28. 8. 1948., redoviti profesor teorije treninga na Fakultetu za fizičku kulturu

PROREKTORICA HELENA JASNA MENCER

Borovo, 14. 1. 1950., izvanredni profesor financijskog poslovanja na Ekonomskom fakultetu

PROREKTOR ZDENKO KOVAČ

Vinkovci, 20. 3. 1956., izvanredni profesor fiziologije na Medicinskom fakultetu

2001/2002. – 2005/2006.

REKTORICA HELENA JASNA MENCER (r. POSTRUŽIN)

Zagreb, 3. 4. 1943.

Redovita profesorica fizikalne kemije polimera na Fakultetu kemijskog inženjerstva i tehnologije

Z. Kauzlarić Atač, 2007.

Diplomirala je 1966. na Tehnološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, doktorirala 1976. U znanstveno-nastavno zvanje docenta birana je 1981, izvanrednog profesora 1986, a redovita je profesorica od 1992. Usavršavala se u Centru za istraživanje makromolekula (CNRS) u Strasbourgu, na Katoličkom Sveučilištu u Leuvenu, na Sveučilištu Johannes Gutenberg u Mainzu. Prodekanica za nastavu i znanost na Fakultetu

kemijskog inženjerstva i tehnologije bila je od 1993. do 1995. Od ak. god. 1993/1994. do 2001/2002. bila je prorektorica za znanstveni rad i poslijediplomske studije, a poslije za znanost i razvoj Sveučilišta. Prva je rektorica Sveučilišta u Zagrebu. Ima najduži staž u povijesti Sveučilišta na prorektorskoj i rektorskoj funkciji. Bila je predsjednica Nacionalnog vijeća za visoku naobrazbu, predsjednica Podunavske rektorske konferencije, članica Glavnog odbora sveučilišta glavnih gradova (UNICA), članica evaluacijskih stručnih povjerenstava u Programu institucijske evaluacija (IEP) Europskog udruženja sveučilišta (EUA). Objavljuje radove iz područja fizikalne kemije polimera, polimerizacijskog inženjerstva i termodinamike složenih polimernih sustava.

PROREKTOR VJEKOSLAV JEROLIMOV

Osijek, 29. 3. 1945., redoviti profesor mobilne protetike na Stomatološkom fakultetu

PROREKTOR ALEKSA BJELIŠ

Rijeka, 2. 2. 1947., redoviti profesor teorijske fizike na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu (do 31. 3. 2006.)

PROREKTOR TIHOMIR HUNJAK

Varaždin, 8. 6. 1949., izvanredni profesor matematike na Fakultetu organizacije i informatike

PROREKTORICA VLASTA VIZEK VIDOVIĆ

Zagreb, 3. 2. 1950., redovita profesorica psihologije obrazovanja na Filozofskom fakultetu

2006/2007. - 2009/2010.

REKTOR ALEKSA BJELIŠ

Rijeka, 2. 2. 1947.

Redoviti profesor teorijske fizike na Prirodoslovno
-matematičkom fakultetu

Diplomirao je 1970. fiziku na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Nakon poslijediplomskog studija na istom je fakultetu doktorirao 1978. Od 1971. do 1988. radio je u Institutu za fiziku Sveučilišta u Zagrebu. Od 1997. redoviti je profesor u Zavodu za teorijsku fiziku Fizičkog odsjeka Prirodoslovno-matematičkog fakulteta. Dekansku dužnost obavljao je od ak. god. 2000/2001. do 2002/2003.

Prorektor za znanost i razvoj Sveučilišta u Zagrebu bio je od 2002. do 31. 3. 2006. Uz više dužnosti u hrvatskim i europskim sveučilišnim grupacijama, od 2004. do 2007. predsjednik je Povjerenstva Rektorskog zbora za pripremu i praćenje Bolonjske deklaracije. Član je čelništva Odbora za visoko obrazovanje i istraživanje Vijeća Europe od 2007. U rujnu 2009. izabran je za potpredsjednika Magna Charta Observatory, organizacije odgovorne za nadzor provođenja ciljeva dokumenta *Magna Charta Universitatum*. Dvadesetak puta bio je gostujući znanstvenik ili profesor u Europi i Americi. Njegova znanstvena istraživanja teorijskog su karaktera i pokrivaju razne probleme fizike kondenzirane materije, uglavnom u sustavima reducirane dimenzije. Ponovno je izabran u travnju 2010. na četverogodišnji mandat.

PROREKTORICA LJILJANA PINTER

Čazma, 24. 3. 1957., redovita profesorica mikrobiologije na Veterinarskom fakultetu

PROREKTORICA MELITA KOVAČEVIĆ

Osijek, 26. 7. 1958., redovita profesorica psiholingvistike i neurolingvistike na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu

PROREKTOR BOJAN BALETIĆ

Šibenik, 17. 11. 1957., redoviti profesor primjene računala u arhitekturi na Arhitektonskom fakultetu

PROREKTOR TONKO ĆURKO

Zagreb, 12. 1. 1947., redoviti profesor rashladne tehnike na Fakultetu strojarstva i brodogradnje

PROREKTOR IVAN ŠIMONVIĆ

Zagreb, 2. 5. 1959., redoviti profesor opće teorije prava i države na Pravnom fakultetu (do 15. 10. 2008.)

PROREKTORICA KSENIJA TURKOVIĆ

Zagreb, 13. 2. 1964., redovita profesorica kaznenog prava na Pravnom fakultetu

Autori

Danilo Balaban (1960.),

fotograf, samostalni umjetnik, član ULUPUH-a. Fotografijom se profesionalno počeo baviti za vrijeme studija. Nakon dvije godine dokumentacijskih i manjih promotivnih snimanja, počinje snimati industrijsku fotografiju i otvara vlastiti studio. Osim industrijskih postrojenja i uređaja snima i umjetnine, reklame, krajolike i modu. Od 1993. do 1996. živi u Münchenu (tv-produkcija) i Monacu (snimanje umjetnina). Godine 1997. otvara drugi studio u Zagrebu, snima za velike tvrtke reklame, propagadne publikacije i monografije. Stalni je suradnik Sveučilišta u Zagrebu i niza arhitektonskih ureda.

Bojan Baletić (1953.),

arhitekt, redoviti profesor Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu, od 2007. prorektor Sveučilišta u Zagrebu za razvoj i prostorno planiranje. Na Arhitektonskom fakultetu bio je prodekan za nastavu 1997. - 2001. i 2003. - 2007. Voditelj je više domaćih i međunarodnih projekata, autor niza znanstvenih i stručnih radova te multimedijskih projekata. Sudjelovao je u više arhitektonskih i urbanističkih natječaja. Bio je osnivač i predsjednik CAD sekcije Udruženja hrvatskih arhitekata (1989 - 1996.) i u to doba voditelj međunarodnih skupova, CAD Forum i Media Scape. Član je Hrvatske akademije tehničkih znanosti, Odbora za međunarodnu suradnju Hrvatske komore arhitekata i njezin predstavnik u Architectural Council of Europe (ACE) za pitanja edukacije. Od Odbora za međunarodnu suradnju Sveučilišta u Zagrebu nagrađen je 2005. za promicanje međunarodne suradnje u znanstveno-nastavnom i stručnom području.

Filip Beusan (1977.),

fotograf, diplomant povijesti i muzeologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Stalni vanjski suradnik galerije Klovićevi dvori, Gliptoteke HAZU i Židovske općine u Zagrebu. Od 1996. godine član je Foto-kluba Zagreb, od 2006. član ULUPUH-a, od 2007. suradnik foto-agencije „Bluestudio“. Opremio fotografijama više desetaka muzejskih vodiča, desetak knjiga i monografija, pretežno u izdanju Arheološkog muzeja u Zagrebu gdje je bio stalno zaposlen kao muzejski fotograf. Izlagao je na 5 samostalnih i sudjelovao u 20-ak skupnih fotografskih i tematskih izložaba.

Mario Beusan (1944.),

arhitekt, samostalni umjetnik na području primijenjenih umjetnosti i redoviti profesor Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, na kojem je završio studij i magistrirao. Težište profesionalnog i pedagoškog rada: arhitektura i interijer, a znanstvenog: feudalna arhitektura Hrvatskog zagorja. Oblikovao je 191 izložbu te 23 stalna muzejska postava u Hrvatskoj i inozemstvu. Umjetnički nakit u tehnici emajla izlagao je na izložbama u zemlji i svijetu te dobio niz nacionalnih i međunarodnih nagrada. Objavio je knjigu „Suvremeni umjetnički nakit u Hrvatskoj“ (2008.), zasnovanu na istoimenom projektu (17 autorskih i 2 skupne izložbe) za koji je 2005. dobio Veliku nagradu za životno djelo ULUPUH-a. Za oblikovanje izložbe „Dalmatinska Zagora – nepoznata zemlja“ (Klovićevi dvori u Zagrebu, 2007.) dobio je nagradu „Bernardo Bernardi“ Udruženja hrvatskih arhitekata za 2007. Za osobite zasluge u kulturi primio 1998. odlikovanje Reda Danice s likom Marka Marulića.

Aleksa Bjeliš (1947.),

fizičar, redoviti profesor, od 2006. rektor Sveučilišta u Zagrebu. Diplomirao je 1970. fiziku na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je 1978. doktorirao. Od 1971. do 1988. radi na Institutu za fiziku Sveučilišta u Zagrebu, od 1997. redoviti je profesor u Zavodu za teorijsku fiziku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta. Od 2000. do 2003. bio je dekan tog fakulteta, od 2002. do 2006. prorektor za znanost i razvoj Sveučilišta u Zagrebu, od 2007. član je Odbora za visoko obrazovanje i istraživanje Vijeća Europe, od rujna 2009. predsjednik „Magna Charta Observatory“ koja provodi ciljeve dokumenta „Magna Charta Universitatum“. Njegovo istraživačko područje je teorijska fizika kondenzirane materije. Kao gostujući profesor i znanstvenik boravio je dvadesetak puta na sveučilištima i u znanstvenim centrima u Europi i Americi.

Marina Bregovac Pisk (1956.),

povjesničarka umjetnosti, muzejska savjetnica. Studij povijesti umjetnosti, engleskog jezika i književnosti završila je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, na kojem je i magistrirala. Kustosica je Zbirke slika, grafika i skulptura u Hrvatskom povijesnom muzeju u Zagrebu. Bavi se slikarstvom i grafikom 18. i 19. stoljeća, napose djelima nastalim u Hrvatskoj ili povezanim s njom. Sudjeluje u izložbenim projektima muzeja i izvan njega, autorica je triju muzejskih kataloga: „Ferdinand Quiquerez“ (1995.), „Zbivanja na grafičkim listovima 1848 - 1849.“ (2000.), „Portreti u Zbirci grafike Hrvatskog povijesnog muzeja“ (2008.) i više kataloga povremenih izložaba, na primjer „Portreti plemstva u XIX. stoljeću – izbor iz Zbirke Hrvatskog povijesnog muzeja“ (1995.) i „Život u palači“ (2004.).

Vanja Brdar Mustapić (1968.),

povjesničarka umjetnosti, viša kustosica, voditeljica zbirke namještaja Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu. Osnovnu i srednju školu završila u Zagrebu, a studij povijesti umjetnosti, latinskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Težište stručnog rada: povijest oblikovanja namještaja, u skladu s osnovnom djelatnošću. Uz publicističke radove, autorica je teksta i kataložnog dijela dionica o namještaju u izložbenim katalozima MUO „Bidermajer u Hrvatskoj“ (1997), „Historizam u Hrvatskoj“ (2000.), „Zbirka Marton“ (2002.), „Secesija u Hrvatskoj“ (2003.), „Skriveno blago“ (2005.) te autorica izložbe i popratnog teksta „Minijaturni namještaj iz zbirke namještaja MUO“ (2009.).

Dalibor Čepulo (1958.),

pravnik, redoviti profesor i predstojnik Katedre za povijest hrvatskog prava i države Pravnog fakulteta u Zagrebu, na kojem je diplomirao i doktorirao te predaje više predmeta na diplomskim i poslijediplomskim studijima. Autor je knjige „Prava građana i moderne institucije: europska i hrvatska pravna tradicija“ (2003.), urednik i suautor knjige „Hrvatska pravna povijest u europskom kontekstu“ (2005., suautori: Lujo Margetić i Ivan Beuc) te većeg broja znanstvenih radova u domaćim i međunarodnim izdanjima. Vodio je više domaćih i međunarodnih znanstveno-istraživačkih projekata. U sklopu istraživanja hrvatske i europske pravne tradicije i pravne kulture bavi se i poviješću Sveučilišta i pravnog obrazovanja. Član je Hrvatskog povjerenstva za UNESCO.

Ranka Franz-Štern (1938.),

stručna suradnica Rektorata Sveučilišta u Zagrebu u mirovini. Studij kemijskog inženjerstva završila je na Tehnološkom fakultetu u Zagrebu, gdje je i magistrirala. Od 1994. radi na Rektoratu Sveučilišta u Zagrebu. Prati znanstveni i nastavni rad Sveučilišta radi pripreme redovitih godišnjih publikacija te proučava povijest Sveučilišta u Zagrebu i njegovih fakulteta, posebice tehničkih. Autorica je ili suautorica niza priloga u redovitim i posebnim publikacijama Sveučilišta u Zagrebu. Sudjeluje u uredništvima mnogih sveučilišnih publikacija.

Nataša Jakšić (1974.),

inženjerka arhitekture. Studij arhitekture i urbanizma završila je na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je magistrirala i doktorirala s disertacijom „Arhitektonski opus Jurja Denzlera tridesetih godina dvadesetog stoljeća“ (2007.). U postupku je izbora u znanstveno-nastavno zvanje docenta na tom fakultetu. Težište znanstvenog rada: Juraj Denzler i arhitektura dvadesetog stoljeća u Hrvatskoj. Autorica je desetak znanstvenih i publicističkih radova.

Snješka Knežević (1938.),

povjesničarka umjetnosti, znanstvena savjetnica, stalna vanjska suradnica Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu. Studij povijest umjetnosti te njemačkog jezika i književnosti završila je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je i doktorirala. Težišta znanstvenog rada: urbanizam i arhitektura 19. i 20. stoljeća, napose Zagreba. Objavila četiri knjige, stotinjak znanstvenih radova i isto toliko publicističkih. Za monografiju Zagrebačka Zelena potkova (1996.) dobila je Nagradu grada Zagreba za 1996. godinu, a za ukupni znanstveno-istraživački rad na hrvatskoj i zagrebačkoj arhitektonskoj baštini nagradu „Neven Šegvić“, Udruženja hrvatskih arhitekata za 2002. godinu.

Mirela Krešić (1975.),

pravna, asistentica na Katedri za povijest hrvatskog prava i države Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Studij prava završila je 1998. na Pravnom fakultetu u Zagrebu, gdje je 2005. magistrirala, a 2009. doktorirala. Težište znanstvenog rada: hrvatska pravna povijest 19. i 20. stoljeća. Iz tog je područja objavila radove „Yugoslav private law between the two Worlds Wars“ (2007.) i „The Matrimonial Law of the Muslims of Croatia 1916-41“ (2009.).

Ana Kunej (1981.),

diplomirana dizajnerica. Završila je Školu primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu i Studij dizajna pri Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Profesionalnu karijeru započnje 2006. u vlastitom studiju za grafičko oblikovanje „kuna zlatica“, koji osniva sa Zlatkom Salopek. Članica je Hrvatskog dizajnerskog društva (HDD) i Udruženja likovnih umjetnika primijenjene umjetnosti Hrvatske (ULUPUH) od 2008. Dobitnica je nagrade „Ivan Kukuljević Sakcinski“ za najbolje izdanje u 2006/07. i „Lice knjige“ za najbolji ovitak u 2007. Izlagala je na samostalnoj izložbi i desetak skupnih izložaba. Izložbe ostvaruje i nagrade dijeli sa Zlatkom Salopek.

Vesna Lovrić Plantić (1956.),

povjesničarka umjetnosti, muzejska savjetnica u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu, gdje vodi Zbirku satova. Diplomirala je povijest umjetnosti i engleski jezik na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je i doktorirala. Težište znanstvenog rada: povijesni razvoj i stilske osobine kućnih i osobnih satova. Autorica je većeg broja studijskih izložbi. Objavila je tri knjige: Džepni sat - The Watch (1998.), Budilica - The Alarm Clock (2001.) te Udomljeno vrijeme (2008.).

Ivan Mirmik (1942.),

arheolog, muzejski savjetnik. Studirao je arhitekturu, potom diplomirao arheologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu te magistrirao na poslijediplomskom studiju Bibliotekarstva, dokumentacije, informacijskih znanosti i muzeologije. Doktorirao je na Arheološkom institutu Sveučilišta u Londonu. Od 1970. do 1973. radi kao arheolog-konzervator Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, a od 1973. u Arheološkom muzeju u Zagrebu. Sudjelovao je u arheološkim iskopavanjima u zemlji i inozemstvu. Autor je više od 370 znanstvenih i stručnih radova različite tematike (arheologija, numizmatika, povijest, zaštita spomeničke baštine i sl.), među njima: „Coin hoards in Yugoslavia“ (1981.), „Američke medalje Ivana Meštrovića“ (2003.), „Ivo Kerdić (1881 - 1952). Medalje i plakete iz fundusa Arheološkog muzeja u Zagrebu“ (2004.), „Zbirka medalja Berislava Kopača“ (2005.) i vodič Numizmatičke zbirke Arheološkog muzeja u Zagrebu (2004., suautorica Zdenka Dukat).

Mladen Perušić (1944.),

inženjer arhitekture. Studirao je i diplomirao na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je bio asistent na katedri za povijest arhitekture i umjetnosti. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu studirao je povijest umjetnosti i arheologiju od 1967. do 1971. Projektant je Veslačkog centra na RŠC Jarun (1987), regatne staze, zgrade, gledališta i partera sjeverozapadnog dijela tog centra te Osnovne škole Malešnica (1989.). Od godine 1991. načelnik je Odjela za konzervatorsko-projektnu dokumentaciju u Gradskom zavodu za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu, gdje vodi obnove kulturnih dobara. Bio je voditelj posebne komisije Ministarstva kulture za popis i procjenu ratnih šteta na spomenicima kulture sa sjedištem u Zagrebu. Urednik je i suautor knjige u ediciji „Sveučilište i grad“: „Izložbeni paviljon u Botaničkom vrtu“ (2007.).

Zlatka Salopek (1981.)

diplomirana dizajnerica. Nakon završene opće gimnazije u Zagrebu, upisuje Studij dizajna pri Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Profesionalnu karijeru započnje 2005., kratko vrijeme radi u „Studiju grafičkih ideja“, gdje osvaja prvu nagradu za Citroënov oglas na „Noći gutača reklama“. Godine 2006. s Anom Kunej osniva vlastiti studio za grafičko oblikovanje „kuna zlatica“. Članica je Hrvatskog dizajnerskog društva (HDD) i Udruženja likovnih umjetnika primijenjene umjetnosti Hrvatske (ULUPUH) od 2008. Dobitnica je nagrade „Ivan Kukuljević Sakcinski“ za najbolje izdanje u 2006/07. i „Lice knjige“ za najbolji ovitak u 2007. Izlagala je na samostalnoj izložbi i desetak skupnih izložaba. Izložbe ostvaruje i nagrade dijeli s Anom Kunej.

